

R. 151
264

2500

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

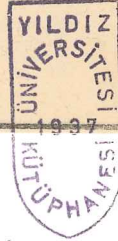
BOR DİNİ MİMARLIĞI
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

RÖLÖVE-RESTORASYON YÜKSEK LİSANS TEZİ
HAZIRLAYAN : MİMAR HAMİD PİLEHVARİAN

İstanbul, 1937

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
GENEL KİTAPLIĞI

Kot : R 151
Alındığı Yer : Fen Bil. Ens. 264
Tarih : 18.12.1988
Fatura :
Fiatı : 2500 TL.
Ayniyat No : 1/37
Kayıt No : 45233
UDC : 726
Ek : 378.242

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
D.B. No. 43202

* COMP

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

BOR DİNİ MİMARLIĞI
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

RÖLÖVE-RESTORASYON YÜKSEK LİSANS TEZİ
HAZIRLAYAN : MİMAR HAMİD PİLEHVARİAN

İstanbul, 1987

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	
ÖZET	
SUMMARY	
GİRİŞ	1
I. BOR'UN GENEL TANITIMI	3
1.1. FİZİKSEL VERİLERİ	3
1.2. TARİHSEL GELİŞİM	5
II. TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE DİN OLGUSU	14
2.1. PAGAN DÖNEMİ	15
2.1.1. Prehistorik (Tarih Öncesi) Dönem	16
2.1.2. Hititler Dönemi	17
2.1.3. Persler Dönemi	19
2.1.4. Hellenistik Dönem	21
2.1.5. Roma Dönemi	22
2.2. HIRİSTİYANLIK DÖNEMİ	23
2.2.1. İlk Hıristiyanlık Dönemi	25
2.2.2. Bizans Dönemi	27
2.3. İSLAMLIK DÖNEMİ	29
2.3.1. Selçuklular ve Beylikler Dönemi	30
2.3.2. Osmanlı Dönemi	33
NOTLAR	35
III. MEVCUT DİNİ YAPILARIN İNCELENMESİ	40
3.1. CAMİLER	41
3.2. TÜRBELER	177
3.3. KİLİSELER	182
IV. SONUÇ VE ÖNERİLER	192
NOTLAR	195
BİBLİYOGRAFYA	196
ÖZGEÇMİŞ	

ÖNSÖZ

Çalışmada Niğde ilinin Bor ilçesindeki dini mimarlık örneklerinin incelenmesi, günümüze kalanların saptanması ve özgün olanların ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Giderek yozlaşan dini mimarinin bu duruma gelmesine neden olan etkenler tarihsel gelişim içinde incelenmiştir, özgün yapıların saptanmış , korunması, fonksiyonlarını kaybetmiş olanlara yeni fonksiyonlar verilmesi için öneriler getirilmiştir.

Bu çalışmamı yöneten hocam Sayın Prof.Turgut Övünç'e, çalışmam sırasında değerli katkı ve önerileriyle bana yol gösteren sayın hocalarım Doç.Dr.Özden Süslü'ye, Doç.İsmet Ağaryılmaz'a, Öğr.Gör.Y.Mim.Arkeolog Lemi S.Merey'e, Öğr. Gör.Dr.Reha Günay'a, çalışmalarım da bana yardımcı olan Arş.Gör.Nuran Kara'ya, bizleri misafir edip ellerinden gelen yardımı yapan Niğde Valisi Sayın Ünal Özgödek'e, Bor Belediye Başkanı Sayın Abdülkadir Sakarya'ya, Fen İşleri Müdürü : Sayın Hasan Turgut'a ve tüm Bor halkına teşekkür ederim.

Hamid Pilehvarian 1987

ÖZET

Bu çalışmada Kapadokya Bölgesinin en güney ucunu teşkil eden Bor'daki dini mimarlık örnekleri incelenmiştir.

I.bölümde Niğde iline bağlı bir ilçe olan Bor'un kısaca tanıtımı, tarihçesi yer almaktadır.

II.bölümde günümüzdeki dini mimarlık örneklerini daha iyi anlayabilmek ve yorumlayabilmek için, ilkçağlardan beri Bor'da yerleşmiş uygarlıkların din tarihleri anlatılmıştır.

III.bölümde Osmanlı ve Beylikler Dönemine ait mevcut dini yapıların tarihçeleri ve planları yer almaktadır. Kilitse, cami ve türbe olmak üzere 3 bölümde incelenen bu yapıların yanısıra camilerin 2'sine bağlı olarak yaptırılan 2 hamam ve 1 bedesten de bu bölümde yer almaktadır.

Çalışmanın amacı günümüzde gitgide yozlaşan dini mimarlığın Bor'daki gelişimini ortaya koymaktır.

SUMMARY

This study is about the religious architecture of Bor, a town on the south of the region Cappadoccia.

The first part of the study gives a short account of the town and its history.

The second part concerns itself with the religions of various civilisations which existed in the history of Bor in order to understand and interpret the religious architecture of today.

The third part gives an account of religious buildings of the Ottoman period and the period of the Emirates. It is divided into three headings, namely churches, mosques and türbes (mausoleums). It also includes two baths and a bedesten (shopping center), which are parts of two mosques.

The aim of the study is to show the development of the religious architecture in Bor, which is losing its original character.

GİRİŞ

Bor ve civarı sahip olduğu stratejik konum nedeni ile ilkçağlarda önemli ve zengin bir yerleşimdi. Bu özelliği yöreyi aynı zamanda bölgenin dini merkezi de yapmıştır. Pagan Döneminden İslamlık Dönemi'ne kadar bu özelliği sürdüren Kemerhisar (Tyana), İslamlık Döneminde önemini kaybetmiş ve yeni bir yerleşim olarak gelişen Bor merkez ilçesinin gölgesinde kalmıştır.

Bor'un önem kazanması Osmanlılar Dönemi'ne rastlar. Mevcut dini mimarlık örneklerinin çoğunun bu döneme ait olması bunu kanıtlamaktadır. Mevcut en eski dini mimarlık örneği Karamanoğulları Dönemi'ne aittir. Yapılan araştırmalarda Pagan ve ilk Hıristiyanlık Dönemi'ne ait yapı izlerine rastlanmamıştır.

Bu çalışmada mevcut yapıların belgeleme ve saptamaları yapılmıştır. Tarihsel süreç içindeki din olgusu incelenerek mevcut yapıların oluşmasına neden olan etkenler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

I. BOR'UN GENEL TANITIMI

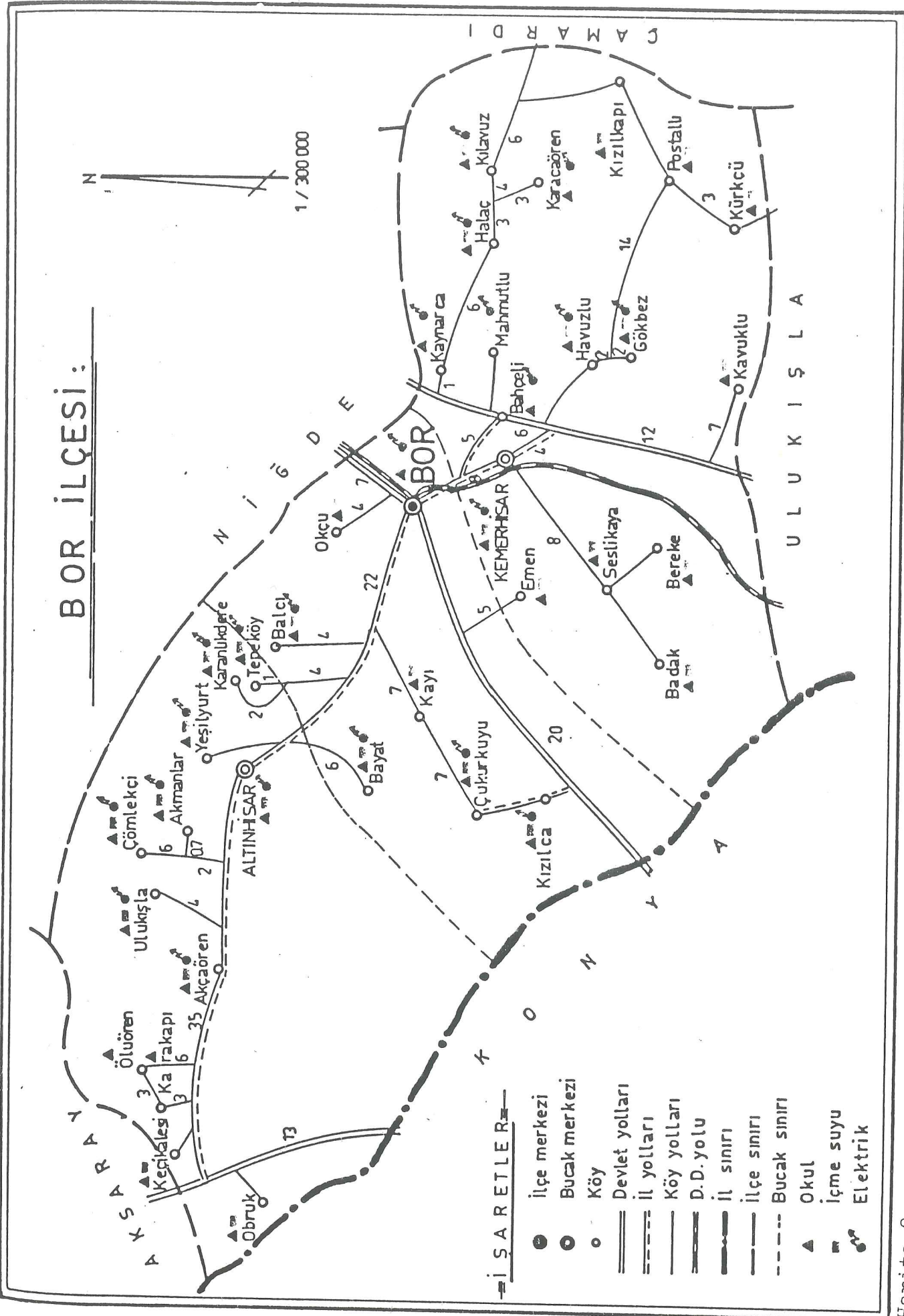
1.1. FİZİKSEL VERİLERİ

Bor ilçesi 1934 yılında Türk Coğrafya Kurumunun Türkiye'yi ayırmış bulunduğu doğal bölümlerden İç Anadolu Bölgesinin Orta Kızılırmak kesiminin güneyinde yer almaktadır. Niğde iline bağlıdır. Batısında Konya, kuzeybatısında Ankara, kuzeyinde Kırşehir, kuzeydoğusunda Nevşehir, doğusunda Kayseri, güneydoğusunda Adana, güneyinde İçel illeri bulunur. Konya ovasının doğu bitiminde Okçu Dağı eteklerindeki meyilli bir arazi üzerinde kurulmuştur. Kayseri-Ulukışla, Ankara-Ulukışla karayollarının kavşağında, Kayseri-Adana demiryolu üzerindedir¹. $33^{\circ}32'$ doğu boylamı ve $38^{\circ}37'$ kuzey enlemi arasındadır.

Üçüncü jeolojik devir başlarında oluşan bir volkan sahasında² (Hasandağı-Melendiz Dağı Masifi) yer alan Bor'un doğusunda Aladağ sıradağları güneybatısında Melendiz Dağları (2935 m), Okçu Dağı, Hasan Dağı (3268 m) yer alır. Topoğrafya güneyden kuzeye doğru yükselmektedir. İlçenin batısı bazaltlardan doğusu ise andezitik tüflerden oluşmuştur. Doğu ve güneye doğru tüfler incelik ve alüvyon sahalara geçer. Kuzeydeki yükseklikler volkanik lavlardan ibarettir.

İklimi ve doğal bitki örtüsü ile tipik bir İç Anadolu ilçesi olan Bor, su kaynakları açısından oldukça zengindir. Niğde yolu üzerinde 60° sıcaklıkta, kükürtlü sodyum tuzları

BOR İLÇESİ:

içeren ve şifalı olarak bilinen sıcak su kaynağı³, Kemerhisar (Tyana) yakınlarında soğuk su kaynakları vardır. Merkez ilçenin ortasından geçen Özden Çayı'da Bor'un doğal su kaynaklarında biridir. Niğde'nin 10 km. kuzeyindeki Andaval Özü vadisinden doğan Kızılca Su (Niğde-Bor Suyu)'nun Bor'daki kolu olan Özden Çayı Bor bağlarını suladıktan sonra Emen Ovasında Akgöl'e bağlanır. Bor'un içme suyu ihtiyacını Okçu Dağı'ndan getirilen Okçu Suyu ve Elvanlar'dan çıkan Bektaş Suyu karşılar.

Kara ikliminin hakim olduğu Bor'da yağışlar ilkbahar ve sonbahar aylarına rastlar. Kışlar soğuk, az yağışlı, yazlar sıcak ve kuru geçer. Gece ile gündüz arasında büyük sıcaklık farkları vardır. Yıllık ortalama sıcaklık 11,1⁰ dir⁴. Hakim rüzgarlar Poyraz, Samyeli, Karayel ve Lodos'tur. Klimatik faktörleri yansıtan doğal bitki örtüsü baharda yeşerip yazın sararan otsu bitkilerden ibarettir. Meyva yetiştiriciliği önemlidir. Vadi tabanlarında elma bahçeleri vardır. Elmadan başka üzüm, armut, erik, şeftali yetişir. Yer yer sebzeçilik de yapılır. 4.derece tehlikeli deprem bölgesindedir. Merkez ilçeye bağlı 8 kasaba, 27 köy vardır.

1.2. TARİHSEL GELİŞİM

Bor ve civarında yapılan kazılar, Bor'un tarih öncesi dönemlerden beri önemli yerleşim merkezlerinden biri olduğunu göstermektedir. Yapılan kazılarda elde edilen en eski buluntular, Kemerhisar (Tyana) Höyüğü'nden çıkarılan Kalkolitik Dönem (İ.Ö. 5000) çanak çömlekleridir. Pınarbaşı, Köşkpınar, Bayat ve Kayı köylerinde yapılan kazılarda

da Erken Tunç Devri (İ.Ö.3000)'ne ait obsidyen ve sileksden yapılmış aletler ve polikrom keramikler bulunmuştur⁵.

İ.Ö.3. bin yıl süresinde uygarlık gelişimi hızlanmış, odak noktaları Alishar ve Alaca Höyük olan bir takım kent devletleri kurulmuştur⁶. Proto-Hatti'ler denilen bu kentlerin halkları tarım ve hayvancılıkla geçiniyor, yeraltı kaynaklarını arama ve çıkarmayı biliyor, başlarında birer kral olan sayısız kent devletleri halinde yaşıyorlardı. Bayat ve Kayı köylerinde ele geçen buluntular Proto Hatti'lerin oluşturduğu bu kent devletlerine aittir. Proto-Hatti'lere ait ilk yazılı kaynaklar Akad kralı Sargon ile torunu Naram-Sin'in Anadolu'ya yaptıkları savaş yolculuklarının anlatımına dayanmaktadır⁷.

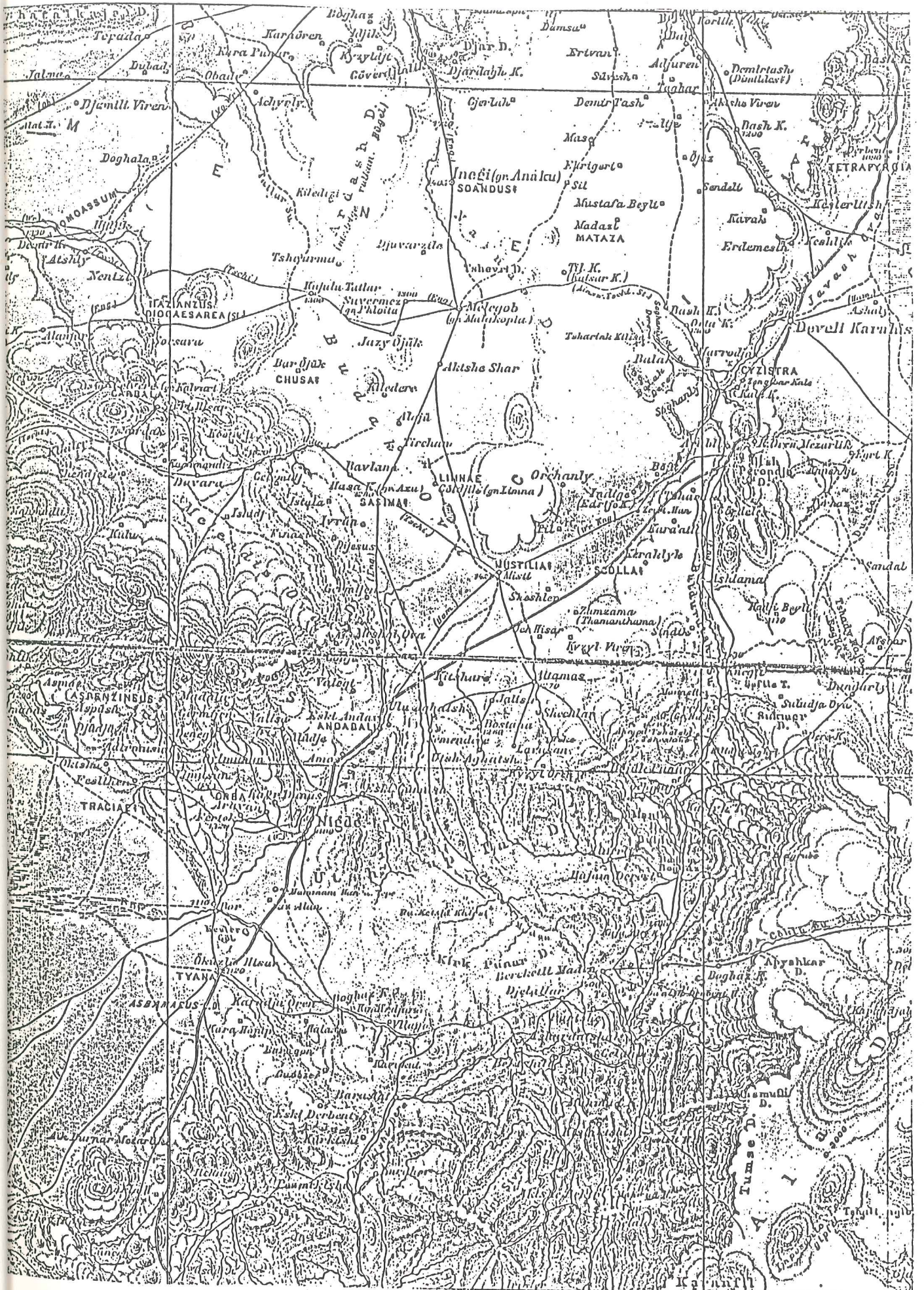
İ.Ö.3. binin son yüzyıllarında artık Mezopotamya'nın kültür çevreleri ile Anadolu yaylası arasında yoğun bir alışveriş ilişkisi vardı. Bu ilişki Anadolu'da sayısız Asur ticaret kolonisinin kurulması ile daha da kuvvetlenmiştir⁸. Kültepe yakınlarında bulunmuş olan, Kapadokya Tabletleri adı ile bilinen tabletlerden Kayseri-Kültepe dolaylarında bir Asur ticaret kolonisi (karum) olduğu anlaşılmıştır⁹. Bor dolaylarında da böyle bir karum olup olmadığına dair kesin bir bilgi yoktur. İ.Ö.19.yüzyıldan itibaren, Asur Ticaret Kolonilerinin yazılı belgelerinde Hititlerden bahsedilmektedir. Hint-Avrupalı boylar halinde, Anadolu'ya sızan Hititlerin izlemiş oldukları göç yolu hala tartışmalıdır¹⁰. Kızılırmak kavisi içine yerleşen Hititler'e ait bilgiler Asur kaynaklarından öğrenilmektedir. Anadolu'nun yerli hal-

kı ile birleşerek büyük bir imparatorluk haline gelen Hititler İ.Ö. 1200 yıllarında Gaşga, Fryg ve Deniz Kavimlerinin saldırıları ile çöküntüye uğramıştır. İ.Ö.1.bin yılda Geç Hitit Krallıkları denilen şehir devletleri oluşturulmaya başlanmıştır¹¹. Bu dönemdeki önemli Hitit merkezlerinden biri de; Emen ovasının çevresi Hasan Dağı'nın güney yamaçları ile Toros'ların kuzey yamaçları Bor, Ortaköy, Kemerhisar, Kılavuzköy'ü içeren mıntıkadır. Asur kaynaklarından Tabal Krallığı olarak geçen bu Krallık İ.Ö.837 yıllarında 20 küçük prenslikten oluşmaktaydı. Kemerhisar ve Bor'da bu döneme ait birçok eser bulunmuştur. Gökbez ve Keşlik köyleri yakınındaki kayalar üzerinde bulunan kabartmalar, Keşlik de bulunan stel, İstanbul Arkeoloji Müzesindeki Hitit hiyeroglifli taş hep bu devrin örnekleridir¹². Bu dönemde Hititler Asur Krallığı'nın egemenliğine girmişlerdir. Asur Kralı'na karşı Frygler'le işbirliği yapan Tabal Krallığı bu işbirliği sonucu Fryg kültüründen epeyce etkilenmiştir. İ.Ö.8. yüzyılda Tyana (Kemerhisar)'da Fryg kültürünün varlığını, Tyana (Kemerhisar)'dan çıkan kara bazalt taş üzerindeki yazıt kanıtlamaktadır¹³. Asur kaynaklarında Asur Kralı III.Tiglatpileser (İ.Ö.743)'e vergi veren krallar arasında Tuwanuwa Kralı Warpalawa (Asur dilinde Urballa)'nın adı da geçmektedir. Tabal Krallığı'nın merkezini teşkil eden Tuwanuwa bugünkü Kemerhisar'ın yerinde bulunmaktaydı¹⁴. Bu şehir devletleri İ.Ö.710 yılında III.Tiglatpileser'in oğlu Asur Kralı II.Sargon tarafından ortadan kaldırılmışlardır¹⁵.

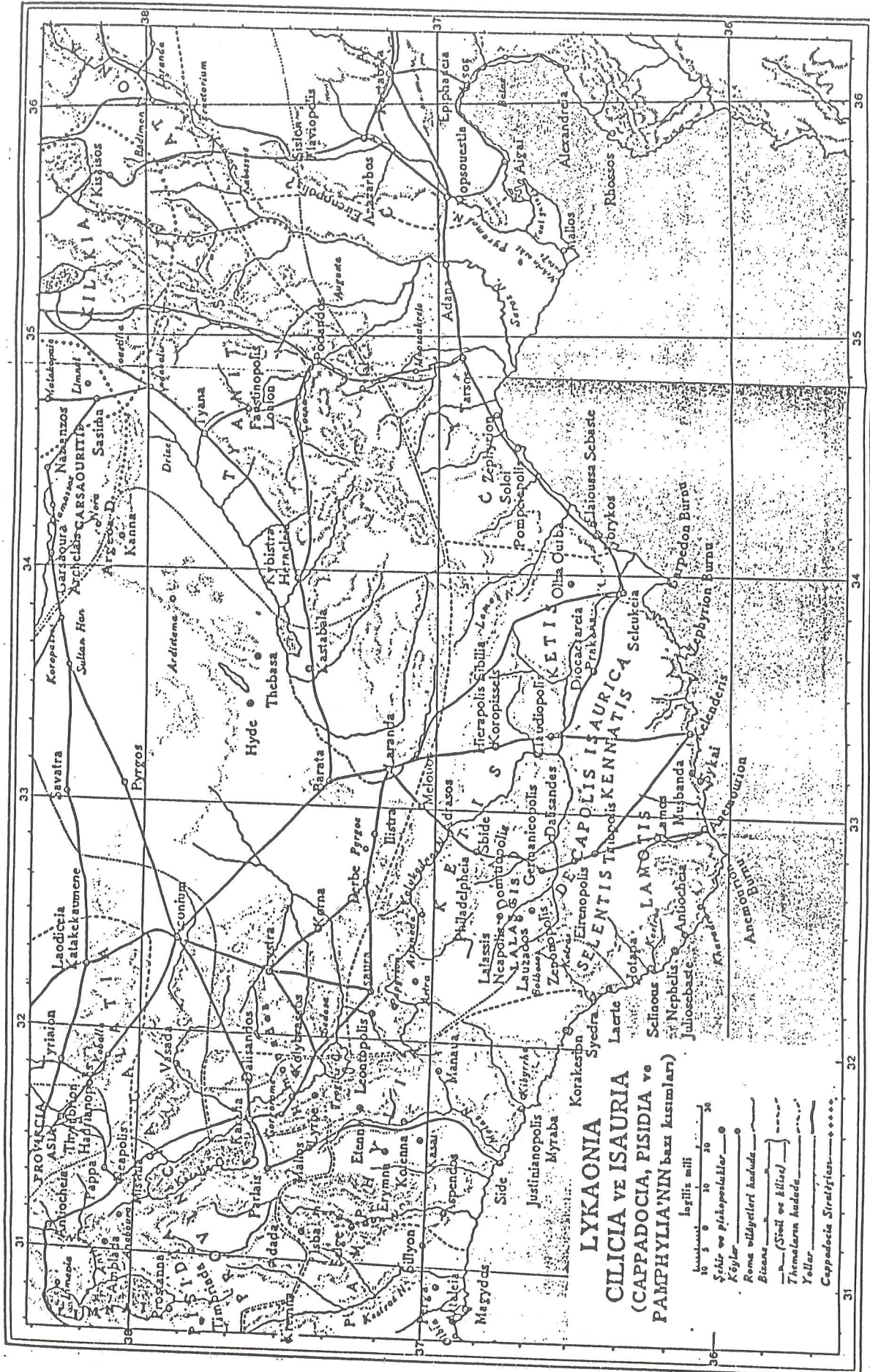
Hititler'den sonra Bor ve civarında Med hakimiyeti

görülmektedir. İ.Ö.612 yılında Kapadokya'yı işgal eden Med'ler Asur Krallığı'nı yıkarak İç Anadolu'da bazı bölgeleri ele geçirmişlerdir. İ.Ö.533 yılında Med'leri yenerek onlarla birleşen Kafkasya'dan Hint Okyanusu'na, İyonya'dan Orta Asya'ya kadar büyük bir imparatorluk kuran Persler İç Anadolu'nun dolayısı ile de Bor ve çevresinin yeni hakimi olmuşlardır. Bu dönemlerde Bor'da bir yerleşim olup olmadığına dair kesin bir bilgi yoktur. Yalnız antik kaynaklar İyon Kolonileri Döneminde Tyana (Kemerhisar, Hitit Dönemi Tuwana-wa)'nın o zamanlar Dana adlı bir yerleşim merkezi olduğunu yazmaktadır. Asur'lular zamanından beri büyük ticaret yollarının Kilikya'ya açılan bir kapısı görünümünde olan Tyana (Kemerhisar) konumu nedeni ile önemli yerleşim merkezlerinden biriydi¹⁶. Daha sonraları Kral Yolu adını alan Anadolu'nun en önemli yolu da Tyana (Kemerhisar) dolayısı ile Bor'dan geçmekteydi. Antik yolları gösteren Kiepert, Ramsay haritalarında¹⁷ bu yollar ve Tyana yerleşim merkezi görülmektedir. Tüm haritalarda Tyana ismine rastlandığı halde Bor ya da Bor'un yerinde başka bir isme rastlanmamaktadır. Bu da Bor'da bu devirlerde yerleşim olmadığını göstermektedir.

İ.Ö.612 yılında Pers egemenliğine giren İç Anadolu Bölgesi 215 yıl Ahamanişler'in idaresinde kalmıştır¹⁸. Kapadokya Satrablığı olarak tanımlanan İç Anadolu ve çevresine bu dönemde Pers kültürü yerleştirilmeye çalışılmıştır. Büyük krala bağlı yerli yöneticiler tarafından idare edilen Kapadokya Satrablığı'na Pers asilzadeleri yerleştirilmiş, yöneticiler daima bu asilzadeler arasından çıkmıştır. İklim

arita 3. Kiepert'ten

Harita 4 . Ramsay

ve coğrafi şartlarını kendi bölgelerine benzettikleri Kapadokya'da Persler Pers kültürünü yerleştirmeye muvaffak olmuşlardır¹⁹. İskender'in istilası sırasında Persleri benimsemiş olan Kapadokya halkının, Makedonya'lılara boyun eğmeyip Pers Kralı'na sadık kalmaları bunu kanıtlamaktadır. İ.Ö. 301 yılında Büyük Kral'a isyan ederek bağımsız bir Kapadokya Krallığı kuran Ariarathes II'nin kurduğu krallık İ.Ö.17 yılında Kapadokya bir Roma eyaleti olana dek sürmüştür. İ.Ö. 17'de Roma eyaleti olduktan sonra Kapadokya dolayısı ile Tyana (Kemerhisar), Bor ve civarı bir proküratör (Roma memuru) tarafından yönetilmeğe başlanmıştır²⁰. Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasından sonra Niğde ve havalisi Bizanslılara intikal etmiştir²¹.

İ.S.6.yüzyıl sonlarında Sasanilerle yapılan savaşlar sonucu büyük bir çöküntü içine giren Bizans İmparatorluğu'nu İ.S.634 yılında yeni bir tehlike, Araplar tehdit etmeğe başladı²². Sasanilere karşı geliştirdiği thema²³ sistemini Araplar'a da uygulayan Bizans, saldırılara en çok hedef olan Tyana (Kemerhisar) ve Hasandağı çevresini korumakta güçlük çekiyordu. İ.S. 709 yılında Halife Velid zamanında Tyana (Kemerhisar)'yı ele geçiren Araplar'ın²⁴ bölgede yaptıkları en önemli etki, imparatorluk içinde gelişmekte olan tasvir kırıcı (İkonoklazm) akımı güçlendirmek olmuştur²⁵. Arap kaynaklarında adı Tavana olarak geçen Tiyana bu akınlar sırasında epeyce zarar görmüş, İ.S.8.yüzyılda halkın büyük bir bölümü Niğde'ye göç etmiştir²⁶. İ.S. 833 yılında Halife Me'mun oğlu Abbas'ı Tyana Kalesi'ni onarmaya ve oraya Müs-

luman halkı yerleştirmeye göndermiştir. Bizanslılar bu mın-
tıkadaki hakimiyetlerin devam etmesi için Gülek Boğazı mın-
tıkasına hakim noktalara Bulgarları yerleştirmişler; hava-
linin otoktan halkı arasına misyonerler göndererek, gelişi-
mekte olan İslamiyete karşı bir cephe yaratmağa çalışmışlar-
dır. Niğde, Tyana (Kemerhisar), Bor ve civarındaki hakimi-
yetlerini tekrar kazanan Bizans'luların bu hakimiyeti Sel-
çuklular'ın Anadolu'ya gelmesine dek sürmüştür. 12.yüzyılda
Anadolu'nun büyük bir bölümü ile birlikte Niğde ve havalisi
de Selçuklular'ın eline geçmiştir²⁷.

Büyük kentlere yerleşen Selçuklular, İslâm kültürü-
nü oturtmak için camiler, medreseler yaptırmışlar, İran'dan
din bilginleri, sanatkarlar ve tüccarlar getirtmişlerdir²⁸.
Bu dönemde başkent Konya'ya bağlı olan Niğde ve civarı, II.
Kılıçarslan'ın topraklarını oğulları arasında taksimi sıra-
sında Arslan Şah'a düşmüştür²⁹. Niğde, Bor ve havalisi en
parlak devrini Alâeddin Keykubad zamanında yaşamıştır³⁰.
Aralarında Mevlana Celaleddin Rumi'nin de bulunduğu doğuda
Cengiz Han'dan kaçan bütün Harezmi Uleması Konya, Kayseri,
Niğde gibi şehirlere yerleşerek buraları bir ilim merkezi
haline getirmiştir³¹. Bu arada Niğde, Bor ve civarını yeni
bir tehlike, Moğollar tehdit etmeye başladı. Artan Moğol
tehlikesi karşısında Alâeddin Keykubad Niğde'yi bölgenin
ordu merkezi yaptı³². 1231 yılında çıkan Baba İshak isyanı
ve Alâeddin Keykubad'ın ölümü devletin bünyesini sarsmış,
Niğde-Bor ve civarı 1277 tarihlerine doğru İlhanlıların
hakimiyetine geçmiştir³³. İlhanlılara bağlı bir vali tara-

fından yönetilen Niğde ve Bor civarında 1360 yılında İlhanlı beylerinden yarı bağımsız Eretna oğulları görülmektedir³⁴. Eretna oğullarından sonra 1380 yılında Niğde ve civarında yeni bir devlet kuran Kadı Burhaneddin Ahmed'in saltanatı Karamanoğlu I.Alâeddin Ali Bey'in (1367-1417) yöreyi ele geçirmesine kadar sürmüştür. Niğde ve civarında pek çok eser (Niğde Akmedrese, Niğde Karaman Sarayı) yaptıran Alâeddin Ali Bey Bor'daki Alâeddin Camii (1410)'ni de bu dönemde yaptırmıştır. 1468 yılına kadar Osmanlılar ve Karamanoğulları arasındaki mücadelelere tanık olan Bor ve civarı 1468 yılında Fatih Sultan Mehmet zamanında Osmanlı İmparatorluğu topraklarına katılmış önce Karaman Beylerbeyliğine sonra Konya Vilayetine bağlı bir kaza olarak idare edilmiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra Niğde iline bağlı bir ilçe olan Bor, günümüzde de bu idari konumunu muhafaza etmektedir.

II. TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE DİN OLGUSU

Bor'da yerleşen uygarlıkları dinleri açısından 3 dönemde incelemek mümkündür. Bu dönemler: Pagan Dönemi, Hıristiyanlık Dönemi ve İslâmlık Dönemi'dir.

3 ana başlık altında toplanabilen bu dönemlerden en uzun süreci kapsayan Pagan Dönemi'nden günümüze dini mimarlık örneği kalmamıştır. Bilinen tek örnek Charles Texier'in³⁵ bahsettiği Helenistik Dönem tanrılarında Zeus adına yapılmış olan Tyana (Kemerhisar) daki Zeus Asmabeon Tapınağı'dır. Ebu-bekir Behram-ı Dimeşki Terceme-i Coğrafiyay-ı Kebir adlı kitabında kutsal bir gölün yanına yapılmış olan bu tapınağın taşlarının Konya Kalesi'nin yapımında kullanıldığını yazmaktadır³⁶. Texier kitabında tapınağın yalnızca bir kolonunun ayakta kaldığından bahsetmektedir. Günümüzde ise ne bu koldan ne de tapınaktan bir iz kalmıştır.

Bor ve civarında Pagan dönemde olduğu gibi Hıristiyanlık döneminden de hiç bir dini mimarlık örneği bulunmamaktadır. Çevresinin ilk Hıristiyanlık yerleşim merkezleri olmasına rağmen Bor'da bu döneme ait eser bulunmaması dikkat çekicidir. İ.S. 4.yüzyılda Metropolitlik olan Tyana (Kemerhisar), dini merkez özelliğini 18.yüzyıla kadar sürdürmüştür. Tyana (Kemerhisar)'nın bir metropoliktik olduğunu belirten hiç bir yapı izi yoktur. Olması gereken kilise ve manastır yapılarından günümüze hiç bir şey kalmamıştır. Bor

merkez ilçesinde 1 Ermeni, 1 de Rum Kilisesi vardır. Yapılış tarihlerine ait bir bilgi bulunmayan bu kiliselerin plan, işçilik ve bezeme özellikleri Osmanlı Dönemi'nin son yıllarında yapıldıklarını göstermektedir. Hicri 1310 (Miladi 1892) tarihli Konya Salnamesi Bor'da 3 kilise olduğundan bahsetmektedir. Fakat günümüzde 3.kiliseye ait hiç bir iz bulunmamaktadır.

Bor'daki dini mimarlık örneklerinin tümü İslamlık Dönemi'ne aittir diyebiliriz. Çoğu Cumhuriyet Dönemi'nde yapılmış olan camilerin en eskisi Karamanoğulları Dönemi'ne aittir. Camilerden başka yapılaş tarihleri kesin olarak belirlenemeyen Osmanlı Dönemi'ne ait 2 türbe vardır. Bor'daki dini mimarlık örneklerine değinmeden önce bu örneklerin oluşturulmasına neden olan din olgusu ve bu olgunun tarihsel süreç içindeki değişimini anlatmakta yarar görülmektedir.

2.1. PAGAN DÖNEMİ

Prehistorik çağlardan Roma Dönemi'nde Hıristiyanlığın kabulüne kadar olan çok tanrılı döneme Pagan Dönemi denmektedir. Bu dönemde her doğa olayının ve toplumla ilgili her olayın bir tanrı ya da tanrıçası vardır. Tanrı ya da tanrıçalar insan biçiminde düşünülür, bir insan gibi yaşadığı kabul edilirdi. Bunun için tanrılara içinde oturabilecekleri tanrı evleri (tapınaklar) inşa edilir ve buralarda tapınılırdı. Pagan dinlerinden bir tek Pers dininde durum farklıdır. Pers (Zerdüşt) dininde tanrı'ya temizlik simgesi sayılan ateş yakmak sureti ile tapınılırdı. Bu dinde tanrı yontusu ya da betimlemesinin yerini ateş almıştır. Pagan

dinini; Prehistorik Dönem, Hitit Dönemi, Pers Dönemi, Hellenistik Dönem ve Roma Dönem'i olmak üzere 5 dönemde incelemek mümkündür. Bu dönemler arasında ana inançlar açısından pek büyük farklar yoktur yalnız dönem dönem tanrı adları ve fonksiyonları değişmektedir.

2.1.1. Prehistorik (Tarih Öncesi) Dönem

Prehistorik Dönemlerdeki inanç sistemine ait pek bilgi yoktur. Kazılardan elde edilen buluntulara göre bir takım tahminler yapılmaktadır. Çatalhöyük kazılarında VII.tabakada bulunan, duvarlara resmedilmiş, akbabalar tarafından parçalanmış başsız insan figürlerinin ölü gömme adetleri ile ilgili olduğu sanılmaktadır. Akbabalar tarafından et kısmı yenerek temizlenen kemikler toplanarak hasırdan yapılmış bir örtüye sarılır ve ev içindeki sekilerin altına gömülürdü³⁷. Sekiler altında yapılar araştırmalarda çok sayıda iskelet ortaya çıkarılmıştır. İskeletler genellikle Hocker vaziyette, yani çocuğun ana rahminde durduğu pozisyondadırlar³⁸. Cesedin bu pozisyonda gömülmesi geleneksel olarak Anadolu'nun birçok kavimlerinde asırlar boyu devam edegelen bir gömme adeti olmuştur. Ölü hediyeleri olarak; kemikten yapılmış aletler, tahta kaplar, hasır sepetler, taştan el baltaları ile topuz başları ele geçmiştir. Ölülerin yanına hediye koyma adeti de zamanımıza kadar uzanan bir geleneğin başlangıcıdır.

Yeri 1880-81 yılında önce Wilson sonra da Ramsay tarafından tesbit edilen³⁹ Bor-Kemerhisar (Tyana)

höyüğünde yapılan kazılarda İ.Ö. 5000 (Kalkolitik Dönem) yıllarına tarihlenen çanak çömlek bulunmuştur. Bu yıllarda burada bir yerleşim olduğunu kanıtlayan bu buluntular arasında dini nitelikte olanlara rastlanmamıştır.

2.1.2. Hititler Dönemi

Hititler'in tarihi İ.Ö. 2.binyılında 18.yüzyıl ile 12 yüzyıl arasındaki zamanı kapsamaktadır. Hint-Avrupalı boylar halinde Anadolu'ya sızan Hititler'in Boğazköy'den çıkarılan resmi arşivlerinde bulunan tabletlerden yüzde sekseni dinleri ile ilgilidir. Eski Hitit dönemine ait metinlerde birkaç tanrının adı geçmektedir. İmparatorluk döneminde diğer devletlerle ilişkiler sonucu tanrıların sayısı artmış, türleri ve etnik kökenleri çok çeşitli bir durum almıştır. Bu kalabalık tanrılar topluluğu "Hatti ülkesinin bin tanrısı" biçiminde özetlenmiştir. Bu bin tanrının içinde Pala Luwi ülkeleri, Anadolu içinde yer alan Hint-Avrupa kökenli halkın yaşadığı bölgelerin, Proto-Hatti'lerin, Hurri'lerin, Yukarı Mezopotamya ve Kuzey Suriye'nin ve İndo Ari'lerin tanrıları yer almaktadır⁴⁰. Devlet dini çeşitli ulusların kültür bileşiminde doğmuştur. Çok sayıdaki tanrılardan bazıları pantheon içinde özel bir yerdedir ve kutsanmalarına özen gösterilir. Bunların başında Fırtına Tanrısı ve Arinna Kenti'nin Güneş Tanrıçası olan eşi gelmektedir. Devlet ve krallığın sahibi olarak görülen Fırtına Tanrısı'nın Hattice adı Taru, Güneş Tanrıçası'nınki Wuruşemu'dur⁴¹. Hitit inancına göre tanrılar insan biçimindedir. Bulunabilen ve tanrıları betimledikleri anlaşılabilir pek az heykelcik örneği vardır⁴². Bir açık-

hava tapınağı olarak nitelenen Yazılıkaya'daki kabartmalar-
da; tanrıçalar başlarında silindirik bir başlık, bir tür
bluz ve çok pilili uzun etekler tanrılar ise sivri bir külah,
dizlerinin üstüne kadar inen beli kuşaklı bir giysi ve uçları
sivri pabuçlar taşırlar, ellerinde bazen bir topuz bazen de
kıvrık bir kılıç tutarlardı⁴³. Bor İlçesi, Altunhisar Bucağı,
Keşlik Köyü'nün Bayındır yaylasında bulunmuş olan, siyah ba-
zalıttan yapılmış 145 cm.boyundaki stelde böyle bir tanrı be-
timlemesi vardır. Boş ve ayakları profilden, vücudu cepheden
işlenmiş olan kabartmanın ayrıcalık olarak elinden ve belin-
den üzüm salkımları sarkmaktadır⁴⁴. Bu tanrı betimlemesinin
yanısıra Bor ve İvriz'de Hititler'in dini nitelikteki kral-
larının (Rahip-Krallar) tasvirlerinin bulunduğu steller de
bulunmuştur⁴⁵.

Bor ve civarındaki Hitit Dönemi'ne ait bulun-
tular yalnızca bu stellerden ibarettir. Geç Hitit Döneminde
Tabal Kırallığı olarak bilinen bu bölgede şimdiye kadar ya-
pılan kazılarda Hitit Dönemine ait dini mimarlık yapılarına
rastlanmamıştır. Boğazköy arşivindeki kaynaklardan Hitit Dö-
nemi dini mimarlık yapılarının, tanrıların yeryüzünde yaşa-
dıkları ve kutsandıkları özel yapılar (tapınaklar) olduğu
öğrenilmektedir. Eğer Yazılıkaya'daki B galerisi bir mezar
olarak kabul edilirse bunun dışında Hitit Krallarına ait
anıtsal bir gömü yapısı ortaya çıkarılmış değildir. Hitit-
lerin gömü geleneği hakkında kesin bir bilgi yoktur. Şimdiye
kadar yapılan kazılarda kremasyon (yakma gömü), inhümasyon
(toprağa gömü) ve pithos mezarlar bulunmuştur⁴⁶. Küpler içi-

ne konmuş iskeletlerin oluşturduğu mezar türü olan pithos mezarlara daha çok Eski Hitit Döneminde rastlanmaktadır. Kremasyon ve inhüstasyon gömülerden hangisinin gerçek Hitit geleceği olduğunu söylemek zordur.

2.1.3. Persler Dönemi

Pers dini ile ilgili kayıtlar I.Darius (tahta çıkışı İ.Ö.521) ile başlar. Daha önceki Büyük Kyros ve Kambyzes dönemlerine ait Pers dini konusunda bilgi yoktur. I.Darius dönemindeki kayıtlara göre Perslerin devletlerine verdikleri yeni düzen Zaraduştra ya da Zerdüşt adını taşıyan bir düşünürün etkisi altındadır⁴⁷. Zerdüşt dini de denen bu dinin en büyük tanrısı Ahuramazda idi. Büyük bir olasılıkla İ.Ö.6. yüzyılda ortaya çıkan bu din, herkesi yalana karşı savaşıma çağırıyordu. Bu dinde iyilik ilkesini Ahuramazda, karanlık ve kötülük ilkesini ise Angramanyu (Ahirman) temsil etmektedir. Bu iki ilke yaşamda ve doğada savaşım içindedirler⁴⁸. Ahuramazda'ya inanıp bedeni ile ruhunu temiz tutup, kötülükle savaşanlar sonsuzluk dünyasına geçmekte, günahkârlar ise cehennemde her türlü işkenceye katlanmaktadırlar. Kıyamet gününde ölümler yeniden dirilecektir. O gün Ahuramazda Angramanyu'ya yani iyilik kötülüğe, yaşam ölüme galip gelecek, bu dini kabullenenler sonsuz mutlu bir yaşam süreceklerdir. Persler gözle görülmeyen bir varlık olan Ahuramazda için tapınak ya da yontular yapmazlar, bir rahibin yönetiminde ağıtlar okunduğu sırada, sunaklar üzerinde temizliğin temsilcisi sayılan ateş yakmak sureti ile taparlardı⁴⁹. Ateş kültü Pers etkisi ile Anadolu'nun büyük bir bölümüne özellikle Kapadokya böl-

gesine girmişti. Bugün Bor ve civarında Persler'e ait bir kalıntı yoktur. Fakat antik kaynaklar (Strabon, Arrianos, Xenofon) burada Persler'in varlığından ve hakimiyetinden bahsetmektedirler. Batı Anadolu'da Lydia Bölgesi'ndeki Kurupe-dion (Beyoba)'dan, Kuzeybatı Anadolu'da Daskyleion (Bandırma)'a kadar yayılan ateş kültü törenlerinde üzerlerine yağ dökülerek ateşlenen kuru odun parçaları üflenmeden yakılırdı. Bu tören sırasında ateşin önünde ellerinde çubuk demeti tutan rahipler keçeden başlık (tiara) giyerlerdi⁵⁰. Bu başlığın yanaklarında aşağı sarkan uçları ağzı da örtüyordu. Çünkü ateşe insan soluğunun değmemesi gerekiyordu. Strabon, Ateş tapınaklarına pyraiteia, rahiplere de pyraitoi dendiğini yazmaktadır⁵¹.

2. Ariarathes Mnemon zamanında Anadolu Persler'in etkisi ile 2 yeni kültü daha kabullendi. Bunlar Mithra ve Anahita kültleridir. Daha çok Kapadokya ve doğu bölgelerinde tutunmuş olan Mithra Işık Tanrısı'dır. Ayrıca Bereket ve Savaş Tanrısı olarak da görülür. Ahuramazda tarafından bütün insanlığın bekçiliği ile görevlendirilmiştir. Bu tanrı İ.Ö.1400 yıllarında Hitit ve Mitanni kralları arasındaki anlaşmada geçmektedir fakat asıl önem kazanışı Ahamaniş krallarından Ariarathes II ve III zamanına yani İ.Ö.400 yıllarına rastlar. Buradan bütün Küçük Asya'ya yayılmıştır⁵².

Ateş kültü ile ilgili sayılan tanrıça Anaitis, Anadolu Ana Tanrıça (Kybele)'sı ile akraba sayılıp Anahita, Anaitis, Persike Thea ve Artemis Persike olarak geniş kitleleri etkisi altına almıştır⁵³. Aşk ve doğurganlık Tanrıçası

olarak bilinen Anaitis Yunanlılardan Kybele ve Afrodite ile aynı anlamdadır.

Bu tanrıçaya Lydia Bölgesi'nin Hierokaisareia (eski Kurupedion, bugün Beyoba) ve Hypaipa (bugün Günlüce) kentlerinde iki büyük Pers kutsal alanı yapılmıştır⁵⁴. Daha önce de değinildiği gibi Bor ve civarında antik kaynaklardan başka, Persler'in varolduğunu belirten bir iz yoktur.

2.1.4. Hellenistik Dönem

Hellenistik dönemlerde halkların birbirine karışması onların inançlarının da birbirine karışmasına yol açmıştır. Önceki dönemlerde her doğa olayının bir tanrı ya da tanrıçası vardı. Hellenistik dönemde bu tanrıların sayısı önemli ölçüde azalmış ve tek tanrıya inanmaya doğru bir gidiş görülmüştür⁵⁵. Bu dönemde ortaya çıkan Tyhe; Küçük Asya'daki Kybele, Mezopotamya'daki İhtar, Suriye'deki Astarte, Mısır'daki İsis, Yunanistan'daki Demeter'i temsil etmeye başlamıştı. Hellenistik dönemde Zeus, Apollon, Dionysos, Athena gibi Batı Anadolu tanrı ve tanrıçalarının yanısıra uzun yıllardan beri Anadolu'da tapınılan Ma, Anaitis, Men gibi yerel tanrı ve tanrıçalara tapınılmaya da devam edilmiştir⁵⁶. Strabon (XII, 1,4) Tanrı Apollon'a bütün Kapadokya da tapıldığını yazar⁵⁷. Sozomenos (V,4) dan Apollon'un Patroos adını taşıdığını öğrenmekteyiz. Atina'da kültü olan Apollon Patroos, büyük bir ihtimalle Ariarathes V zamanında Atina etkisi ile Kapadokya'ya girmiştir⁵⁸. Herodot (I,131) da Perslerin bütün gök kubbeye Jüpiter adını verdiklerini, en yüksek dağların tepelerine çıkararak orada Jüpiter'e kurban adadıkla-

rını yazmaktadır. Bor ve civarında kültü olan bir başka tanrı baş Tanrı Zeus'dur. Kapadokya halkı Tanrı Zeus'un Argoios (Erciyes) da oturduğuna inanırdı. Texier'in bahsettiği, günümüzde hiç bir izi kalmamış olan Tyana (Kemerhisar) daki Zeus Asmabeon Tapınağı bu kültün bu civarda yayıldığını göstermektedir.

Hellenistik dönemde atalar kültünün de var olduğunu görüyoruz. İskender'in diadokhlarına ölümlerinden sonra tapınaklar yapılmış ve onlara Heros Ktistes (Kurucu Kahraman) olarak tapılmıştır⁵⁹. Daha sonra kral ve kraliçeye de tapıldığını görmekteyiz.

Hellenistik dönemde tanrı ya da tanrıçalara tapınanlar, inandıkları tanrı ya da tanrıçayı diğerlerinden üstün tutarak diğerlerini onun yanında bir araya getirmeye çalışmışlardır. Bu da tek tanrılı dinlere gidişi hızlandırmıştır.

2.1.5. Roma Dönemi

Bütün Eski Ön Asya, Anadolu ve Yunanistan'da olduğu gibi Roma Pantheonu'nda da her doğa olayının ve toplumla ilgili her olayın bir tanrı ya da tanrıçası vardır. Bu tanrılarla ilgili olarak inşa edilen tapınaklarda yılın belirli zamanlarında tapınılmış ve kurban törenleri yapılmıştır⁶⁰. Roma'da din işleri bir Pontifex Maximus (Baş rahip) tarafından yürütülürdü. Fethedilen topraklardaki toplumların inançları da Romalılar arasında yaygınlaşmıştır. Kartaca Savaşları sırasındaki sıkıntılı günlere Küçük Asya'

dan Roma'ya getirilen (İ.Ö. 204) Pessinus Ana tanrıçası Kybele'den sonra, özellikle İ.Ö. 1.yüzyılda Doğu kökenli tanrılar (Ma, Mithra, İsis) Roma'da yaygınlaşmıştır⁶¹. Bu da Hellenistik dönemde olduğu gibi yavaş yavaş bir tanrı birliğine doğru gidişi hazırlamıştır.

Roma'da İmparatorluk döneminden itibaren Eski Doğuda ve bunlardan esinlenen Hellenistik dönem krallıklarında gördüğümüz gibi İmparator Kültü kurulmuştur⁶². Bu kült ilk kez Augustus tarafından manevi babası Gaius İulius Caesar için senato kararı ile kurulmuştur. Caesar Divus İulius adı ile devlet tanrıları arasına girmiştir. Aynı şekilde Augustus ve sonra gelen imparatorlara da tapınılmıştır.

Hıristiyanlığın yayılması ile eski Roma inançları ve tanrıları yavaş yavaş terkedilmiş ve sonra da devletin resmi dini Hıristiyanlık olmuştur.

Coğrafi konumu nedeni ile Roma Döneminin önemli şehirlerinden biri olan Tyana (Kemerhisar) ve civarında, diğer dönemlerde olduğu gibi günümüze bu dönemi yansıtacak hiç bir dini mimarlık örneği bulunmamaktadır.

2.2. HIRİSTİYANLIK DÖNEMİ

Tek tanrılı bir din olan Hıristiyanlık, Nasıra'lı İsa Peygamber'in kurduğu bir dindir⁶³. Filistin'de doğup Anadolu'da gelişen Hıristiyanlığın kutsal kitabı İncil'dir. Bu dinin mensupları Hz.İsa'nın Alah'ın oğlu olduğuna inanırlar. 3 büyük mezhebi vardır: Protestanlık, Katoliklik ve Ortodoksluk. Hz.İsa'nın mesajını değişik şekillerde yo-

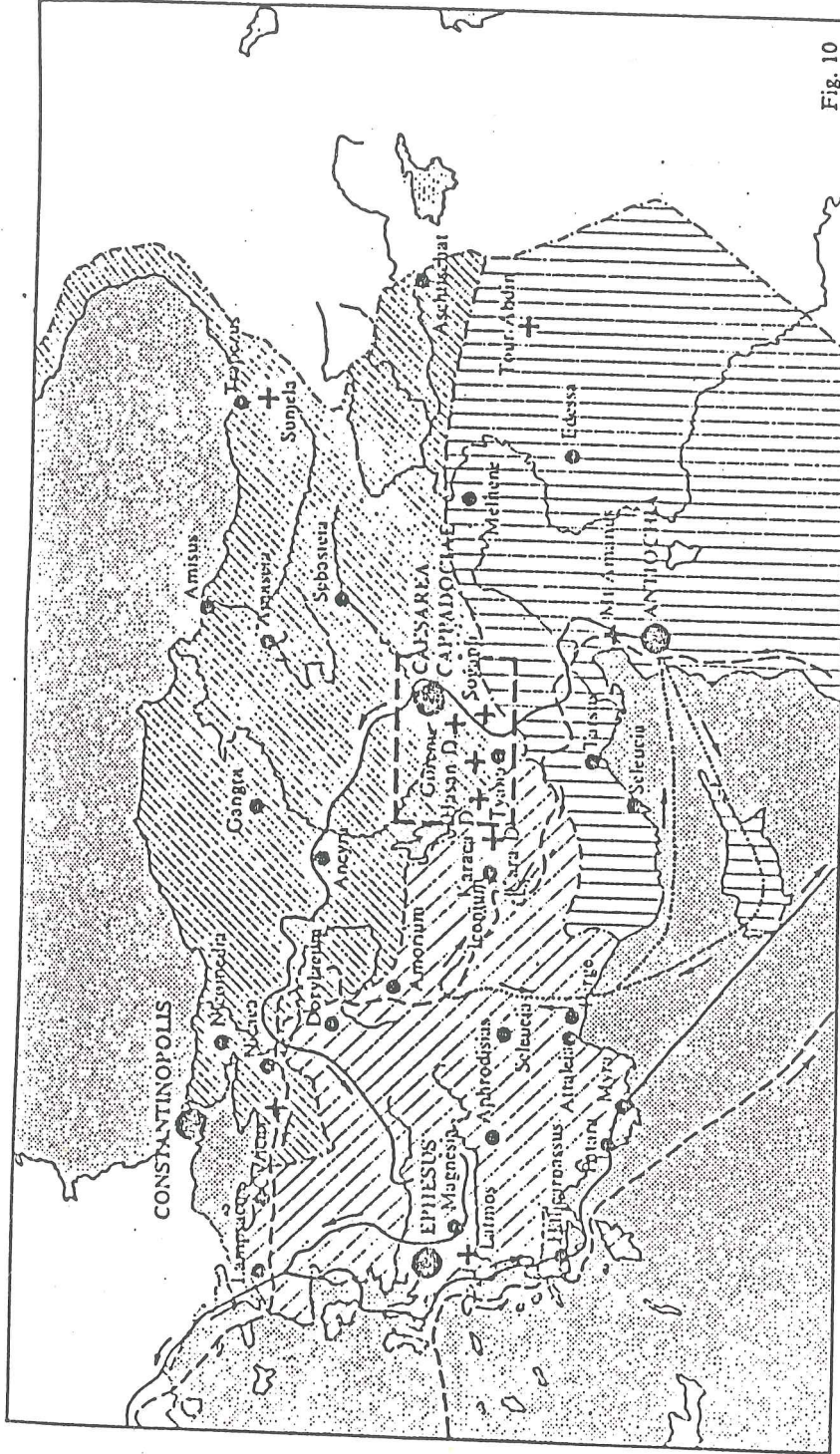

Fig. 10

Harita 5 (Uğur Çetin'den)

rumlayanların çokluğu nedeni ile bu 3 büyük mezhep dışında çeşitli küçük mezhepleri de olan Hıristiyanlığı; ilk Hıristiyanlık ve Bizans Dönemi olmak üzere 2 bölümde incelemek mümkündür.

2.2.1. İlk Hıristiyanlık Dönemi

Filistin'de doğan bu yeni din Anadolu'da gelişmeye uygun bir ortam bulmuş, özellikle Kapadokya⁶⁴ bölgesi ilk Hıristiyanlık yerleşim merkezi olmuştur. Bor'un da içinde bulunduğu Kapadokya sosyal ve jeolojik yapısının elverişliliği nedeni ile yeni bir dinin tutunmasına uygun bir ortama sahipti. İ.S. II.yüzyıl sonlarında Kapadokya'da önemli bir Hıristiyan topluluğu oluşmuştur⁶⁵. Bu toplumun oluşmasında St.Paul (Hagios Pavlos)'un rolü büyüktür (Bkz.Hari-ta 4) Dini nitelikteki büyük arazi sahiplerinin oluşturduğu feodal sistem içinde bunalan, Roma İmparatorluğu'na ödediği ağır vergilerden fakir düşen, yüzyıllardır sıkıntı içindeki halk St.Paul'u bir kurtarıcı olarak kabul etmiştir. Kral gücündeki büyük arazi sahibi rahiplerin oluşturduğu dini sistemi değiştirip, Hıristiyanlığı kabul ettirmek için mücadele veren St.Paul'e Hıristiyanlığı kabul etmeyen putperestler karşı çıkmışlardır⁶⁶. Putperestlerin saldırılarından korunmak için koruması ve kaçıışı kolay Kayaiçi kilise ve manastırlarınının yapımına başlanmış böylece Kapadokya'nın meşhur kaya içi kiliseleri oluşmaya başlamıştır⁶⁷. Kapadokya'nın tuf arazisi içinde oluşturulan bu kilise ve manastırların yapımına daha sonraları Bizans İmparatorluğu Dönemi'ndeki İkonoklazm (Tasvir Kırıcı) Akımı sırasında devam edil-

miştir⁶⁸. Çevresinde (Gelveri, Soğanlı, Belisırma, Göreme, Nevşehir vb.) bu kilise ve manastır örneklerine çok sayıda rastlanmasına rağmen Bor ve civarında kaya içi kilise veya manastırı yoktur. Niğde İl Yıllığı'nda 303-311 yılları arasında İmparator Diocletianus'un zulmünden kaçan Hıristiyanlar'ın Poson Dikilitaş, Bor iftiyan, Nahita, Fertek, Yardan, Kayaardı, Gümüşler, Amas Ulu ağaç, Nazıyanz Nar-Sorsaf, Gelveri, Selime ve Mamasun mağaralarına sığındıklarını; mabete çevrilen bu mağaralarda İnciller yerine Tyana'lı Fisagoryen, sihirbaz Apollaniyus'un mektupları, vaizleri ve biyografisinin okutulduğundan bahsedilmektedir⁶⁹. Adı geçen diğer yörelerde bu dönemi yansıtan bir çok kayaiçi kilise ve manastır bulunmasına rağmen Bor iftiyan'dakilere ait, araştırılan hiçbir kaynakta bilgi yoktur.

Hıristiyanlığın ilk yayılma dönemlerinde Kapadokya'da Musevi ve putperestlerin birlikte kurmuş oldukları dini kuruluşlar da vardı. Bu kuruluşun üyeleri tanrıya inanışla, ateşe tapmayı birleştiren bir sistem geliştirmişlerdi⁷⁰. Pers dininin etkilerinin görüldüğü Ipsistario adı verilen bu kuruluşun üyeleri ve rahipleri bölgenin en çok sözü geçen, asılzade sınıfına mensup, büyük arazi (çiftlik) sahibi kişilerdi. Magnat adı verilen bu kişiler kendi mülkleri olan çiftliklerinde yaşar, gerektiğinde Kayser ve devlet mensuplarına karşı koymak cesaretini gösterirlerdi⁷¹. Magnatlar Hıristiyanlık resmi din olunca Hıristiyan olmuşlardır. Hıristiyan olduktan sonra da yaşam tarzlarını değiştirmeyen Magnatlar, Pers kültürünü sürdürmüşlerdir. Kapadok-

ya'nın yerli unsurlarının Hıristiyanlığı büyük ölçüde etkilemesi sonucu dini yaşama yeni bir bakış açısı getirilmiştir. Böyle bir ortam İ.S. 4.yüzyılda Kapadokya'da Ortodoksların en büyük teologlarının (Kayseri'li Basileus, Gregorios, Nazianzos, Nyssa'lı Gregorios) doğmasını sağlamıştır⁷². İ.S. 313 yılında İmparator Constantinus zamanında Milano'da yayınlanan bir emirname ile Hıristiyanlığın tamamen serbest bırakılmasından sonra Kapadokya bölgesine yeni bir düzen getirilmiştir⁷³. Bu yeni düzene göre her şehirde bir piskopos bulunacak ve Hıristiyan ahaliyi idare edecekti. Bu piskoposlar muavin (koro) piskopos ünvanını taşımakta idiler. Muavin piskoposlar bir başpiskoposluk (metropolislik)'a bağlıydılar. Kapadokya metropolisi önceleri Caessareia (Kayseri) iken, İmparator Valens'in Caessareia Metropoliti'nin gittikçe artan etkisini azaltmak amacı ile Kapadokya'yı 2'ye bölmelerinden (İ.S.371-372) sonra Cappadocia Secunda (2.Kapadokya) adı ile teşekkül eden yeni eyaletin metropolisi önce Podandos (Pozantı) daha sonra Tyana (Kemerhisar) olmuştur⁷⁴. Tyana (Kemerhisar)'da bu dönemden günümüze hiç bir yapı izi kalmamıştır.

2.2.2. Bizans Dönemi

Bizans İmparatorluğu'nda dinin ve dolayısı ile kilisenin önemi çok büyüktü. Hıristiyanlığın resmen kabulünden sonra Roma dünyasında beş patriklik vardı: Roma, İstanbul, İskenderiye, Antakya ve Kudüs⁷⁵. Bizans İmparatorluğu içindeki İstanbul Patrikliği'ne bağlı 30 metropolitlik ve 450 piskoposluk vardı⁷⁶. Bu metropolitliklerden biri olan

Tyana (Kemerhisar) metropolitliği bu konumunu 18.yüzyıla kadar muhafaza etmiştir. İ.S. VIII.yüzyıla kadar çeşitli mezhep kavgalarının devam ettiği Bizans İmparatorluğunda, İmparator 3.Leon'un 726 yılında çıkardığı bir emirle yeni bir dini dönem başlamıştır⁷⁷. İkonoklastik (Tasvir kırııcı) Dönem denen bu dönem yüzyıldan fazla devam etmişler. 843 yılında sona eren bu dönemde İmparator 3.Leon'un çıkardığı emirle, İkon (Aziz ve Meryem tasvirleri)'lara tapınılması yasaklanmış, dinsel konulu resim ve heykeller yok edilmiş, İkon yanlısı Hıristiyanlar baskı altında tutulmuştur. İkonoklazma hareketine, bu dönemde Bizans İmparatorluğu ile sürekli ilişkide bulunan İslamlığın neden olduğu kabul edilmektedir⁷⁸. Oldukça sıkıntılı ve büyük mücadeleler içinde geçen İkonoklastik Dönemde, çok sayıda din adamı Kapadokya'ya kaçmıştır. Dini yaşamlarına Kapadokya'nın kaya oyma kiliselerinde devam eden din adamları, bu bölgede çok sayıda kilise yaptırmışlardır⁷⁹. Alacahan yakınlarındaki Aloda Mağara Kilisesi bu dönemin örneklerinden biridir⁸⁰. Niğde ve civarında bu kilise örneklerine rastlanmasına rağmen Bor'da ilk Hıristiyanlık Döneminde olduğu gibi bu döneme de ait hiç bir iz bulunmamaktadır.

XI.yüzyıl sonlarında Kapadokya, Anadolu'nun büyük bölümü ile birlikte Türk egemenliğine girdi. Türk egemenliğinden sonra da Kapadokya'daki Hıristiyan dinsel merkezler varlıklarını sürdürmüşlerdir. 1143'te İstanbul kilise mahkemesinde görülen bir dava Tyana (Kemerhisar) metropolitliğinin ve ona bağlı alt örgütlerin görev başında kal-

dığını göstermektedir⁸¹. Selçuklu Sultanlarının başlattığı bu hoşgörü ortamı Osmanlı Döneminde de devam etmiştir. Bor'da mevcut bulunan Ermeni ve Rum kiliseleri Osmanlı döneminde yapılmıştır. Bizans İmparatorluğu'nun zayıflaması ile kilise de örgüt bakımından küçülmüştür. Başlangıçta 450 olan piskoposluk sayısı 15.yüzyılda 67'ye düşmüştür⁸². Bununla beraber eski piskoposluklar bir ünvan olarak devam ettirilmiştir. İstanbul Patrikhanesi bu geleneği bugün bile sürdürmektedir⁸³.

2.3. İSLAMLIK DÖNEMİ

VI.yüzyıl sonunda başlayan Arap akınlarından beri Anadolu'da görülen İslam dini tek tanrılı dinlerin sonuncusudur. Hz.Muhammed tarafından kurulmuştur. Arabistan'da doğup tüm dünyaya yayılan İslam Dini'nin kutsal kitabı Kur'an'dır. Esasları Allah tarafından Hz.Muhammed aracılığı ile insanlara bildirilen İslam Dini'nin Sünnilik ve Şiilik olmak üzere 2 mezhebi vardır. Bu mezhepler de kendi aralarında 4'e ayrılırlar. Bektaşilik, Mevlevilik gibi tarikatları bulunan İslam Dini XI.yüzyıl sonlarında Anadolu'nun büyük bir bölümünün Selçuklu egemenliğine girmesi ile önem kazanmıştır. Anadolu Selçukluları ve Osmanlı İmparatorluğu dönemlerinde devletin resmi dini olması nedeni ile Hıristiyan nüfus arasında İslamlaşma eğilimi doğmuş; büyük arazi sahipleri, bölgenin zenginleri toplumsal statülerini korumak amacı ile Müslüman olmuşlardır⁸⁴.

2.3.1. Selçuklular ve Beylikler Dönemi

XI.yüzyıl sonlarında Anadolu'nun büyük bir bölümünü ele geçiren Selçuklular, Niğde ve civarını da egemenlikleri altına almışlardı⁸⁵. Ele geçirdikleri bölgelerde yaşayan Hıristiyanların dini faaliyetlerine karışmayan Selçuklu Sultanları Türklerle Rumların birarada yaşamalarına olanak tanıdılar. Kilise, manastır, cami, türbe ve tekkele-
rin birarada bulunması ile ortak bir dini yapı oluştu. Bunun sonucunda da Hacı Bektaş Veli, Mevlana Celaleddin Rumi gibi bütün dinlerden kişilerin ilgi duydukları büyük din adamları ortaya çıkmıştır⁸⁶.

Anadolu birliğinin sağlanmasında büyük rol oynayan Hacı Bektaş Veli Anadolu Selçuklularına karşı ayaklanarak. 1240'ta idam edilen Baba İshak'ın halifelerinden-
dir⁸⁷. 1231 yılında, din ve mezhep bağlarından uzaklaşarak, yeni bir düzen kurmak amacı ile Baba İshak önderliğinde ayaklanarak Babaîler'in büyük bir kısmı kılıçtan geçirilerek isyan bastırılmıştır. İsyân sırasında Babaîler'in bir kısmı (Sarı Saltuk, Taptık Emre, Bulgar Baba, Bulgar Bozoğlan Baba) Bor'daki mağaralara sığınmışlar, yedi yıl bu mağaralarda kalmışlardır⁸⁸. Vefaiyye tarikatından bir Babaî halifesi olan Hacı Bektaş Veli isyandan geriye kalan şii, batınî zümrelerini etrafına topladı. Müritleri tarafından "kalenderler piri, abdallar serveri" sayıldı. Sonradan kendisine bağlanan kalenderi, haydari, abdal, şemsi, edhemi, câmi, celâli gibi şii, bâtinî zümrelerini içinde toplayan tarikat Bektaşilik adını aldı⁸⁹. Osmanlı İmparatorluğunda da yaygınlaşan Bek-

taşılık daha çok dünyevi bir düşünüş şekli idi. İslam dininden pek fazla etkilenmeyen Bektaşiliğin özünü oluşturan öğeler çok eskilere gider. Hıristiyan, Musevi, putperest, dinlidsiz, Müslüman tüm insanları bünyesinde toplayan Bektaşilik, ilk çağ Anadolu-Yunan felsefesinin ürünlerinden yararlanmıştır⁹⁰.

XIII.yüzyılda Anadolu'nun Türkleştirilmesinde ve Anadolu birliğinin sağlanmasında büyük rol oynayan din büyüklerinden biri de Sarı Saltuk (Mehmet Buhari)'dur. Türkistan'daki Yesevi tarikatının kurucularından Ahmet Yesevi'nin müritlerinden olan Sarı Saltuk 1263 yılında Rumeli'ye geçmiş; Dabruca ve Lehistan'ın islamlaşmasında etkin olmuştur⁹¹. Ölümünden sonra vasiyeti gereğince yedi tabut yaptırılıp yedi farklı yere gömülen Sarı Saltuk'un yedi türbesinden biri de Bor'dadır.

XIII.yüzyılın diğer bir önemli tarikatı sünni tarikatlarının en büyüklerinden biri olan Mevlevilik. Tanrı ile evrenin birliği görüşüne dayanan Mevlevilik, Mevlana Celaleddin Rumi adına oğlu Sultan Veled tarafından kurulmuştur⁹². Mevleviliğin benimsediği ve Mevlana'nın eserlerinde dille gelen anlayışa göre, evrende var olmak Tanrı'nın bir görünüşüdür. Gerçek varlık Tanrı'dır. Herşey Tanrı'dan gelir, sonunda gene Tanrı'ya dönecektir⁹³. Mevleviliğin düşünce ve görüş bakımından Yeni-Eflatun'cu felsefe akımının dolaylı olarak etkisinde kaldığı, hem Mevlana'nın hem de onun ardından gelenlerin eserlerinde geçen tasavvuf kavramlarından açıkça anlaşılır⁹⁴. Mesnevi'de, Divan-ı Kebir'de,

Sultan Veled'in Ulu Arif Çelebi'nin eserlerinde görülen bütün tasavvuf kavramları Plotinos'un geliştirdiği Yeni-Eflatuncu felsefe akımının düşünce ürünleridir⁹⁵. İslam dünyasında dinle musikiyi, dar bir alanda resmi bağdaştıran, ibadette musikiye yer veren bir tarikat Mevleviliktir denilebilir. Şeriatın katıllıklarına yumuşaklık katan Mevleviliğe, şeriatın her alanda baskı yapmasını bir çok devlet büyüğü ve sultanın Mevlevi oluşu engellemiştir.

Bor'a Mevleviliğin gelip gelmediği konusunda kesin bir delil yoktur. Bor'lu Halil Ataman "Bor Tarihi" adlı notlarında, Kale Mahallesiinde İ.S. 1308 (Hicri 760) tarihini taşıyan, bir Mevlevi Tekkesi'ne ait kitabeden bahsetmekte fakat bu Mevlevi Tekkesi'nin yerinin bilinmediğini yazmaktadır⁹⁶. Yine notlarında Kale Mahallesiindeki bir çeşmede bulunan kitabenin anlamının:

"Bu mübarek mevlevihaneyi Sultan Sultanı Arap ve Acem Padişahı, babası Ertana oğlu Mehmet hükümdarlığı günlerinde Allah'ın naciz ve aciz bir kulu olan Mevlevi Sultan Şeyh hicri 760 yılında yaptırdı." olduğunu yazan Halil Ataman çeşmenin yerini tam olarak vermediği için kitabe araştırılamamıştır.

XII. ve XIII. yüzyıllarda Anadolu'nun İslamlaşması ile büyük şehirler üzerinde Hıristiyan unsurlar gerilemeye başlamış, bunların yerini yeni oluşturulan Müslüman şehirler almıştır. Niğde ve Aksaray bu şekilde ortaya çıkan şehirlerdir⁹⁷. Eskiden bölgenin en önemli şehirlerinden biri olan Tyana (Kemerhisar)'ın nüfusu azalmış, onun

yerini Niğde, Aksaray ve Bor almıştır.

2.3.2. Osmanlı Dönemi

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda Anadolu'daki Ahî, Babaî ve Mevlevî tarikatları, mevcut beylikler üzerinde önemli ölçüde nüfusa sahip bulunuyorlardı. Bu tarikatlardan Ahîlerin ve Babaîlerin Osmanlı Beyliği üzerinde önemli etkileri olmuştur⁹⁸. Osmanlı Devleti'nin temeli atılırken, halk üzerinde büyük etkileri olan Ahî reislerinin nüfuslarından yararlanılmıştır.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda Ahilikten başka Alperenler denilen ve sonradan adı Bektaşiliğe çevrilen Babaî tarikatından da yararlanılmıştır⁹⁹. Babaîlik daha sonraları Yeniçeri ocağına girmiş ve özellikle 13.yüzyılın ikinci yarısında ölmüş olan Hacı Bektaş Veli'ye bağlanmışlardır¹⁰⁰.

Tarikatlara bağlı bazı dervişler Anadolu'daki konar-göçer Türkmen oymakları arasına girerek telkinleriyle onları Osmanlı hükümdarları yanında sefere katılmaya teşvik etmişlerdir. Kökleri geniş Türk ve İslam dünyasına yayılmış olan bu örgütler aracılığı ile Osmanlılar her tarafla ilişki kurabilmişlerdir. Osmanlı hükümdar ve vezirlerinin mutasavvıflara karşı saygılı bir tavır takınmaları, okul halinde bir tasavvuf sınıfının meydana gelmesine yol açmıştır¹⁰¹. Bu çeşitli tarikat zümrelerinin şeyhleri buldukları kent ve kasabalarda devlet işlerine karışmadan kendi alemlerinde zikir, söyleşi ve görevleri icabı vaazla uğraş-

makta idiler. Osmanlı padişahları ile devlet adamları tarikat erbabına karşı kuruluştan itibaren saygı göstermekteydiler. Bunun sonucu olarak da kendi adlarına tekkeler açtırıp, vakıflar yaptırmışlardır. Bor'lu Halil Ataman'ın notlarında bahsettiği 7 tekke¹⁰² Bor'da bu dönemi yansıtmaktadır. Ataman'ın bazılarına çocukluğunda gittiğinden bahsettiği tekkelerden günümüze hiç bir iz kalmamıştır.

Egemenlikleri altındaki çeşitli kentlerde büyük camiler, imaretler, tekkeler, vakıflar, çeşitli sosyal ve dinsel eserler yaptırarak halkın manevi desteğini kazanan Osmanlı hükümdarları Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferinden (1517) itibaren kutsal emanetlerin ve bu arada halifeliliğin de sahibi olarak bütün islam dünyasının dini lideri ünvanını kazanmışlardır. Padişahların dini lider ünvanı alması ile tarikat şeyhlerinin eski etkileri yavaş yavaş kaybolmaya başlamış, Cumhuriyet döneminde de ortadan kaldırılmışlardır.

Osmanlı Dönemi'nde, çoğunlukta olan islam nüfusun yanı sıra azınlıkların da dini faaliyetlerine karışılmamış, kendi dinlerine ait ibadethaneler yaptırmalarına izin verilmiştir. Bor'da mevcut bulunan kiliseler bunu kanıtlamaktadır.

NOTLAR

BÖLÜM I-II

1. "Bor", Belediyelerimiz, s.120
2. Ketin, Türkiye Jeolojisine Genel Bir Bakış, s.439
3. Bu sıcak su kaynağı Ramsay tarafından Xanxaris Kaplıcaları olarak adlandırılmıştır.
4. Hayri, Niğde Sancağı, s.31
5. Tütenk, "Niğde'nin Tarih Durumu", s.67
6. Naumann, Eski Anadolu Mimarlığı, s.16
7. Naumann, op.cit., s.17
8. İbid.
9. Dinçol, "Hititler", c.1, s.23
10. Darga, Hitit Mimarlığı ..., s.7
11. Darga, op.cit., s.8
12. Tütenk, op.cit., s.8
13. Çınaroğlu; Varinlioğlu, "Ein Neuer ...", s.11
14. Tütenk, op.cit., s.3
15. İbid.
16. Ramsay, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, s.38
17. Ramsay, op.cit., s.23
18. Günaltay, Perslerden Romalılara Kadar ..., s.268
19. İbid.
20. Günaltay, op.cit., s.277
21. Darkot, "Niğde", c.9, s.2860
22. Binoğul, "Güzelyurt (Gelveri) nin Fiziksel Oluşumu ...", s.32

23. Themo Sisteminde, Anadolu'da themo adı verilen askeri bölgeler oluşturulmuştur. Her biri bir kumandan emrinde olan themolar asker toplama, kumanda ve taktik konusunda bağımsız hareket ediyorlardı.
24. Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi, s.120
25. Binoğul, op.cit., s.33
26. Restle, Studien Zur Frühbyzantinischen Architektur Kappodokiens, s.45
27. Tütenk, op.cit., s.5
28. Binoğul, op.cit. s.36
29. Tütenk, op.cit., s.76
30. Eldem, Niğde Kılavuzu, s.9
31. İbid.
32. Tütenk, op.cit.,s.77
33. Eldem, op.cit., s.11
34. İbid.
35. Texier, Description de L'Asie Mineure, c.2, s.28
36. Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile, s.7
37. Tırpan, "Çatalhöyük", s.115
38. İbid.
39. Tütenk, op.cit., s.65
40. Dinçol, op.cit., s.77
41. Darga, op.cit., s.12
42. Dinçol, op.cit., s.79
43. Dinçol, op.cit., s.80
44. Sezer, "Bor-Keşlik Steli", s.147
45. Ramsay, Prehellenic Monuments, s.78

46. Dinçol, op.cit., s.94
47. Pirniya, İran Bâstan, c.II, s.910
48. Sevin, "Anadolu'da Pers Egemenliği", s.276
49. İbid.
50. Baydur, Kültepe(Kaneş) ve Kayseri ..., s.129
51. Baydur, op.cit., s.15
52. Baydur, op.cit., s.128
53. Sevin, loc.cit.
54. Baydur, loc.cit.
55. Özsait, "Anadolu'da Hellenistik Dönem", s.323
56. İbid.
57. Baydur, op.cit., s.127
58. İbid.
59. Özsait, loc.cit.
60. Özsait, "Anadolu'da Roma Egemenliği", s.357
61. İbid.
62. İbid.
63. "Hıristiyanlık", Larousse, c.5, s.820
64. Kapadokya = Anadolu'nun iç kısmında, güneyde Toros Dağlarından, kuzeyde Karadeniz'e kadar uzanan bölge. Batıda Tuz Gölü, doğu'da Fırat Nehri ile sınırlanır.
65. Çetin, "Güzelyurt (Gilveri) de Dini Yapıların İncelenmesi", s.14
66. Günaltay, Romalılar Zamanında ..., c.2, s.451
67. Binoğul, op.cit., s.45
68. Eyice, "Türkiye'de Bizans Sanatı", s.550
69. Tütük, op.cit., s.72

70. Binoğul, loc.cit.
71. Kirsten, "Kapadokya'nın Muahhar ...", s.80
72. Binoğul, op.cit., s.46
73. Özseit, op.cit., s.348
74. Kirsten, loc.cit.
75. Yıldız, "Bizans Tarihi", s.507
76. İbid.
77. Yıldız, op.cit., s.447
78. İbid.
79. Binoğul, op.cit., s.49
80. Eyice, op.cit., s.551
81. Çetin, op.cit., s.21
82. Yıldız, op.cit., s.504
83. İbid.
84. Binoğul, op.cit., s.52
85. Tütük, op.cit., s.75
86. Binoğul, loc.cit.
87. "Hacı Bektaş Veli", Larousse, c.2, s.250
88. Tütük, op.cit., s.77
89. "Hacı Bektaş Veli", Larousse, loc.cit.
90. Eyüboğlu, "Hacı Bektaş ve Bektaşilik" s.6116
91. Önen, "Bor'da Sarı Saltuk ...", s.2
92. "Mevlevilik", Larousse, c.8, s.692
93. İbid.
94. İbid.
95. İbid.
96. Ataman, "Bor'da Tekkeler", s.3

97. Binoğul, loc.cit.
98. Halaçoğlu, "Osmanlı Tarihi", s.729
99. İbid.
100. İbid.
101. Halaçoğlu, op.cit., s.790
102. Ataman, loc.cit.

III. MEVCUT DİNİ YAPILARIN İNCELENMESİ

Bor'da günümüzde kalabilmiş dini mimarlık örneklerinin en eskisi Karamanoğulları devrine ait Alaattin Camiidir. Daha önceki dönemlerden günümüze örnek kalmamıştır.

Mevcut bulunan kiliseler Osmanlıların son dönemlerinde yapılmıştır. Bu dönemde etkinliğini sürdüren Hıristiyan unsurlar Bor ve civarında 19. yüzyıl sonlarında yöreden göç etmiş dolayısıyla da bu yapılar fonksiyonunu yitirmiştir. Dini mimarlık örneklerinin diğer bir türü olan türbeler Osmanlı Dönemine aittir. Bu bölümde mevcut yapılar tarihsel sıraya göre incelenmiştir.

3.1. CAMİLER

ALAATTİN CAMİ (NO 1)

Selçuk Mahallesinde kendi adı ile anılan sokakta bulunan bu cami, Karamanoğullarından, Sultan Murad'ın kızı Ne-fise Sultan ile evlenen Alaaddin Ali'nin oğlu II.Mehmed zamanında yaptırılmıştır¹. H.813 (M.1410) yılında Hacı Hoca tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Evliya Çelebi, Alaaddin adıyla bilinen bir caminin, Cam-i Atik adıyla anıldığını ve minaresiz olduğunu söylenmektedir².

İki defa tamir edilen caminin birinci tamiri H.1052 (M.1642) yılında, ikinci tamiri H.1250 (M.1834) yılında yapılmıştır³. 1969 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilen cami bugünkü şeklini almıştır.

Plan ve İç Görünüş Özellikleri: Selçuklu ulu camilerinin devamı olan plan şeması boyuna dökdörtgen biçimindedir. 20 ahşap dikmenin yer aldığı ana mekana mihrap aksından girilmektedir. Giriş kapısının bulunduğu duvarda 2, kapının solundaki duvarda 4, sağındaki duvarda 6, mihrap duvarında 3 pencere vardır. Giriş kapısının bulunduğu duvardakiler diğerleri mazgallıdır. Asma katta yer alan kadınlar mahfeline mihrap aksının sağında yer alan bir kapıdan sokak kotunda girilmektedir. Pencereleler dikdörtgen biçiminde ve 1/2 oranındadır. Ahşap dikmelerin üzerinde ahşap başlıklar bulunmaktadır.

Malzeme ve strüktür özellikleri: Ahşap kırma çatıyı taş beden duvarları ve 20 ahşap dikme taşımaktadır. Dikmele-

rin üzerine enlemesine ahşap kirişler atılmıştır. Kirişlerin üzerinde boyuna giden ahşap hezenler bulunmaktadır.

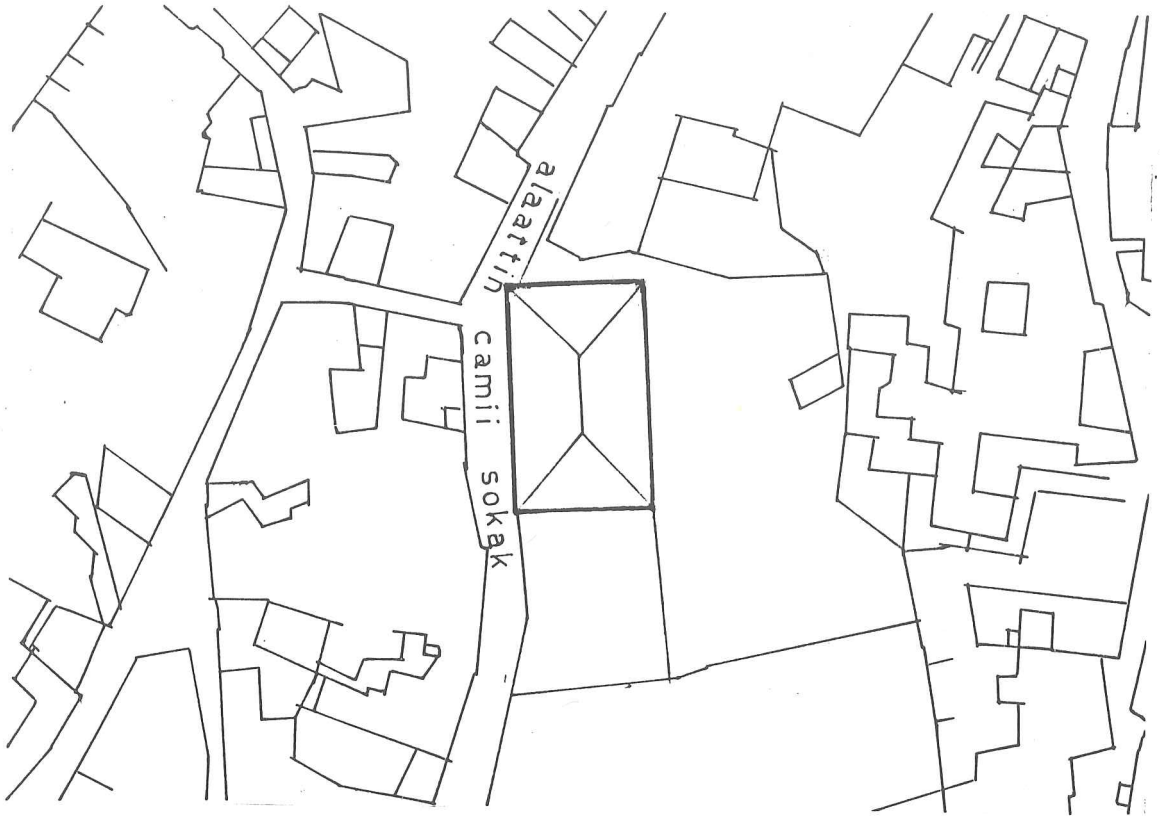
Mihrap: Taştan yapılmış mihrap 5 köşeli bir niş şeklindedir. Kavsarası mukarnaslı olan mihrabın 2 yanında zigzag yivli sütunceler yer almaktadır. Köşelikte, öne doğru çıkıntı yapan yarım küre şeklinde 2 kabara vardır. Kabara- ların üzerine ajur tekniğinde geometrik örgüler işlenmiştir. Bordürde Selçuklu dönemine ait motifler vardır.

Mimber: Ceviz ağacından künde-kâri tekniği ile yapılmış olan mimberde geometrik motifler yer almaktadır.

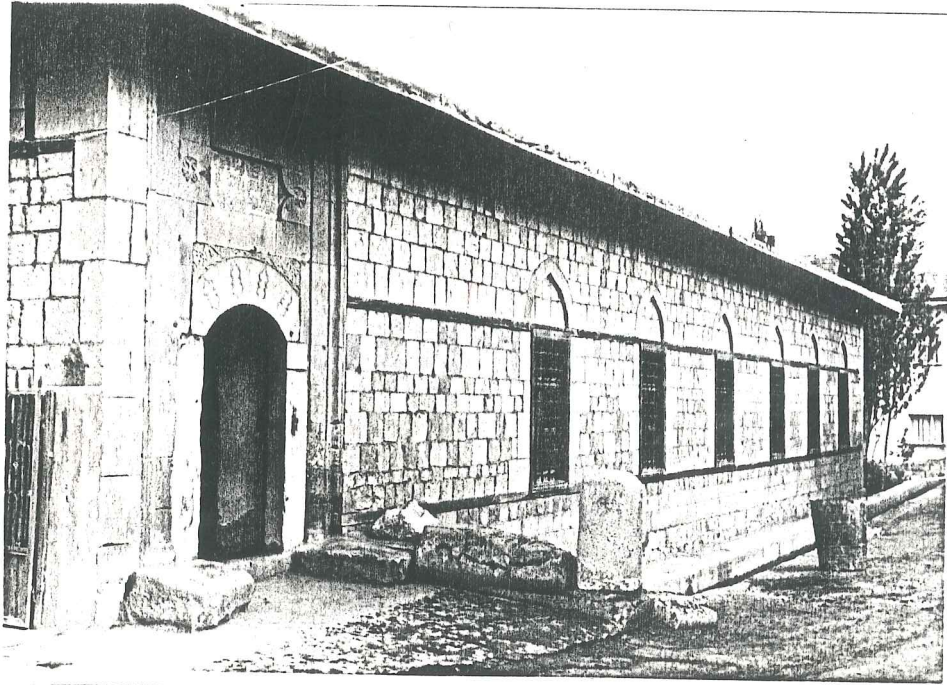
Dış Görünüş Özellikleri: Yol kotundan tek katlı gibi görünen cami eğimli araziye oturmuştur. Dikdörtgen prizması şeklindeki cami kütlesini, kiremit kaplı ahşap kırma çatı örtmektedir. Dikdörtgen biçimindeki pencerelerin üzerinde hafifletme kemerleri vardır. Kadınlar mahfeline giriş kapısı ve ona giriş kapısının üzeri basık kemerlidir. Caminin sokağa bakan cephesinde caminin hemen yanından bir su kanalı geçmektedir.

Minare: Yoktur.

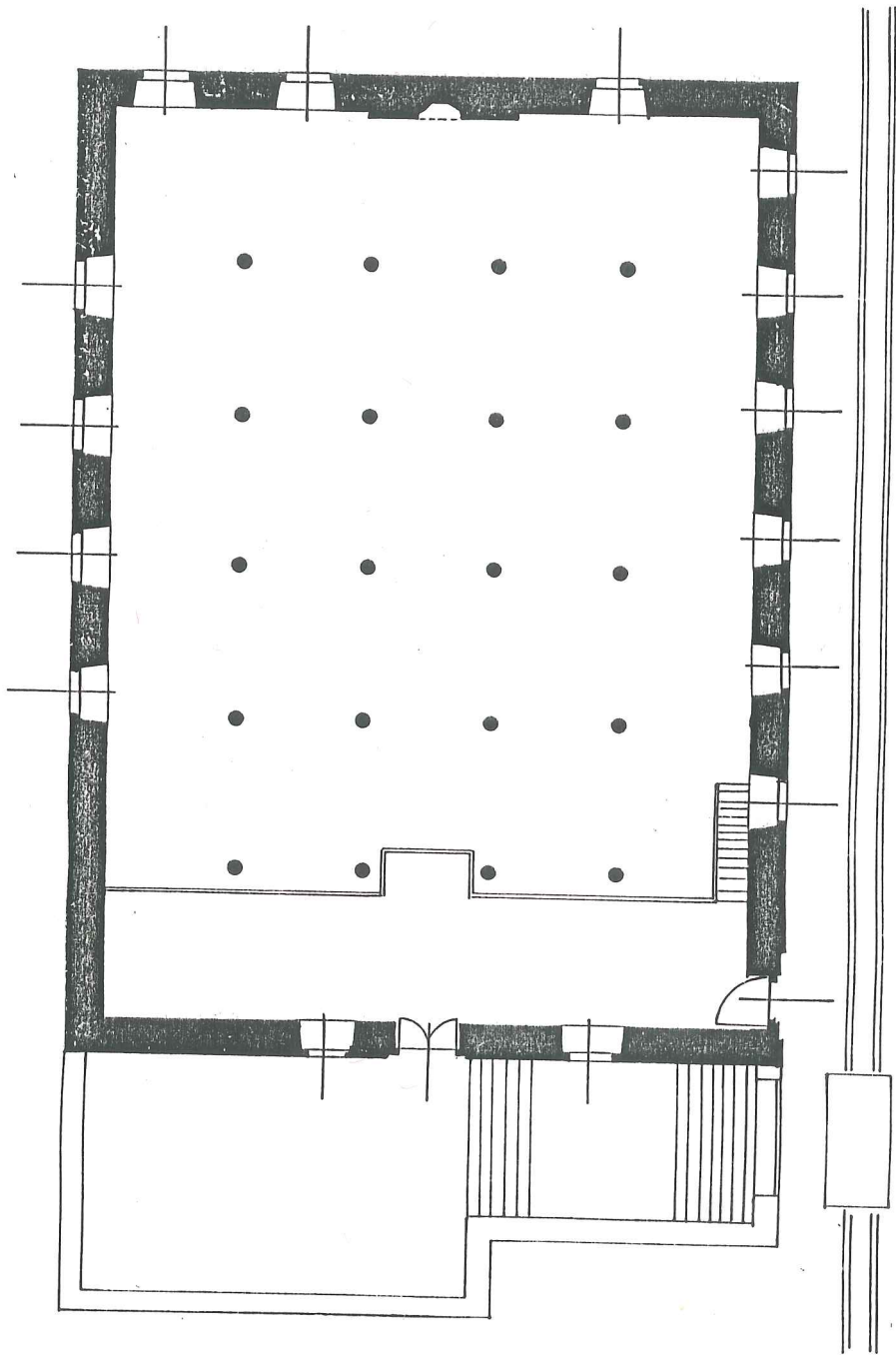
Yorum ve Öneriler: Vakıflar tarafından yapılan restorasyonda cami bir çok özelliğini kaybetmiştir. Erkekler girişindeki son cemaat yerini andıran kısım, restorasyon projesinde kaldırılmış ve giriş kapısı daha içeriye alınmıştır. Caminin düz olan damı değiştirilip yerine ahşap kırma çatı yapılmıştır. Cephe özelliğini kaybeden caminin çatısı düzeltilmeli, orijinaline uygun olarak yeniden yapılmalıdır.

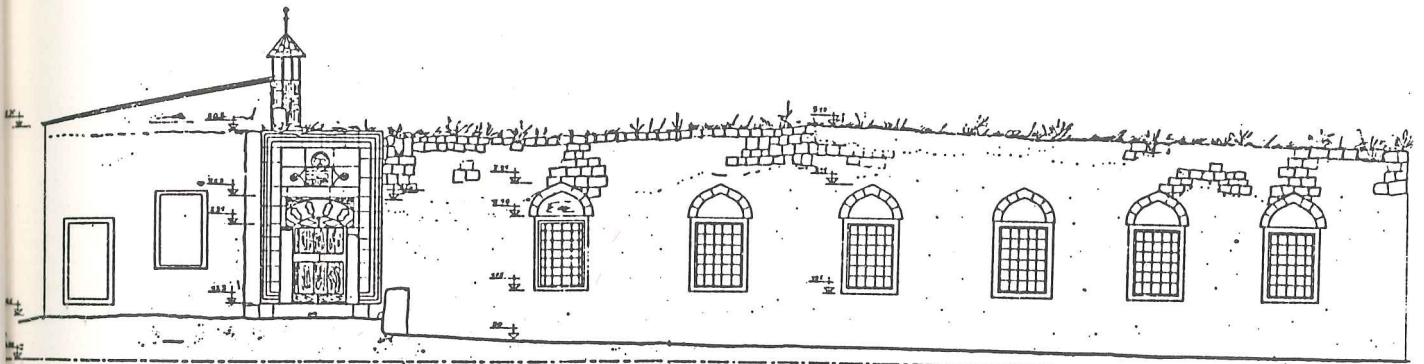
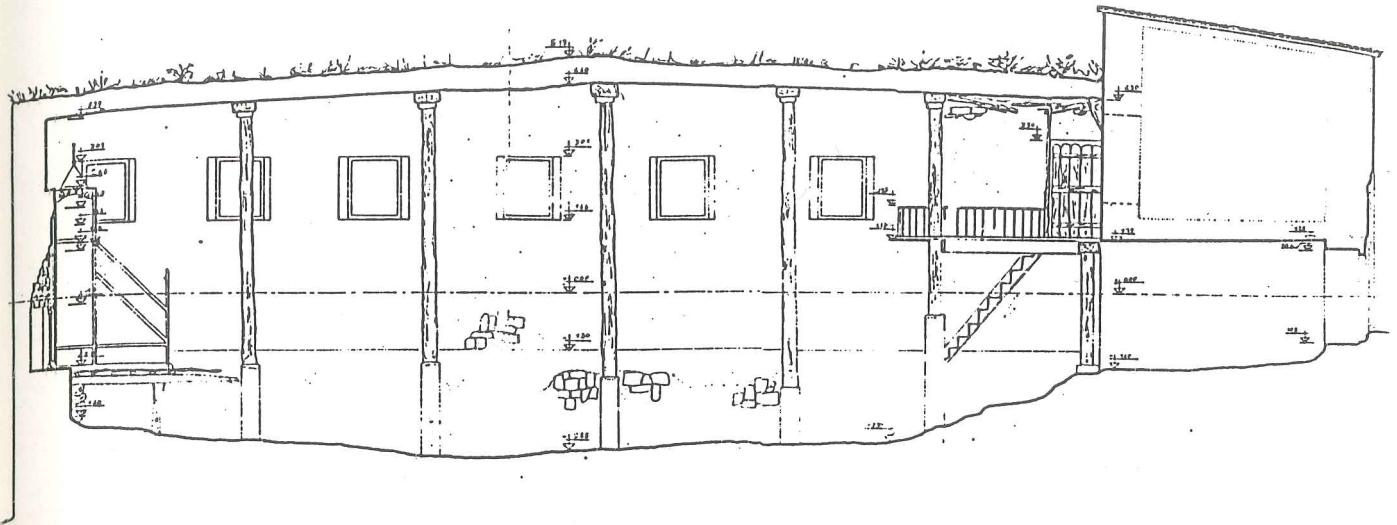
Vaziyet Planı Ö: 1/1000

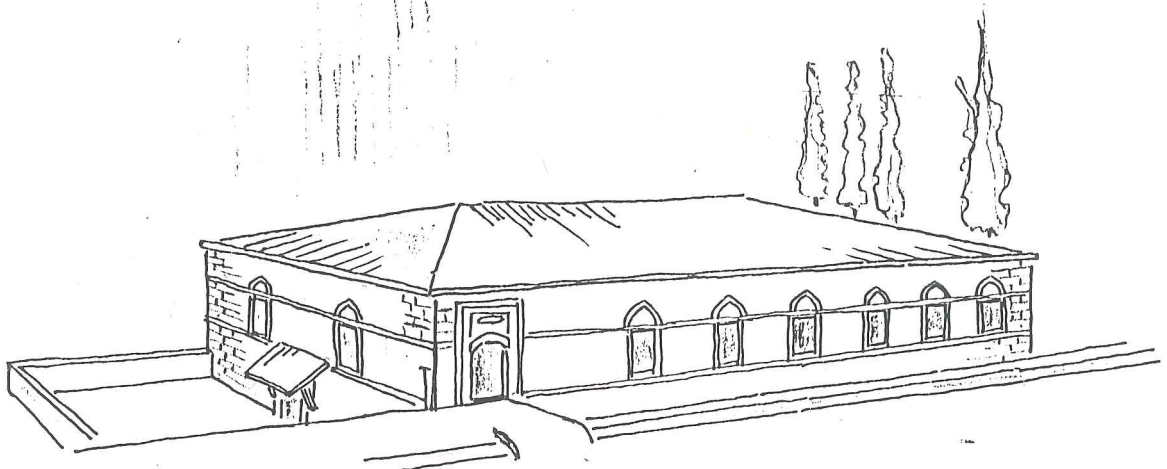
Resim 1. Sokak cephesi ve kadınlar mahfeline giriş kapısı

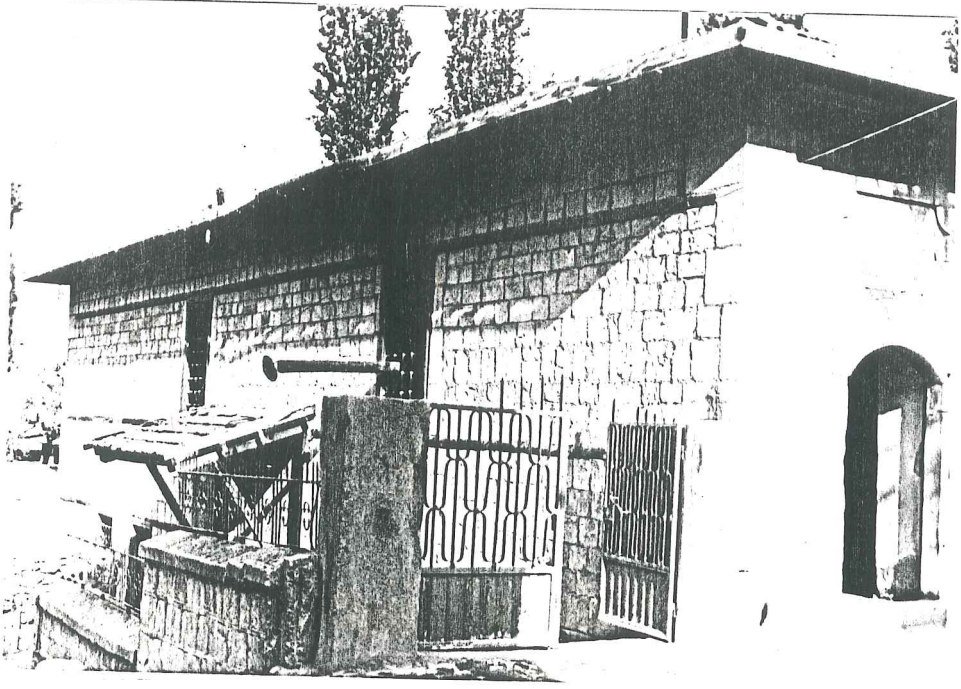

ALAADDIN CAMII 0 1 2 5M

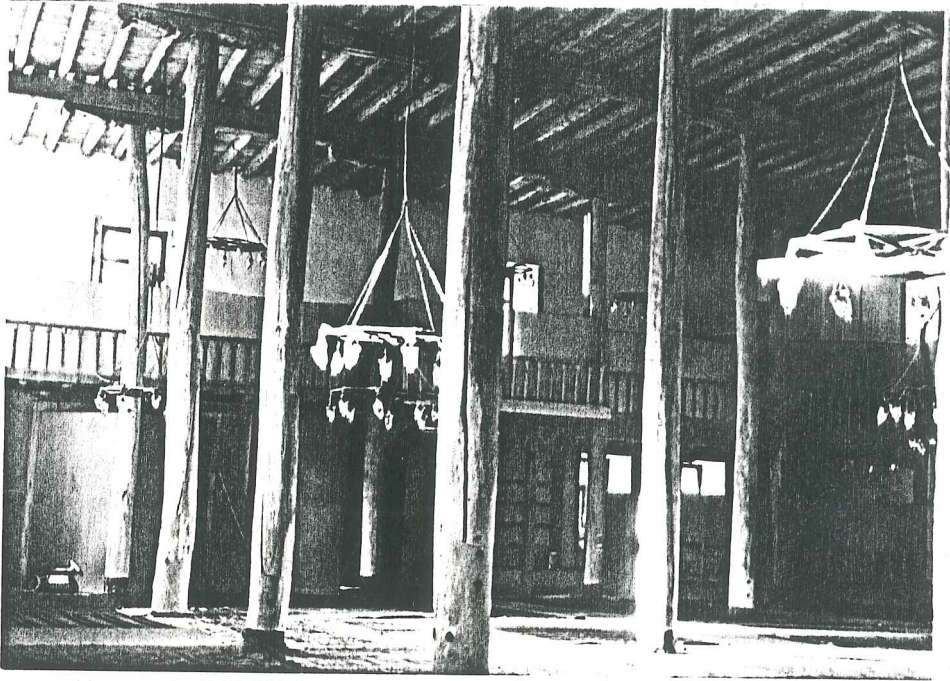

BATI CEPHESİ

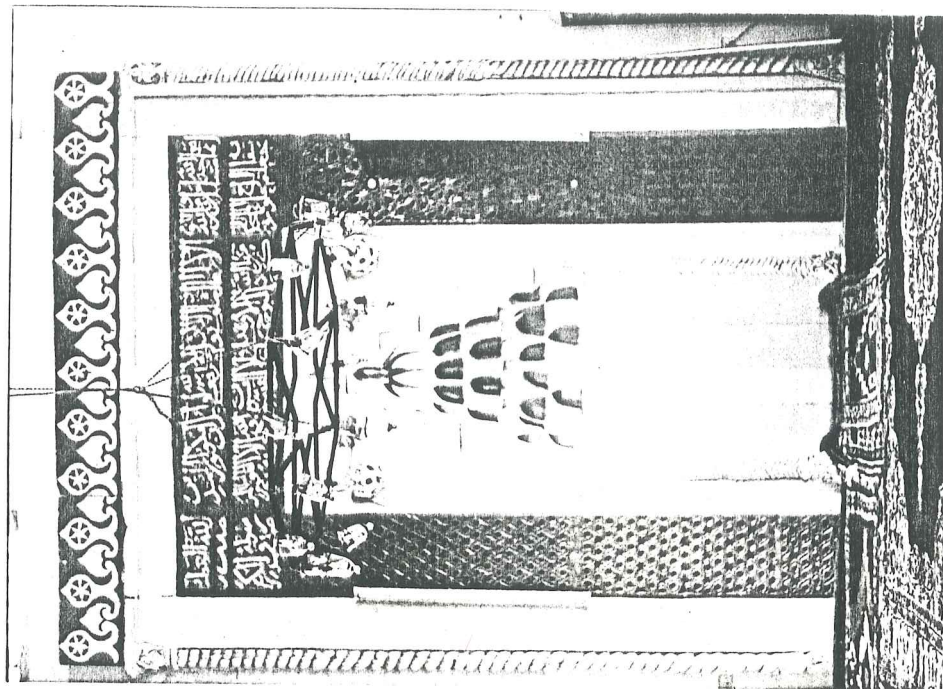

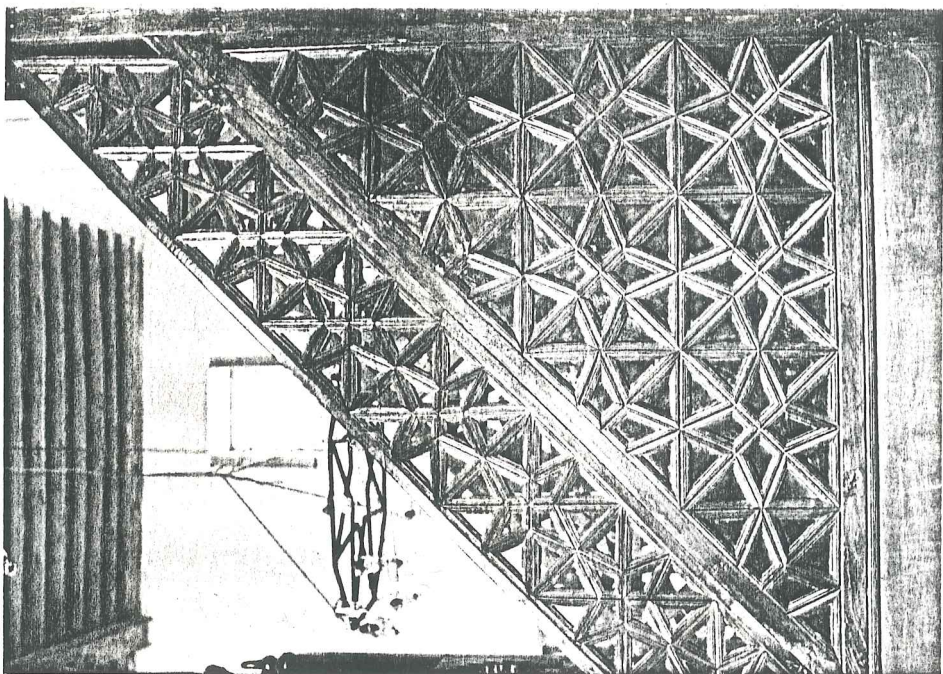
Resim 2

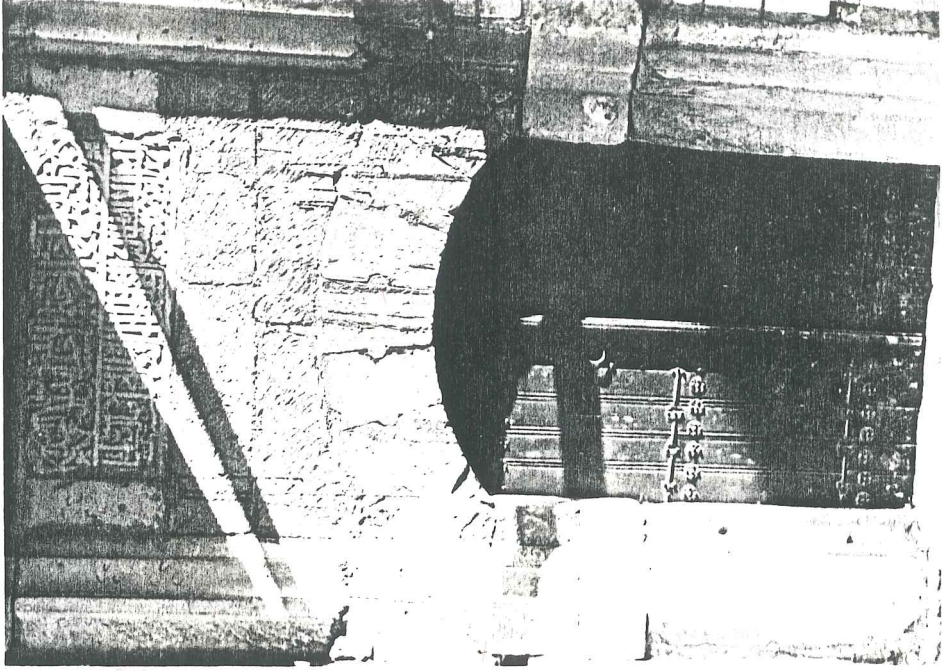
Resim 3. İç görünüş

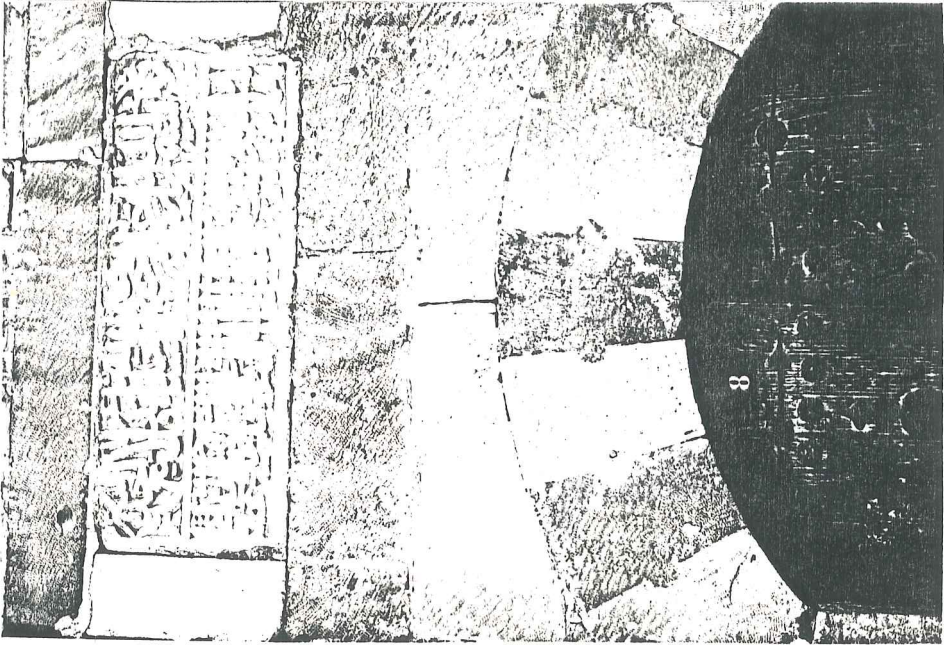
Resim 5. Mihrap

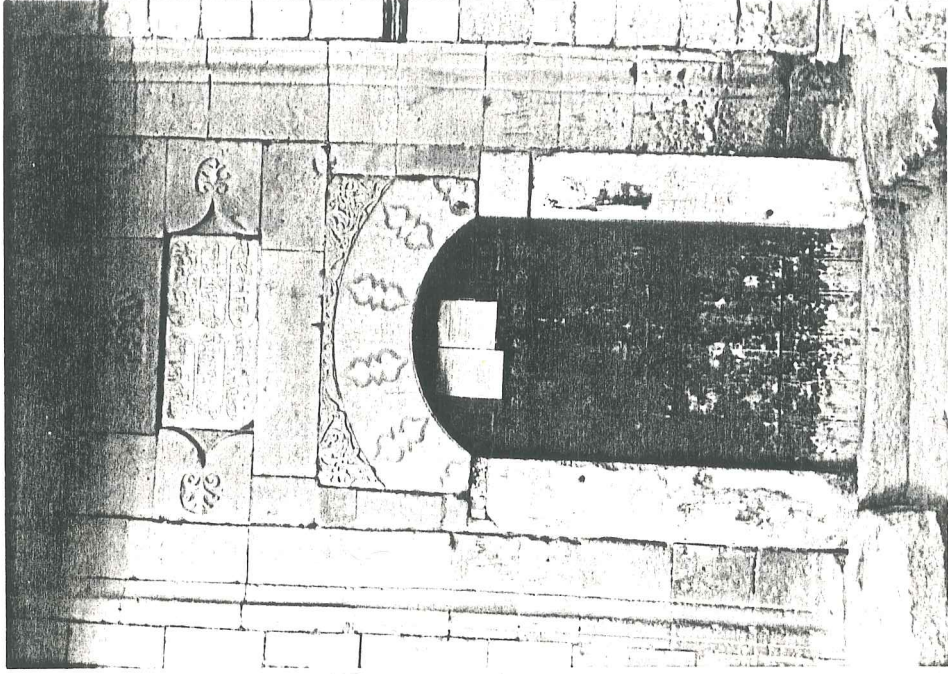
Resim 4. Minber

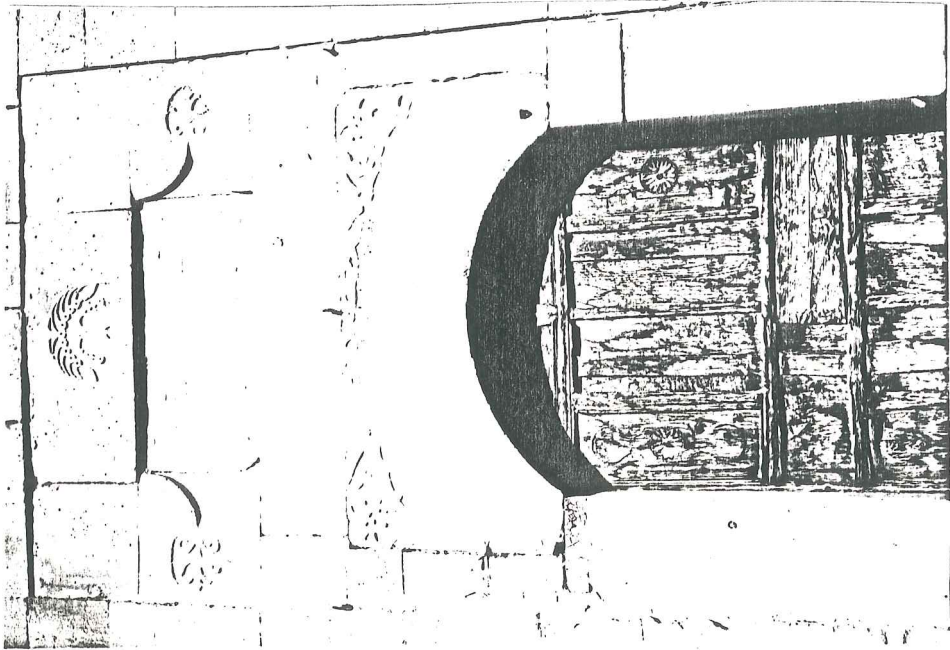
Resim 7. Giriş kapısının restorasyondan sonraki hali

Resim 6. Giriş kapısının restorasyondan önceki hali

Resim 9. Kadınlar mahfeli kapısının restorasyondan sonraki hali

Resim 8. Kadınlar mahfeli kapısının restorasyondan önceki hali

KÜTÜPLÜ CAMİİ (No 2)

Zergerdere Sokağı'nın köşesinde yer alan cami H.872 (M.1467) yılında yaptırılmıştır. Daha önceki adı Çay Mahallesi Mescidi olan caminin mimarı ve yaptıranı belli değildir. Halil Ataman notlarında bu mescidin yakındaki köprünün yapımında şantiye binası olarak kullanıldığını daha sonra mescid haline getirildiğinin söylendiğini yazmaktadır⁴.

Plan ve İç Görünüş Özellikleri: Eğimli arazide inşa edilmiş olan camiye 6 rıhtla inilmektedir. Kareye yakın bir anamekanı ve parsele uydurularak yapılmış kapalı bir son cemaat yeri vardır. Mihrabın karşısındaki duvarın sol köşesinde ana mekana giriş kapısı bulunmaktadır. Sonradan kapatıldığı anlaşılan son cemaat yerinin girişi mihrabı dik kesen, minarenin bulunduğu duvar üzerindedir. Giriş kapısının solundaki duvarda 2, mihrap duvarında 2 mazgallı pencere 2'de tepe penceresi vardır. Pencereleler dikdörtgen şeklindedir. Kadınlar mahfeline giriş kapısının sağındaki bir merdivenle çıkılmaktadır. 4 ahşap kolonu olan caminin minare kapısı kadınlar mahfeline açılmaktadır.

Malzeme ve Strüktür Özellikleri: Ahşap kırma çatıyı taş beden duvarları ve 4 tane ahşap dikme taşımaktadır.

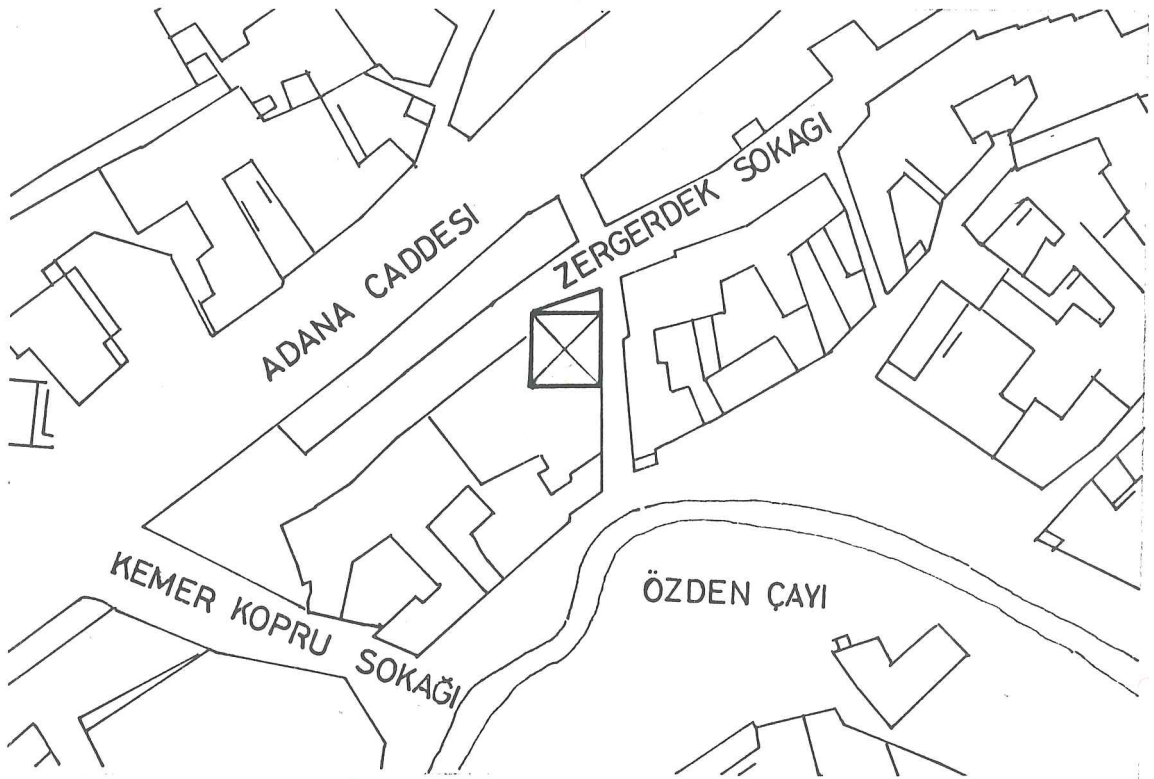
Mihrap: Beş köşe planlı niş şeklindeki mihrap taştan yapılmıştır. Kavsarası mukarnaslıdır.

Mimber: Ahşaptır, bezemesi yoktur.

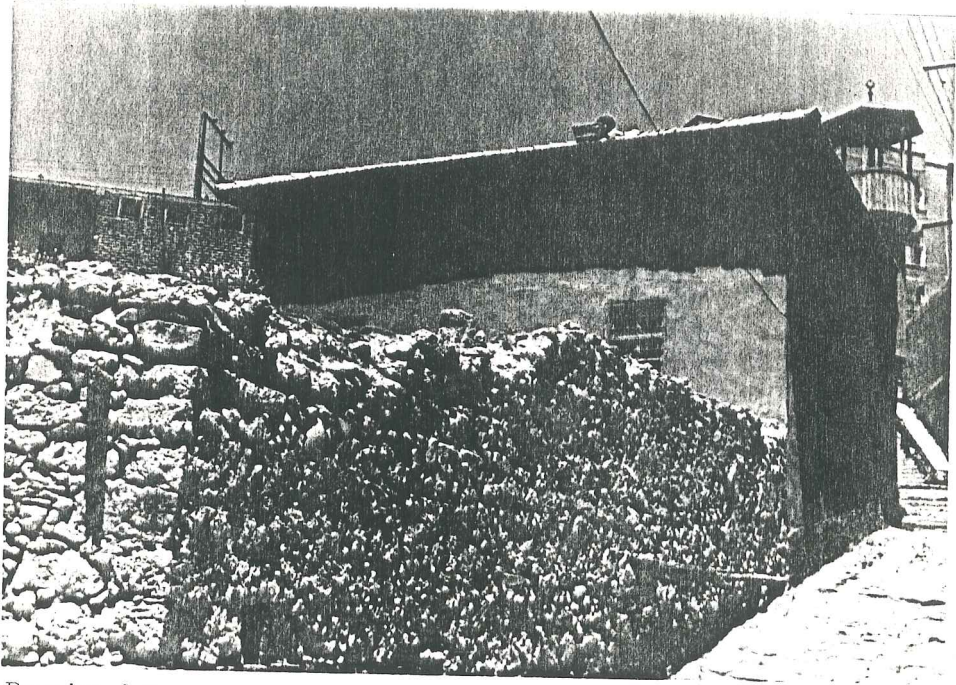
Dış Görünüş Özellikleri: Kare prizmaya yakın cami kütesinin üstü ahşap kırma çatı ile örtülüp, kiremit kaplanmıştır.

Minare: Son cemaat yerinin girişinin bulunduğu duvar üzerinden çıkan ahşap minare Üksüzoğlu Camii'nin minaresi ile büyük benzerlik göstermektedir. Daire planlı olan minarenin üstü 6'gen bir külahla örtülmüş ve saç kaplanmıştır.

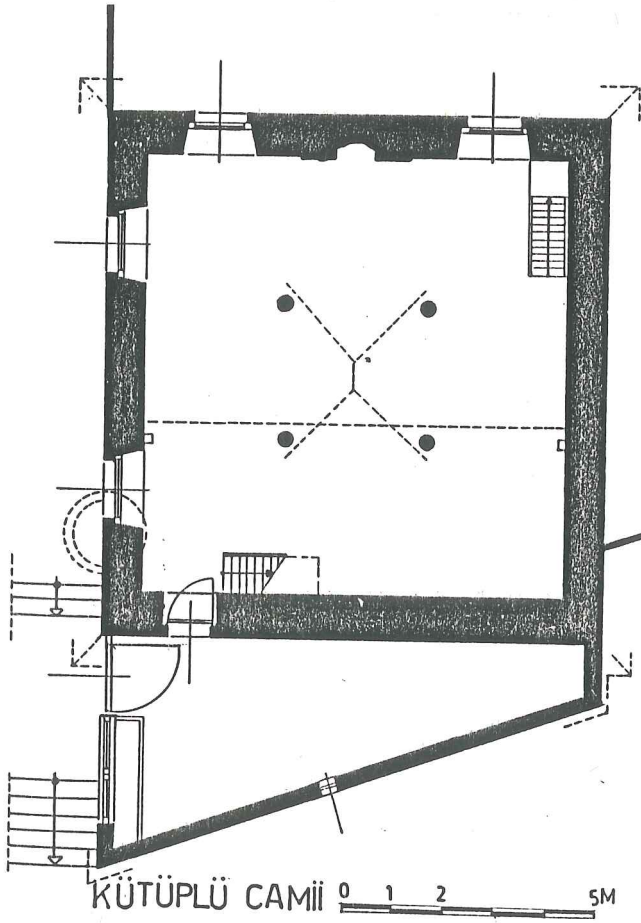
Yorum ve Öneriler: Caminin minaresi ve mihrabından başka kayda değer bir özelliği yoktur.

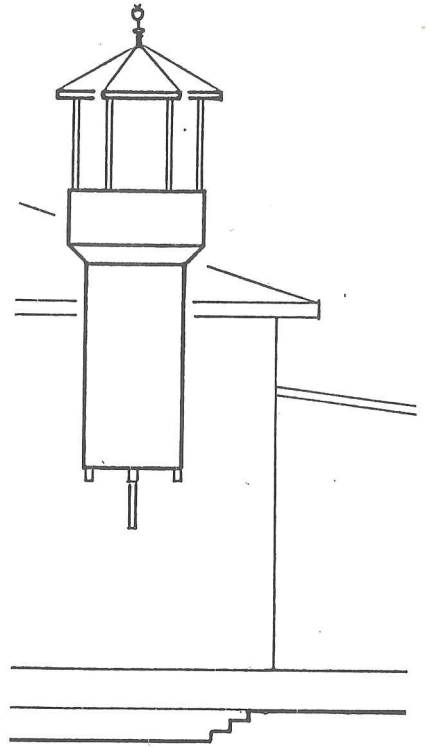
Vaziyet Planı Öl: 1/1000

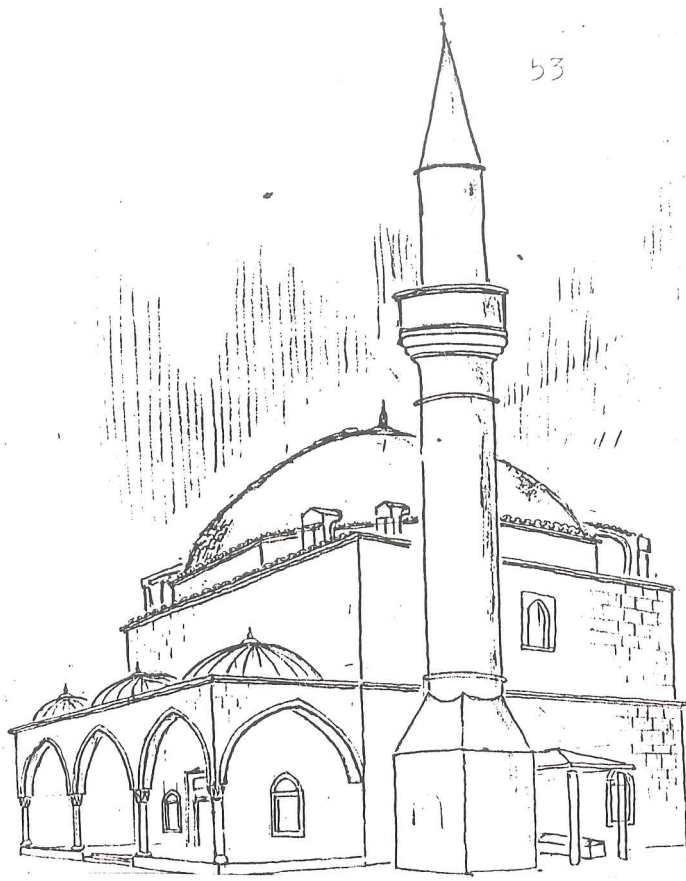

Resim 10

KÜTÜPLÜ CAMİİ 0 1 2 5M

KALE CAMİİ (ŞEYH İLYAS CAMİİ) (NO.3)

Kale Mahallesiinde bulunan bu caminin yapım yılı kesin olarak bilinmemekle beraber, Halil Ataman "Bor Tarihi" adlı notlarında H.950 (M.1543) yılında yapılmış olabileceğini yazmaktadır⁵. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Gözlüzade Camii adı ile geçen caminin bitişiğinde Şeyh İlyas Türbesi bulunmaktadır. Şeyh İlyas Ramazanoğullarından Piri Paşa'nın imamlarından biri olan Gözlü Sultan'ın büyük oğludur⁶. Cami büyük bir ihtimalle Piri Paşa tarafından yaptırılmıştır⁷. Karamanoğullarından kalan harap haldeki eski hamamı da yeniden yaptırırçasına tamir ettiren Piri Paşa Camide çalışanların haftada 1 gün hamamdan ücretsiz yararlanmalarını sağlamıştır.

Plan ve İç Görünüş Özellikleri: Kare planlı olan camiye son cemaat yerinden girilir. Girişin aksında mihrap bulunmaktadır. Mihrabın iki yanındaki alt pencerelerle, giriş kapısının iki yanındaki pencereler aynı akstadır. Giriş

kapısının sağında ve solundaki duvarlarda yer alan pencerelerde minarenin konumundan dolayı bu simetri bozulmuştur. Alt pencereler dikdörtgen biçiminde olup 1/1,5 oranındadır. Duvarların aksında her cephede bir tepe penceresi bulunmaktadır. Giriş kapısının 2 yanında cami döşemesinden yüksekte 2 bölüm bulunmaktadır. Asma kattaki kadınlar mahfeline bu bölümlerde yer alan 2 merdivenle çıkılır. Giriş kapısından 5 m. sonra 17 cm.lik bir riht yapılmıştır. Minare giriş kapısının solunda yer alır. Duvarlarda 17.yüzyıla ait sıva üzerine yapılmış barok kalem işleri vardır. Mihrap duvarında H.1317 (M.1899) tarihi okunmaktadır. Kalem işlerinin yapım tarihini belirleyen tarih, büyük ihtimalle caminin bu tarihte onarıldığını belirtmektedir.

Malzeme ve Strüktür Özellikleri: Caminin inşasında taş ve tuğla malzeme kullanılmıştır. Taşıyıcı beden duvarları taş çatıdaki destek payandaları tuğladır. Taş duvarlarda, büyük taş parçalarının aralarında yer yer tuğla da kullanılmıştır. Kare plan üzerinde yükselen caminin kubbesi, sekizgen bir kasnak üzerine oturtulmuş ve alaturka kiremit kaplanmıştır. Kubbenin yükü her köşeden çift inen destek payandaları vasıtası ile duvarlara verilmiştir. Kemerli olan bu payandalar tuğladan örülmüş ve üzerleri kiremit harpuşa ile örtülmüştür (Resim 12). Son cemaat yeri üzerindeki kurşun kaplı kubbeler caminin diğer kısımlarındaki örtü elemanı ile bağdaşmamaktadır. Vakıflar tarafından yapılan restorasyonda bu kubbelerin örtüleri değiştirilmiş olmalıdır. Son cemaat mahallinde yer alan kubbeler mermer ayaklar tarafından taşınmaktadır.

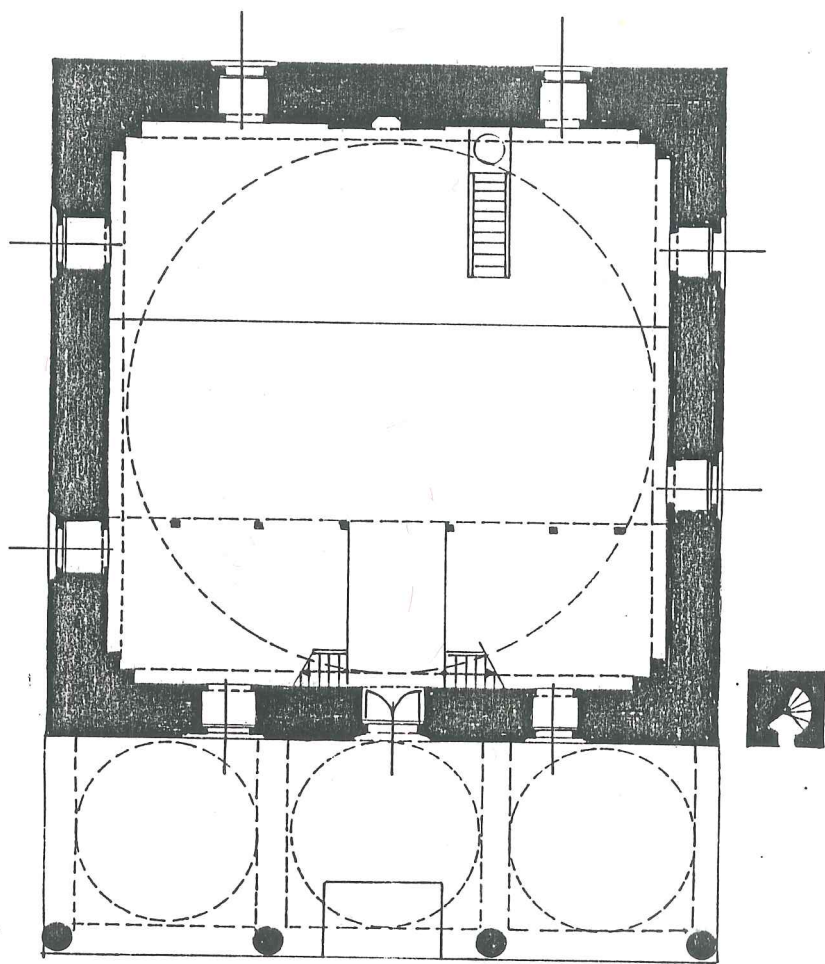
Mihrap: 5 köşeli bir niş şeklinde olan mihrap mermerdir. Üzeri yağlıboya ile boyanmıştır. Kavsarası 7 sıra mukarnaslı olan mihrabın 2 yanında kum saati başlıklı sütunçeler yer almaktadır. Bordür de mimber bezemeleri ile aynı özellikte olan motifler vardır. Köşelikte hafif çıkıntılı 2 rozet bulunmaktadır.

Mimber: Mermer mimber Osmanlı Klasik Dönem üslubunda yapılmıştır. Mimber kapısının üzerinde görülen barok motifler 1899'daki tamirat sırasında yapılmış olmalıdır.

Dış Görünüş Özellikleri: Bor'un en güzel camilerinden biri olan Kale Camii oranları, plan şeması ve işçiliği ile Klasik Osmanlı Dönemini yansıtmaktadır. 1/1,5 oranındaki alt pencerelerde taş söveler ve lokmalı demir parmaklıklar vardır. Her cephenin dikey aksında bulunan tepe pencereleri kemerlidir. Son cemaat yerinin bittiği kotta tüm cephelerde taş bir silme geçirilmiştir. Minarenin arka tarafında Şeyh İlyas Türbesi vardır.

Yorum ve Öneriler: Çeşitli onarımlarda özgünlüğü kısmen bozularak günümüze kadar gelebilmiş olan cami bu hali ile korunmaya alınmalıdır. Klasik Osmanlı Dönemi'nin en güzel örneklerinden biri olan caminin restorasyonda yapılan kurşun örtüsü değiştirilmelidir.

Cami ile birlikte yeniden yapıлып camiye vakfedilmiş olan Eski Hamam aynı dönemi yansıttığı ve cami ile ilgili olduğu için burada anlatılmasında yarar görülmektedir.

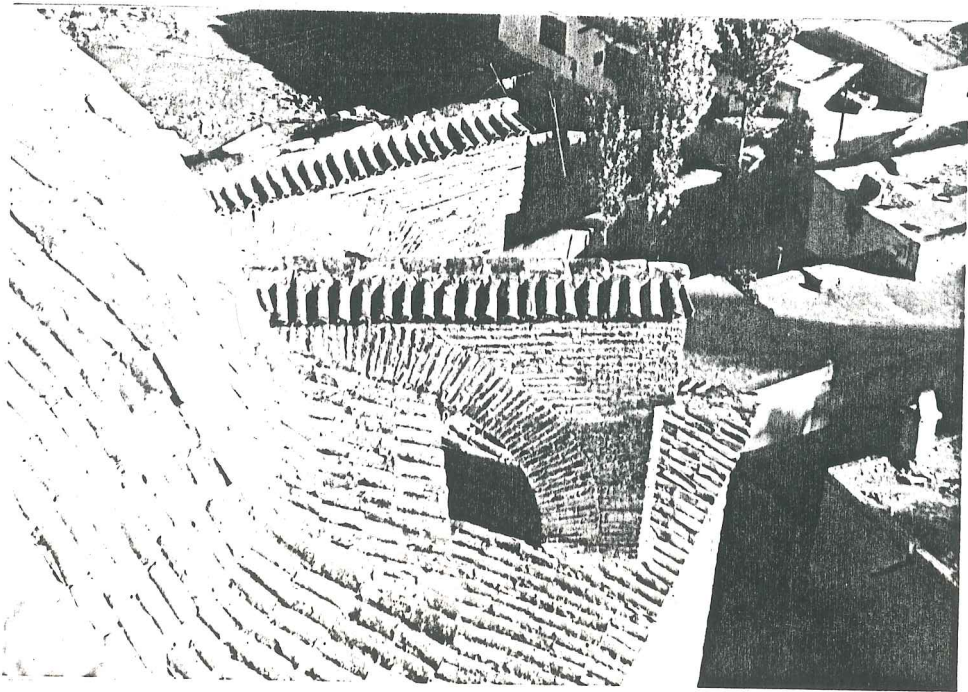

KALE CAMII 0 1 2 5M

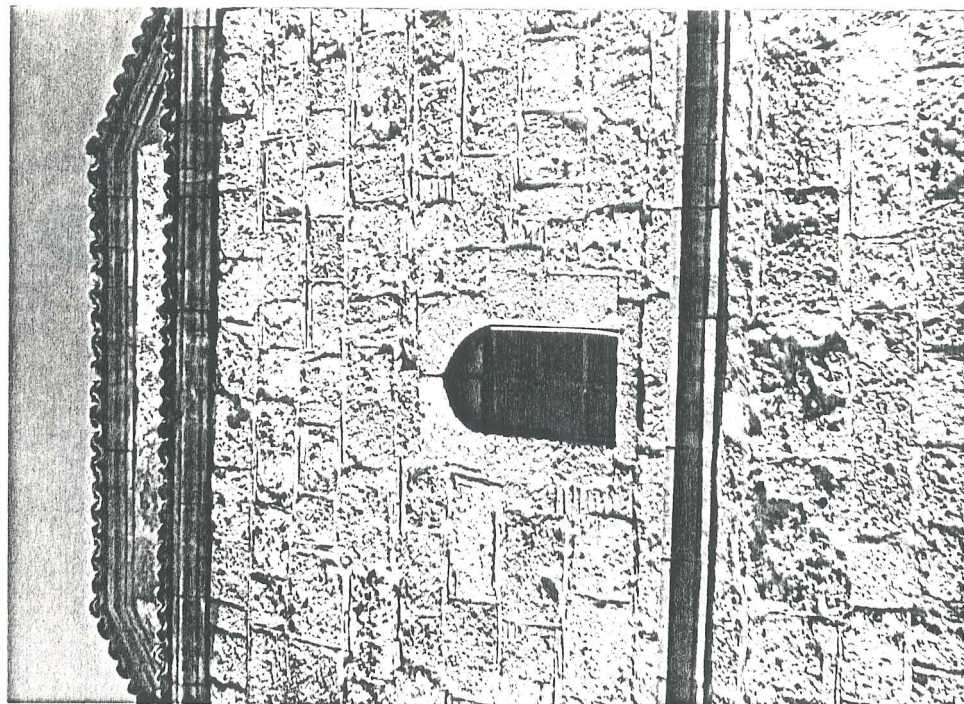

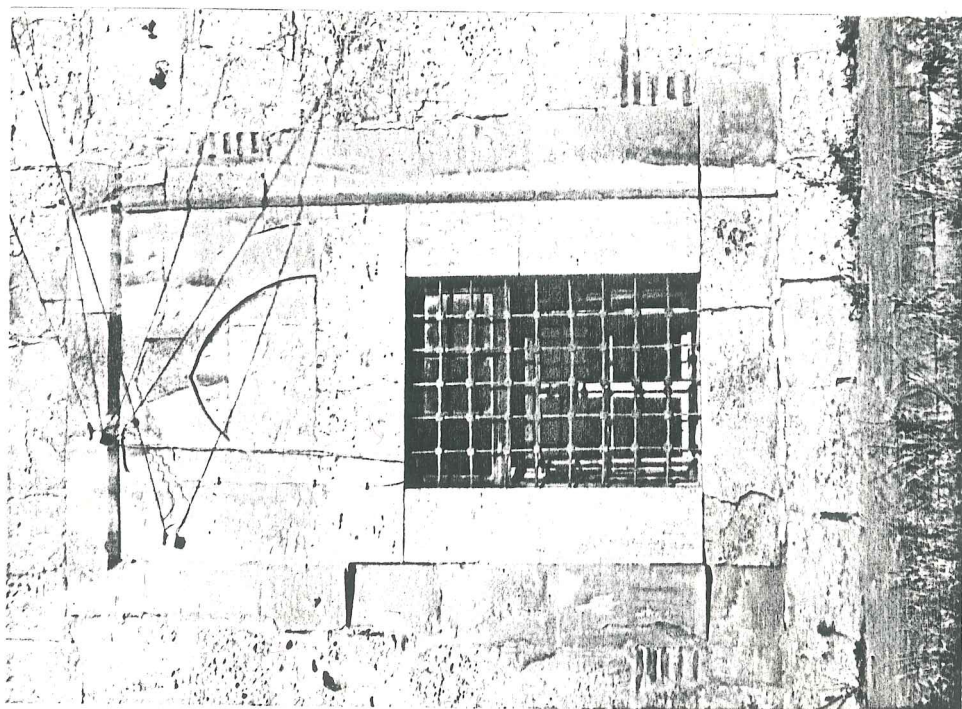
Resim 11

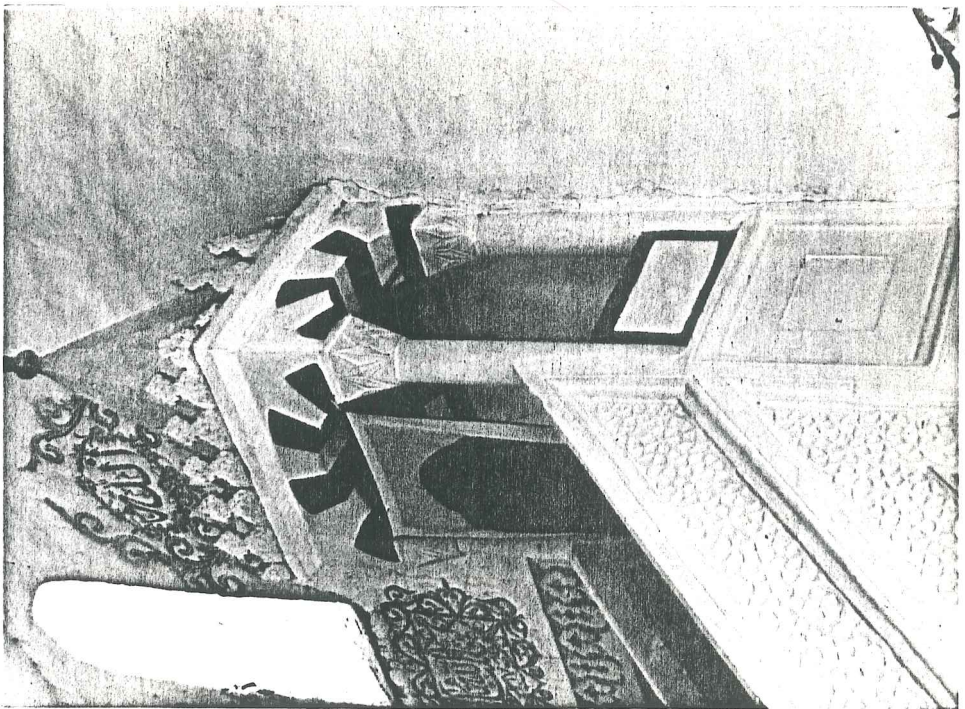
Resim 12

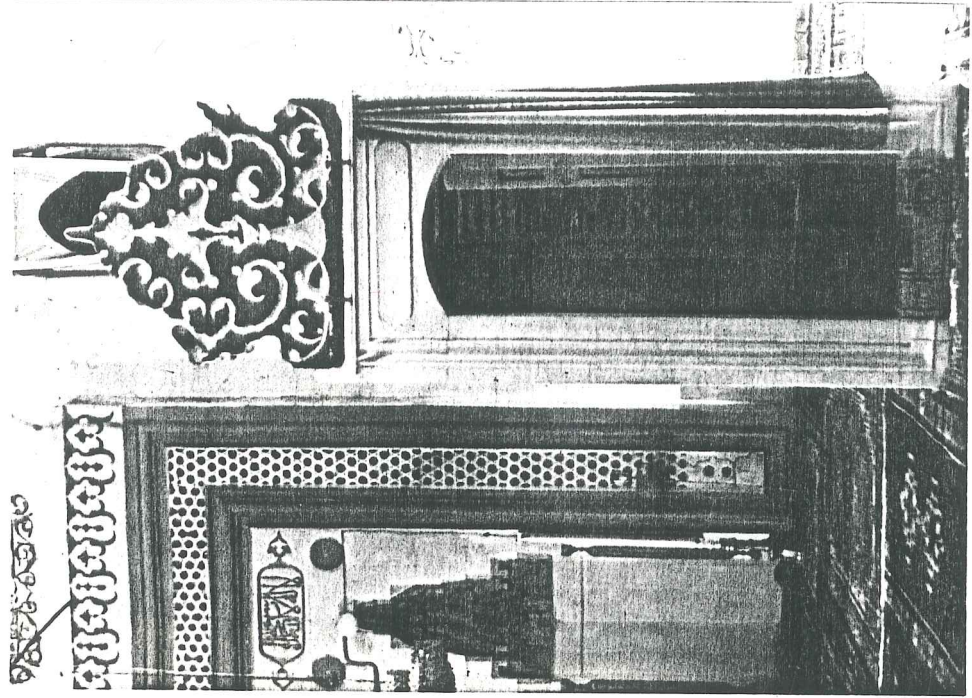
Resim 14. Tepe penceresi

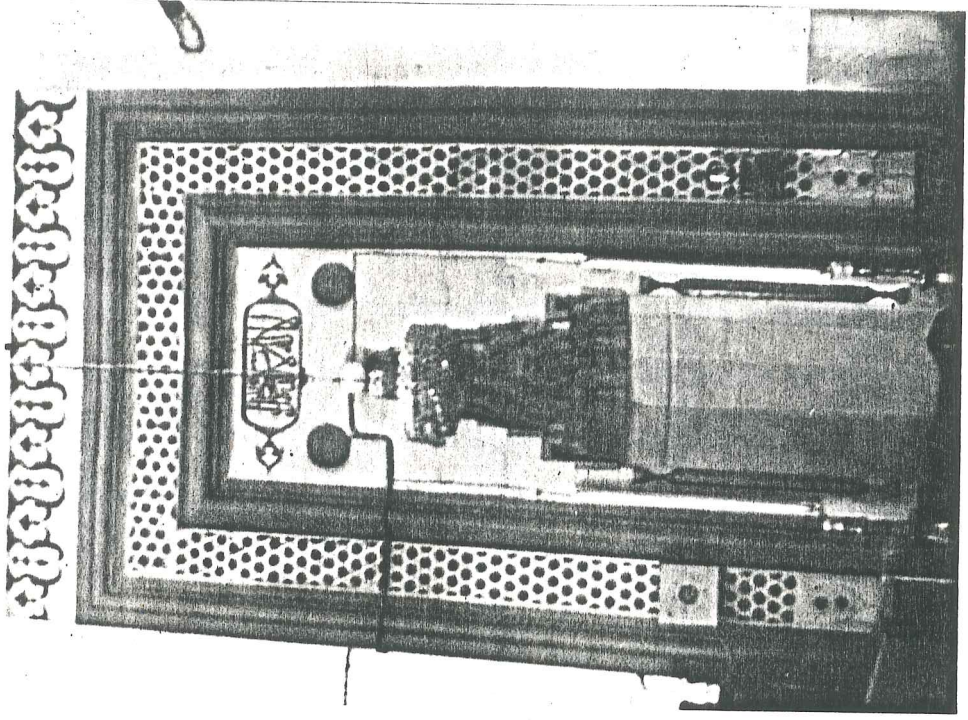
Resim 13. Alt pencere

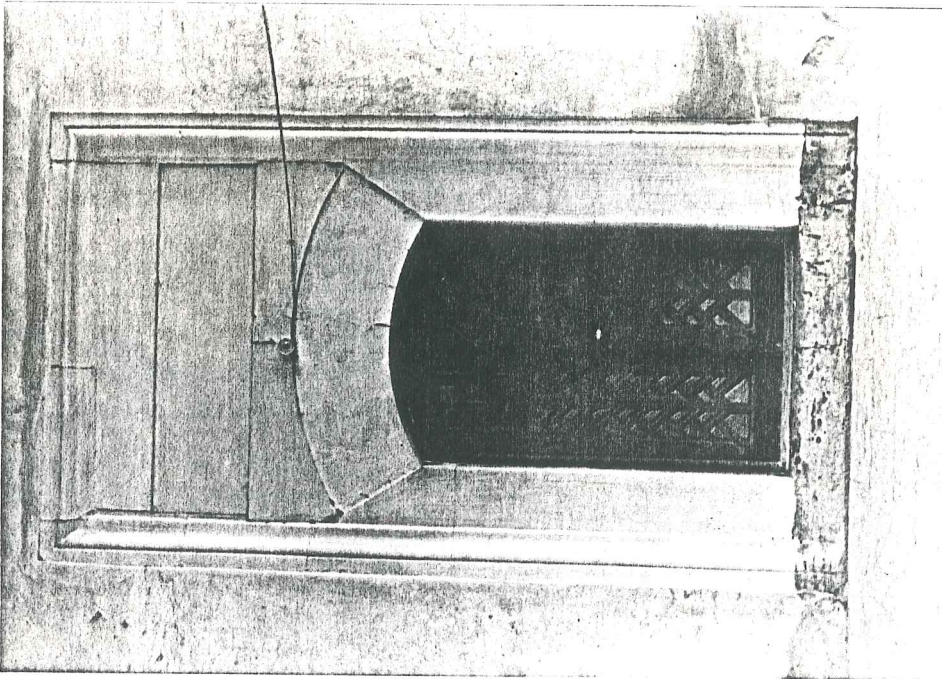
Resim 15. Minber

Resim 16. Minber kapısı

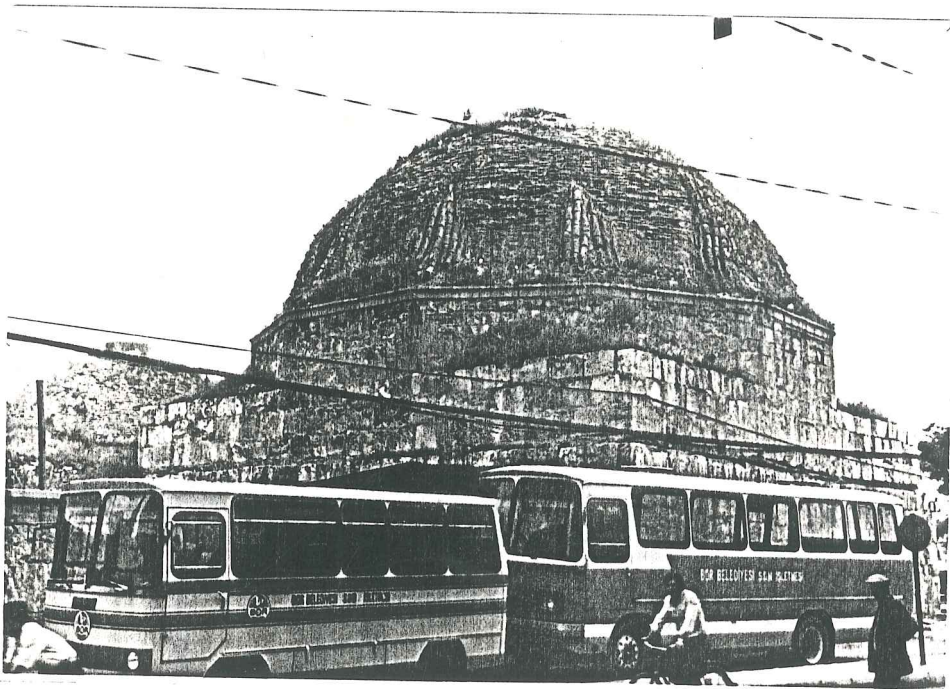
Resim 18. Mihrap

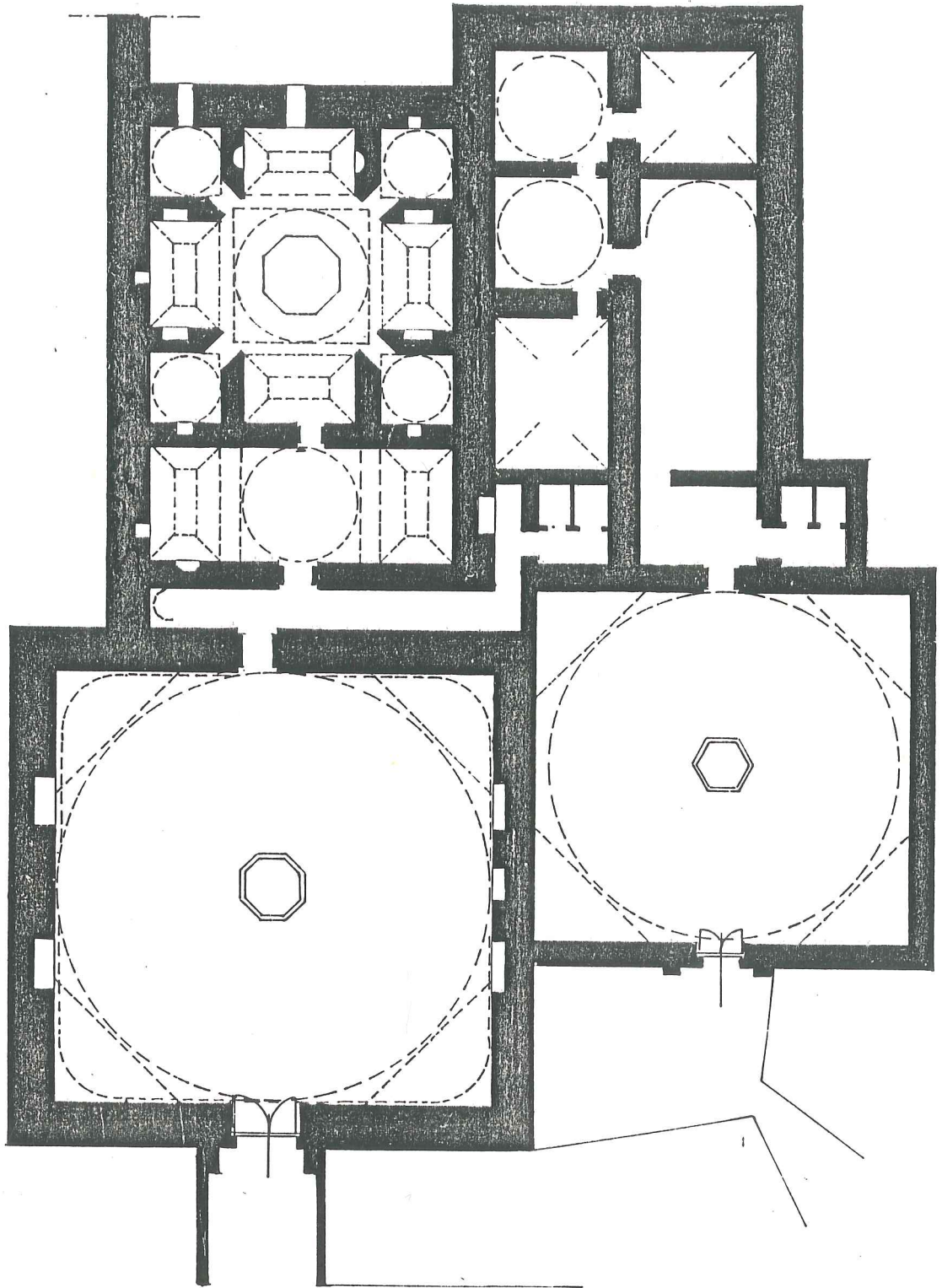
Resim 17. Giriş kapısı

Taş beden duvarlarının üzerinde yer alan kubbe tam yarım daire biçiminde ve kiremit kaplıdır. Yaklaşık olarak 1,5 m. gömülmüş olan hamamın pencerelerinin üzerinde hafifletme kemeri vardır. Mermer söveleri bulunan pencerelerde lokmalı demir parmaklıklar vardır.

Fazla özgünlüğü olmayan hamamın restorasyona ihtiyacı vardır. Tuğladan yapılmış olan ana kubbede yer yer çatlaklar oluşmuştur. Yapılacak restorasyonda hamam bugünkü şekli ile korumaya alınmalıdır.

Resim 19

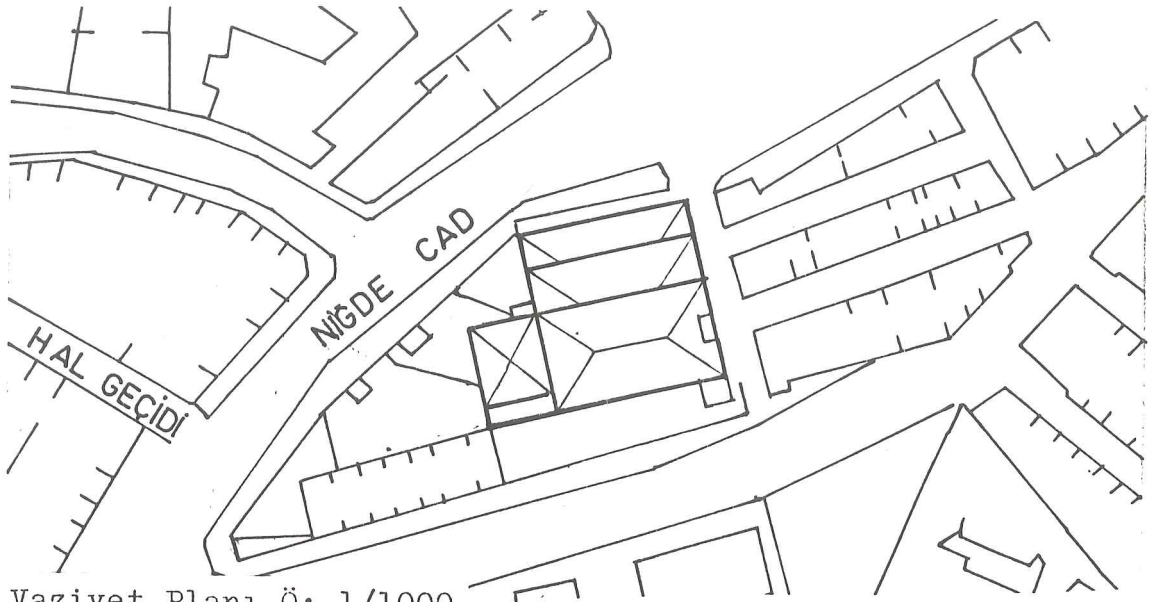

ESKİ HAMAM 0 1 2 5M

Eski Hamam

Yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Karamanoğullarından İbrahim Bey tarafından M.1465'de Karaman'da kurulan imaret ve hastahane için vakıf olarak yaptırılmıştır⁸. Piri Paşa (16.yüzyıl) zamanında çok harap olan hamam yeniden yaptırılırcasına tamir edilmiş ve vakfiyesi de Piri Paşa'nın üzerine geçirilmiştir. Kale camiine vakfedilen hamam Niğde Caddesi üzerinde yer almaktadır. Çifte hamam olarak inşa edilen hamamın ilk plan şeması bozulmuştur. Erkekler kısmı kadınlar kısmından daha büyüktür. Üzeri kubbe ile örtülmüş kare camegân kısmında bir havuz bulunmaktadır. Camegândan tuvaletlerin bulunduğu kısma, oradan da soğukluğa geçilir. Soğukluğun üzeri bir kubbe ve 2 aynalı tonozla örtülmüştür. Soğukluktan sonra üzerleri kubbe ile örtülmüş 4 halvet ve aralarında aynalı tonozla örtülmüş eyvanların bulunduğu sıcaklık yer alır. Göbek taşı 8'gen biçimindedir.

Erkekler kısmına göre daha fazla bozulmuş olan kadınlar kısmının cameganı erkekler kısmınıninkinden daha geridedir. Daha küçük olan bu cameganın üzeri de kubbe ile örtülmüştür. Ortasında altıgen şeklinde bir havuz bulunmaktadır. Camegandan tuvaletlerin bulunduğu kısma oradan da üzeri beşik tonozla örtülmüş soğukluğa geçilir. Soğukluktan özgünlüğünü yitirmiş yıkanma bölümlerine geçilir. Yıkanma bölümlerinden ikisinin üstü kubbe, ikisinin üstü çapraz tonozla örtülmüştür.

Vaziyet Planı Ö: 1/1000
PAŞA CAMİİ (NO.4)

Yapım yılı kesin olarak bilinmeyen cami çarşı içinde yer almaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğündeki 2104 no.lu defterin 442.sayfasında H.981 Zilhicce (M.24 Mart 1573 Çarşamba) tarihinde Sokullu Mehmet Paşa'ya vakfedildiği yazmaktadır⁹. Cami 1795 ve 1871 yıllarında 2 tamir görmüştür¹⁰.

Plan ve İç Görünüş Özellikleri: Altı bedesten üstü cami olarak kullanılan yapının alt kısmı iki bölümden oluşmaktadır. Eskiden ayakkabıcılar ve yemeniciler arastasının yer aldığı bedestenin üstü tonozla örtülmüştür. 1933 yılında yolun genişletilmesi sırasında bir bölümü yıkılan bedesten günümüzde belediye deposu olarak kullanılmaktadır. Camiye yol cephesinden merdivenle çıkılmaktadır. Sonradan kapatılmış bir son cemaat yeri ve enine dikdörtgen şeklinde bir ana mekandan oluşan caminin duvarlarında barok kalem işleri vardır. Ana mekana giriş kapısının sağında ve solunda yer alan merdivenlerle asma kattaki kadınlar mahfeline çıkılmak-

tadır. Giriş kapısının bulunduğu duvarda 2, sağındaki duvarda 2, solundaki duvarda 3, mihrap duvarında 2 pencere vardır. Dikdörtgen biçimindeki pencereler 1/1,5 oranındadır. Ana mekandaki pencerelerin herbirinin üzerinde kemerli tepe pencereleri vardır. Minare, mihrap duvarında yer almaktadır.

Malzeme ve Strüktür Özellikleri: Kagir sistemle yapılmış caminin beden duvarları tepe pencerelerinin üstüne kadar taş, üstü taş tuğla karışık örülmüştür. Ahşah kırma çatı ile örtülen mekanın üzeri kurşun kaplanmıştır.

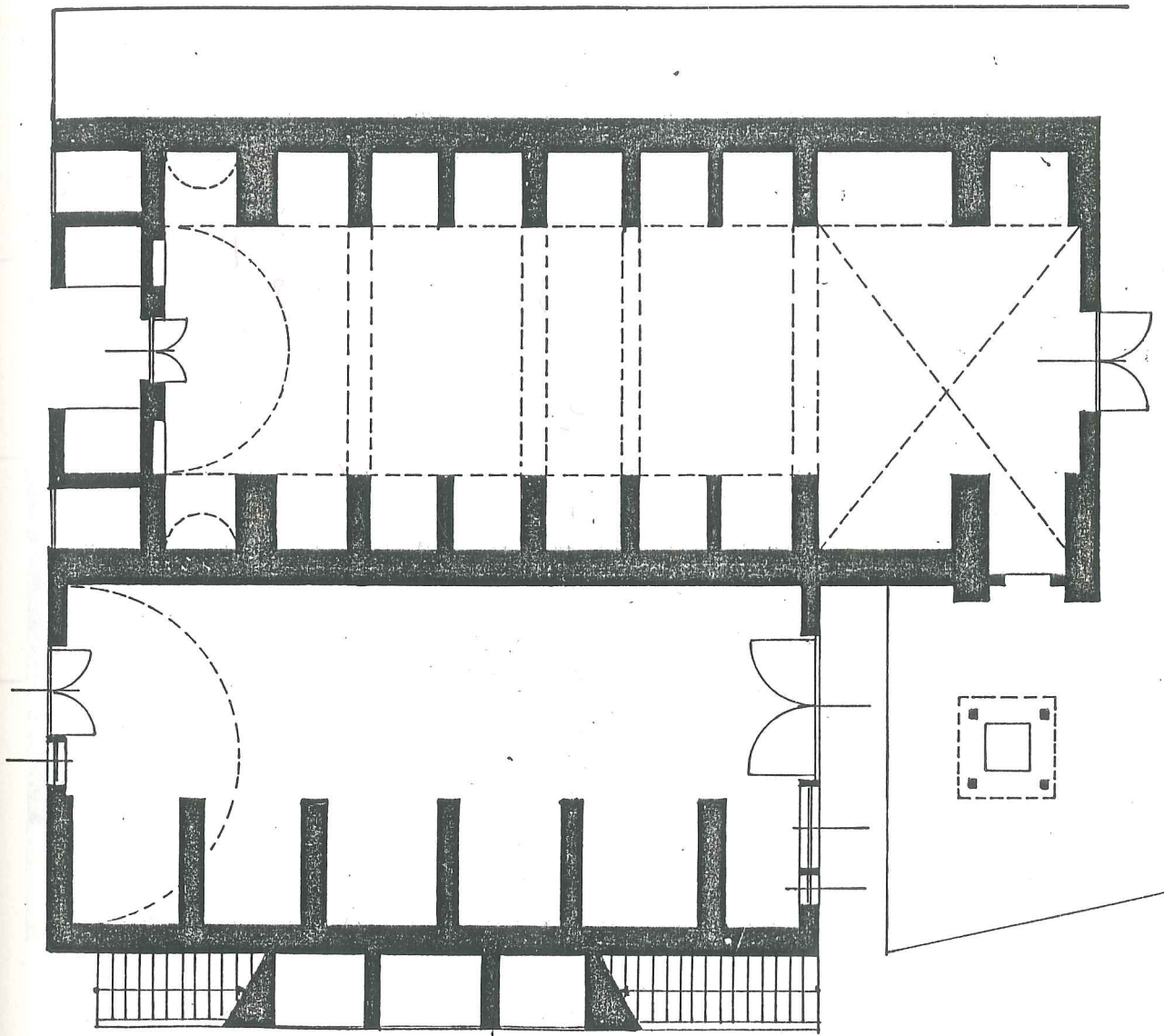
Mihrap: 5 köşeli niş şeklinde olan mihrap mermerden yapılmıştır. Kavсарası 7 sıra mukarnaslıdır. Köşelikte öne doğru çıkıntı yapan yarım küre şeklinde 2 kabara yer almaktadır. Kabaraların üzerine ajur tekniğinde geometrik örgüler işlenmiştir.

Mimber: Mermerden yapılmış olan mimberin bezemesi yoktur.

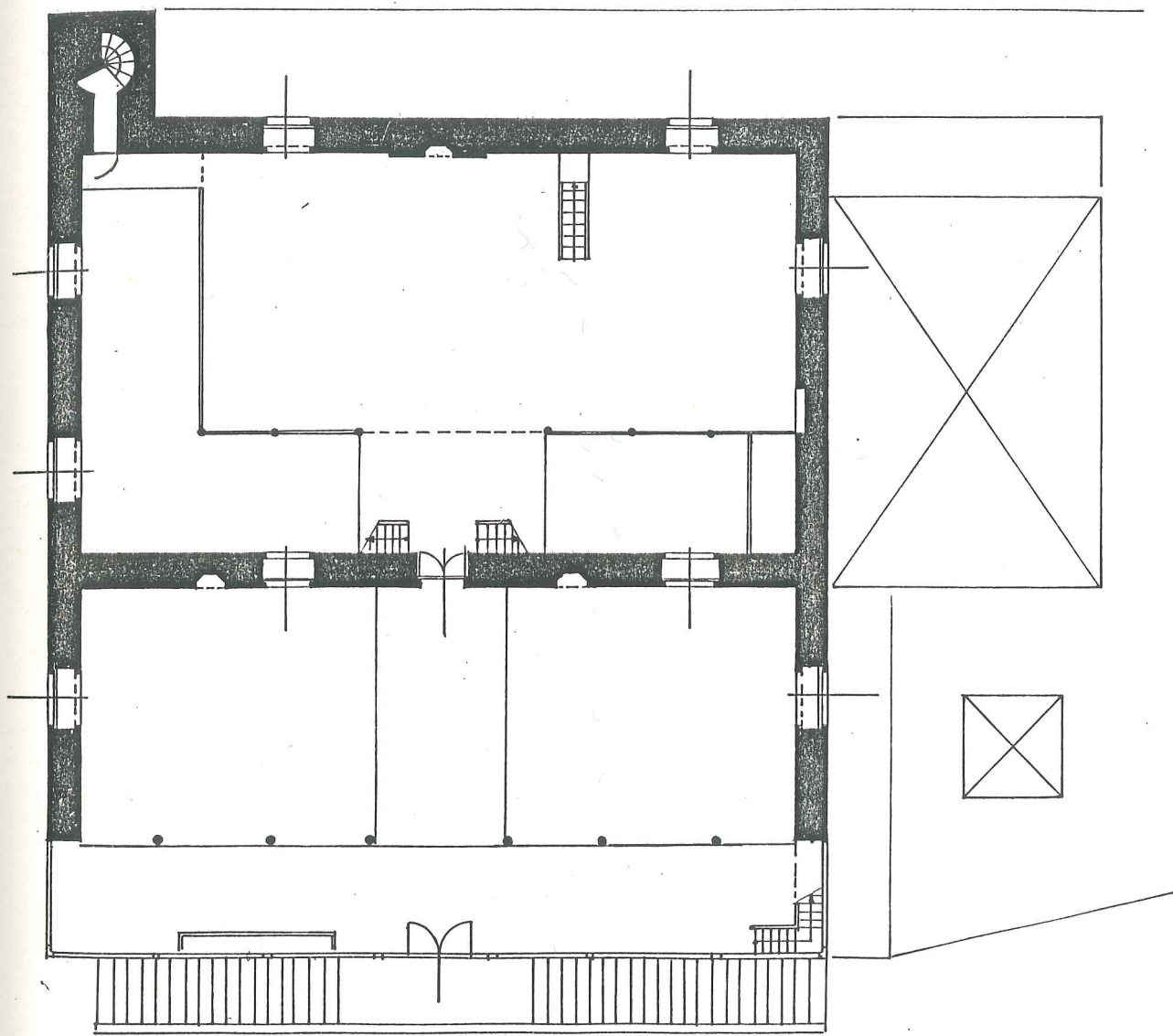
Dış Görünüş Özellikleri: Sonradan yapılan tamiratlarla özgünlüğünü kaybetmiş caminin dikdörtgen biçimindeki alt kat pencerelerinin üstünde hafifletme kemerleri vardır. Binanın çatısı ve minaresi yöre mimarisi ile kütle ile bağdaşmamaktadır.

Minare: Tuğladan yapılmıştır. Silindirik bir gövdeye sahip olan minare yapı ile orantılı değildir. Kûlahı kurşun kaplıdır.

Yorum ve Öneriler: Yapılan tamiratlarda özelliğini kaybetmiş olan caminin mihrabı ve kalem işleri dışında kayda değer bir özelliği yoktur.

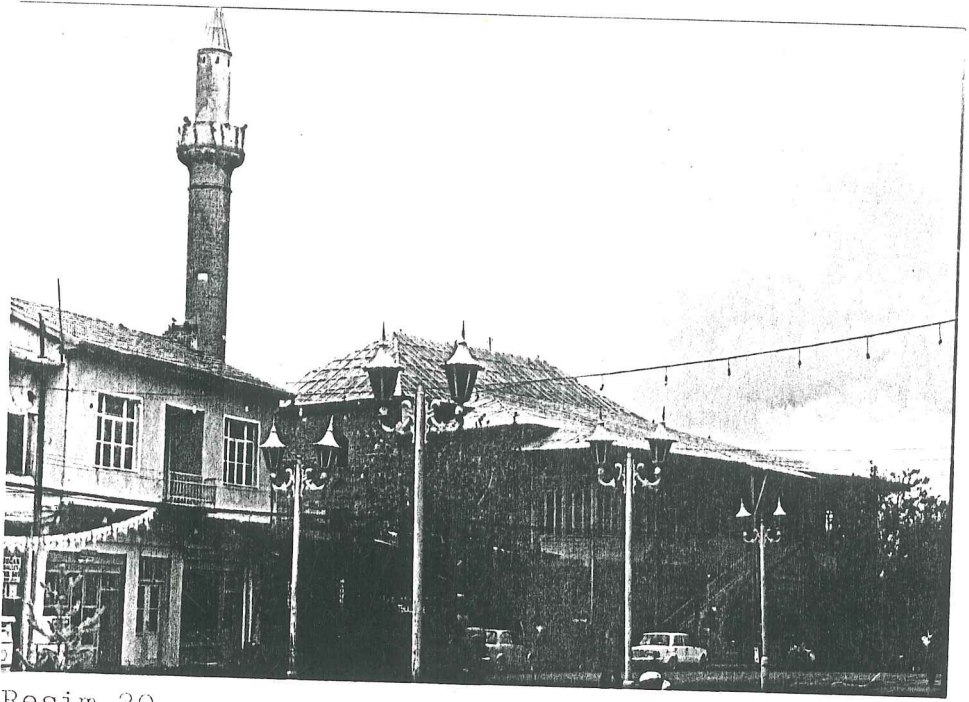

BEDESTEN 0 1 2 5M

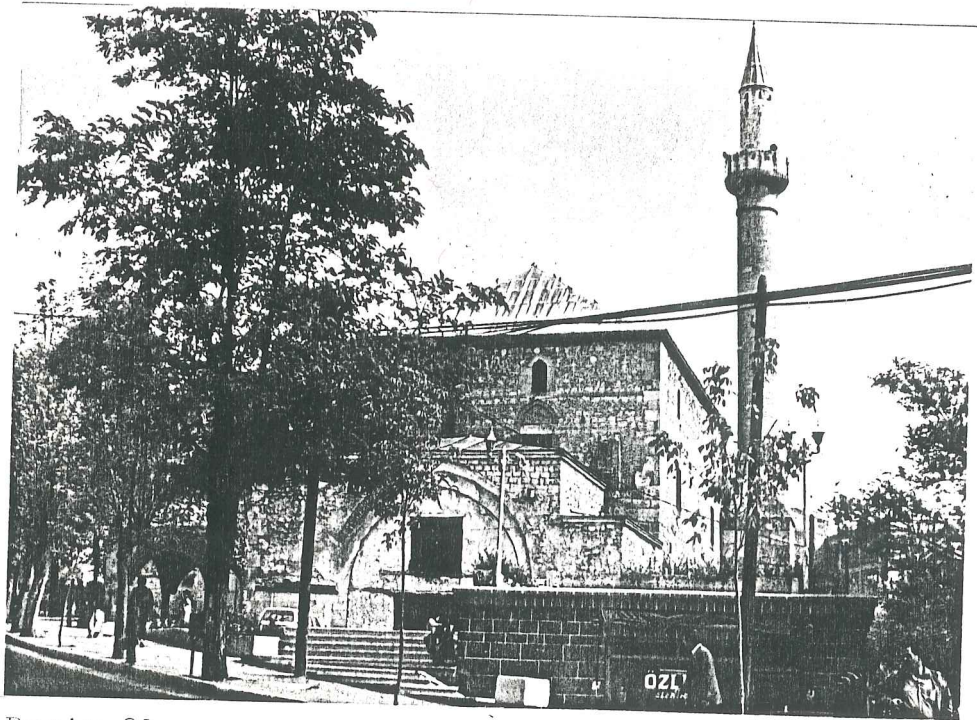

PAŞA CAMİİ

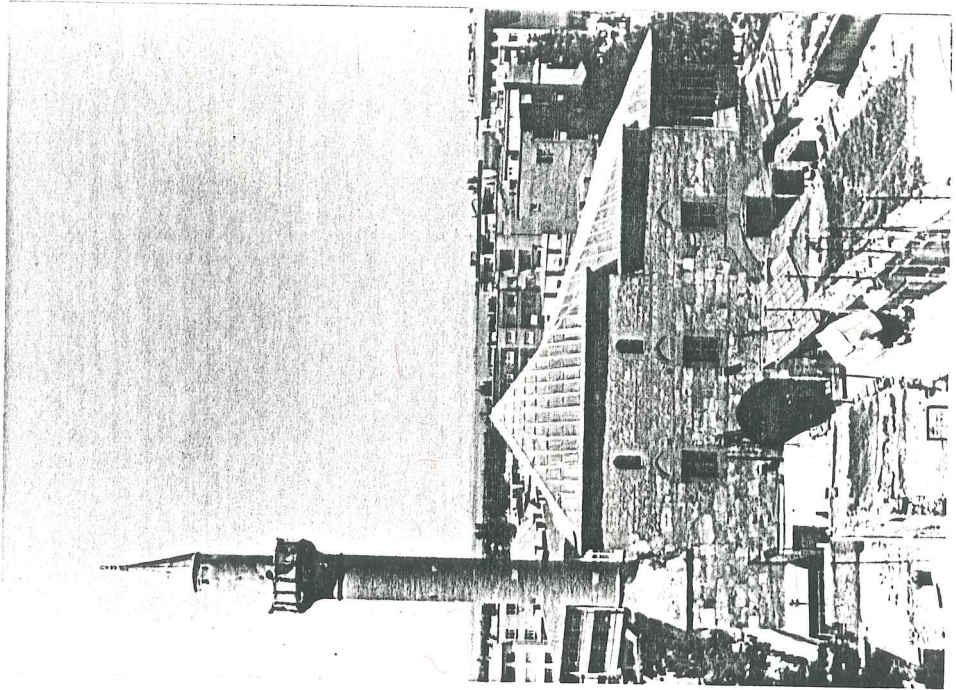
0 1 2 5M

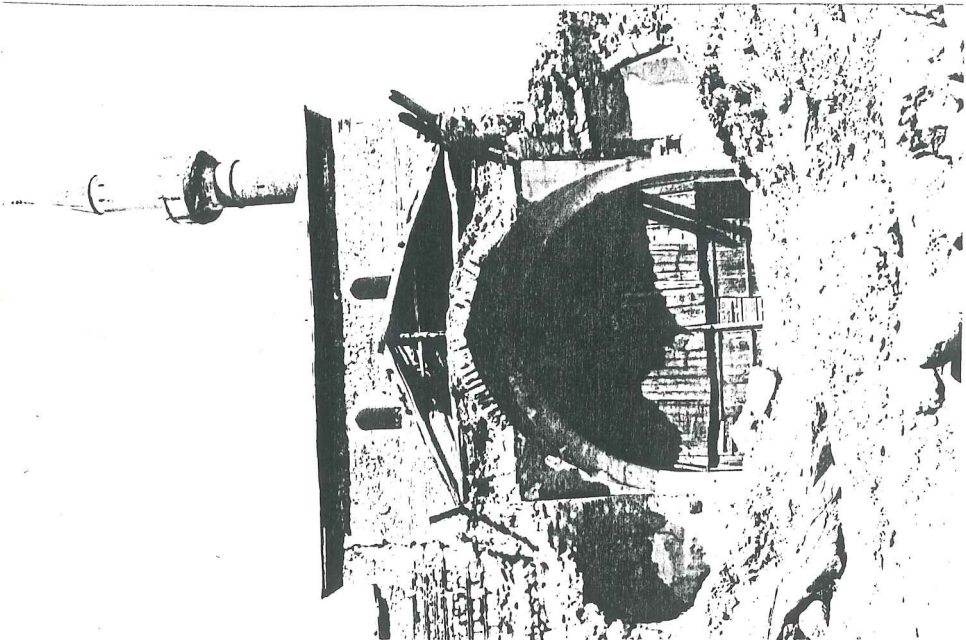
Resim 20

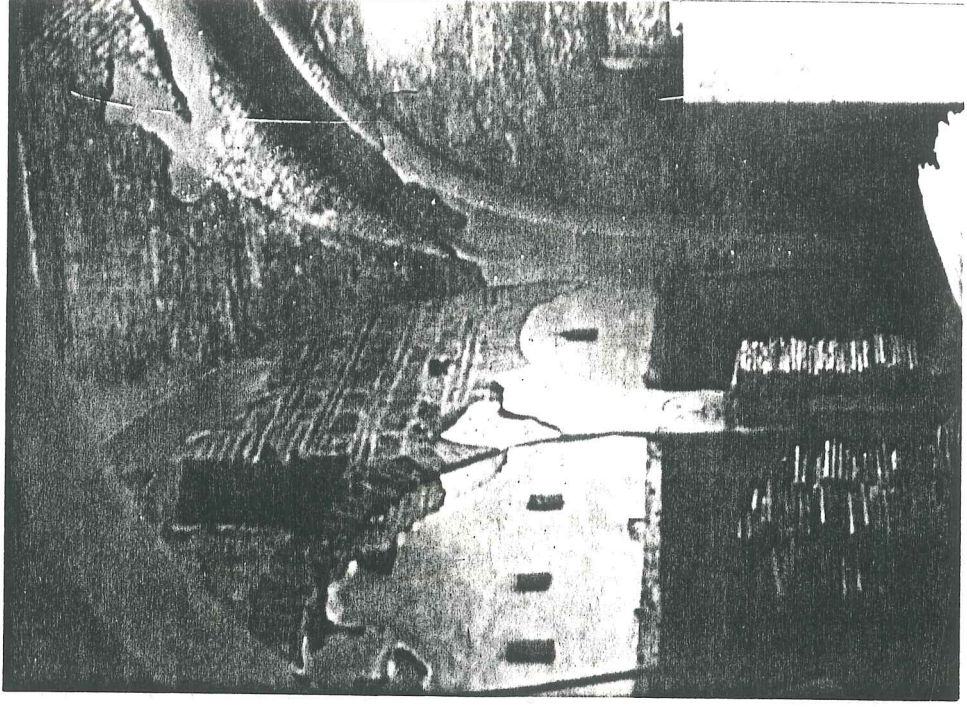
Resim 21

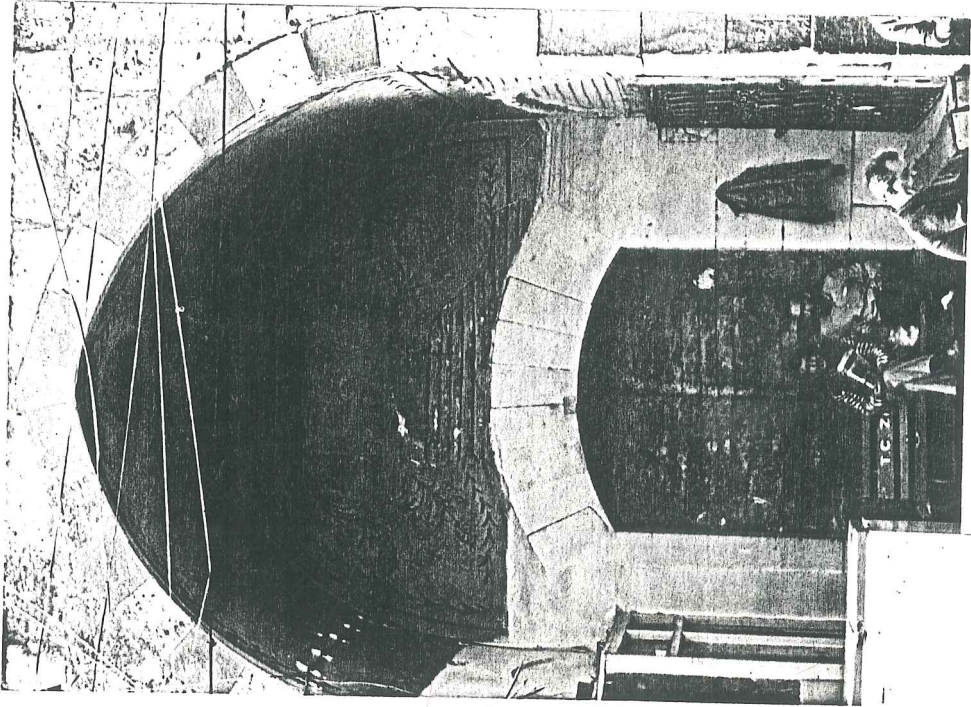
Resim 23

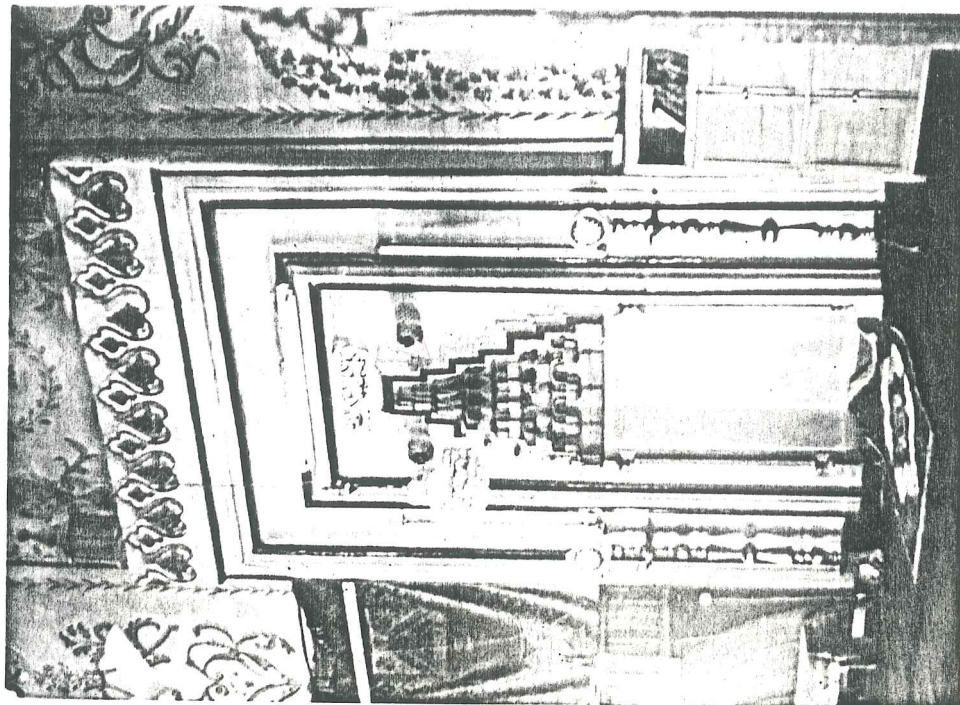
Resim 22

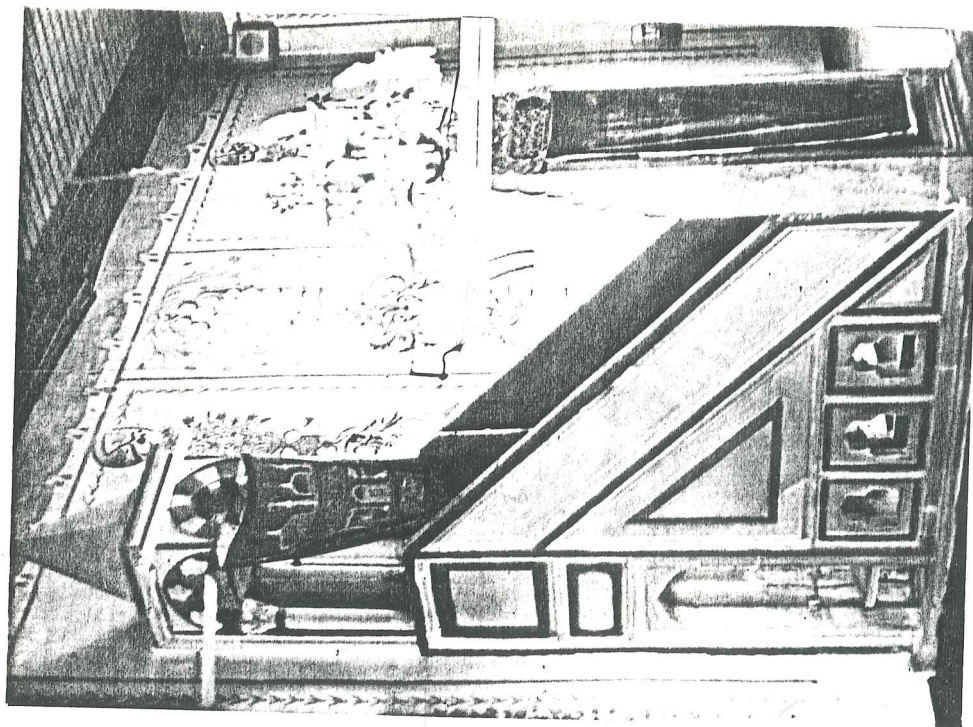
Resim 25. Bedestenin iç görünüşü

Resim 24

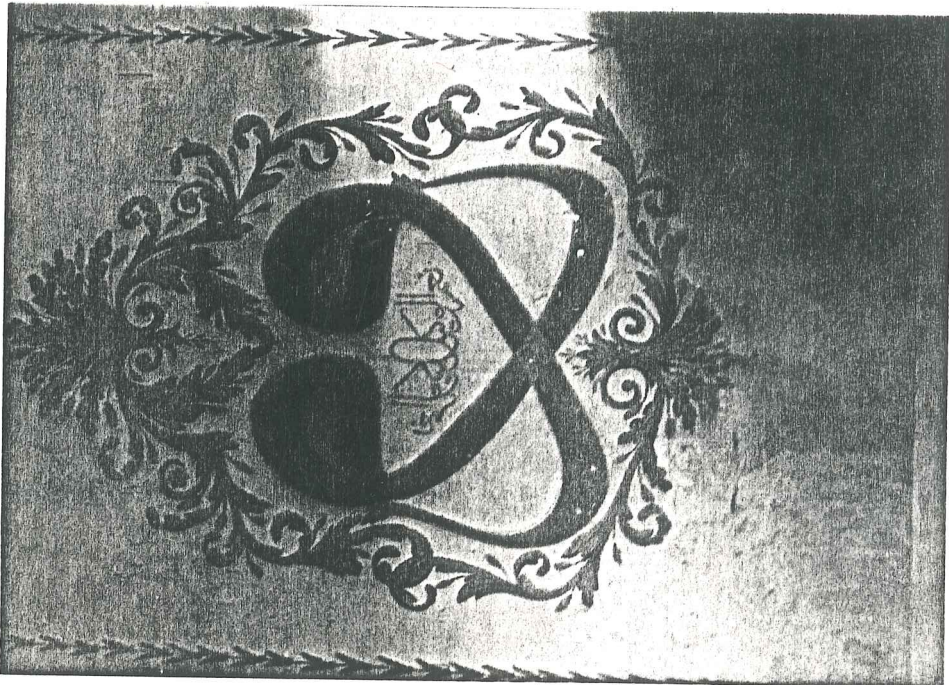
Resim 27. Mihrap

Resim 26. Minber

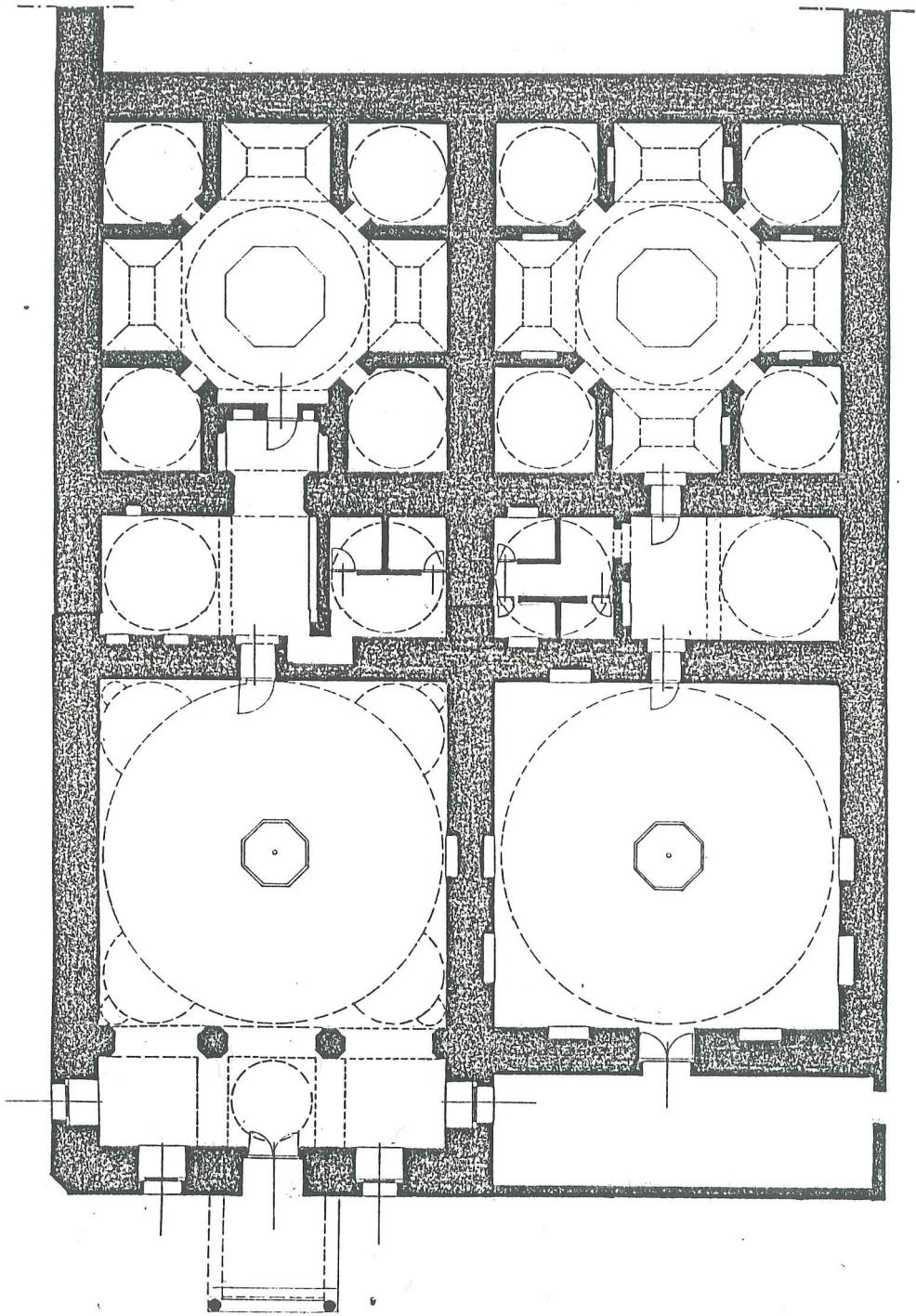
Resim 29

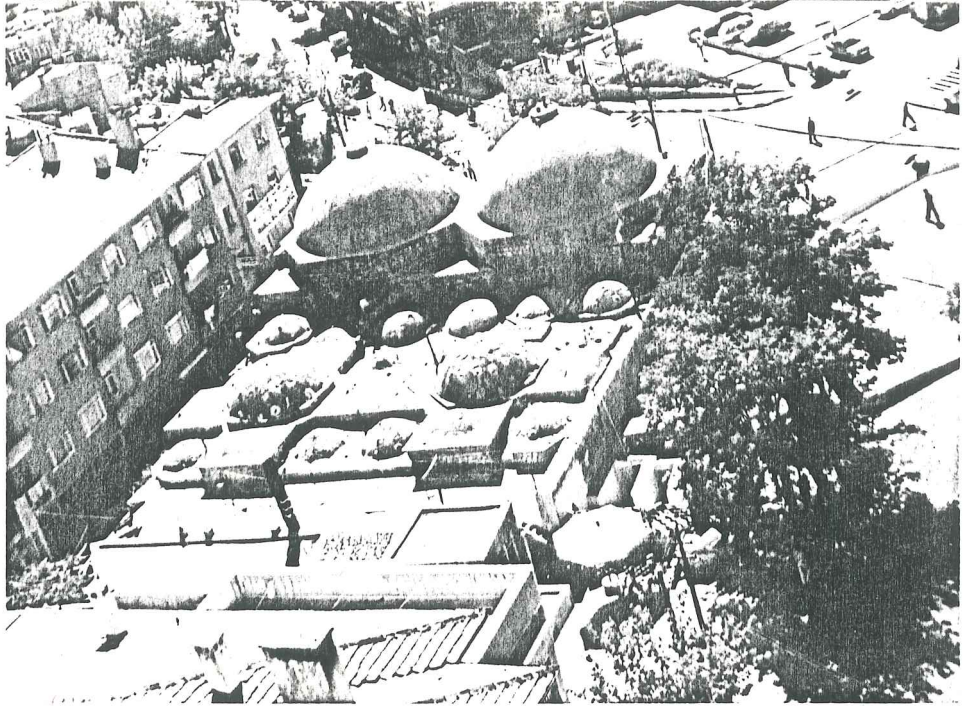
Resim 28

Yeni Hamam Paşa Camiine vakıf olarak yaptırılmıştır. Sokullu Mehmed Paşa'nın haznedarı Tavaşi Hasan Ağa tarafından yaptırılan¹¹ hamamın yapım yılı ve mimarı bilinmemektedir. Cami ile aynı yıllarda yaptırılan hamam plan şeması ve cephe özellikleri ile Klasik Osmanlı Dönemi'ni yansıtmaktadır. Niğde Caddesi üzerinde yer alan hamam çifte hamam olarak inşa edilmiştir. Simetrik bir plana sahip olan hamamın erkekler kısmına 2 kolonlu bir giriş revakından girilmektedir. Kare biçimindeki camegânın üzeri kubbe ile örtülmüştür. Camegândan tuvalet ve soğukluğun bulunduğu bölüme oradan da 4 halvet ve 3 eyvanın yer aldığı sıcaklık bölümüne geçilmektedir. Eyvanların üzeri aynalı tonoz, halvetler ise kubbe ile örtülmüştür. 8'gen biçiminde göbek taşının yer aldığı orta hacim de kubbe ile örtülmüştür. Giriş revakının girişinden başlayan kadınlar kısmına yan sokaktan giriş verilmiştir. Erkekler kısmı ile aynı özelliklere sahiptir.

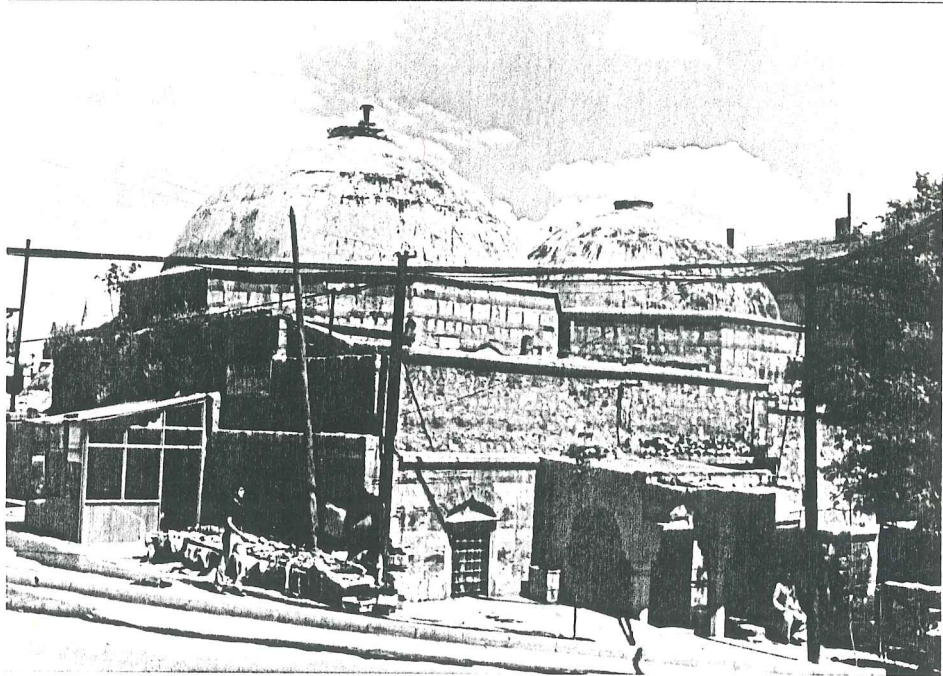
Yapılan restorasyonlarda betona çevrilen kubbelerin dışında hamamın cephe özellikleri kaybolmamıştır. Taşıyıcı duvarlar tuğla, taş malzeme ile oluşturulmuştur. 1 m. kadar gömülmüş olan pencerelerin üzerinde hafifletme kemerleri vardır. Özgünlüğünü korumuş klasik örneklerden biri olan yapı iyi durumdadır.

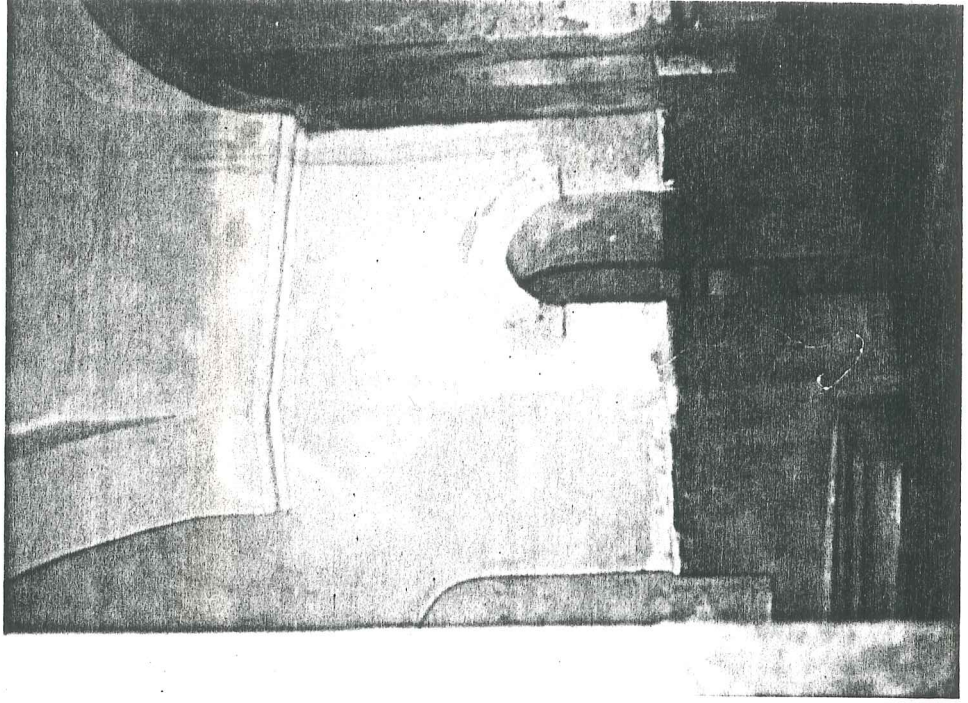
YENİ HAMAM 0 1 2 5m

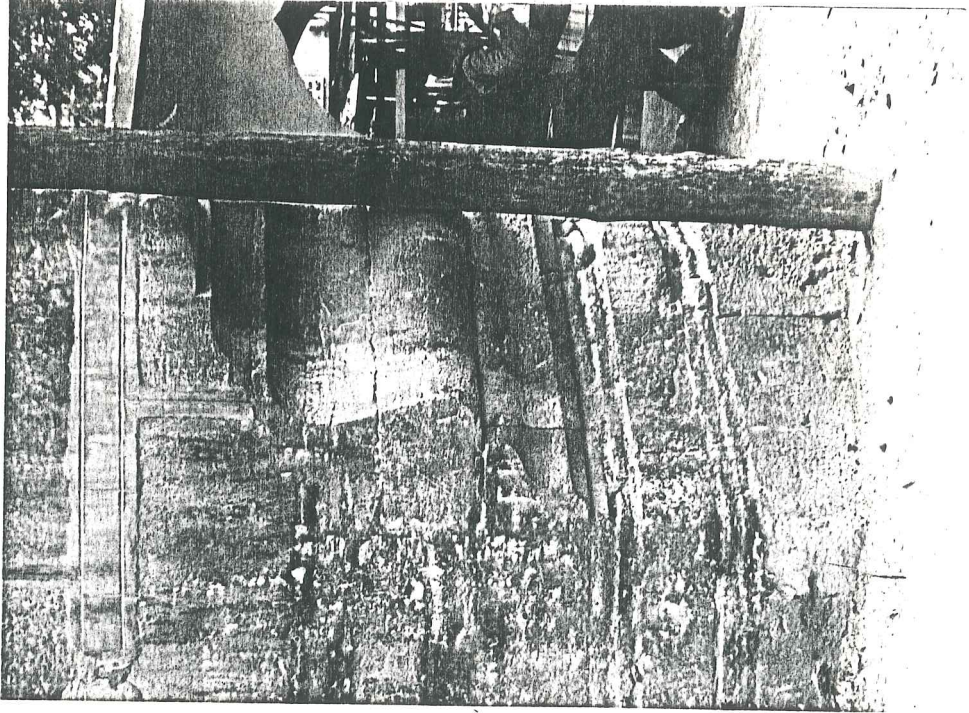
Resim 30

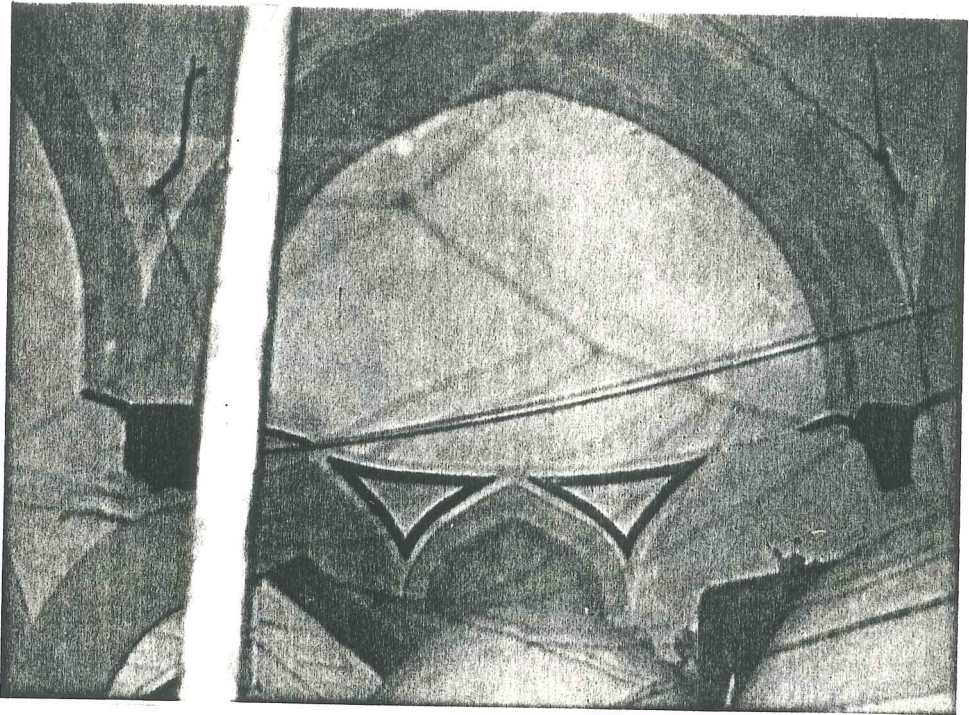
Resim 31

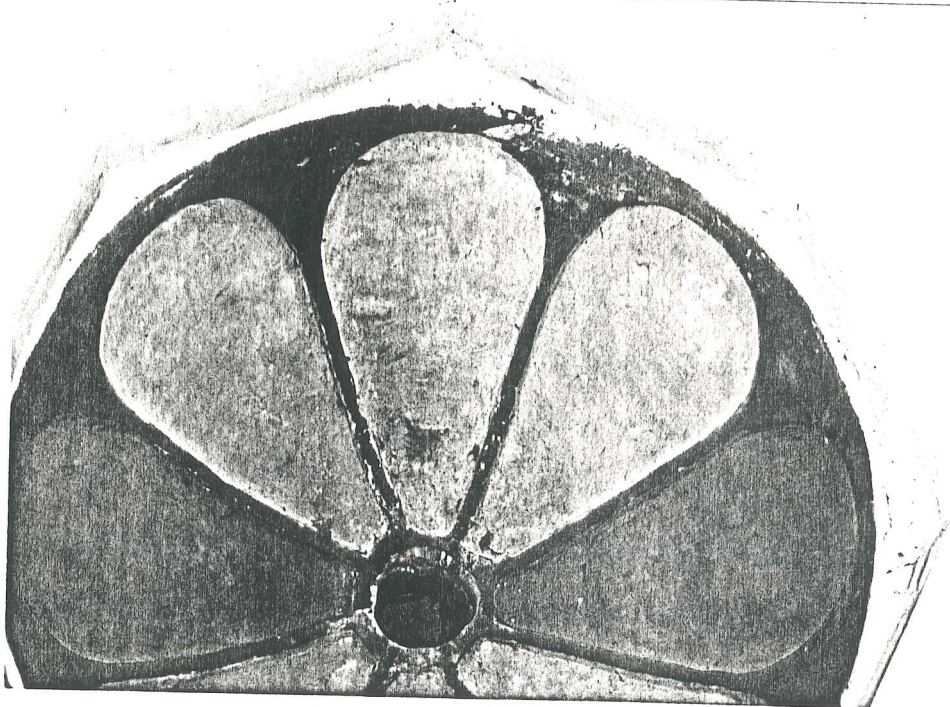
Resim 33. Halvet kapısı

Resim 32. Köşe detayı

Resim 34

Resim 35

ÇAYIRLI CAMİİ (NO.5)

Armutlu Sokağı ile Çayırılı Camii Sokağı'nın birleştiği köşe başındaki parselde yer alan camiyi Hacı Muhsin yaptırmıştır. Yapım Yılı ve mimarı bilinmeyen camiden Evliya Celebi, Hacı Mahmud mahallesinde minareli bir cami olarak

bahsetmektedir¹². Giriş kapısının bulunduğu avlu duvarında yer alan çeşmenin mermer kitabesinde ebced hesabı ile yazılmış H.1036 (M.1626) tarihi vardır. Minare ile aynı taştan yapılmış çeşmenin cami ile aynı yıllarda yapılmış olduğu düşünülürse caminin de yapım tarihi 17.yüzyıldır denilebilir.

Plan ve İç Görünüş Özellikleri: Avlu içinde yer alan cami boyuna dikdörtgen şeklinde bir ana mekandan oluşmuştur. Parselin sınırından geçen avlu duvarı parselde uydurularak açılı örülmüştür. Avlu içinde depo olarak kullanılan bağımsız bir mekan vardır. Bu mekanın önünde yer alan merdivenlerle avlu duvarının içinden minareye çıkılmaktadır. Caminin avluya bakan duvarında giriş kapısı ve 3 tane mazgallı pencere yer almaktadır. Caminin içinde yer alan 4 ahşap dikmeden arkadaki 2 tanesi kontrplak kaplanarak kare form almıştır. Öndeki 2'si daire kesitlidir. Asma katta yer alan kadınlar mahfeline giriş kapısının sağında yer alan merdivenle çıkılmaktadır.

Malzeme ve Strüktür Özellikleri: Ahşap kırma çatıyı taş beden duvarları ve 4 ahşap dikme taşımaktadır. Dikmelerine atılmış ana kirişlerle birbirlerine bağlanmıştır. Ana kirişlerin arasında kirişlere dik olarak yerleştirilmiş hezenler vardır. Avlu duvarı ve bu duvarda yer alan çeşme yonu taşından yapılmıştır.

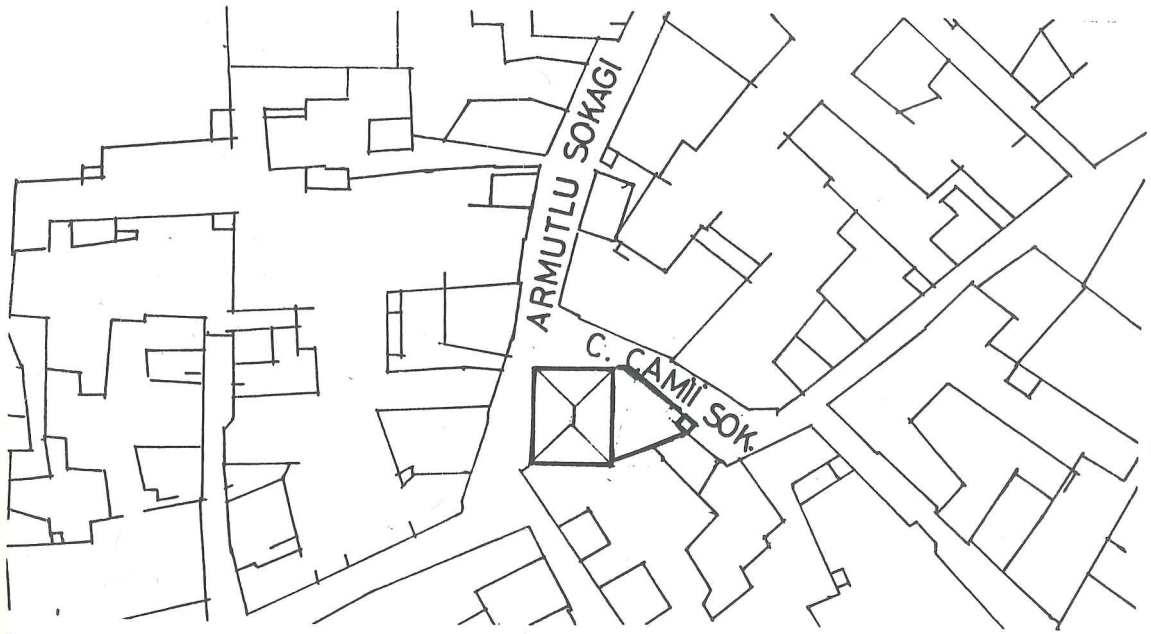
Mihrap: Yarım daire niş şeklindeki mihrap taştan yapılmıştır.

Mimber: Ahşaptır, bezemesi yoktur.

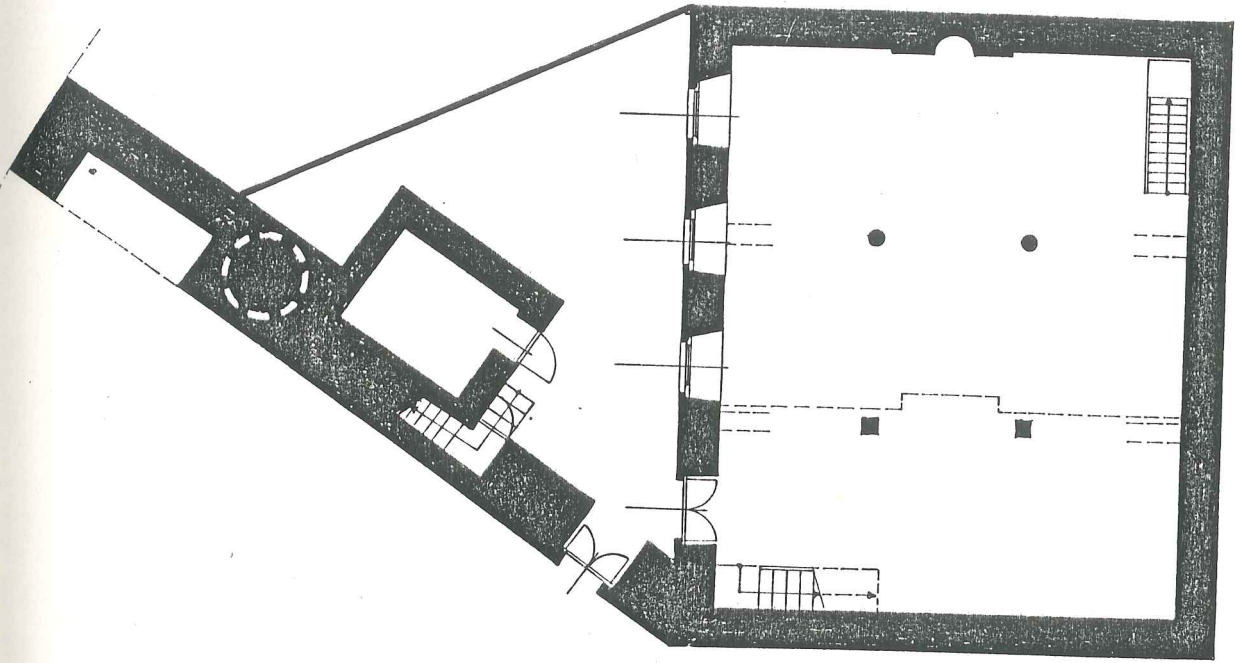
Dış Görünüş Özellikleri: Dörtörtgen prizması şeklindeki cami kütlesi ahşap kırma çatı ile örtülmüş ve kiremit kaplanmıştır. Yonu taştan yapılmış giriş kapısının bulunduğu avlu duvarında Osmanlı Devri'ne ait bir çeşme, çeşmenin hemen yanında duvarın üstünde yükselen minare bulunmaktadır. Diğer cami minarelerine göre minare kütle ile daha orantılı durmaktadır.

Minare: Taştan yapılmış minare giriş kapısının bulunduğu avlu duvarının üzerinde yer alır. Yüksekliği 7,20 m. olan minarenin şerefe korkuluğu ve külahı taştır.

Yorum ve Öneriler: Planı, minaresi, avlu duvarında yer alan çeşmesi ile yöre mimarisine ters düşmeyen caminin cephe özelliği sonradan yükseltelen çatı ile bozulmuştur. Cami, çeşmesi, minaresi ve plan özelliği ile korunmalıdır. Yapılacak restorasyonda çatı formu düzeltilip orijinal hale getirilebilir.

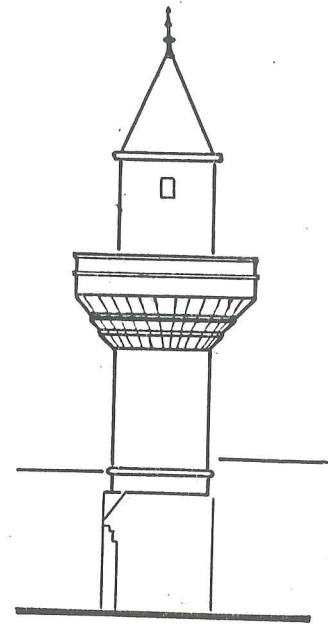
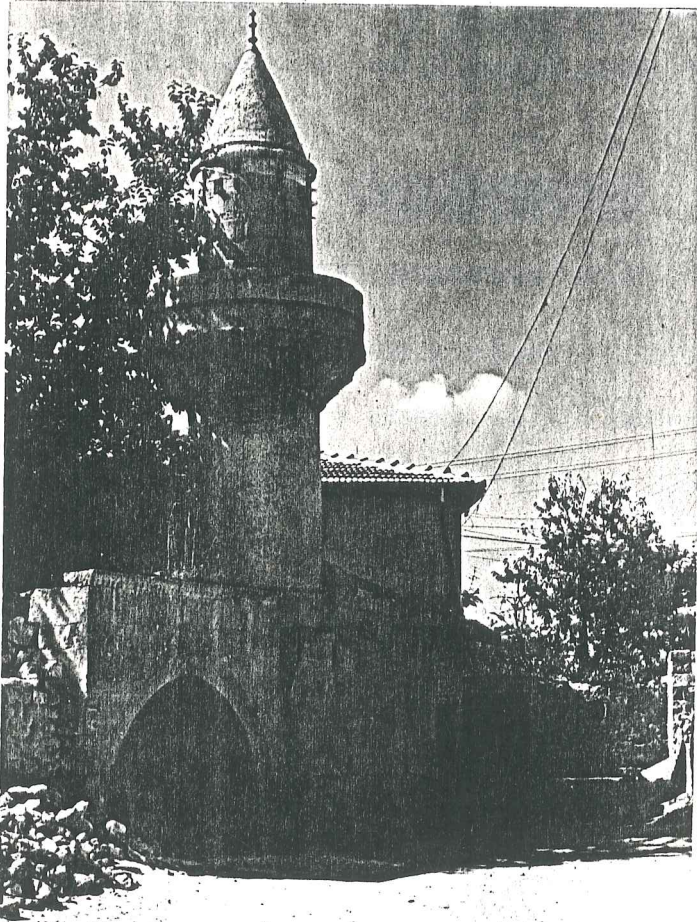

Vaziyet Planı Ö: 1/1000

ÇAYIRLI CAMİİ

0 1 2 5M

Resim 36

KARACA İBRAHİM PAŞA CAMİİ (NO.6)

Karaca Mahallesiinde yer alan caminin yapım tarihi H.1027 (M.1617)'dir . Eski adı Oylu Mahallesi Mescidi olan caminin mimarı ve yaptıranı bilinmemektedir.

Plan ve İçgörünüş Özellikleri: Enine dikdörtgen şeklinde bir ana mekan ve depodan oluşan camiye mihrap aksında girilmektedir. Girişin sağında kadınlar mahfeline çıkan merdiven yer alır. Giriş kapısının bulunduğu duvarda 1, sağındaki duvarda 2, solundaki duvarda 3, mihrap duvarında 2 mazgallı pencere yer almaktadır. Caminin içinde kadınlar mahfeli taşıyan 3 beton ayak vardır.

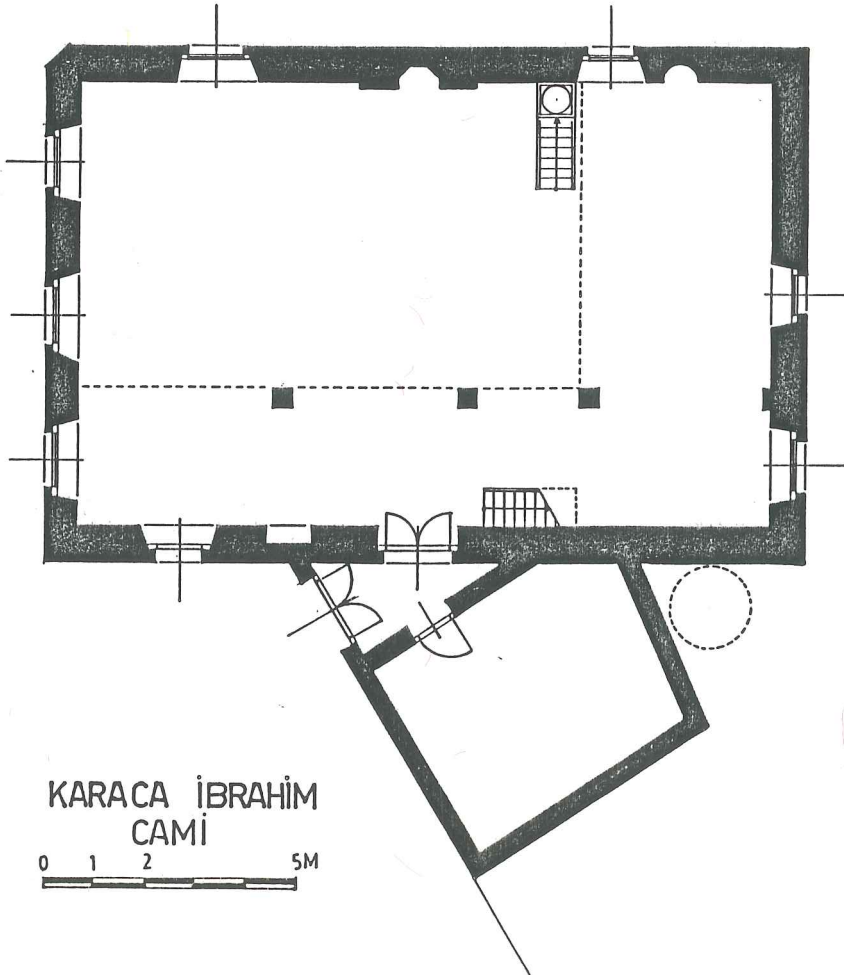
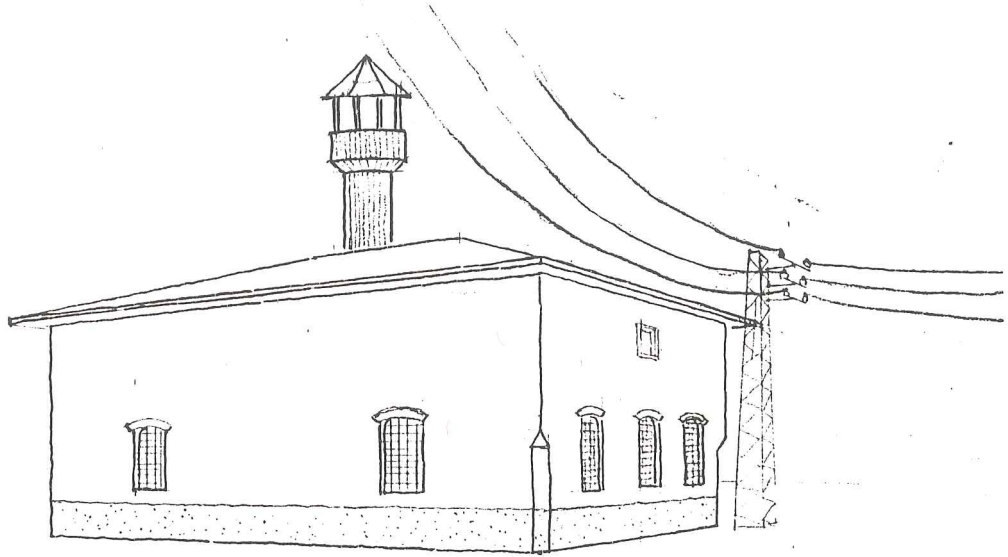
Malzeme ve Strüktür Özellikleri: Kıрма ahşap çatıyı taş beden duvarları ve 2 beton ayak taşımaktadır. Çatı kaplaması kiremittir.

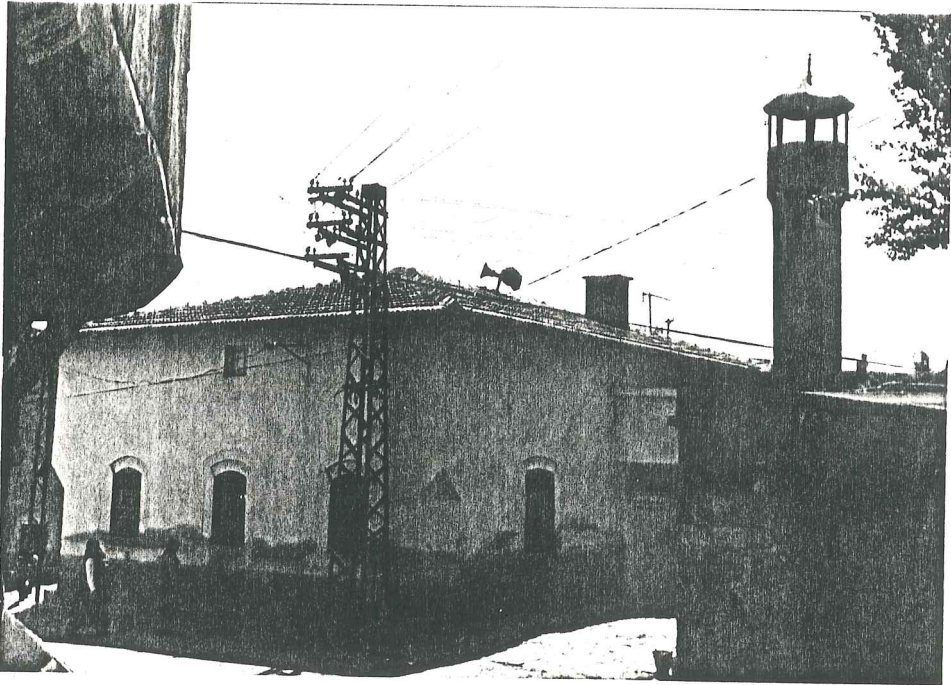
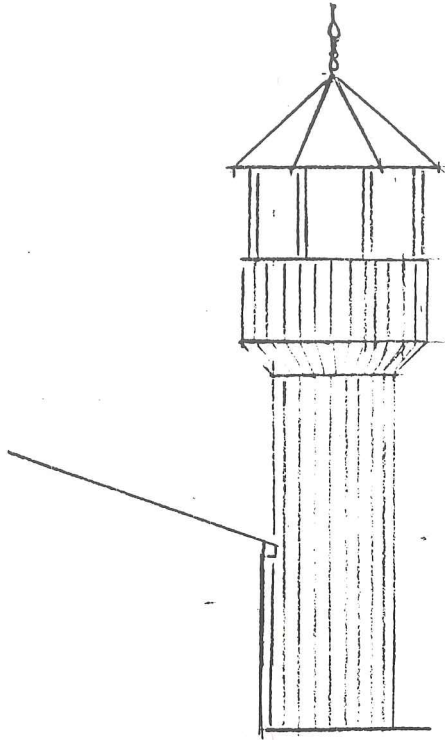
Mihrap: Beş köşe planlı bir niş şeklinde taştan yapılmıştır. Kavsarası mukarnalıdır.

Dış Görünüş Özellikleri: Dikdörtgen prizması şeklindeki kütlenin üzeri ahşap kıрма çatıyla örtülmüştür. Bütün cephelerdeki alt pencereler kemerli ve demir parmaklıdır.

Minare: Bitişik binanın damında yer alan minareye kadınlar mahfelinden çıkılmaktadır. Saçtan yapılmış minare Öksüzöğlü Camii'nin minaresi ile büyük benzerlik göstermektedir.

Yorum ve Öneriler: Kütlesi ile yörenin mimarisine ters düşmeyen caminin çatısı sonradan değiştirilmiş düz dam esprisi kaybolmuştur. Mimari ve tarihi açıdan kayda değer bir özelliği yoktur.

Resim 37

ABDÜLLATİF (YAĞLICA) CAMİİ (NO.7)

Yağlıca (Sofıyan) Mahallesiinde yer alan caminin yapım yılı, yapanı ve yaptıranı bilinmemektedir. H.1027 (M.1617) tarihli şer'ıye mahkemesi sicil defterinde Sofıyan mahallesindeki Şeyh Abdülatif Camii Şerifi Evkafına bilfiil müteveli olan Ferid Efendiden bahsedilmektedir¹³. Bu da caminin 1617 yılında var olduğunu göstermektedir.

Plan ve İç Görünüş Özellikleri: Enine dikdörtgen biçiminde bir ana mekan ve 4 kolonlu bir son cemaat yerinden oluşmaktadır. Ana mekana mihrap aksından girilmektedir. Giriş kapısının bulunduğu duvarda 1, sağındaki duvarda 3, mihrap duvarında 2 mazgallı pencere vardır. Ana mekanda yer alan taş kolonlar birbirlerine enlemesine kemerlerle bağlanmıştır. Girişin solunda yer alan merdivenle kadınlar mahfeline çıkılmaktadır. Minare caminin solundadır.

Malzeme ve Strüktür Özellikleri: Ahşap kırma çatıyı taş beden duvarları ve taştan yapılmış 4 sütun taşımaktadır.

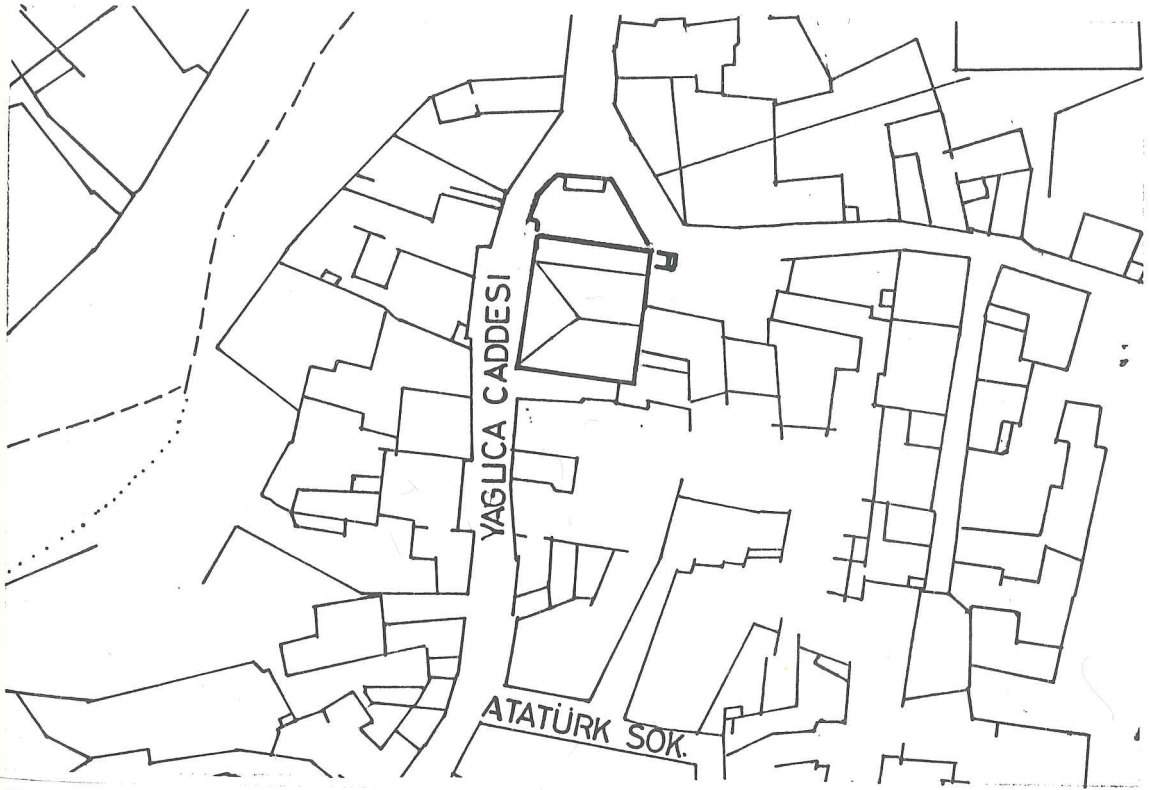
Mihrap: Yarım daire niş şeklindeki mihrap taştan yapılmıştır.

Minber: Ahşaptır, bezemesi yoktur.

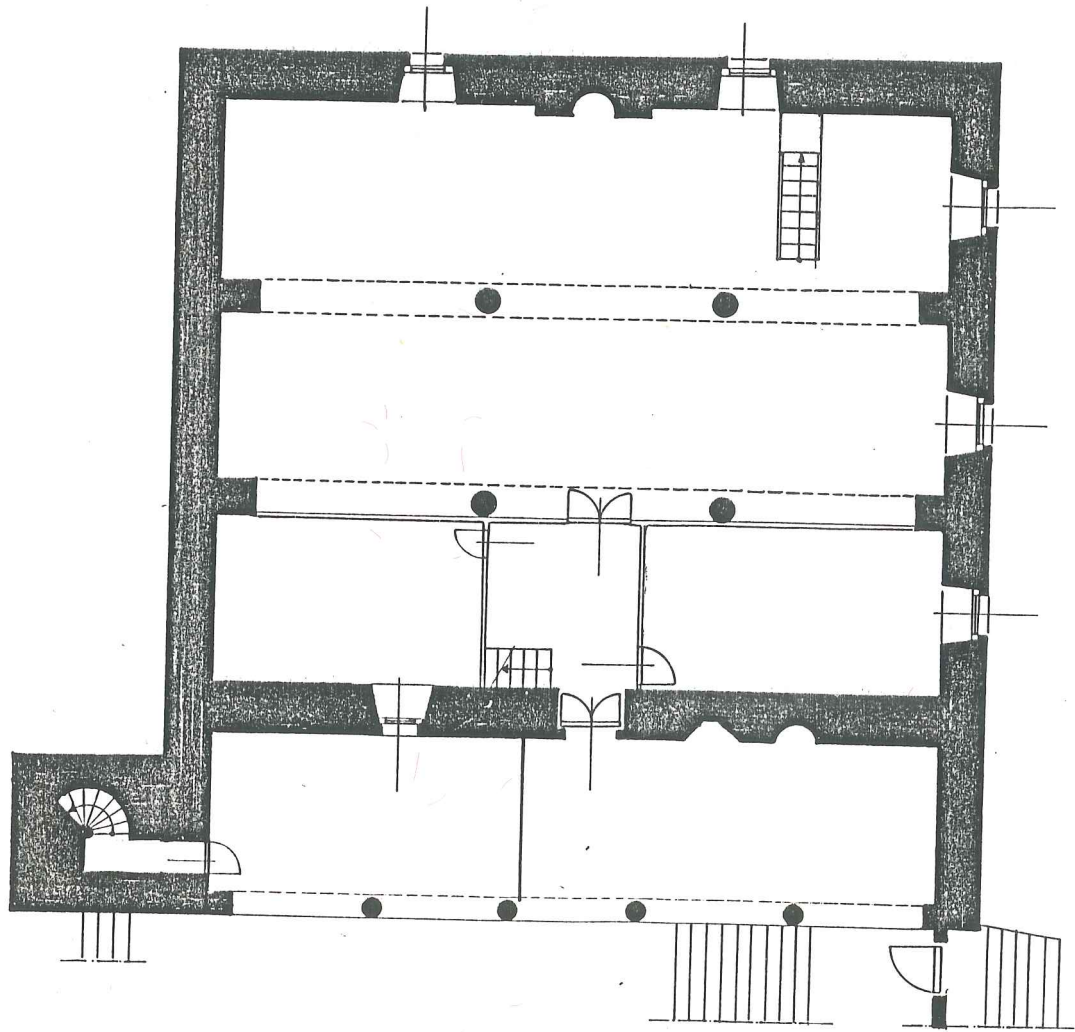
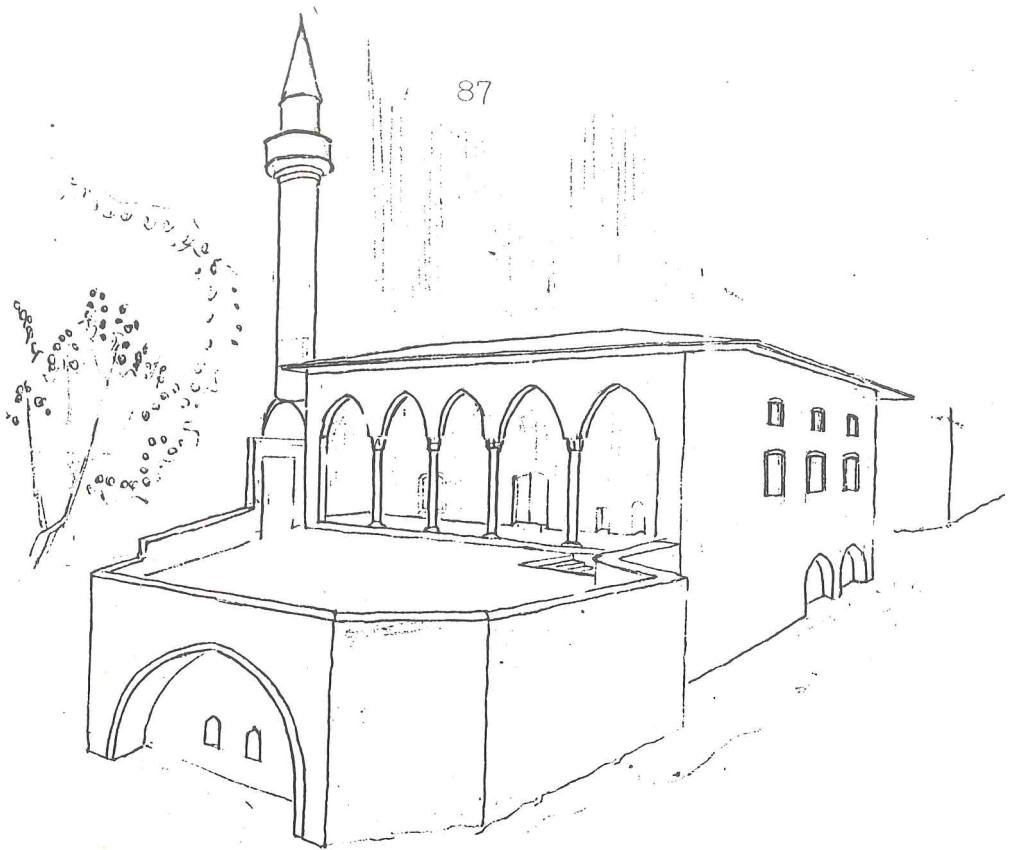
Dış Görünüş Özellikleri: Dikdörtgen prizması şeklindeki cami kütesinin üzeri ahşap kırma çatı ile örtülmüş, kiremit kaplanmıştır. Sokak cephesinden cami avlusuna merdivenle çıkılmaktadır. Cami avlusunun ön cephesinde çeşme vardır. Avluya çıkış merdiveninin yer aldığı yan duvarda 2 çeşme daha bulunmaktadır. Alt pencereler ve tepe pencereleri kemerlidir.

Minare: Cami kitlesinin solunda yer alan minare taştan yapılmıştır. Kapısı son cemaat mahalline açılmaktadır.

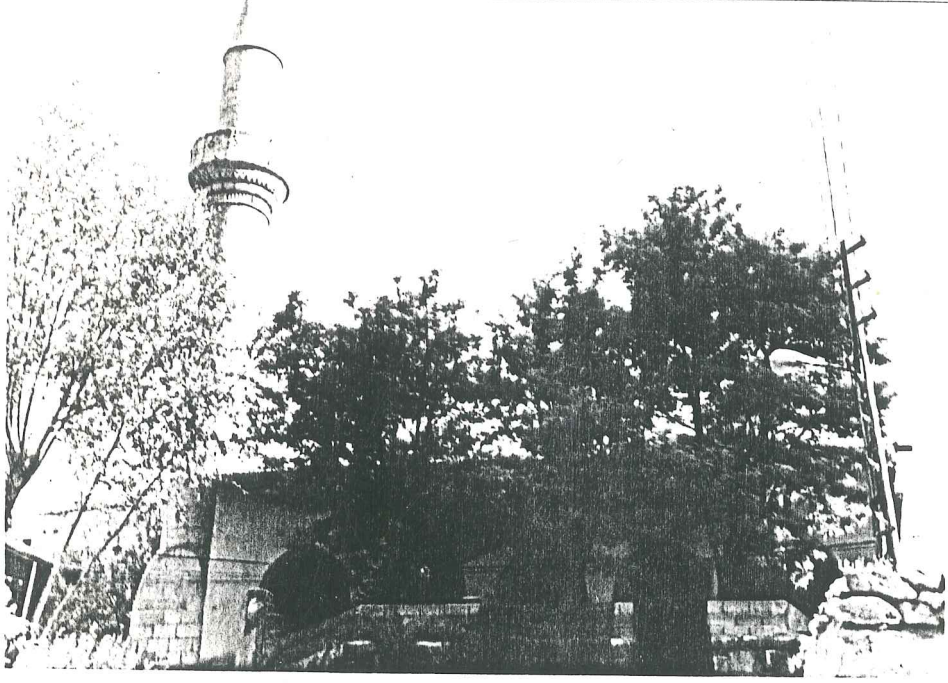
Yorum ve Öneriler: Bor'un en eski camilerinden biri olan cami, yapılan onarımlarda özelliğini kaybetmemiştir. Sonradan ilave edildiği anlaşılan kırma çatı cephe özelliğini bozmaktadır. Eski fotoğrafında (Bkz.Resim 39) minaresiz olarak görülen caminin minaresi kitleye uymamaktadır. En özgün camilerden biri olan Yağlıca Camii korumaya alınmalı, çatısı orijinal hale dönüştürülmelidir.

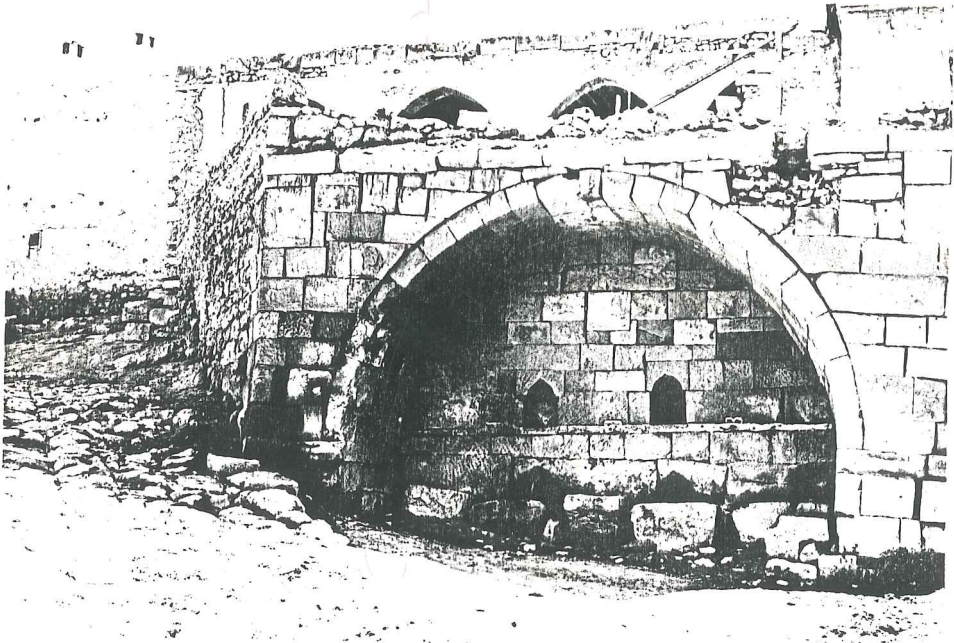
Vaziyet Planı Ö: 1/1000

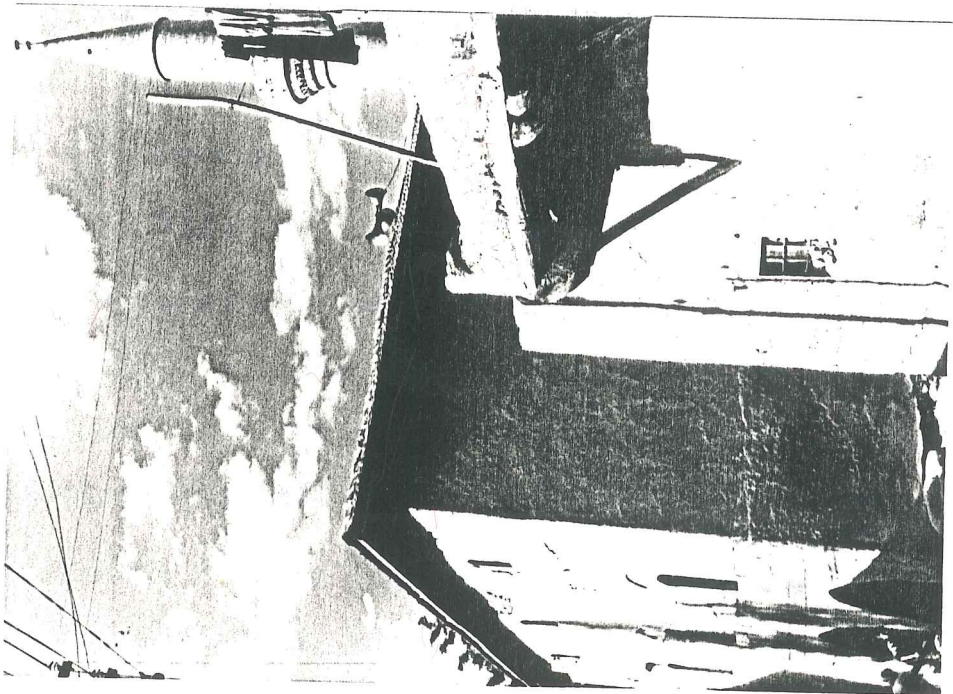
YAGLICA CAMII 0 1 2 5M

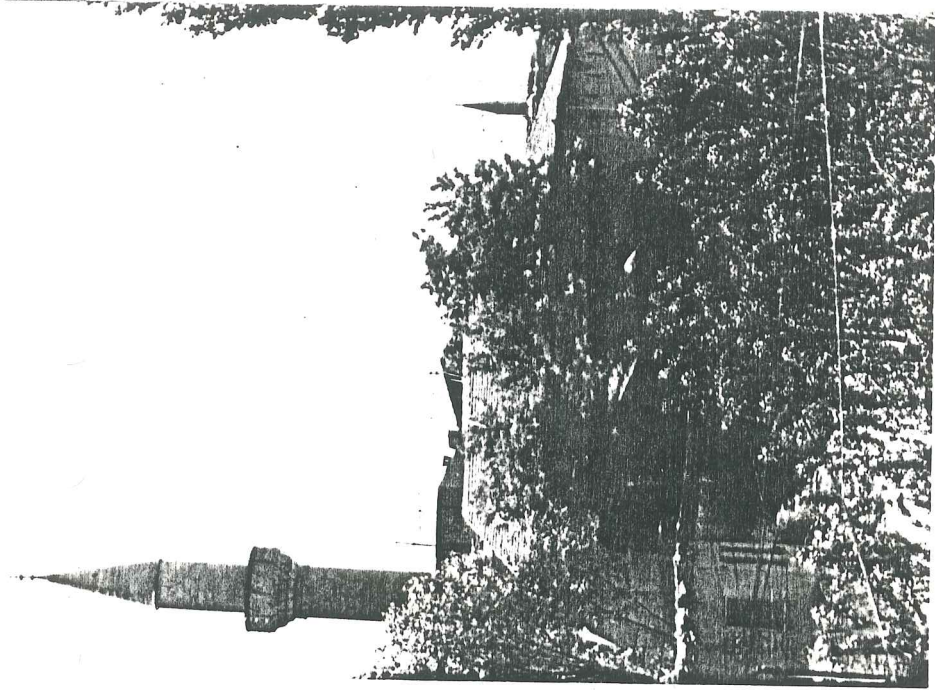
Resim 38

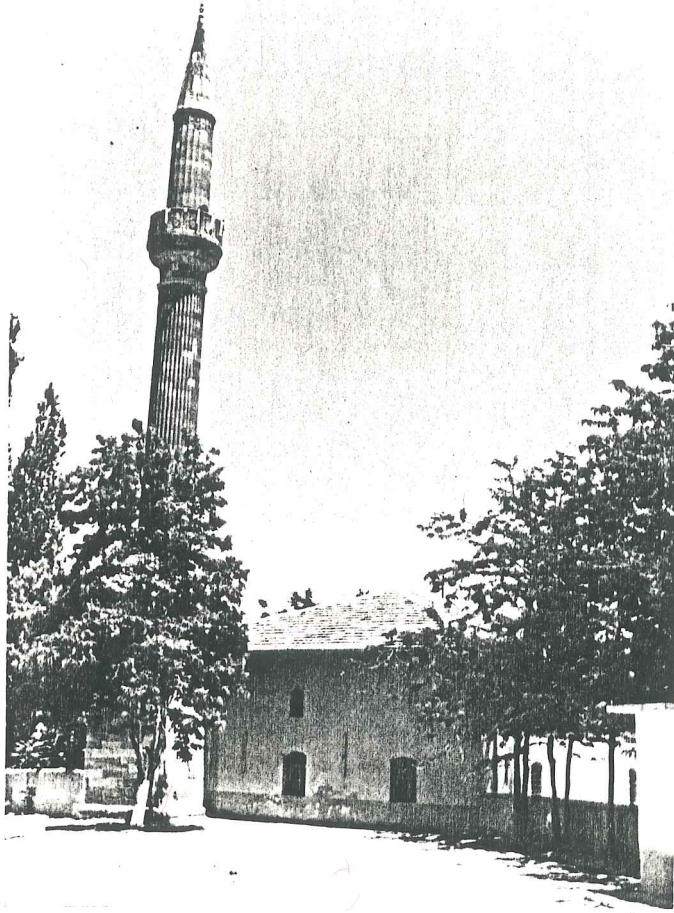
Resim 39. Caminin eski hali

Resim 40

Resim 41

Resim 42

K R İSMAIL CAMİİ (NO.8)

Dink Mahallesi Doktor Faik Sokakta yer alan cami H.1120 (M.1708) yılında yaptırılmıştır. Yaparı ve yaptırarı belli değildir. H.1188 (M.1774) yılında yapılan tamirat sırasında minaresi ilave edilmiştir¹⁴. Minarenin kitabesinde:

"Cenabı Hazreti İsmail Ağa'yı m kerrem kim rızaenlillah için kıldı bu camii ihya
Görüp bi avni hak fethi dedi tarihi minare tarzı
ziba camii nadide bi hemd" yazmaktadır.

Plan ve İç Görünüş Özellikleri: Enine gelişme gösteren plan tipine giren camiye mihrap aksında bir kapıdan girilmektedir. Giriş kapısının sağında ve solunda asma kattaki kadınlar mahfeline çıkan merdivenler yer almaktadır. Giriş kapısının solunda öne doğru çıkıntı şeklinde bir odun deposu vardır. Caminin içinde 4 taş kolon bulunmaktadır. Mihraba paralel 2 sıra kemerle birbirine bağlanan kolonlar ana mekanı 3 bölüme ayırır. Duvarlarda 6 mazgallı pencere vardır. Pencereler dikdörtgen biçiminde ve 1/2 oranındadır. Minare giriş kapısının sağında yer almaktadır.

Malzeme ve Strüktür Özellikleri: Ahşap kırma çatıyı taş beden duvarları ve 4 taş kolon taşımaktadır. Kolonlar birbirlerine penç kemerlerle bağlanmıştır. Kemerlerin duvara bağlandığı yerlerde plastr yapılmıştır.

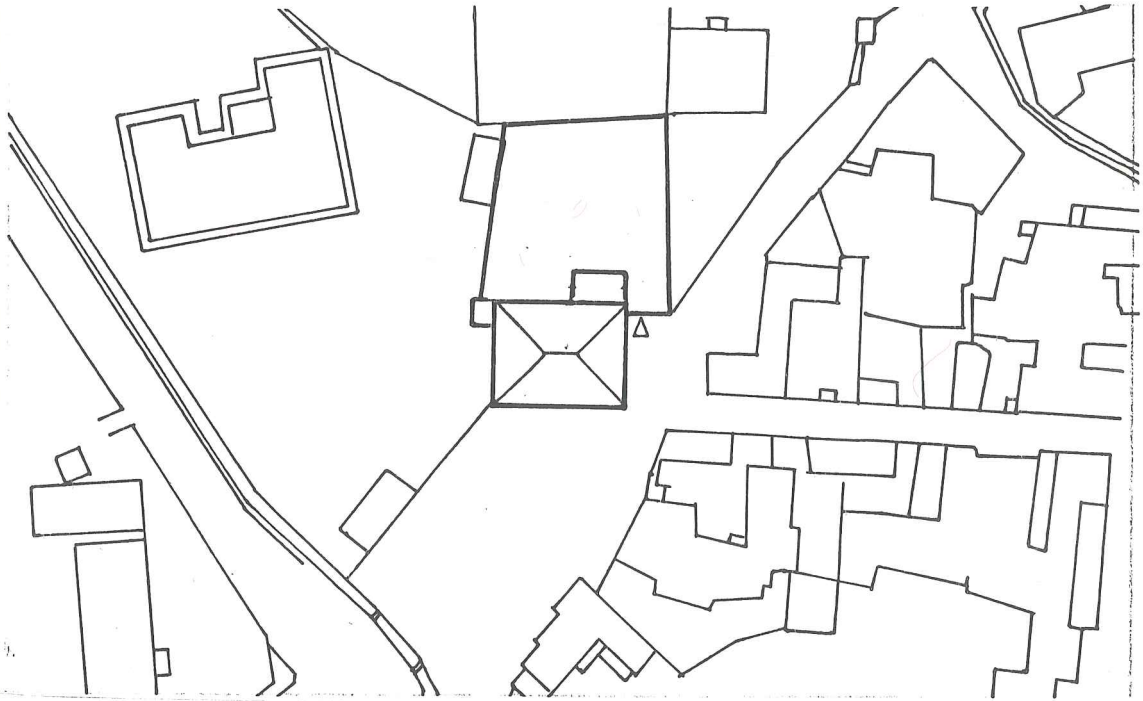
Mihrap: Yarım daire niş şeklindeki mihrap taştan yapılmıştır. Kavsarada ve kenarlarında barok süslemeler vardır, üzeri yağlıboya ile boyanmıştır.

Minber: Taştan yapılmış, yağlıboya ile boyanmıştır. Mihrapta olduğu gibi barok süslemeler vardır.

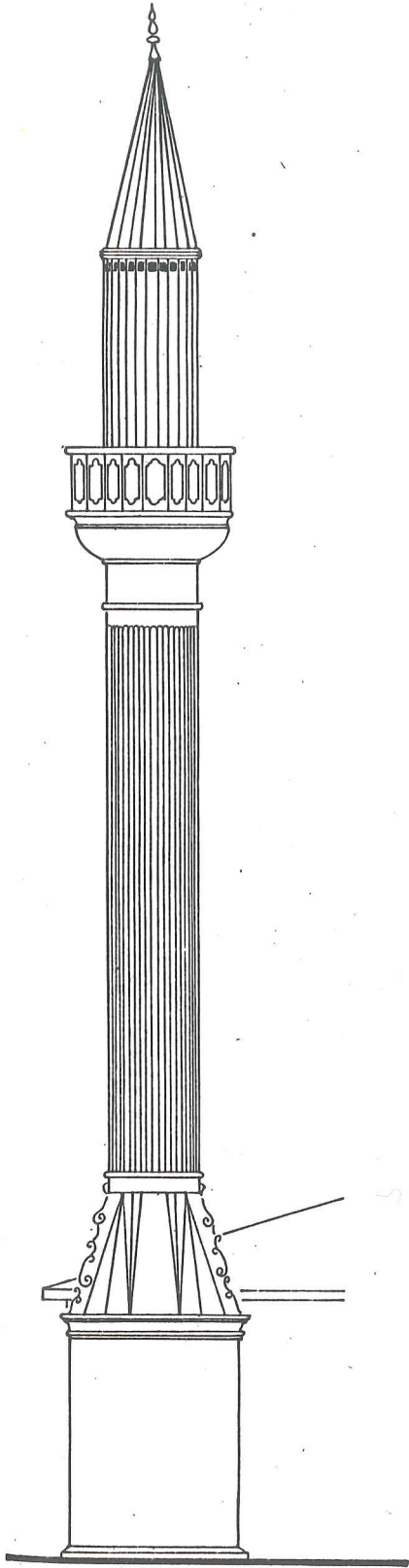
Dış Görünüş Özellikleri: Dikdörtgen prizması şeklindeki kütlenin üzeri kırma çatı ile örtülmüştür. Kemerli giriş kapısının üzerinde ibrik, meyva tabağı ve rozet motifleri bulunmaktadır. Alt pencereler ve tepe pencereleri dikdörtgen biçiminde ve 1/2 oranındadır.

Minare: Taştan yapılmıştır. Silindirik gövdesi yivlerden oluşan minarenin külahı da taştır. Küpden gövdeye geçiş yedi sekizlerle ve barok motiflerle sağlanmıştır.

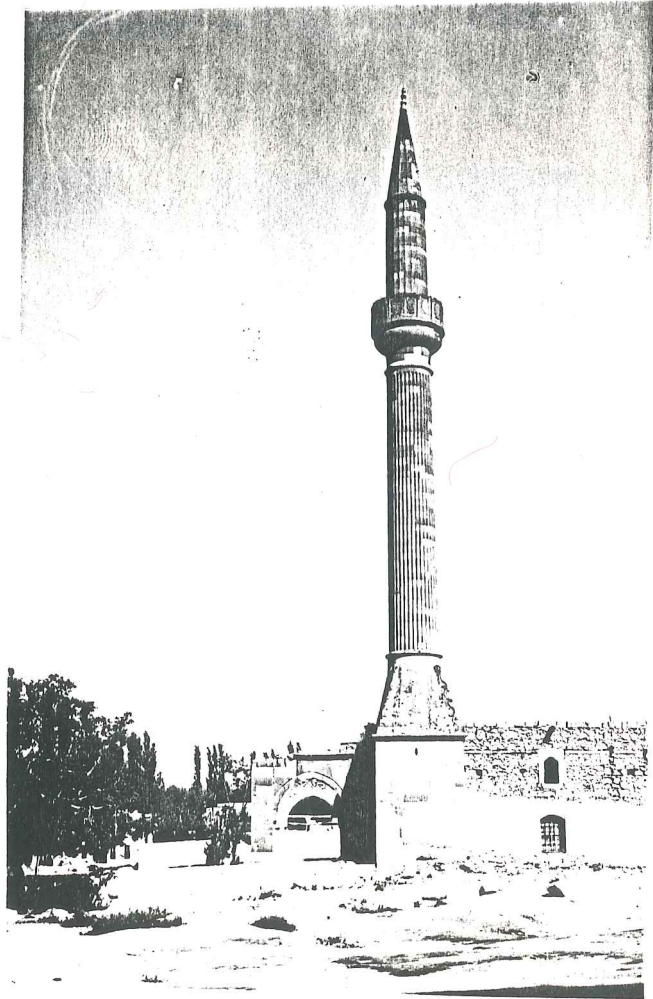
Yorum ve Öneriler: Plan şeması ve minaresi bozulmamış olan caminin yapılan onarımlarla çatısı ve cephe özellikleri bozulmuştur. Foto Şanver'den elde edilen 40 sene önceki bir fotoğrafta caminin önünde bir son cemaat yeri olduğu, pencerelerin kemerli olduğu, çatı yerinde düz dam bulunduğu gözlenmektedir (Bkz.Resim 45). Yapılan onarımlarda cephe özelliğini kaybeden cami plan şeması ve kapısı ile korunmalıdır.

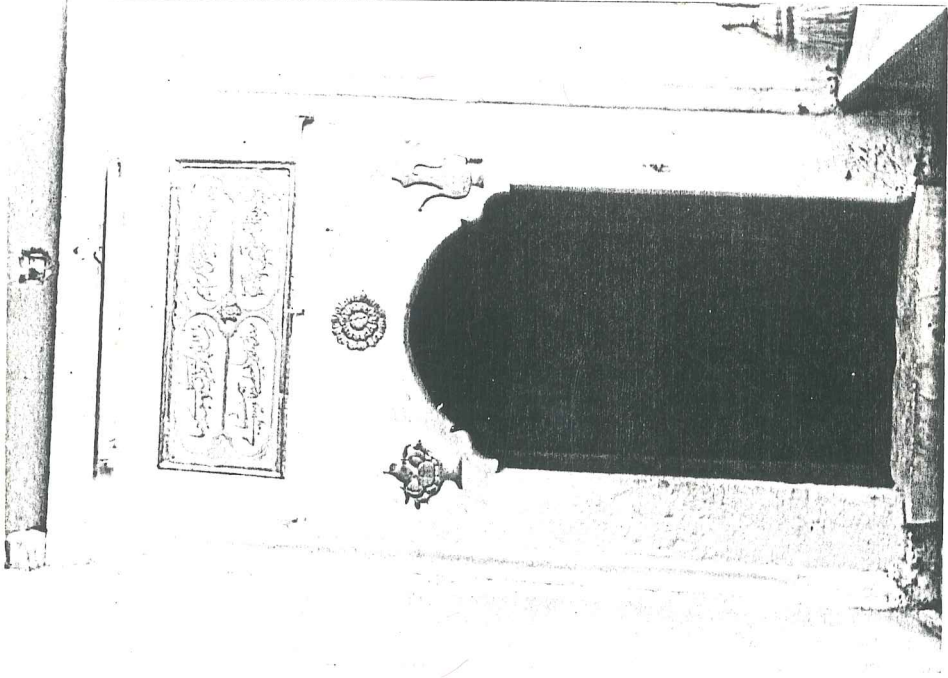
Vaziyet Planı Ö: 1/1000

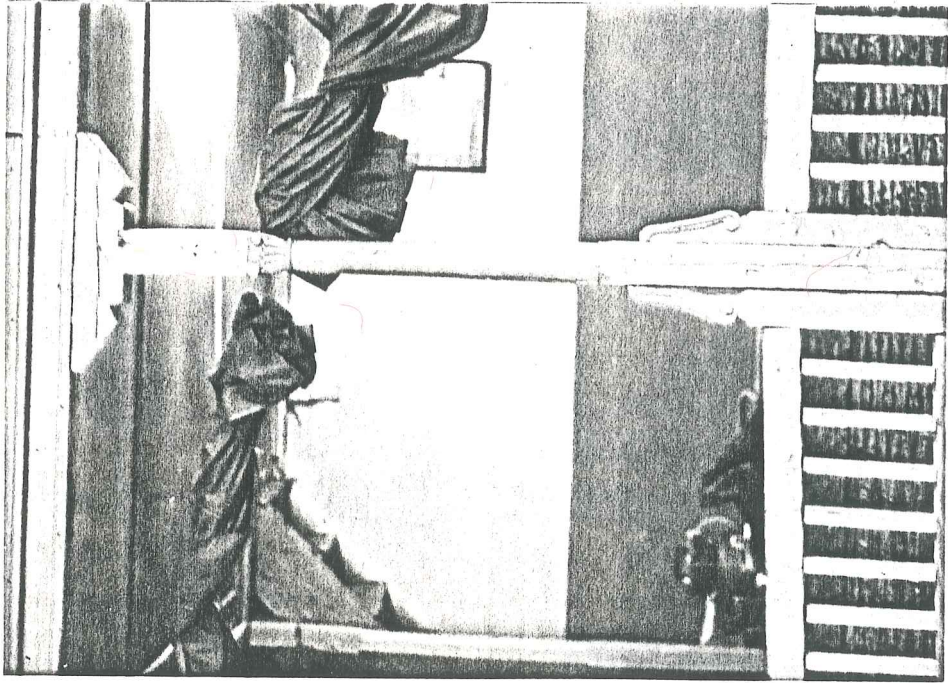
Resim 44. Minareden detay

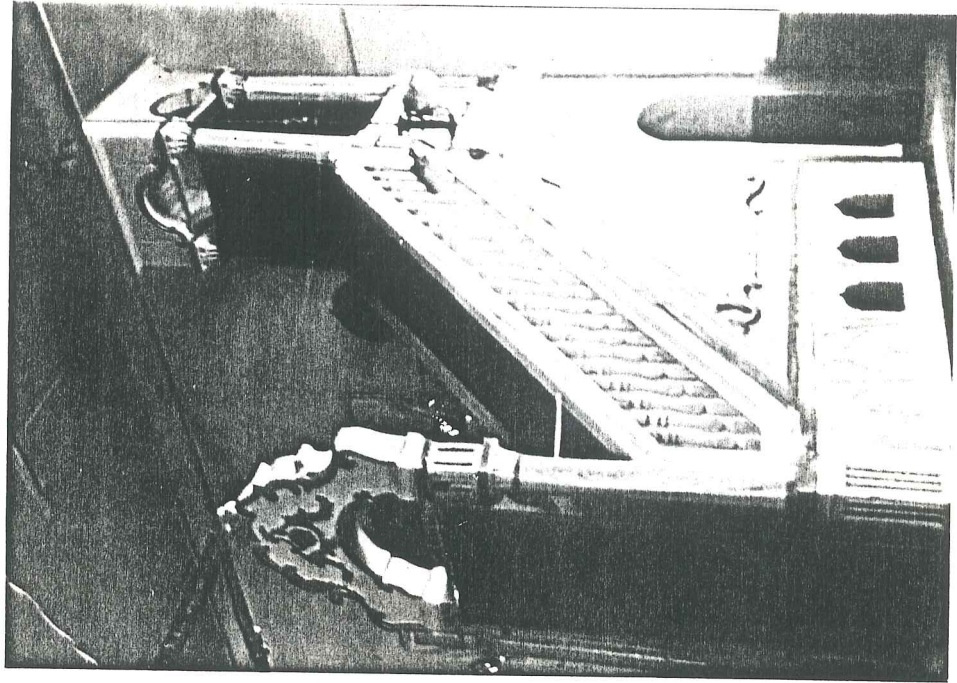
Resim 45. Caminin eski hali

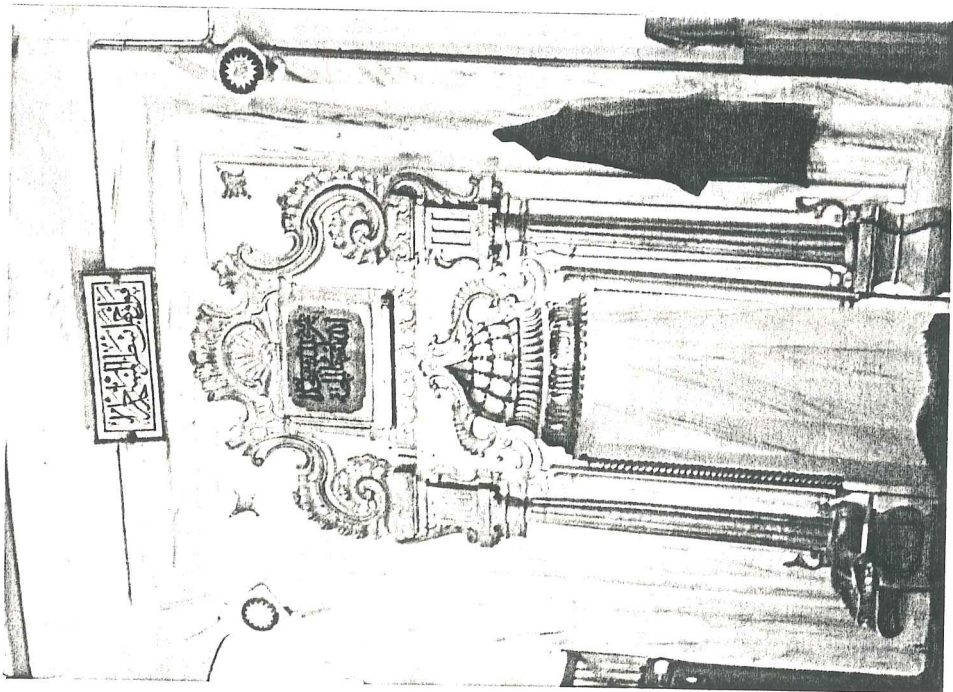
Resim 47. Giriş kapısı

Resim 46. İç görünüş

Resim 49. Minber

Resim 48. Mihrap

Resim 50

DABAKHANE CAMİİ (NO.9)

Eski dabakhanenin bulunduğu şimdiki sebze pazarında yer alan caminin yapım yılı, yapanı ve yaptıranı belli değildir. Cami girişinin altında sağda yer alan çeşmenin kitabesinde ebcedle çeşmenin yapım tarihi H.1233 (M.1817) olarak belirlenmiştir. Cami bugünkü şeklini Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1976-77 yılında yapılan restorasyon sonucunda almıştır.

Plan ve İç Görünüş Özellikleri: Dikdörtgen planlı olan camiye dıştan onüç basamakla çıkılmaktadır. Alt kat dükkandır. Giriş aksının tam karşısında mihrap yer almaktadır. Mihrabın sağında ve solunda 1'er, giriş kapısının bulunduğu duvarda 2, mihrabın solundaki duvarda 2, sağındaki duvarda 2 mazgallı pencere bulunmaktadır. Pencereleler içten dikdörtgen biçimindedir. Mihrabın sağındaki duvarda minareye çıkış kapısı bulunmaktadır. Asma katta 2 ahşap dikmenin üstüne oturan kadınlar mahfeli vardır.

Mihrap: 5 köşeli bir niş halinde olan mihrap taştır.

Minber: Ahşaptır, bezemesi yoktur.

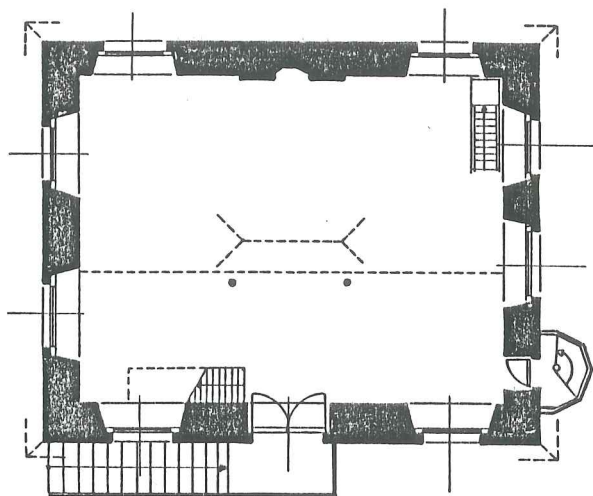
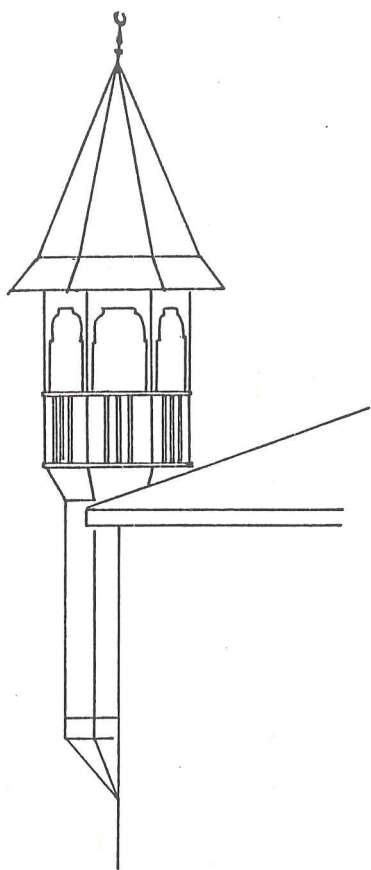
Dış Dörünüş Özellikleri: 2 katlı bir kitle görünümünde olan caminin üstü ahşap kırma çatı ile örtülmüş ve kiremit kaplanmıştır. Pencerelerin ve giriş kapısının üstü basık kemerlidir. Pencerelerde de demir parmaklık ve taş söveler vardır. Giriş kapısının kenarında taştan bir bordür geçilmiştir. Zemin katta yer alan dükkanlar taş kolonların araları camlı bölmelerle kapatılarak oluşturulmuştur. Kolonların üzeri tam kemerle geçilmiştir. Giriş kapısının bulunduğu duvarda Osmanlı Dönemi'ne ait (H.1233, M.1817) kitabeli bir çeşme vardır. Rölövesinde açılı olduğu görülen çeşme restorasyon sırasında düzeltilerek bugünkü görünüşünü almıştır.

Minare: Ahşap çatkılı saç kaplama olan minare restorasyon sırasında ilave edilmiştir. Giriş kapısının sağındaki duvarda çıkma şeklinde yer almaktadır. Kûlahı çinko kaplıdır.

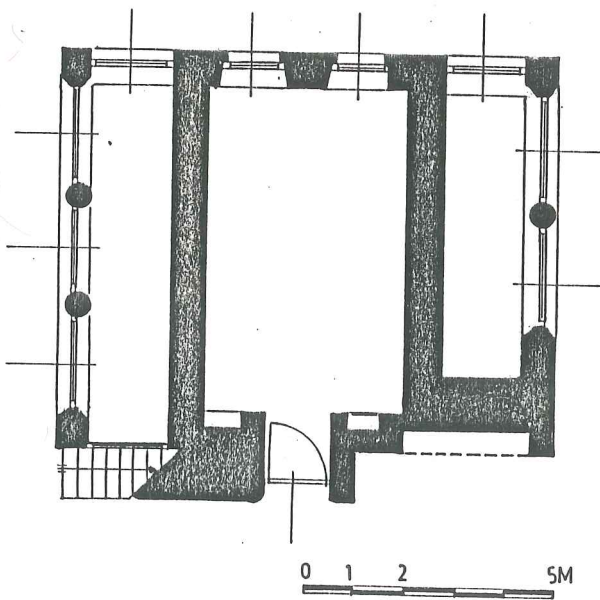
Yorum ve Öneriler: Restorasyon sırasında mescidin bir çok özelliği yok olmuştur. Büyük bir ihtimalle düz dam olan çatının ahşaba çevrilmesi, gövdesi ile yöre minarelerine uyum sağlayan minarenin kûlahının aşırı derecede yükseltilmesi caminin cephe özelliklerini bozmuştur. Restorasyon sonucu caminin mimari ve tarihi bir değeri kalmamıştır.

HACI DURMUŞ CAMİİ (NO.10)

Cumhuriyet Mahallesiindeki cami 1882 yılında Hacı Durmuş Ağa tarafından yaptırılmıştır.

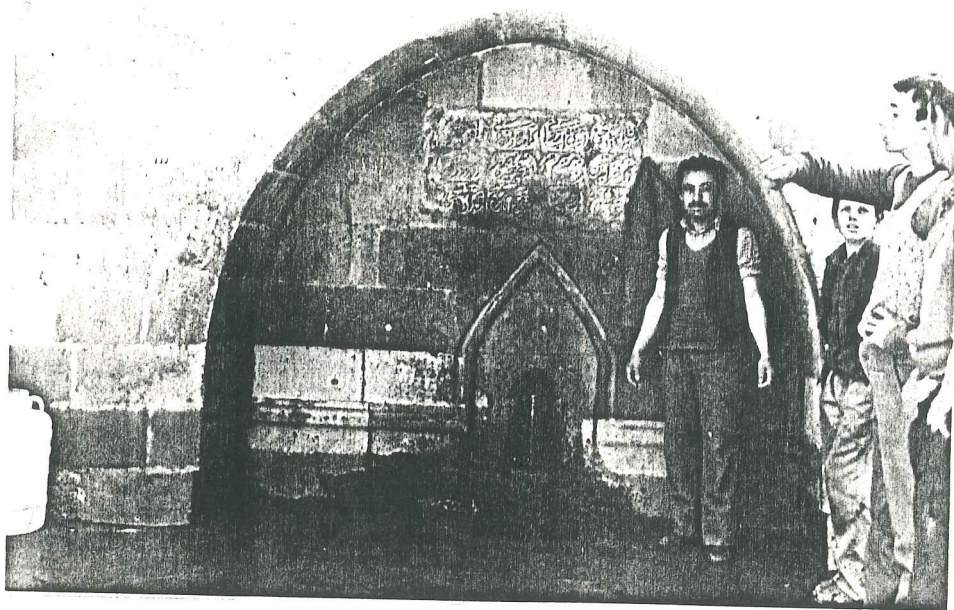

DABAKHANE CAMII 0 1 2 5M

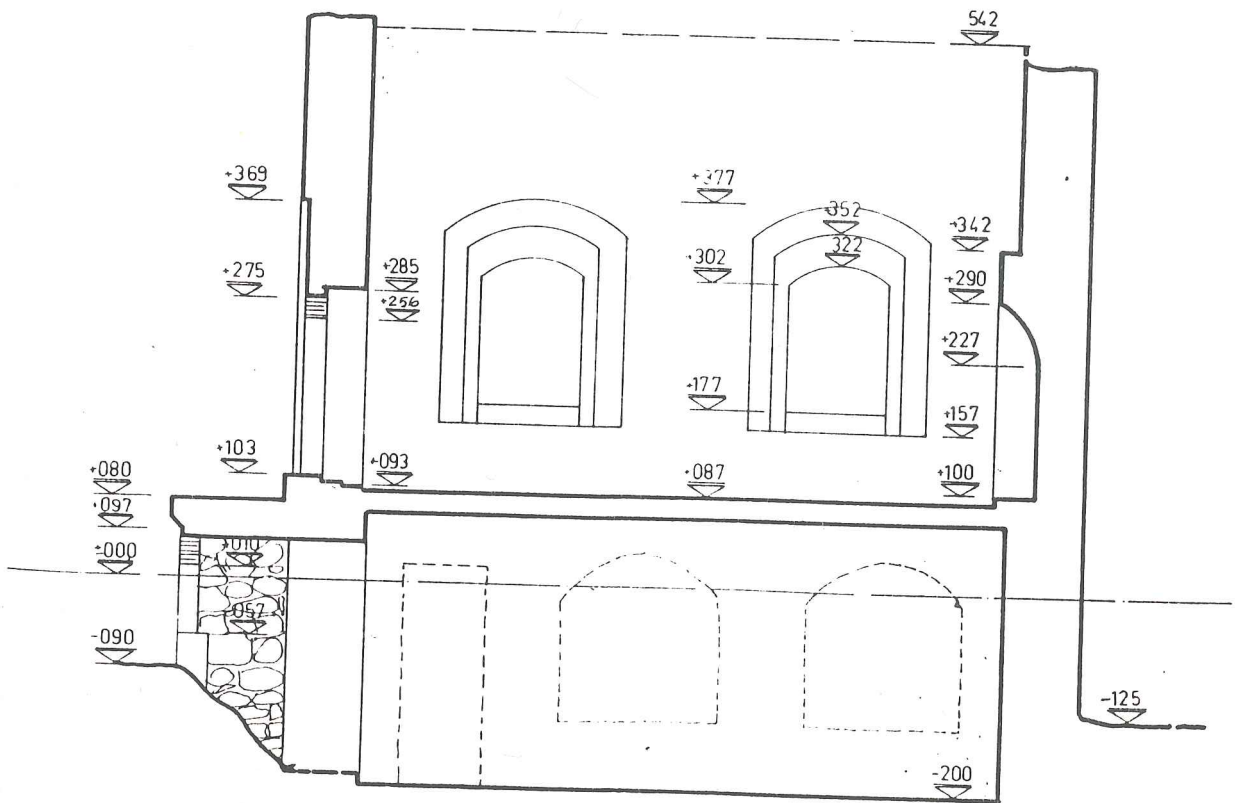
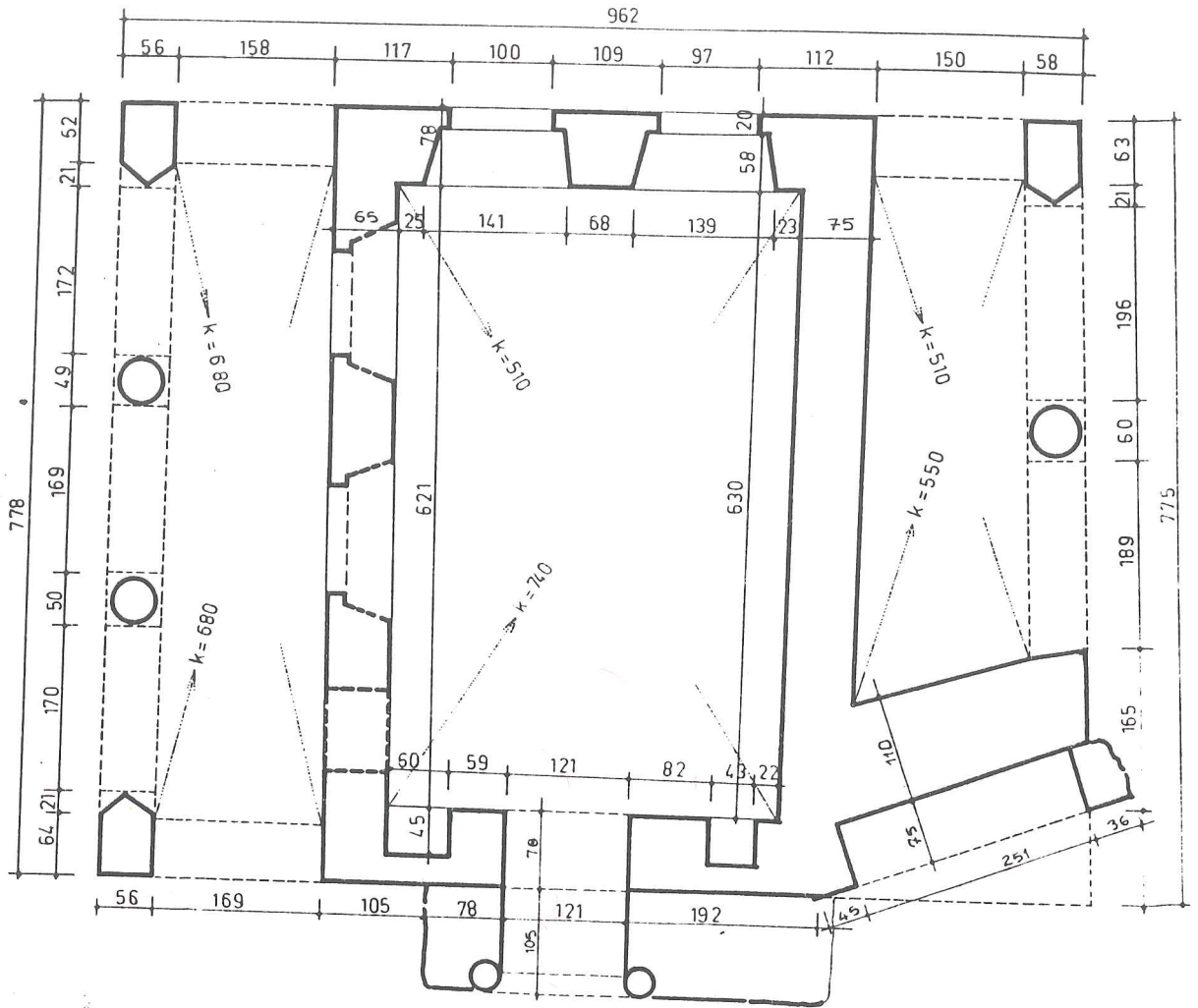

Resim 51

Resim 52

Plan ve İç Görünüş Özellikleri: Kare bir ana mekandan oluşan camiye mihrap duvarının karşısındaki duvardan mihrap aksında girilmektedir. Giriş kapısının sağında ve solunda 1'er, mihrap duvarını dik kesen duvarda 2 mazgallı pencere bulunmaktadır. Pencereler dikdörtgen biçiminde ve 1/2 oranındadır. Asma katta yer alan kadınlar mahfeline, giriş kapısının solunda yer alan merdivenle çıkılmaktadır. Caminin içinde 4 ahşap dikme vardır. Arkadaki ikisine kadınlar mahfeli oturtulmuştur. Minareye kadınlar mahfeline açılan bir kapıdan çıkılmaktadır. Giriş kapısının sağ tarafında parsele uydurulmuş bir odunluk yer almaktadır.

Malzeme ve Strüktür Özellikleri: Ahşap kırma çatıyı taş beden duvarları ve 4 ahşap dikme taşımaktadır.

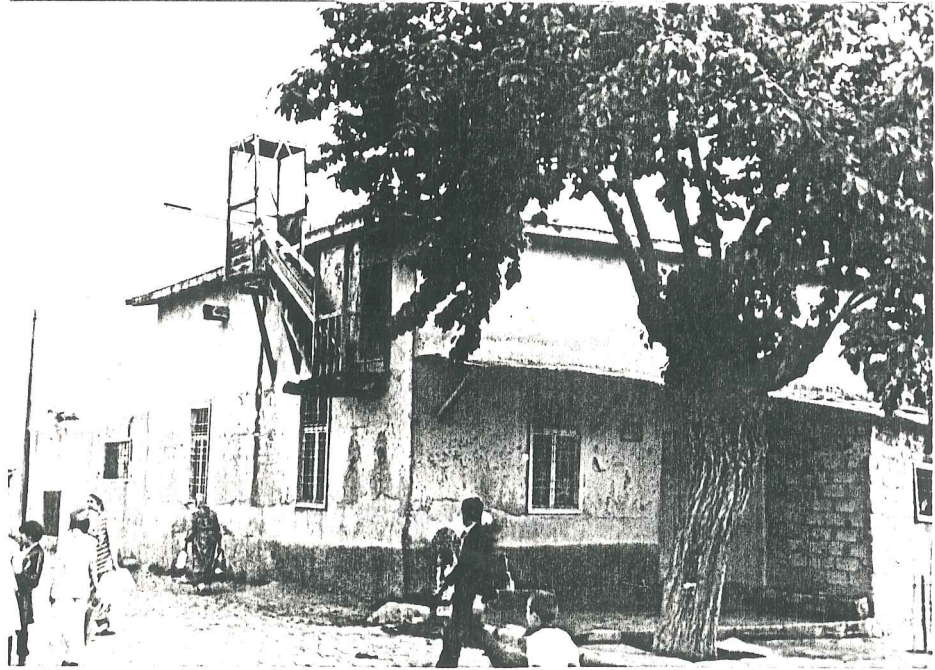
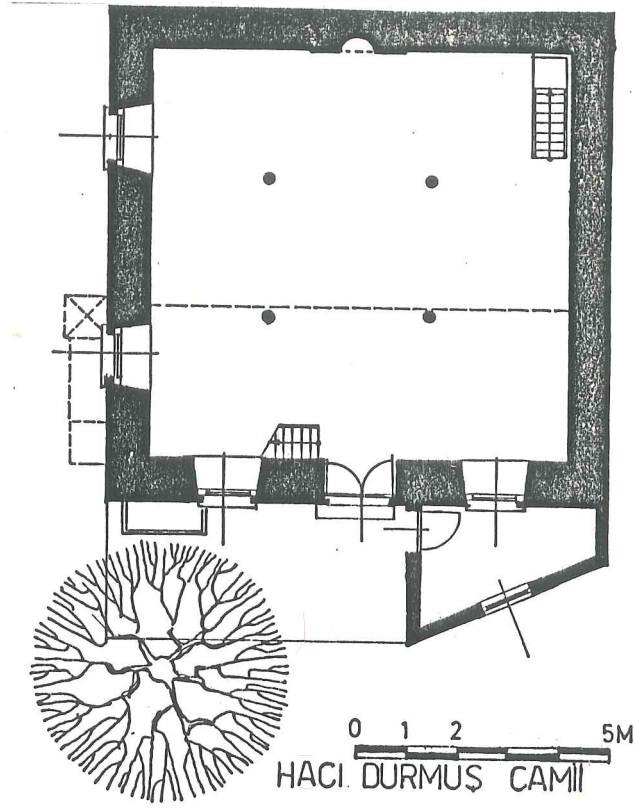
Mihrap: Taştan yapılmış olan mihrap yarım daire niş şeklindedir.

Minber: Ahşaptır, bezemesi yoktur.

Dış Görünüş Özellikleri: Kare prizma şeklindeki cami kütesinin üstü ahşap kırma çatı ile örtülmüş ve kiremit kaplanmıştır.

Minare: Ahşaptan yapılmış minare duvarda çıkma şeklinde yer almaktadır. Piramidal külahı çinko kaplanmış olan minarenin altı iki payanda ile desteklenmiştir.

Yorum ve Öneriler: Eskiden düz damlı olduğu anlaşılan cami kitle olarak yöre mimarisine ters düşmektedir. Yapılan onarım ve ilavelerle cephe özelliğini kaybetmiş olan caminin kayda değer bir özelliği yoktur.

Resim 53

İLALDI (ABDURRAHMAN PAŞA) CAMİİ (NO:11)

İlalı'da Camii Kebir Sokağı ile Yüzbaşı Sokağı'nın kesiştiği yerde bulunan caminin yapım yılı, yapan ve yaptıranı bilinmemektedir. 4 kere tamir gören camiye birinci tamiri Abdurrahman Paşa yaptırmıştır¹⁵. İkinci tamir H.1258 (M.1842) yılında caminin imamı Ahmet Efendi tarafından yaptırılmıştır¹⁶. 1959 ve 1975 yıllarında yaptırılan son tamirlerden sonra cami bugünkü halini almıştır.

Plan ve İç Görünüş Özellikleri: Enine dikdörtgen şeklindeki bir ana mekan ve kare şeklindeki kışlık namaz yerinden meydana gelen camiye mihrabın karşısındaki duvardan mihrap aksında girilmektedir. Giriş kapısının sol tarafında minare sağ tarafında öne doğru çıkma yapan kışlık namaz yeri vardır. Ana mekanda giriş kapısının sağındaki duvarda 3 mazgallı pencere, solundaki duvarda 3 düz pencere, mihrap duvarında 1 mazgallı pencere bulunmaktadır. Giriş kapısının hemen üstündeki asma katta yer alan kadınlar mahfeline giriş kapısının solundaki merdivenle çıkılmaktadır. Ana mekanda 4 kolon bulunmaktadır. Ana mekanın sağında öne doğru bir çıkıntı teşkil eden kışlık namaz yerine ana mekanın giriş kapısının bulunduğu duvara dik gelen duvarın köşesindeki kapıdan girilmektedir. Kışlık namaz yerinde; giriş kapısının bulunduğu duvarda 1, bu duvara dik gelen duvarda 2 düz pencere, ana mekanla ortak olan duvarda yarım daire şeklinde bir mihrap nişi vardır.

Malzeme ve Strüktür Özellikleri: Ahşap kırma çatıyı taş beden duvarları ve 4 taş kolon taşımaktadır. 4 kolonun giriş kapısı tarafındaki ikisi aynı zamanda asma kattaki kadınlar mahfelini de taşımaktadır.

Mihrap: Beş köşe planlı bir niş olan mihrap taştan yapılmış üzeri yağlıboya ile boyanmıştır. Mihrabın iki yanında mihrap nişinden daha geniş bir bordür geçilmiştir. Kavsarası mukarnaslıdır.

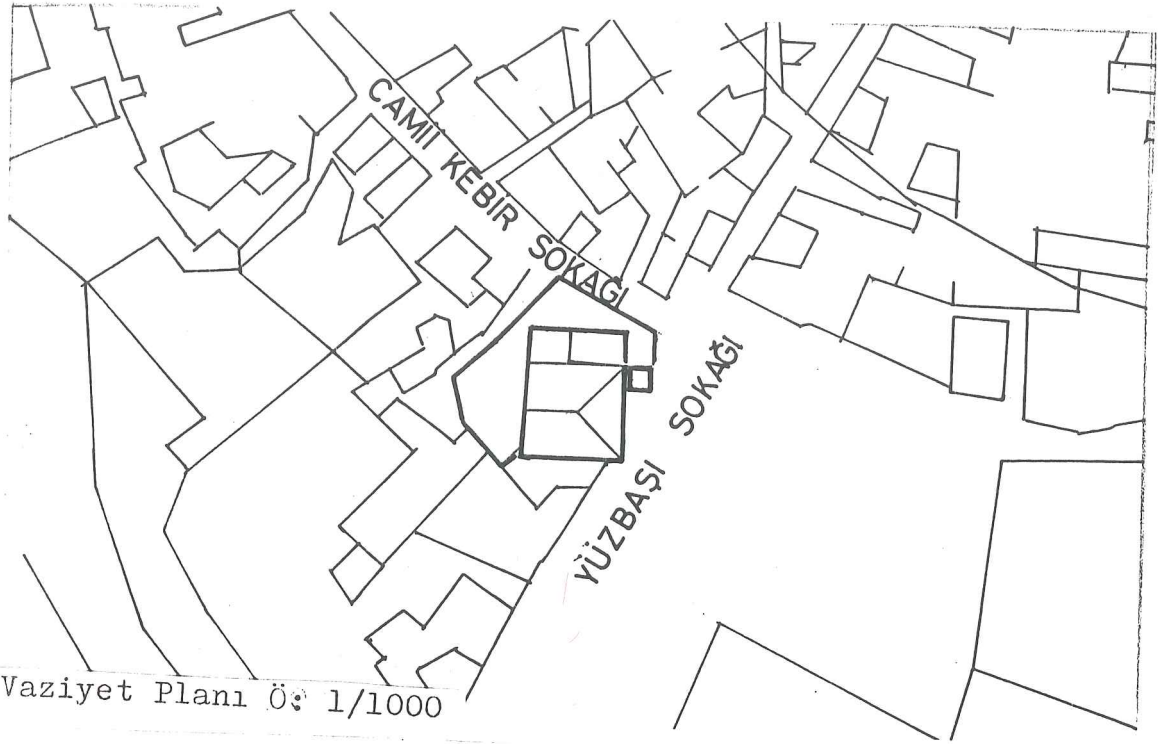
Minber: Ahşaptan yapılmıştır, bezemesi yoktur.

Dış Görünüş Özellikleri: Dikdörtgen prizma ve kare prizmanın birbirine eklenmesi ile oluşan cami kütesini ahşap kırma çatı örtmektedir. Çatı örtüsü kiremit kaplanmıştır. Caminin parsel sınırından geçirilen avlu duvarının minareyi dik kesen tarafında bir çeşme vardır.

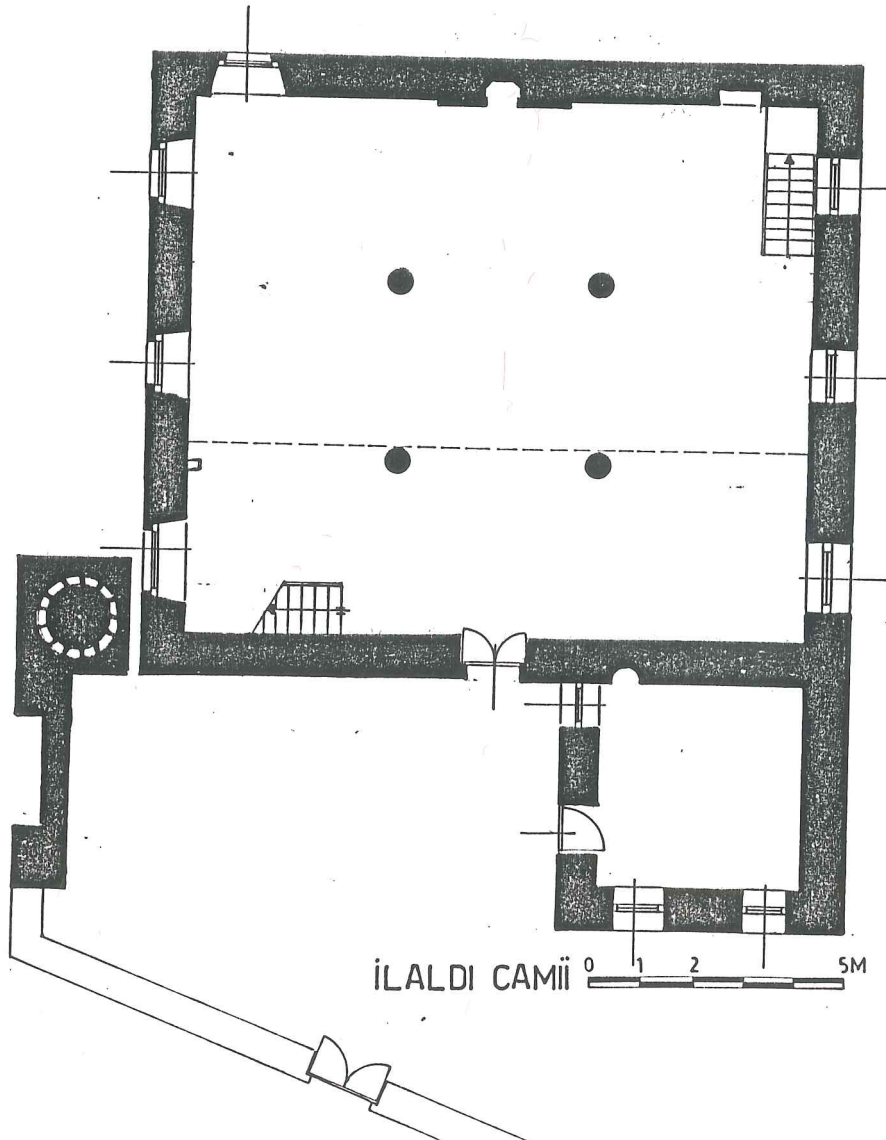
Kışlık namaz yerinin sıvasız olan yan duvarından bu bölümün sonradan eklendiği, eskiden düz olan damın ahşap çatıya çevrildiği gözlenmektedir.

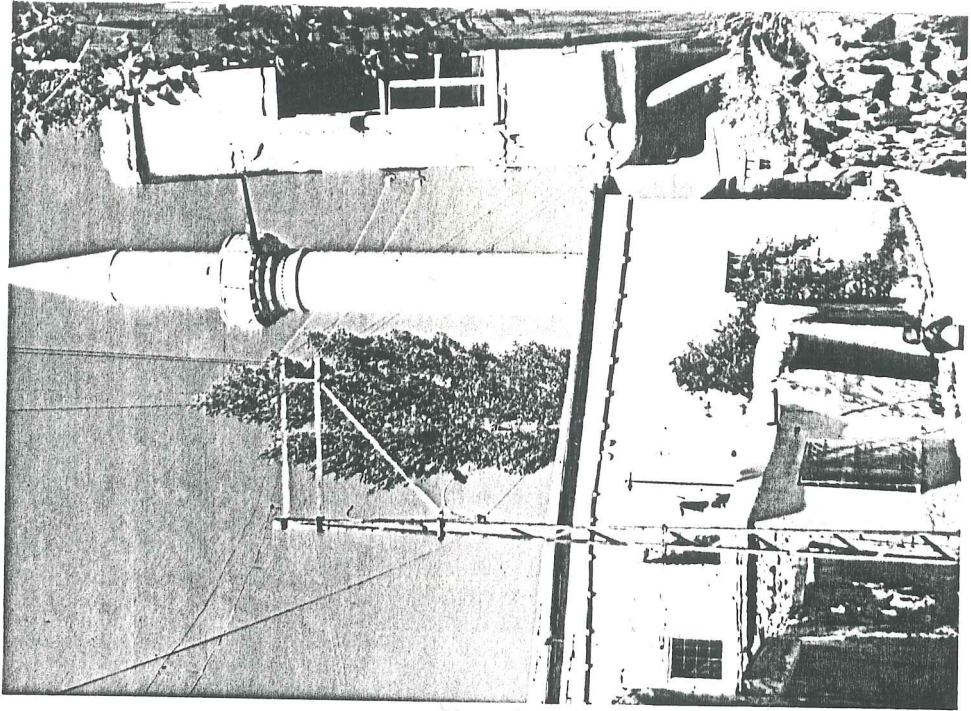
Minare: 1959 yılında taştan yapılmıştır. Şerefe üstünden zemine kadar yüksekliği 19.10 m.olan minareye kadınlar mahfelindeki bir kapıdan çıkılmaktadır. Külahı taştır.

Yorum ve Öneriler: Yöre mimarisini yansıtmayan caminin mihrabı dışında kayda değer bir özelliği yoktur.

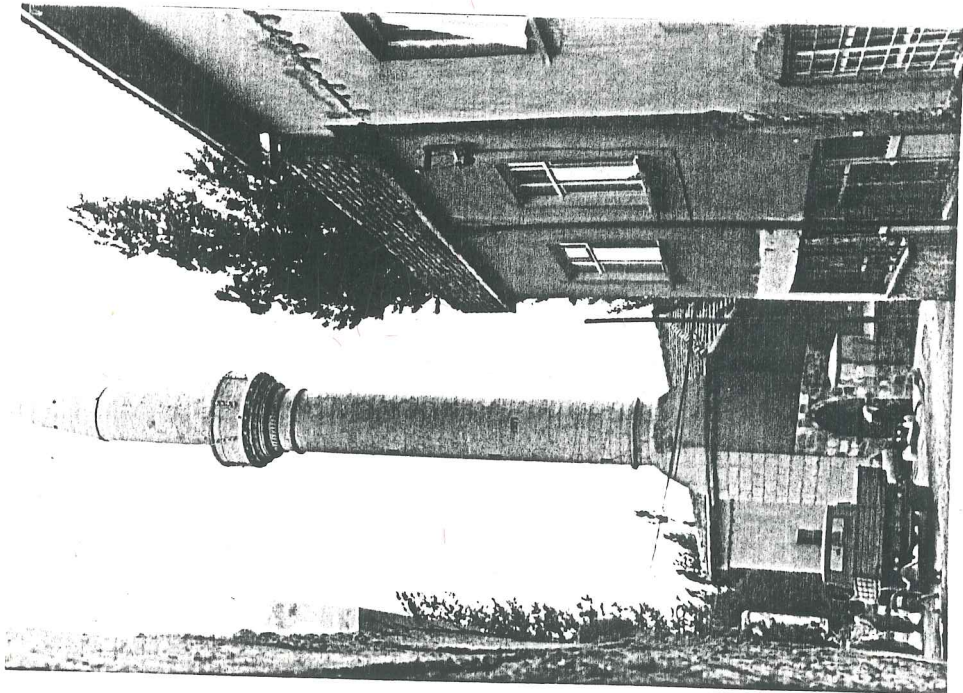

Vaziyet Planı Ö: 1/1000

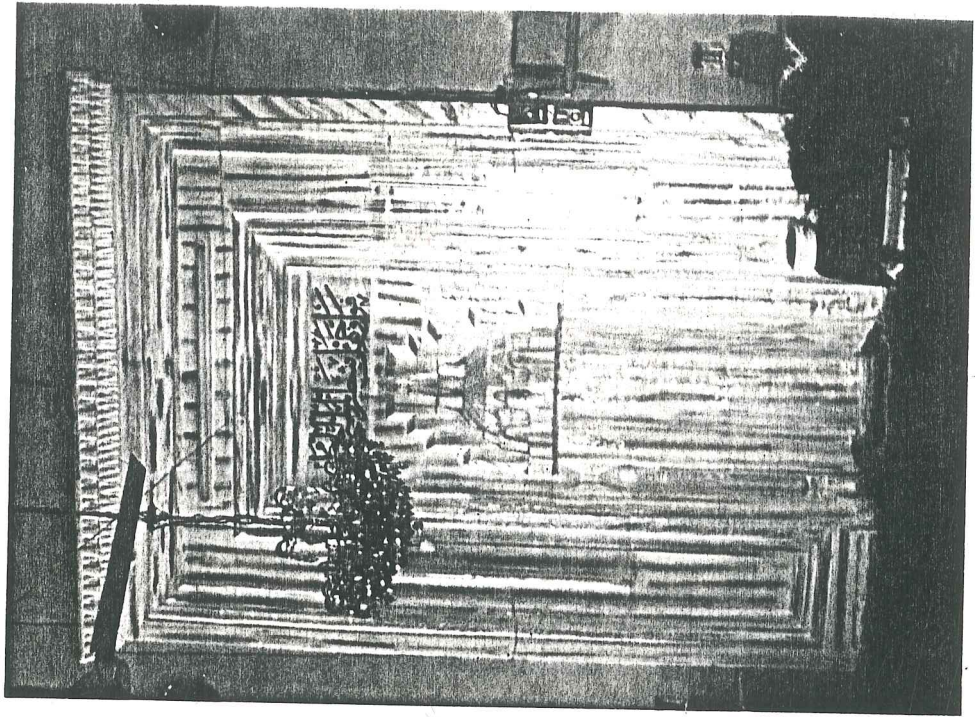

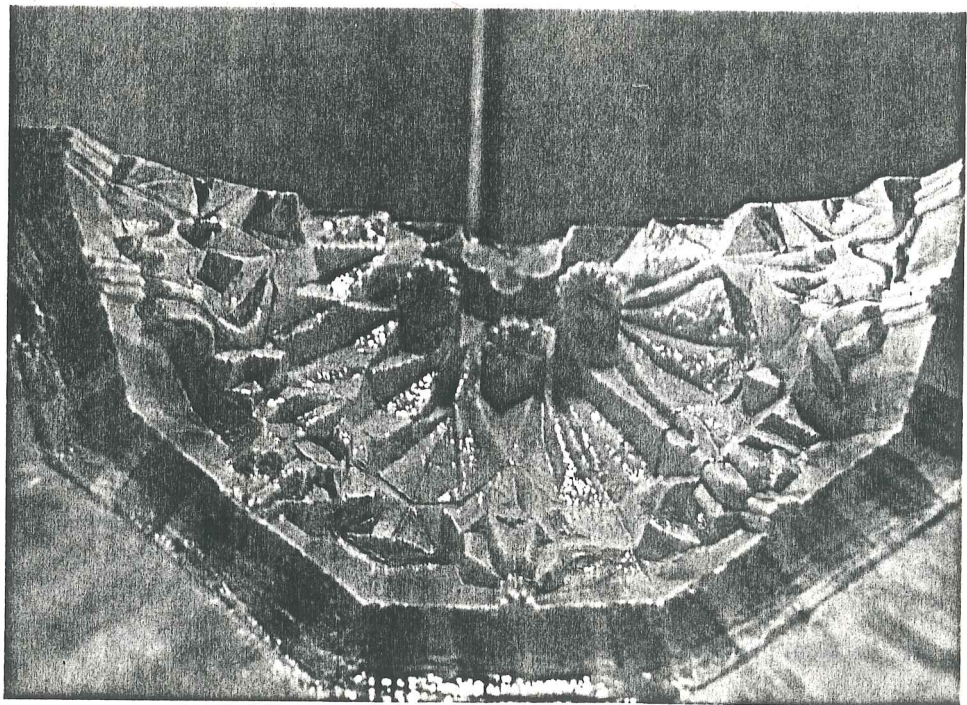
Resim 55

Resim 54

Resim 57. Mihrap

Resim 56. Mihrap

ÇUKUR MAHALLE CAMİİ (NO.12)

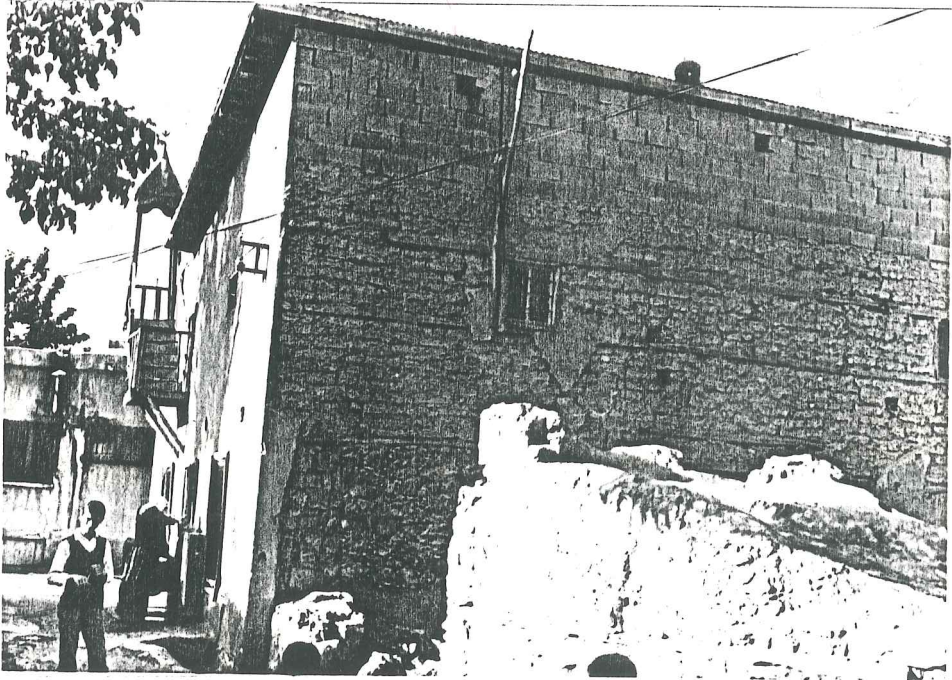
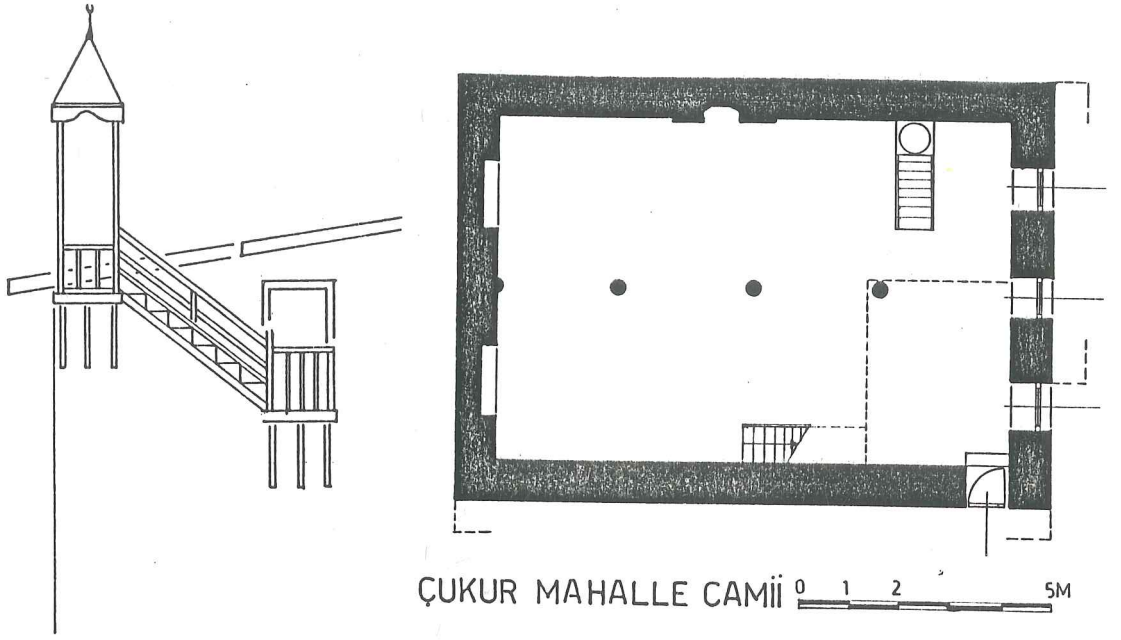
Çukur Mahalle'de bulunan caminin yapım tarihi, mimarı ve kim tarafından yaptırıldığı belli değildir. Kitabesi yoktur.

Plan ve İç Görünüş Özellikleri: Enine gelişme gösteren dikdörtgen planlıdır. Giriş kapısı mihrap duvarının karşısındaki duvarda yer almaktadır. Giriş kapısının sağındaki duvarda 3 tane alt pencere, 1 tane tepe penceresi vardır. Mihrap duvarında mihrabın sağında ve solunda tepe pencereleri bulunmaktadır. Duvarlarda 19. yüzyıla ait barok kalem işleri vardır. Bu kalem işleri Paşa Camii'ndeki kalem işleri ile gerek renk gerekse biçim açısından büyük benzerlik göstermektedir. Giriş kapısının hemen üstünde yer alan kadınlar mahfeline girişin solunda yer alan ahşap bir merdivenle çıkarılır. Minareye çıkan kapı kadınlar mahfelinde yer almaktadır. Çatı içten düz görünüm veren kontrplak kaplanmıştır.

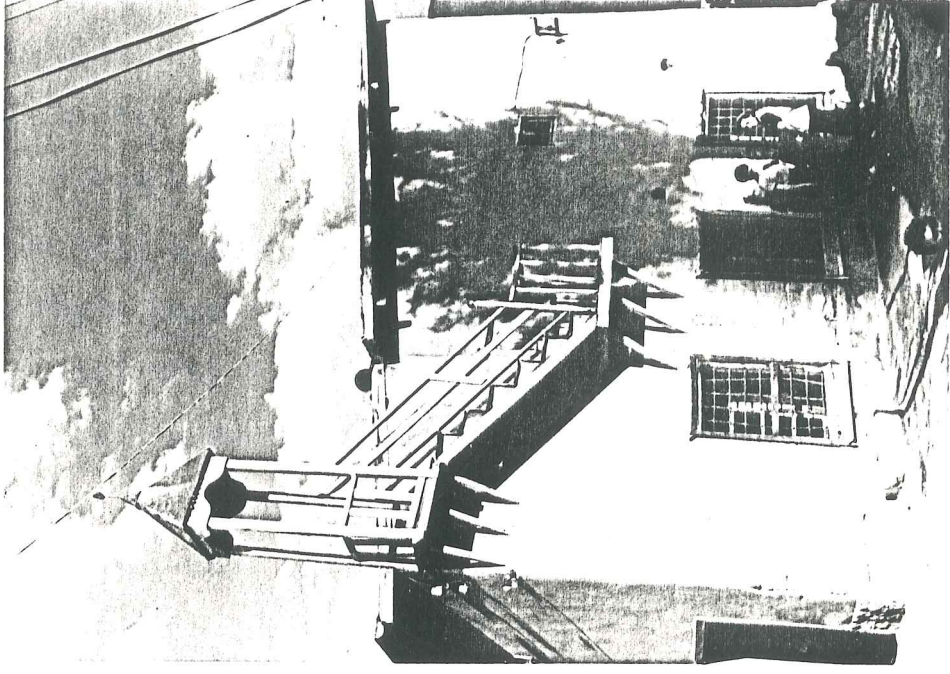
Malzeme ve Strüktür Özellikleri: Ahşap çatıyı, ahşap hatıllı kerpiç duvarlar ve ana mekandaki 3 adet ahşap dikme taşımaktadır.

Mihrap: Beş köşe planlı bir niş halinde olan mihrap taştan yapılmıştır. 2 yanında sütunçeler bulunmaktadır. Kavsara yuvaları düz dilimli mukarnaslardan oluşmuştur. Üzeri yağlıboya ile boyanmıştır.

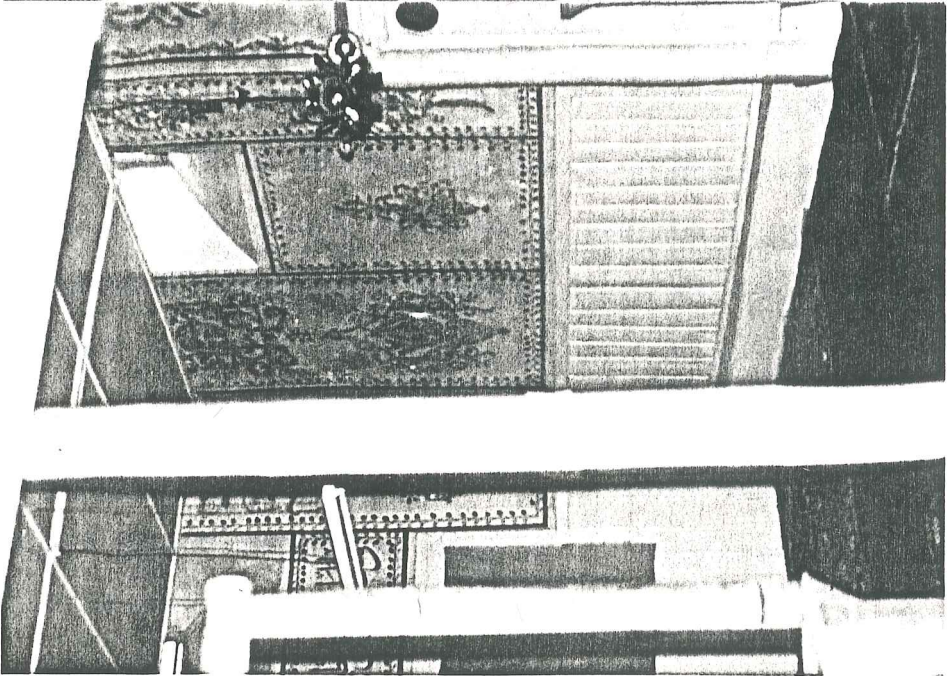
Dış Görünüş Özellikleri: Dikdörtgen prizması şeklindeki kütlenin üzeri tek eğimli ahşap bir çatı ile örtülmüş ve saç kaplanmıştır. Mihrap duvarının üstünde görülen briketlerden eskiden caminin düz damlı olduğu sonradan yükseltilerek eğim verildiği anlaşılmaktadır (Bkz.Resim 58)

Resim 58. Sonradan yükseltilen mihrap duvarı

Resim 60. Minare

Resim 59. İç görünüşü

Minare: Giriş kapısının sağındaki duvarda çıkma şeklinde yer alan ahşap merdivenin piramit şeklindeki külahı saç kaplamadır. Minare ve kapıdan çıkışta oluşturulmuş olan sahanlık 3'er payanda ile desteklenmiştir. (Bkz. Resim 60).

Yorum ve Öneriler: Yörenin özgün mimarisini yansıtan cami bu hali ile korunup herhangi bir onarıma gerek duyulduğunda özgün karaktere dokunulmadan onarılmalıdır.

HACI VELİ CAMİİ (NO.13)

Armutlu Mahallesiinde Aksaray Caddesi ile Armutlu Sokağı'nın kesiştiği yerde köşebaşında bulunan cami halk arasında Eski Mezar Cami adı ile de bilinmektedir. Yapım yılı, yapıpanı, yaptıranı bilinmemektedir

Plan ve İç Görünüş Özellikleri: Enine gelişme gösteren çok ayaklı ulu camilerin devamı görünümünde olan plan şeması enine dikdörtgen biçiminde tek bir mekandan oluşmaktadır. 8 ahşap dikme camiyi enine 3 bölüme ayırmaktadır. Giriş kapısı mihrap aksını dik kesen duvar üzerindedir. Giriş kapısının bulunduğu duvarda 3, mihrap duvarında 2, mihrabın sağındaki duvarda 3 mazgallı pencere vardır. Dikdörtgen biçimindeki pencerelerin herbirinin üstünde (kapı duvarı hariç) yine dikdörtgen biçiminde tepe pencereleri vardır. Pencere oranı 1/1,5 tur. Asma katta yer alan kadınlar mahfeline caminin hemen karşısına denk gelen merdivenlerle çıkılmaktadır. Minareye çıkan kapı mihrap duvarında sol köşededir. Camideki mihrap ve minber bezemeleri ile uyum sağlamayan minare kapısı yıkılmış olan başka bir yapıdan alınıp buraya takıldığı izlenimini vermektedir.

Malzeme ve Strüktür Özellikleri: Ahşap kırma çatıyı taş beden duvarları ve 8 ahşap dikme taşımaktadır. Asma kat-taki kadınlar mahfeli arkadaki dikme dizisine oturtulmuştur.

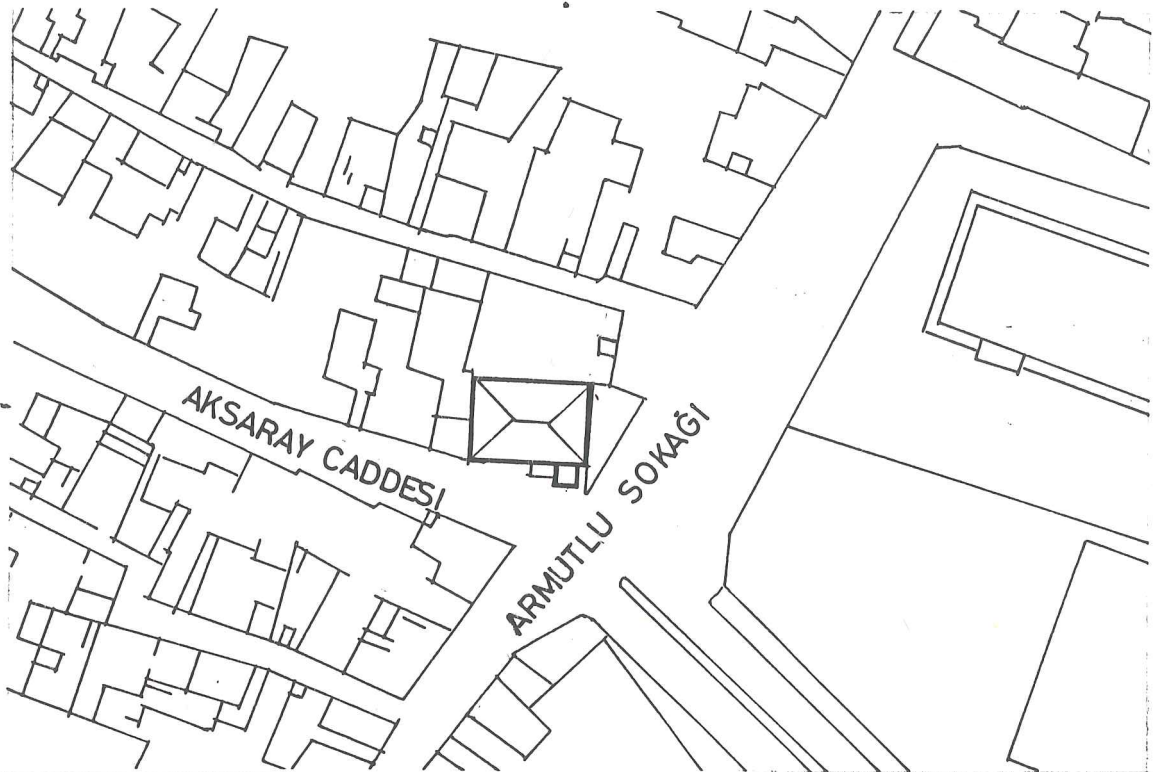
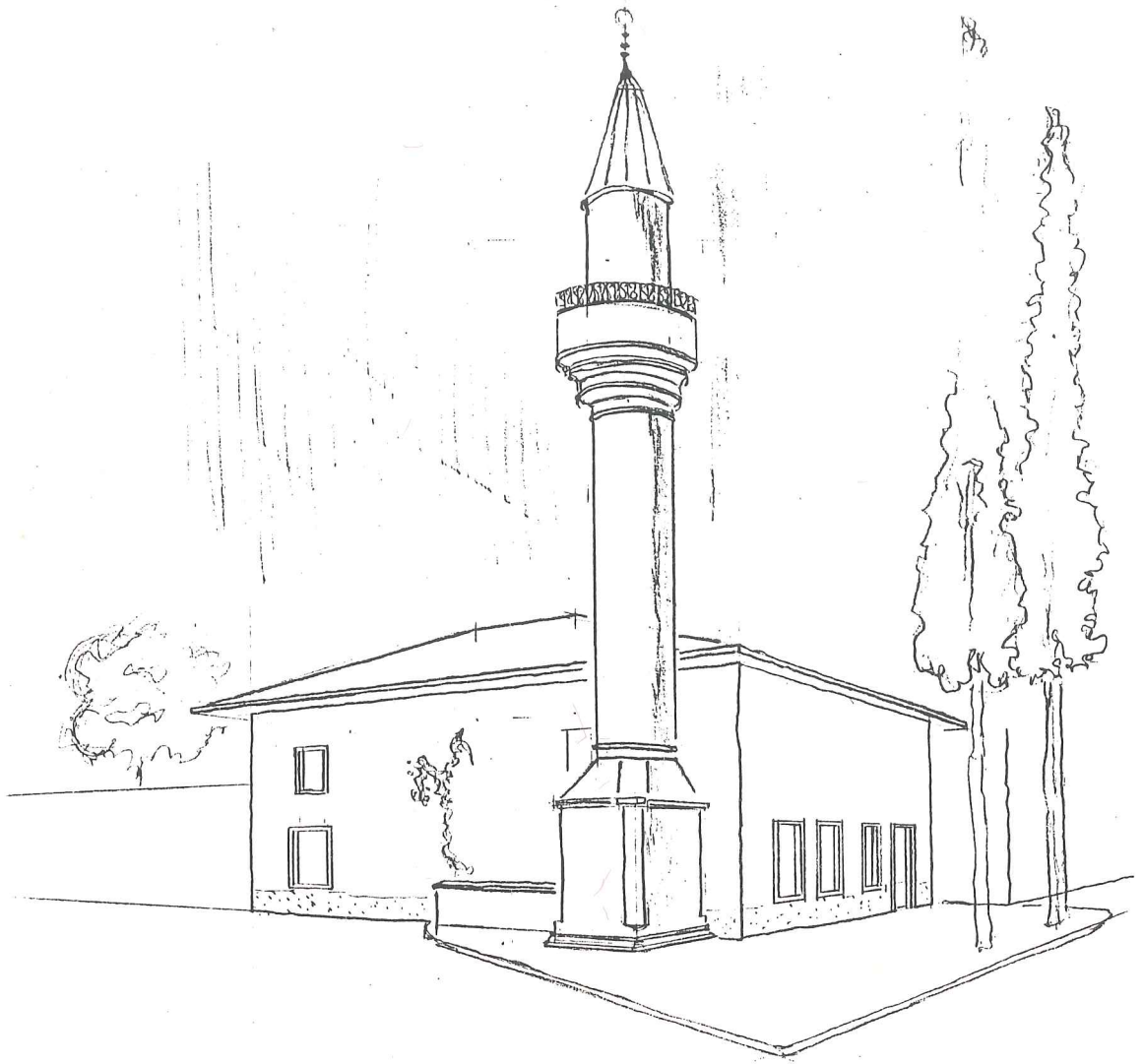
Mihrap: Taştan yapılmış mihrap yöredeki mihrapların en güzellerinden biridir. Üzerine sürülen yağlıboya ile özelliğini kaybeden mihrabın 2 yanında silindirik gövdeli sütunçeler yer almaktadır. Kavсарası mukarnalıdır. Köşelik-de öne doğru çıkıntı yapmış yarım küre şeklinde 2 kabara yer almaktadır.

Minber: Ahşaptan yapılmış minberin kapısının üzerinde girift arabesk motifler, yan taraflarında ise basit geometrik motifler yer almaktadır.

Dış Görünüş Özellikleri: Dikdörtgen prizması şeklindeki cami kütlesi ahşap kırma çatı ile örtülmüş ve kiremit kaplanmıştır. Mihrabın solunda öne doğru bir çıkıntı şeklinde yer alan minarenin hemen yanında eski bir mezar taşı vardır.

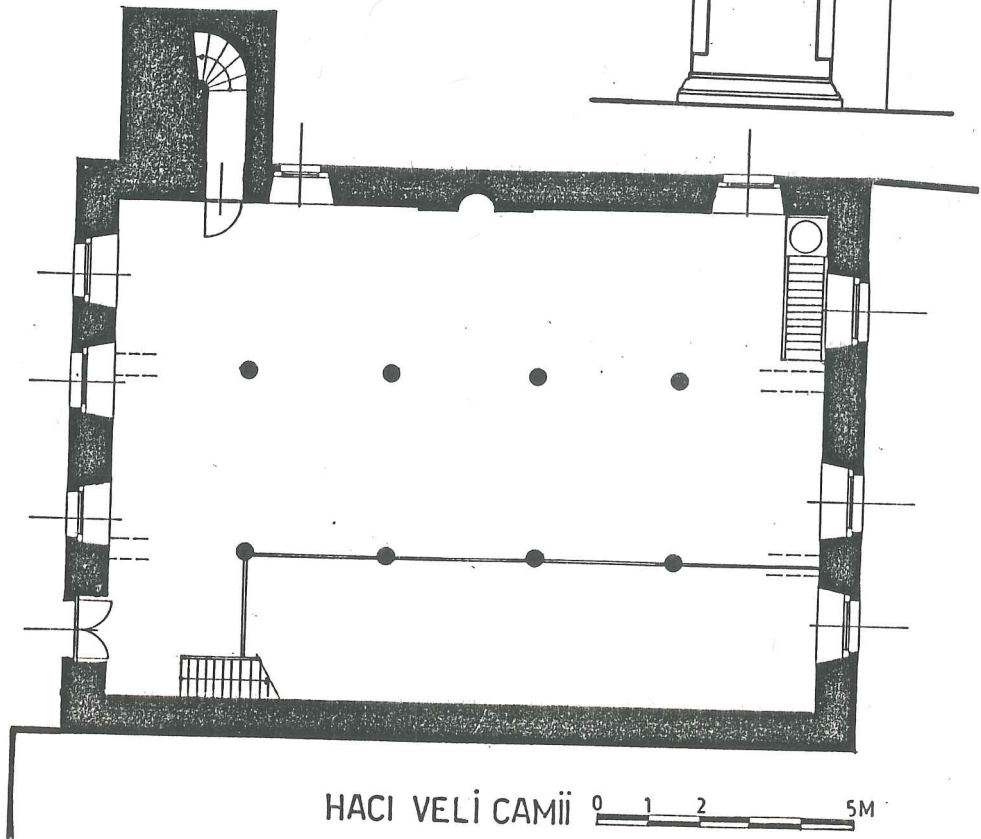
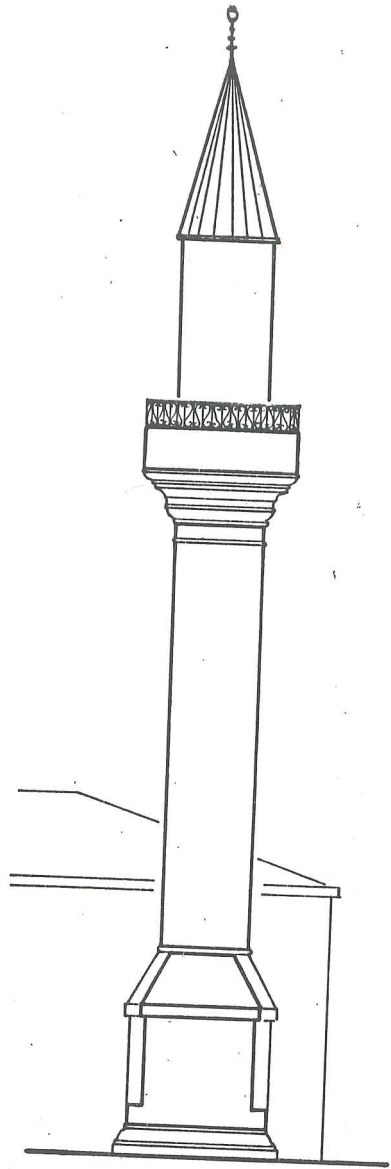
Minare: Taştan yapılmış minarenin külahı da taştır. Kare kaideden köşeler pahlanarak silindirik gövdeye geçilmiştir. 80 cm. taş şerefe korkuluğu demir korkuluk ilavesi ile 130 cm.'e yükseltilmiştir.

Yorum ve Öneriler: Plan şeması ve iç görünümü ile yö-renin mimarisine ters düşmeyen caminin sonradan konulduğu anlaşılın çatı formu çevreye uymamaktadır. Gerektiğinde yapılacak restorasyonda plan ve cephе özelliklerine sadık kalınmalı, çatı formu düzeltilmelidir.

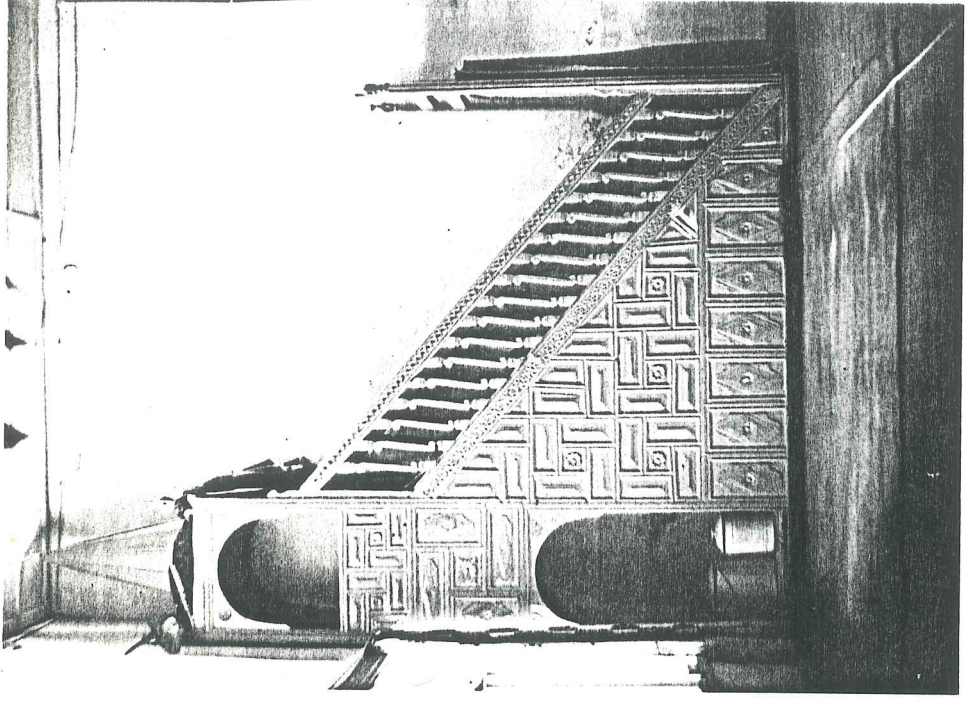

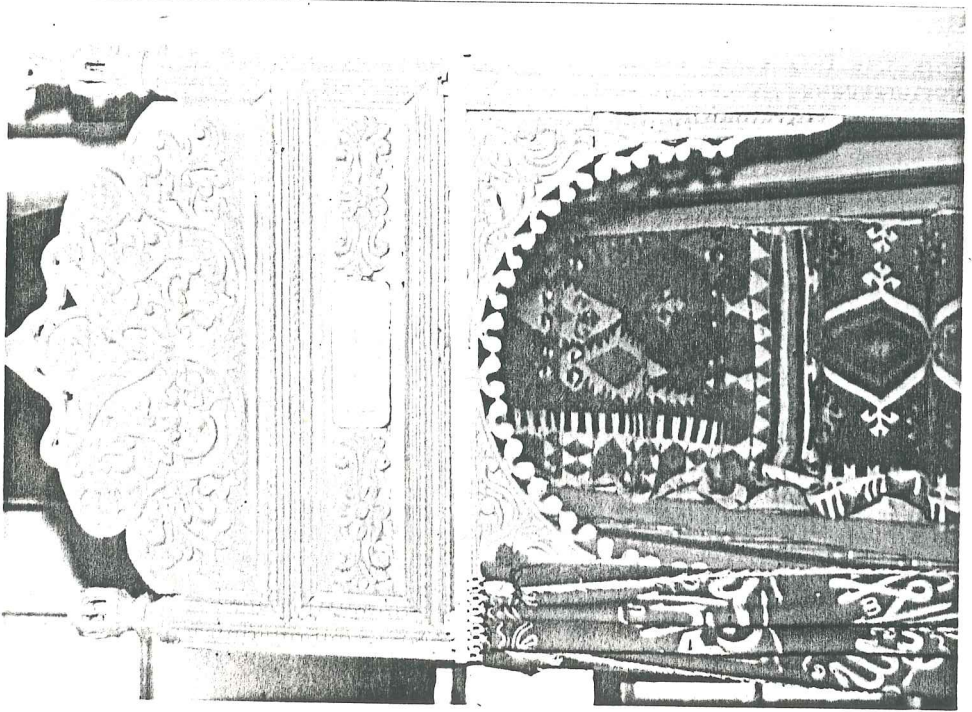
Resim 61

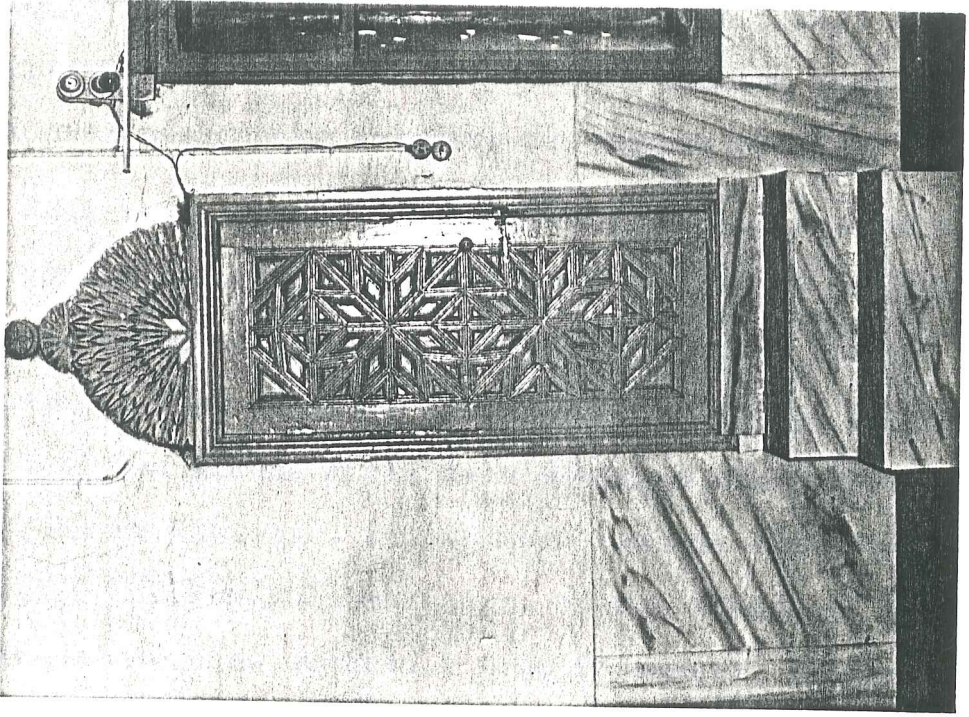
HACI VELİ CAMİİ 0 1 2 5M

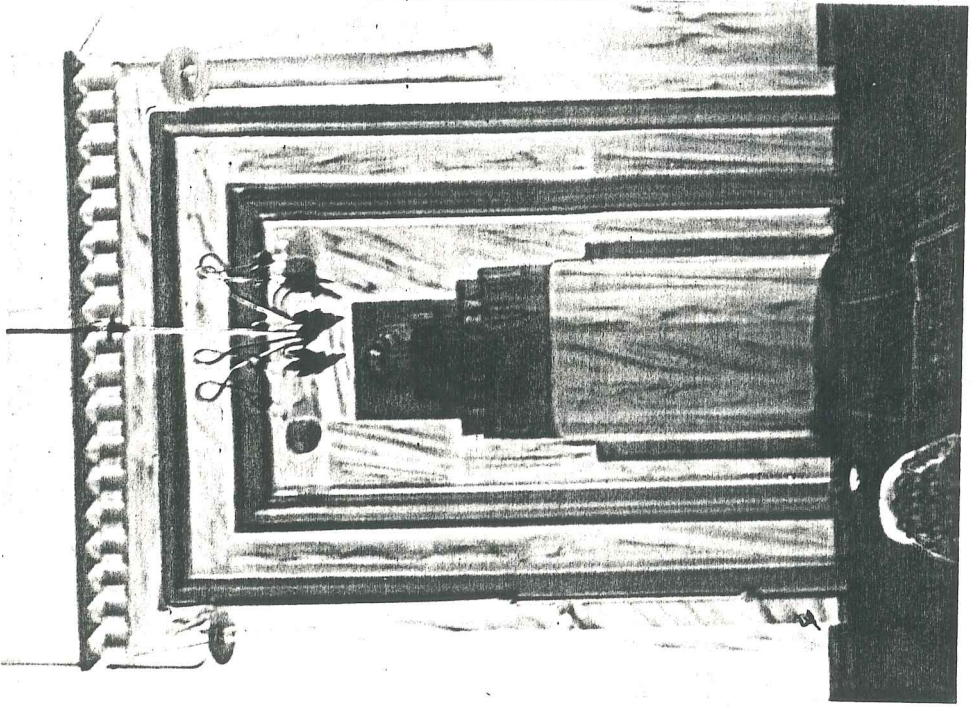
Resim 63. Minber

Resim 62. Minber kapısı, üst başlık

Resim 65. Minareye ıkılış kapısı

Resim 64. Mihrap

DAMLICA CAMİİ (NO.14)

Orta Mahalle, Damlıca sokakta bulunan camiye Kahvecioğlu yaptırmıştır. Eski adı Kahvecioğlu Mescidi olan caminin giriş kapısı üzerindeki kitabesi okunamamaktadır.

Plan ve İç Görünüş Özellikleri: Camiye giriş minarenin bulunduğu cephenin sağındaki cami duvarından verilmiştir. Bu duvarda giriş kapısının yanında bir de çeşme vardır. Kapıdan öncelikle cami avlusuna girilmektedir. Boyuna dikdörtgen biçimindeki ana mekana giriş avlu duvarına dik duvardan mihrap aksında verilmiştir. Ana mekanın sağında dikdörtgen biçiminde bir odunluk bulunmaktadır. Mihrap duvarında 2, girişin solunda yer alan duvarda 2 pencere vardır. Pencerele dikdörtgen biçiminde ve 1/1,5 oranındadır. Sokak cephesinde 1'de tepe penceresi vardır. Kadınlar mahfeli ve minareye kapının sol tarafındaki merdivenle çıkılmaktadır.

Malzeme ve Strüktür Özellikleri: Ahşap 2 yöne eğimli çatı (beşik çatı) taş beden duvarları ve 4 ahşap dikme tarafından taşınmaktadır.

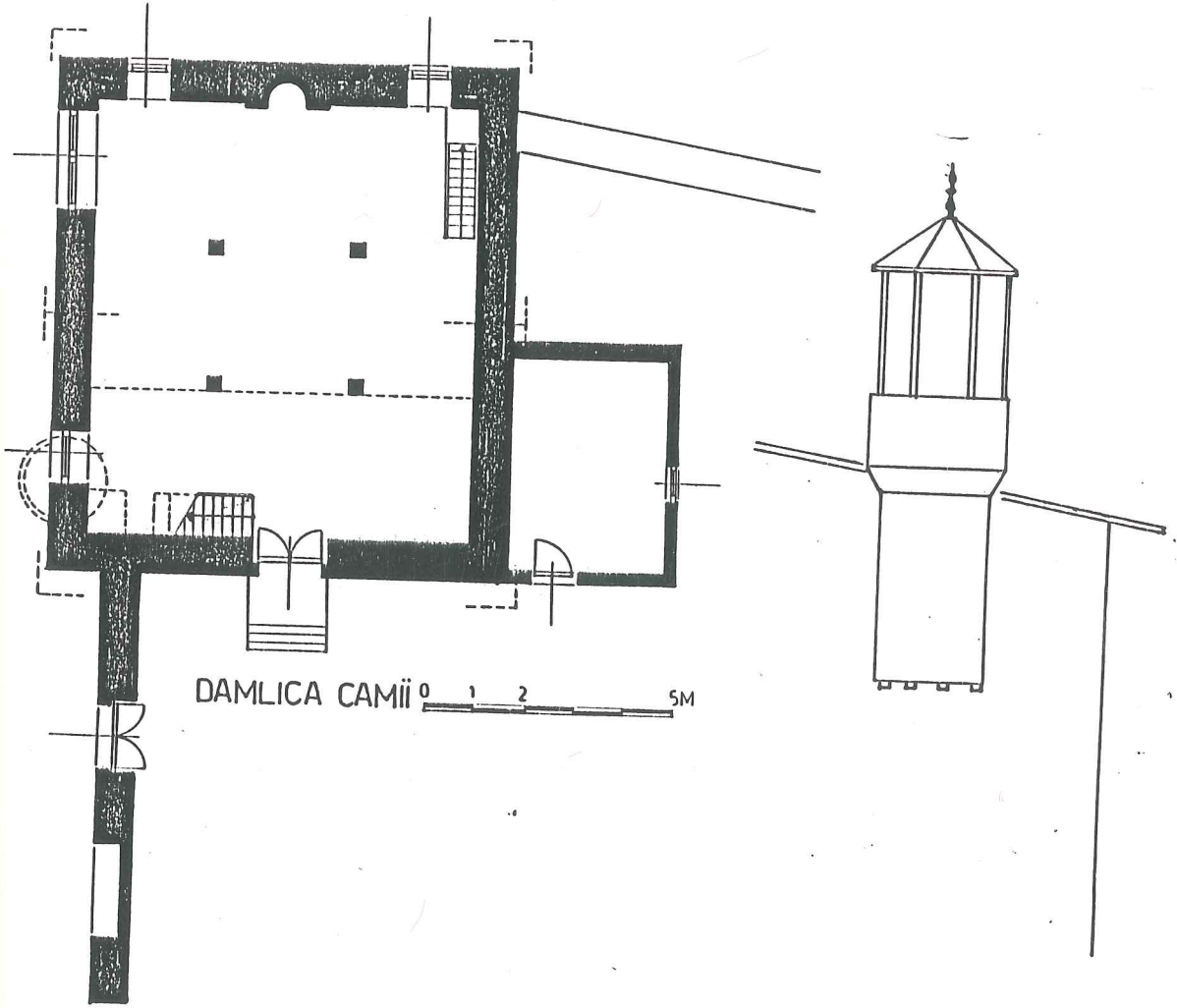
Mihrap: Yarım daire nişli olan mihrap taştan yapılmıştır. Kavsarası yuvaları boş bırakılmış mukarnaslıdır.

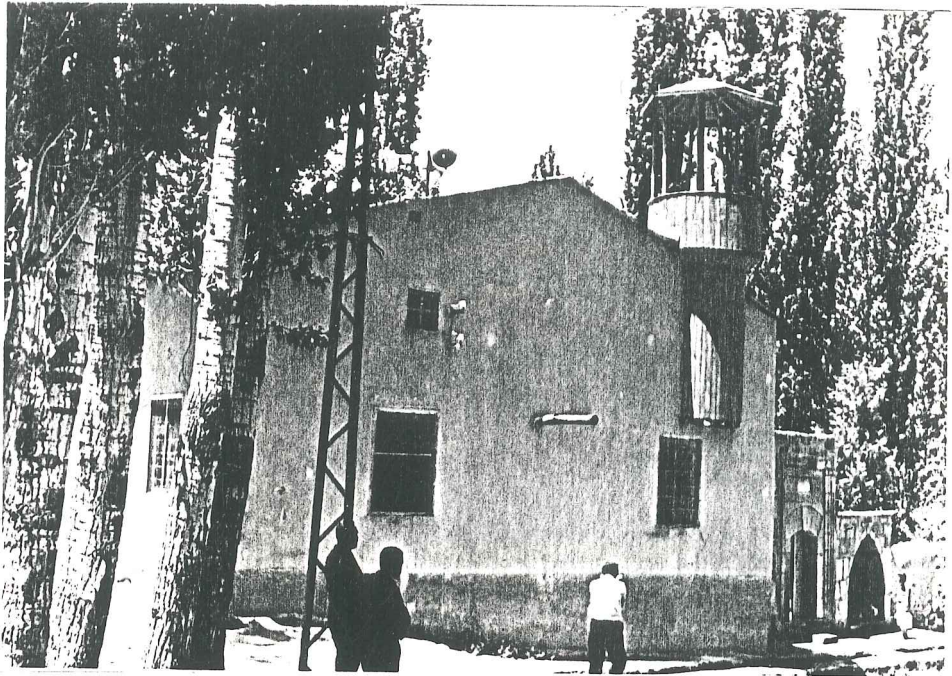
Minber: Ahşaptır, bezemesi yoktur.

Dış Görünüş Özellikleri: Kareye yakın dikdörtgen prizması şeklindeki cami kütesinin üzeri beşik çatı ile örtülmüş, çinko kaplanmıştır. Minare giriş kapısının bulunduğu duvarı dik kesen duvarda çıkma şeklindedir.

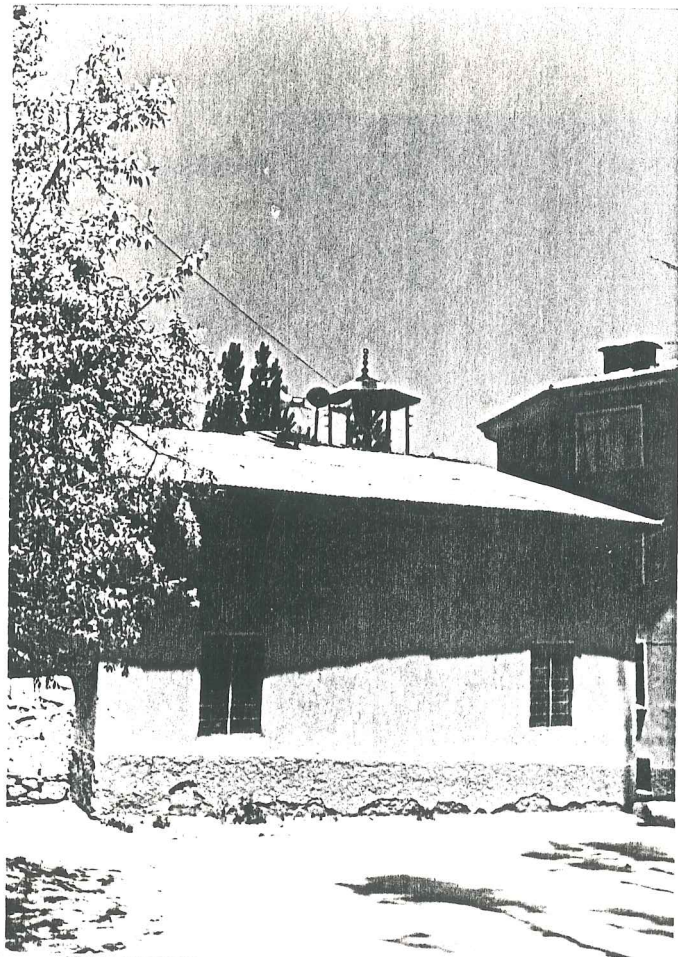
Minare: Kadınlar mahfelinden çıkılan minare ahşaptır. Sekizgen külahın üzeri çinko kaplıdır. Üksüzoğlu Camiinin minaresi ile büyük benzerlik göstermektedir.

Yorum ve Öneriler: Kitle olarak yörenin minaresine ters düşmeyen caminin avluya giriş kapısı ve avlu duvarında yer alan çeşmesinden başka kayda değer bir özelliği yoktur.

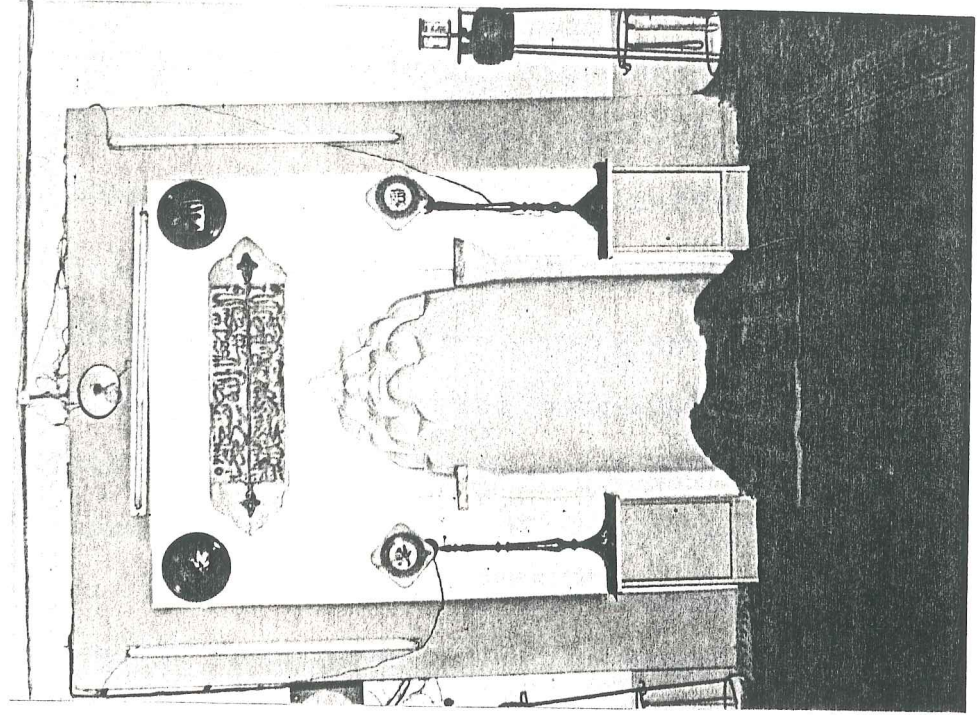

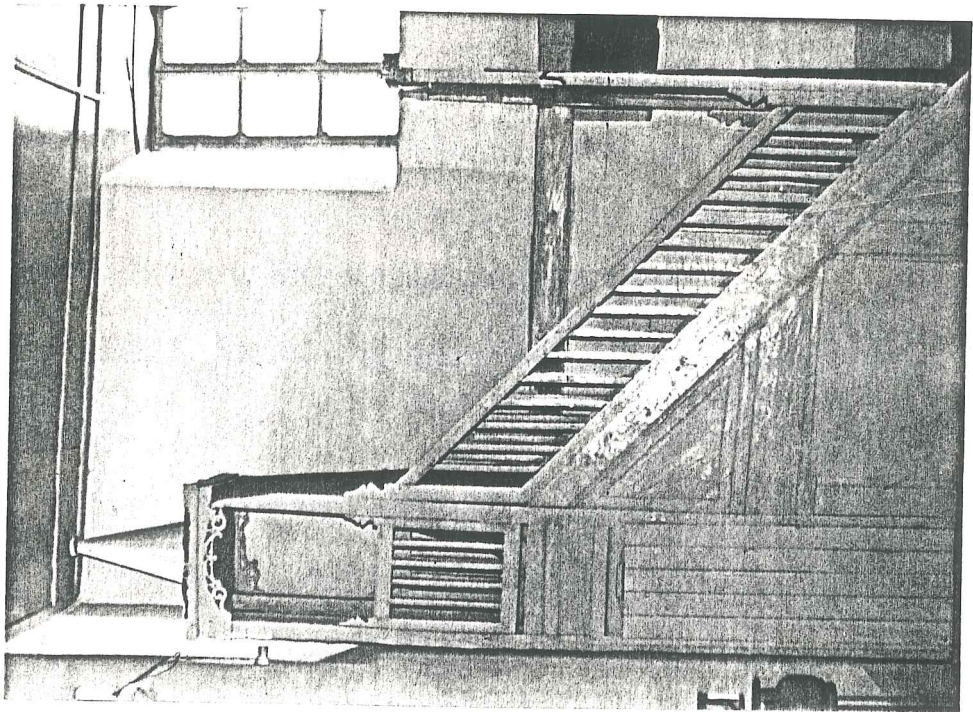
Resim 66

Resim 67

Resim 69. Mihrap

Resim 68. Minber

BAL HASAN CAMİİ (NO.15)

Yeşildere mevkiinde yer alan caminin yapım yılı, yapını ve yaptıranı bilinmemektedir. 1948 yılında tamir ettirilmiştir. Kapısının yanındaki levhada bu tamir tarihi vardır.

Plan ve İç Görünüş Özellikleri: Avlu içinde yer alan cami bir duvarı eğri dikdörtgen biçiminde tek mekandan ibarettir. Camiye mihrap duvarının karşısındaki duvarda bulunan giriş kapısından girilir. Kapının sağında ve solunda birer mazgallı pencere vardır. Giriş kapısının solundaki duvarda da 2 mazgallı pencere bulunmaktadır. Pencereleler dikdörtgen şeklinde ve 1/2 oranındadır. Girişin hemen üstünde yer alan ve 2 ahşap dikme tarafından taşınan kadınlar mahfelinden minareye çıkılmaktadır.

Malzeme ve Strüktür Özellikleri: Ahşap kırma çatıyı taş beden duvarları taşımaktadır. Caminin içinde asma kattaki kadınlar mahfelini taşıyan 2 ahşap dikme vardır. Avlu duvarı dereden toplama taşla yapılmıştır.

Mihrap: Taştan yapılmış olan mihrap yarım daire niş şeklindedir.

Minber: Ahşaptır, bezemesi yoktur.

Dış Görünüş Özellikleri: Eğimli araziye oturmuş dikdörtgen prizması şeklindeki camiye kırma ahşap çatı örtmektedir. Çatının üzeri kiremit kaplanmıştır. Minare çatının üzerinde yer almaktadır. Avlu duvarının kapısı düz, camiye giriş kapısı kemerlidir. Eskiden basık kemerli olan kapı

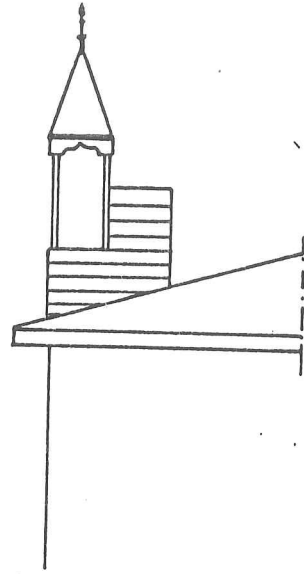
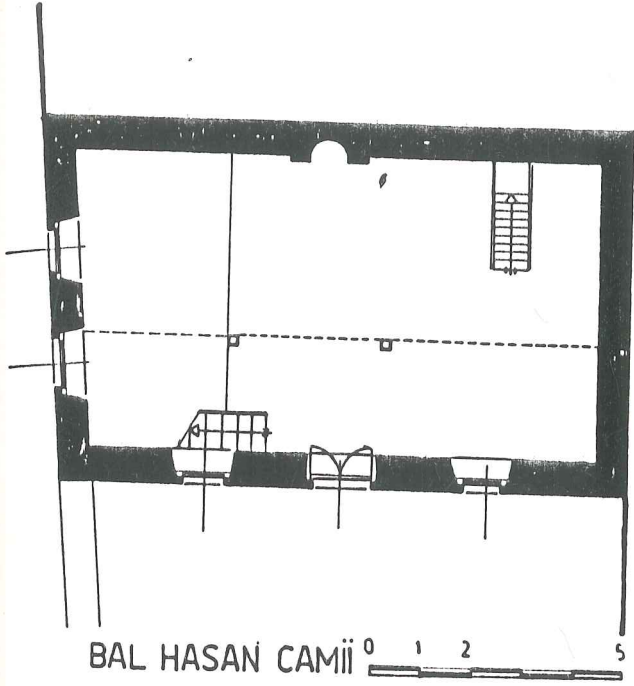
tamirat sırasında tam kemer ile basık kemer arası bir biçim almıştır. Caminin altında eğimden dolayı oluşan bir kat daha vardır. Günümüzde depo olarak kullanılmaktadır.

Minare: Ahşaptan yapılmıştır. Kapısı kadınlar mahfeline açılır. Çatının üzerinde yer alan minarenin piramidal külahı saç kaplanmıştır.

Yorum ve Öneriler: Yörenin mimarisine kitle olarak ters düşmeyen caminin, kemer biçimi bozulmuş giriş kapısı dışında kayda değer bir özelliği yoktur.

Resim 70

ARAP MEHMET CAMİİ (NO.16)

Eski adı Çullah Mahallesi Mucidi olan Değirmenler Mahallesindedir. Yapım yılı, yapan, yaptıran bilinmemektedir.

Plan ve İç Görünüş Özellikleri: Çok ayaklı plan şemasının devamı olan camii kare şeklinde bir bina, mekân ve dikdörtgen şeklinde bir son cemaat yerinden meydana gelmiştir. Camiye mihrap duvarının karşısındaki duvarda mihrap

aksında bulunan kapıdan girilir. Giriş kapısının sağında ve solunda birer mazgallı pencere bulunmaktadır. Karşılıklı gelen duvarlarda pencereler simetrik açılmıştır. Giriş kapısının bulunduğu duvarda iki, sağında ve solundaki duvarlarda 3'er, mihrap duvarında 2 mazgallı pencere vardır. Pencereler dikdörtgen biçiminde ve 1/2 oranındadır. Ana mekânda 4, son cemaat yerinde 2 ahşap kolon vardır. Kadınlar mahfeline son cemaat mahallinde giriş kapısının sağındaki merdivenlerden çıkılmaktadır.

Malzeme ve Strüktür Özellikleri: Sonradan ilave edilmiş ahşap kırma çatıyı taş beden duvarları ve 6 ahşap dikme taşımaktadır.

Mihrap: Taştan yapılmış mihrap yağlıboya ile boyanmıştır. 5 köşeli bir niş şeklindeki mihrabın kavsarası mukarnaslıdır. 2 yanında bulunan sütunçelerin gövdeleri balıksırtı şeklinde yivlidir. Mihrap hücrenin içindeki 5 yüzeyin ortalarından birer niş açılmıştır. Köşelikte yarım daire biçiminde öne doğru çıkmış iki kabara vardır. Kabaraların üzerine ajur tekniğinde geometrik örgüler oyulmuştur.

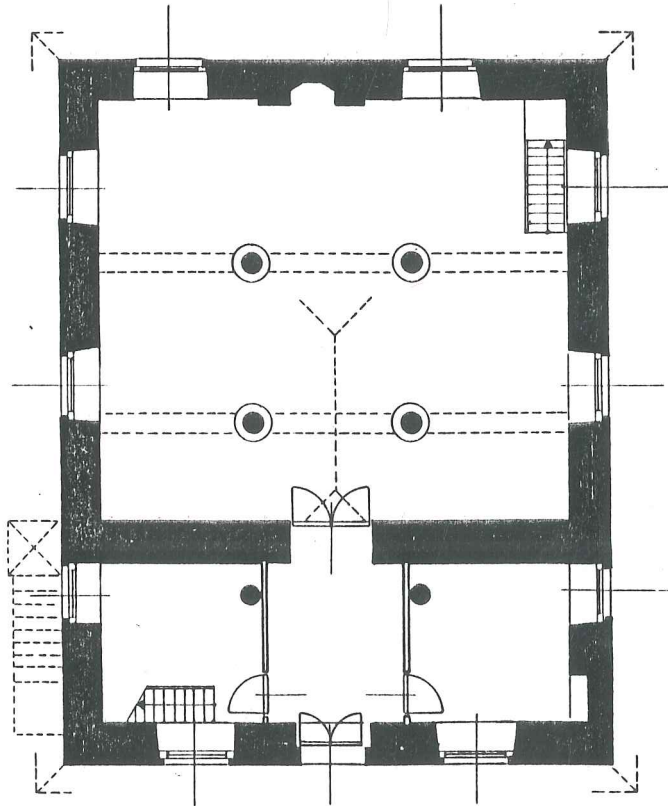
Minber: Ahşaptır, bezemesi yoktur.

Dış Görünüş: Dikdörtgen prizması şeklindeki kütlerin üzeri ahşap kırma çatı ile örülmüş ve kiremit kaplanmıştır. Giriş kapısının solundaki duvarda çıkma şeklinde minare yer alır.

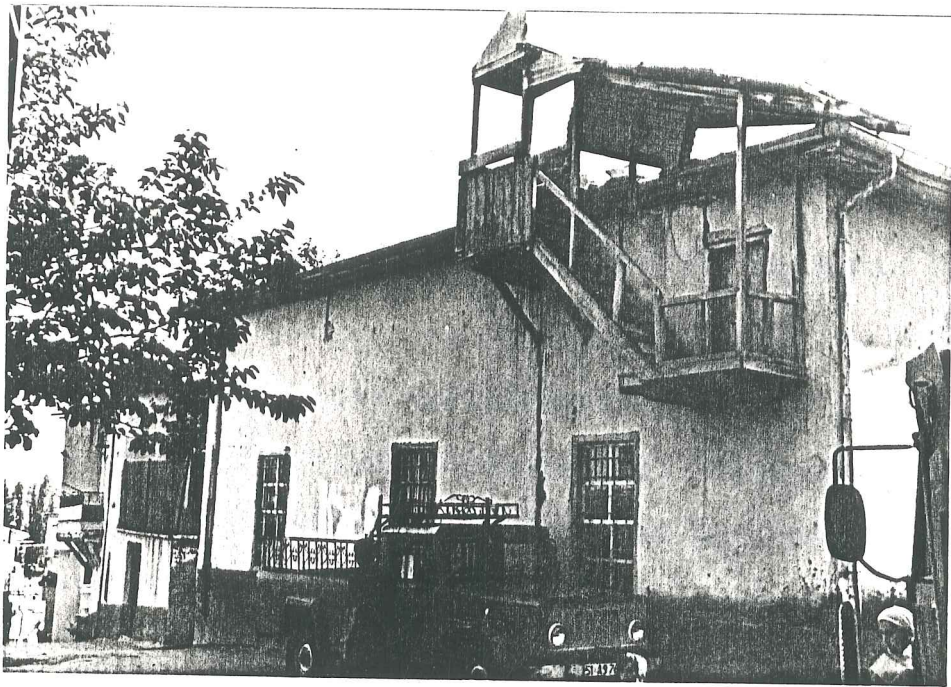
Minare: Duvarda çıkma şeklinde yer alan ahşap minare Çukur Mahalle Cami ve Külhan Caminin minareleri ile benzeşmek-

tedir. Minareye kadınlar mahfelindeki kapıdan çıkılır. Minare altı Çukur Mahalle Caminde olduğu gibi 2 payanda ile desteklenmiştir. Minarenin piramidal külahı çinko kaplıdır.

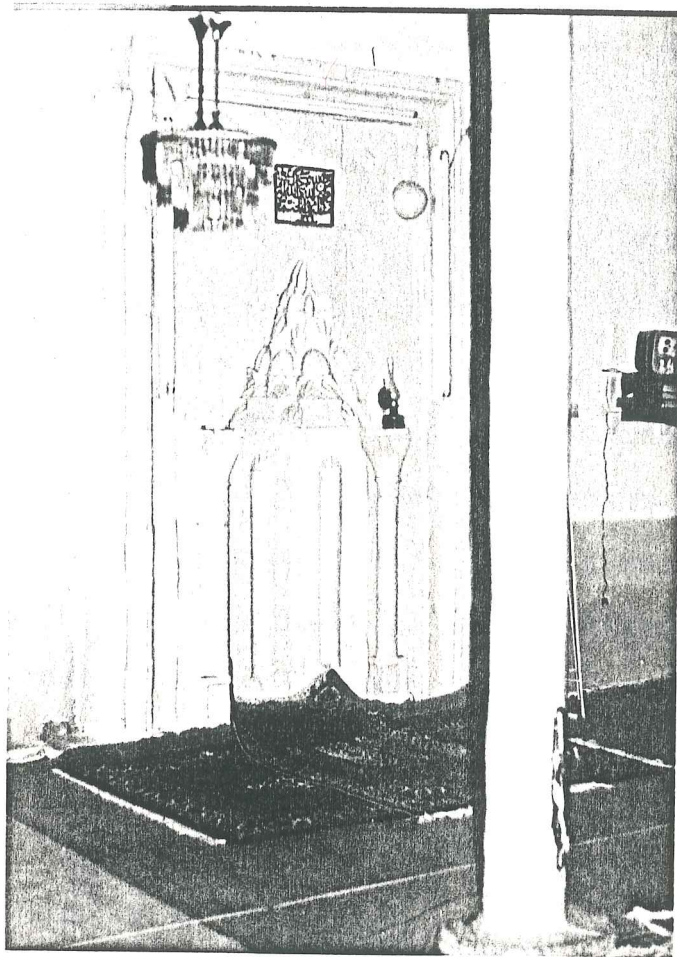
Yorum ve Öneriler: Plan şeması, mihrabı ve minaresi özgün olan cami yöre mimarisine ters düşmemektedir. Sonradan yapıldığı anlaşılan caminin mekanını ikiye bölen duvar sonradan yapılmıştır. İlerde yapılacak tamirat ve restorasyonlarda bu duvar kaldırılarak caminin özgün planı ortaya çıkarılmalıdır. Çatı Caminin cephe özelliğini kaybettirmiştir. Tamirat gerektiğinde minare aslına uygun restore edilmeli, plan şeması değiştirilmemelidir. Cephe ve çatı eski haline uygun olarak yeniden düzenlenebilir.

ARAP MEHMET CAMİİ 0 1 2 5M

Resim 71

Resim 72

ÖKSÜZOĞLU CAMİİ (NO.17)

Yeri Uğurlu Mahallesindedir. Yapım yılı, yapan ve yaptıran bilinmemektedir.

Plan Özellikleri: Kare planlı tek bir mekandan oluşmaktadır.

Malzeme ve Strüktür Özellikleri: Camiinin beden duvarları 90 cm. genişliğinde ahşap hatıllı kerpiçtir. Ahşap çatıyı kerpiç duvarlar ve camiinin içinde yer alan 2 ahşap dikme taşımaktadır.

İç Görünüş: Kare planlı tek bir ana mekandan meydana gelen camiye mihrap duvarının karşısında yer alan bir kapıdan girilmektedir. Duvarda bir çıkma şeklinde yer alan minareye giriş kapısının sağındaki merdivenle çıkılır. Giriş kapısının solunda yer alan camlı ahşap bir çerçeve ile ayrılmış kısım sonradan yapılmıştır. Kadınlar mahfeli olarak kullanılan bu bölümde yarım daire şeklinde bir mihrap nişi vardır. Giriş kapısının bulunduğu duvarda kapının sağında ve solunda birer pencere, giriş kapısının sağındaki duvarda 2 pencere mihrap duvarında 2 pencere, giriş kapısının solundaki duvarda 1 pencere yer almaktadır. Giriş kapısının bulunduğu duvarda olan pencereler düz diğerleri mazgallıdır. Camiinin içinde çatıyı taşıyan 2 ahşap dikme vardır.

Mihrap: Yarım daire niş şeklinde taştan yapılmıştır.

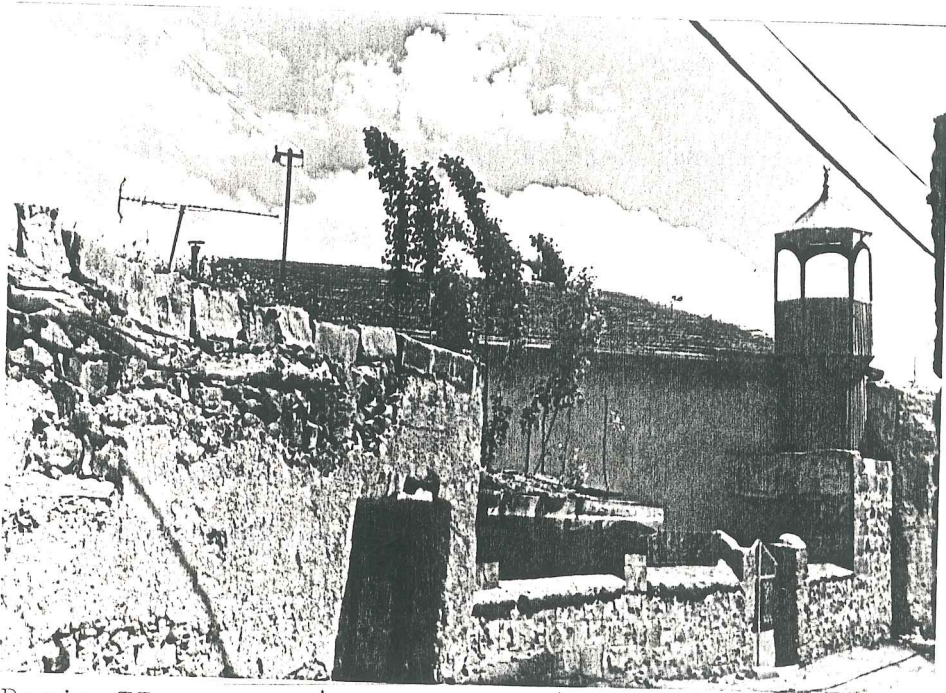
Minber: Ahşaptır, bezemesi yoktur.

Dış Görünüş: Kare prizma şeklindeki camiinin üstü tek

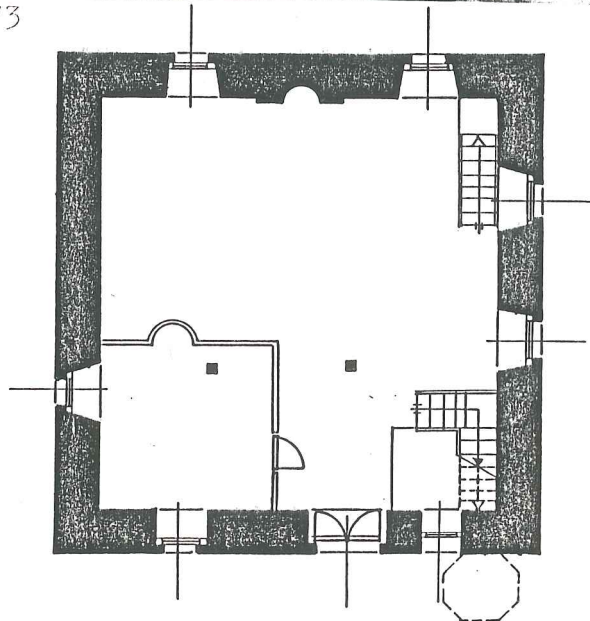
eğimli çatı ile örtülmüştür. Çatı dıştan kiremit kaplıdır.

Minare: Giriş duvarında bir çıkma teşkil eden minare 8'gen planlıdır. Saçtan yapılmış olan minarenin üzerinde yine aynı malzemedен 8'gen bir külahlı vardır.

Yorum ve Öneriler: Dış görünümü ile yöre mimarisine ters düşmeyen bir camidir. Görünümünün dışında fazlaca bir mimari ya da tarihi önemi yoktur.

Resim 73

ÖKSÜZOĞLU CAMİİ 0 1 2 5M

YAHYA BARAN CAMİİ (NO.18)

Yeni Mahalle, Çukur Sokakta, köşe başında yer alan camii 8.9.1945 yılında Yahya Baran tarafından yaptırılmıştır. 1.7.1974 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir.

Plan ve İç Görünüş Özellikleri: Camiye mihrap aksından giriş verilmiştir. Giriş kapısı son cemaat mahalline açılmaktadır. Üstü kapalı son cemaat mahallinin sağında ve solunda yerden 20 cm.yüksekliğinde sekiler bulunmaktadır. Giriş kapısının sağında yer alan kapıdan minareye çıkılmaktadır. Son cemaat mahallinde 8 pencere vardır. Dördü giriş kapısının sağında ve solunda, ikisi altta, ikisi üstte olmak üzere sıralanmışlardır. Diğerleri ana mekana açılan kapının bulunduğu duvar üzerindedir. Pencereleler dikdörtgen biçiminde ve 1/1,5 oranındadır. Ana mekan boyuna dikdörtgen bir plana sahiptir. Ana mekana açılan kapının sağındaki bir merdivenle kadınlar mahfeline çıkılmaktadır. 12 basamakla çıkılan kadınlar mahfeli 6 ahşap dikme tarafından taşınmaktadır. Ana mekan altısı üstte, altısı altta olmak üzere 12 adet pencere tarafından aydınlatılmaktadır.

Malzeme ve Strüktür Özellikleri: Ahşap kırma çatıyı taş beden duvarları ve 4 ahşap dikme taşımaktadır. Çatının üzeri kiremit kaplanmıştır.

Mihrap: Yarım daire niş şeklinde olan mihrap taştan yapılmıştır. Kavsarası düzdür. Üzeri yağlı boya ile boyanmıştır.

Mimber: Ahşaptan yapılmış olan minberin bezemesi yoktur.

Dış Görünüş Özellikleri: Dikdörtgen prizması şeklindeki kütlenin üzeri kırma çatı ile örtülmüştür. Dikdörtgen biçimindeki pencerelerden alttakilerde demir parmaklık vardır. Mihrap duvarı 3 plastr ile desteklenmiştir.

Minare: Giriş kapısının sağında yer alan minare camiden koparılmıştır. Minareye son cemaat mahallinden çıkılmaktadır. Malzemesi taştır.

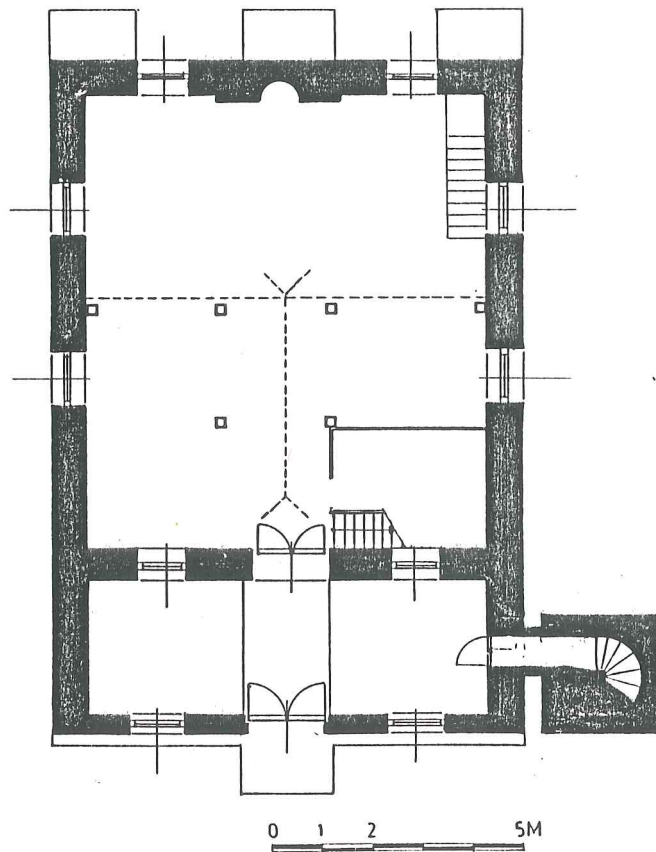
Yorum ve Öneriler: Son cemaat mahallinin ön duvarının ince ve farklı malzemedden olması sonradan kapatıldığı izlenimini vermektedir. Plan şeması ve kitlesi ile yöre mimarisine uyum gösteren caminin mimari ve tarihi açıdan değeri yoktur.

Vaziyet Planı Ö: 1/1000

Resim 74

RECEP AĞA CAMİİ (NO.19)

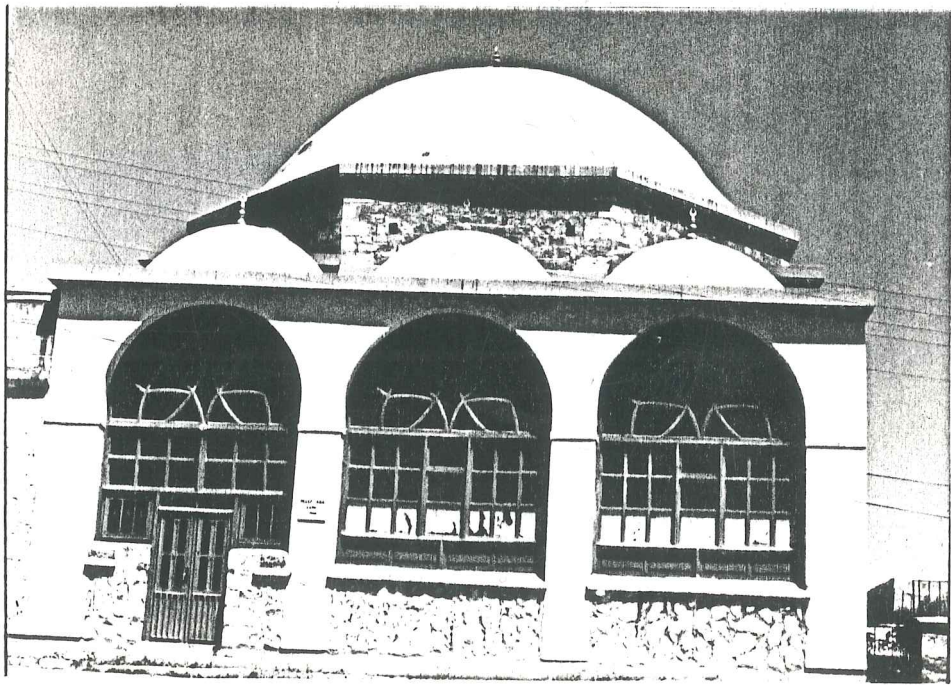
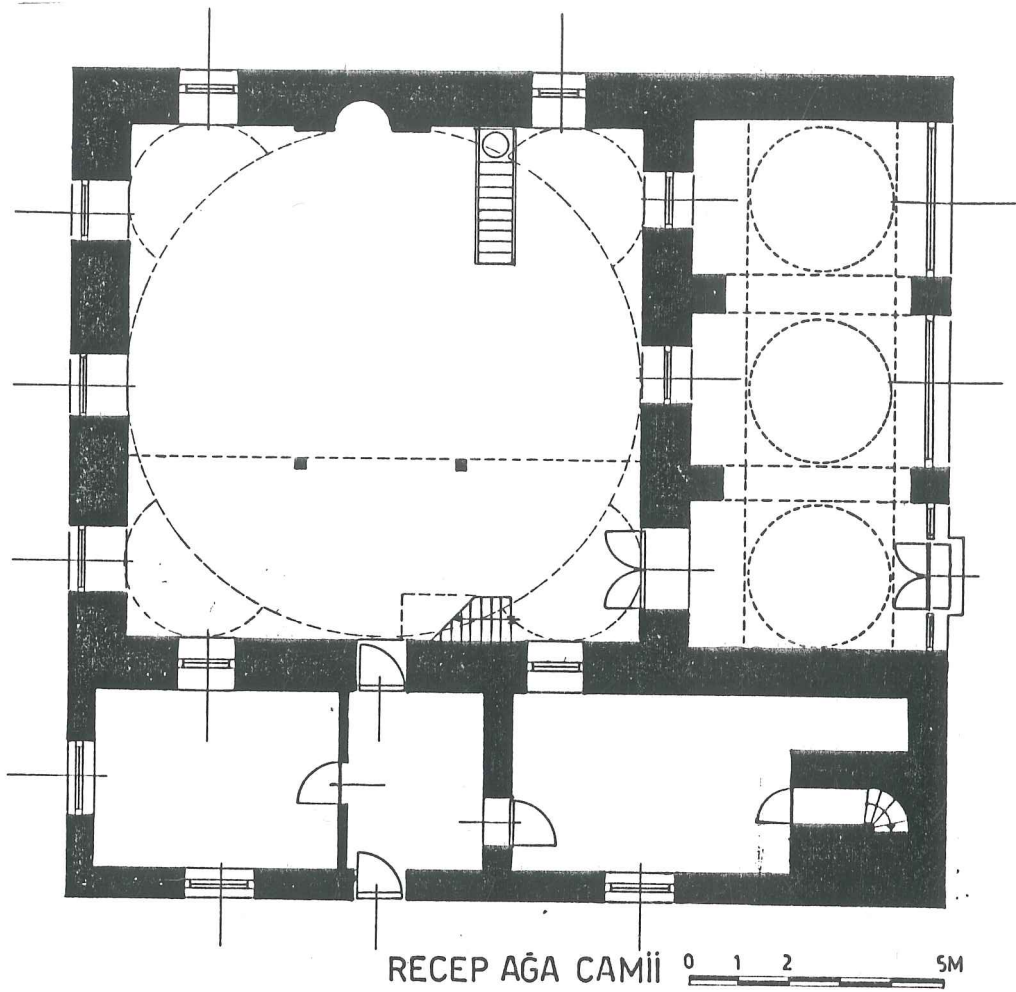
Orta Mahallede yer alan camii H.811 (M.1408) yılında yaptırılmış eski caminin yerinde yer almaktadır. Hacı Kasım Camii ile aynı plan şeması ve cephe özelliklerini gösteren camii 1965 yılında yaptırılmıştır. Beton kubbeleri, oranları ve taş beden duvarları ile yöre mimarisine uymayan caminin mimari ve tarihi hiç bir değeri yoktur. Eski camiden orijinal olarak avlu kapısı ve minaresi kalmıştır. Minarenin arkasında bulunan bölüm eskiden son cemaat yeri olarak kullanıldığı izlenimini vermektedir. Eski camiye ait olan minare taştan yapılmıştır. Çokgen gövdesi olan minarenin külahı da taştır. Osmanlı klasik dönemi minarelerini anımsatan minarenin kübünden çokgen gövdeye 7-8 lerle geçilmiştir.

Kaynaklardan elde edilen eski camii ile ilgili bilgiler:

Yapım Yılı: H.811 (M.1408) yapan ve yaptıranı bilinmemektedir¹⁷.

1113 H. (M.1701) yılında Recep Ağa tarafından tamirat yaptırılmıştır.

Büyük bir olasılıkla düz damlı ve çok ayaklı olan eski caminin plan tipine ait hiç bir bilgi yoktur.

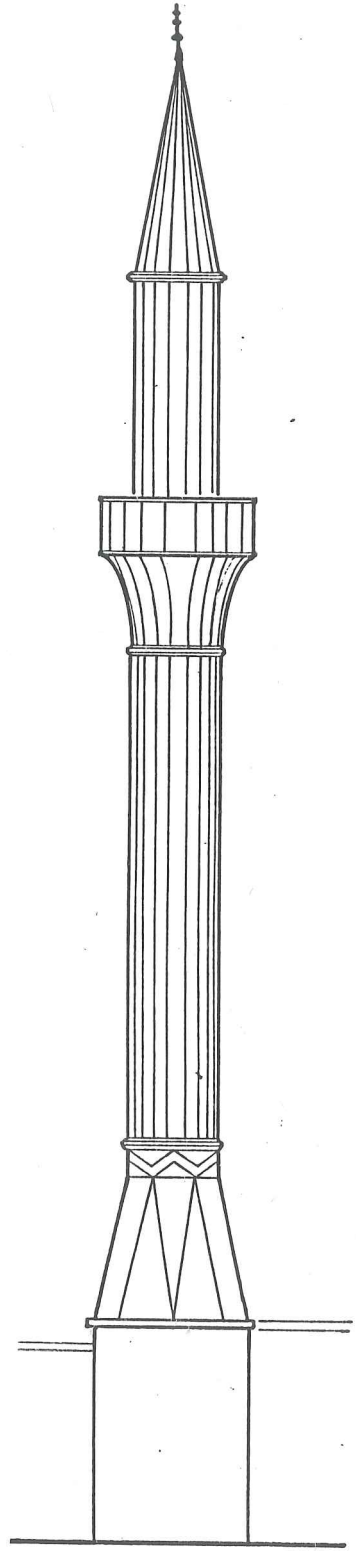
Resim 75

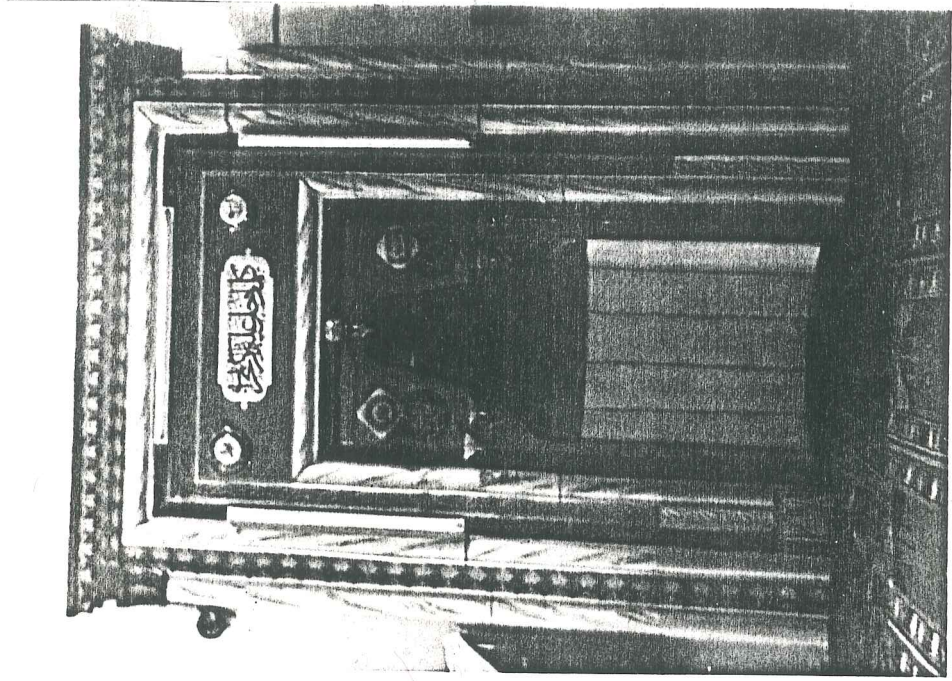

Resim 76

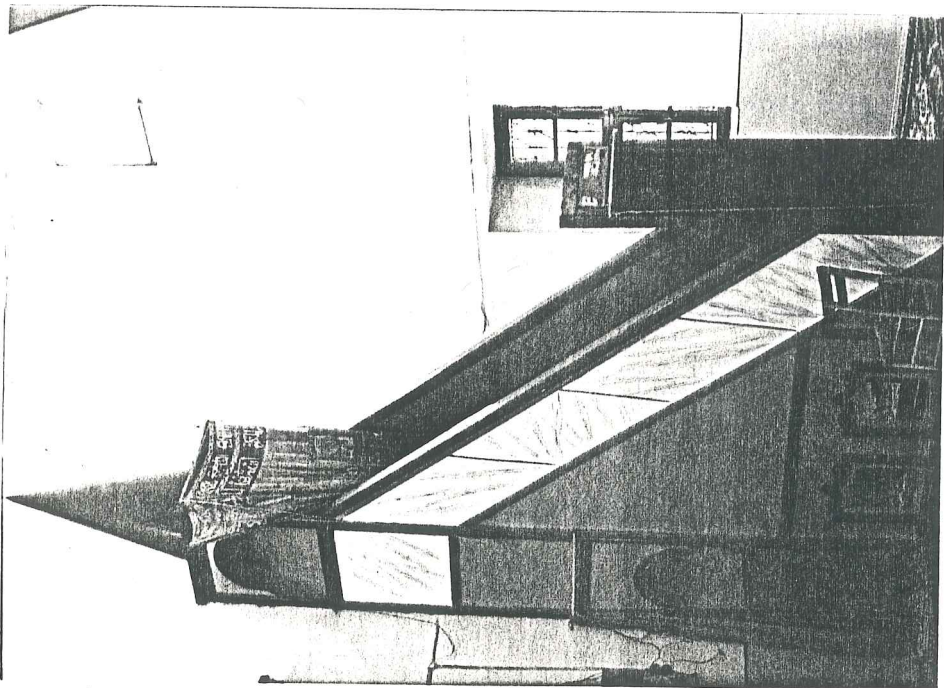

Resim 77

Resim 79

Resim 78

SELÇUK HATUN CAMİİ (NO.20)

Yağlıca Caddesi Karagöz Sokakta bulunan cami 1967 yılında mahalle sakinleri tarafından yaptırılmıştır.

Plan Özellikleri: Enine dikdörtgen şeklinde bir ana mekan; yine dikdörtgen şeklinde üstü kadınlar mahfeli, altı kışlık namaz yeri olan bir mekan ve 1.70 m. X 3.00'lik bir giriş bölümünden oluşan camiye giriş mihrap duvarına dik duvardan verilmiştir. Kapının sağ tarafındaki merdivenler asma kattaki kadınlar mahfeline çıkmaktadır. Giriş kapısının karşısında ahşapla bölünmüş kışlık namaz yerinin kapısı bulunmaktadır. Giriş kapısının bulunduğu duvarda 2, karşısındaki duvarda 1 pencere vardır. Dikdörtgen şeklindeki pencerelerin herbirinin üstünde yine dikdörtgen şeklinde birer tepe penceresi bulunmaktadır. Mihrabın bulunduğu duvarın giriş kapısı tarafındaki köşesinde minareye çıkan kapı bulunmaktadır.

Mihrap: Taştan yapılmış mihrap 5 köşeli bir niş şeklindedir. Burmalı sütunçeleri olan mihrabın kavsarası mukarnaslıdır.

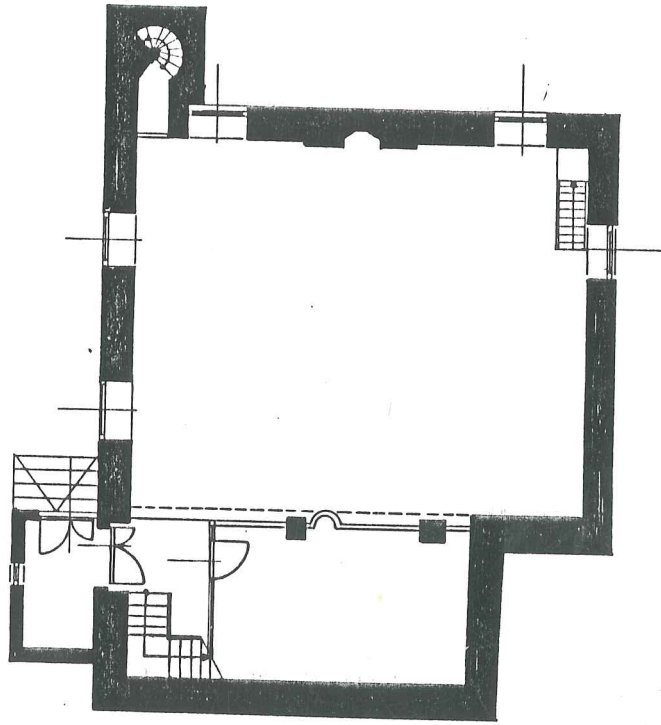
Minber: Ahşaptır, bezemesi yoktur.

Dış Görünüş Özellikleri: Birbirine bitişik iki dikdörtgen prizmadan oluşan çatıyı kiremit kaplı kırma ahşap çatı örtmektedir.

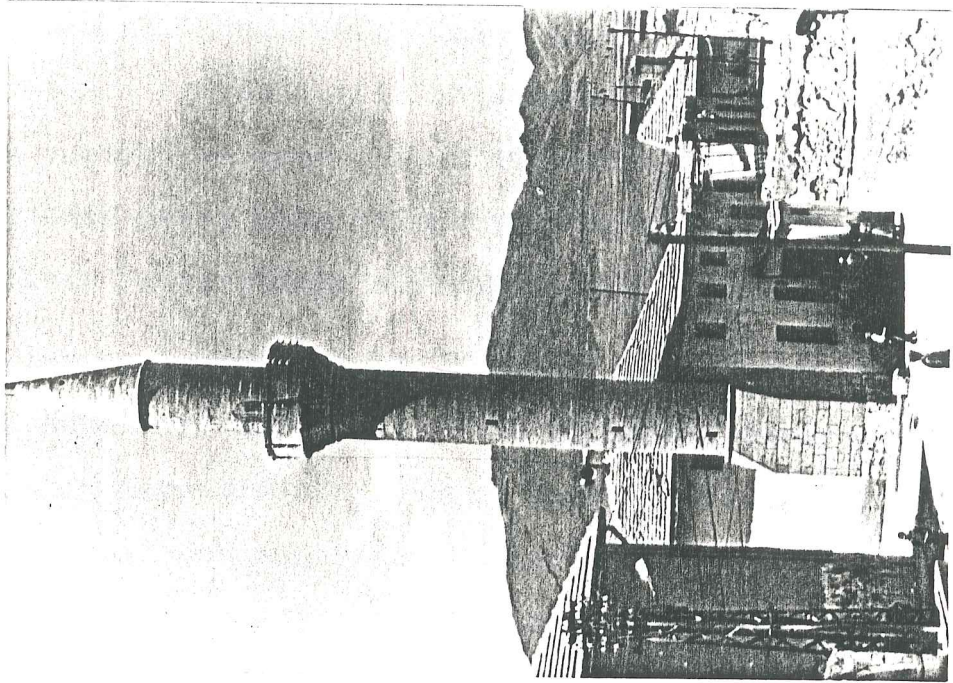
Malzeme ve Strüktür Özellikleri: Ahşap kırma çatıyı taştan yapılmış beden duvarları ve betonarme 2 duvar taşımaktadır.

Minare: 1967 yılında yapılan minarenin malzemesi taştır.

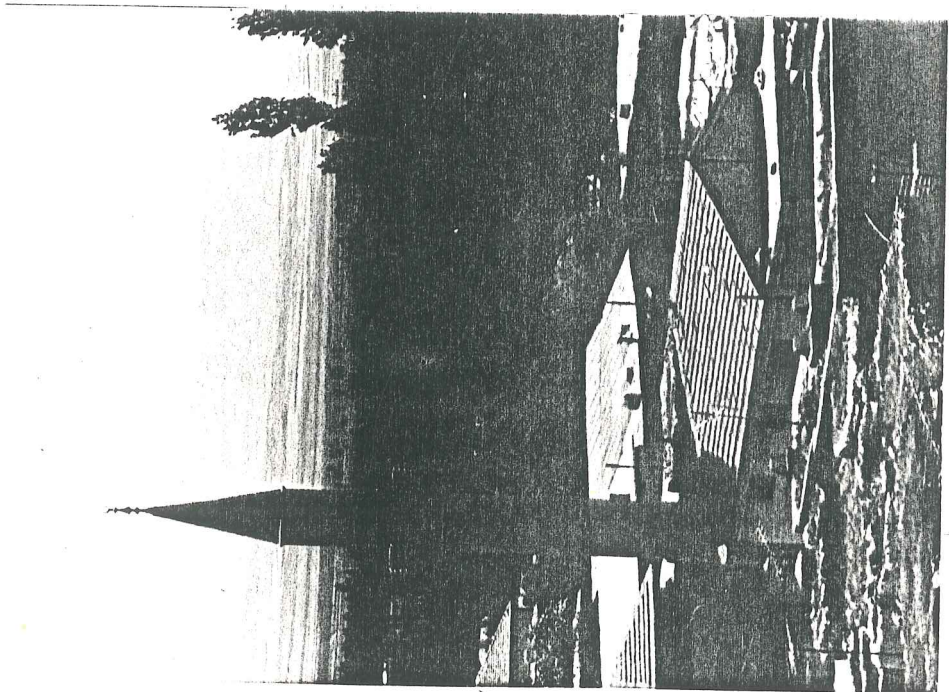
Yorum ve Öneriler: Yörenin mimarisi ile bağdaşmayan caminin kayda değer bir özelliği yoktur.

SELÇUK HATUN CAMİİ 0 1 2 5M

Resim 81

Resim 80

ENES EFENDİ CAMİİ (NO.21)

Köprübaşı Mahallesi, Adana Caddesi üzerinde yer alan caminin mimarı ve yapım yılı bilinmemektedir. Enes Hoca tarafından yaptırılan caminin yerinde başka bir mescit bulunduğu, zamanla harap olan bu mescidin yıktırılıp yerine şimdiki caminin yaptırıldığı söylenmektedir.

Plan ve İç Görünüş Özellikleri: Dikdörtgen bir plan şemasına sahiptir. Giriş kapısının sağındaki duvar pahlanarak mihrabın karşısındaki duvarla birleştirilmiştir. Giriş kapısı mihrabın solundaki duvar üzerindedir. Giriş kapısının solundaki duvarda 3 tane alt pencere, 3 tane tepe penceresi vardır. Mihrap duvarında da iki tane alt pencere iki tane de tepe penceresi yer alır. Caminin pahlanmış olan duvarında yer alan ahşap bir merdivenle kadınlar mahfeline çıkılmaktadır.

Malzeme ve Strüktür Özellikleri: Caminin beden duvarları taştır. Ahşap kırma çatı kiremit kaplanmıştır. Kadınlar mahfelini taşıyan dikmeler ahşaptır.

Mihrap: Yarım daire bir niş şeklinde olan mihrap taştan yapılmış, üzeri yağlı boya ile boyanmıştır.

Minber: Ahşaptır, bezemesi yoktur.

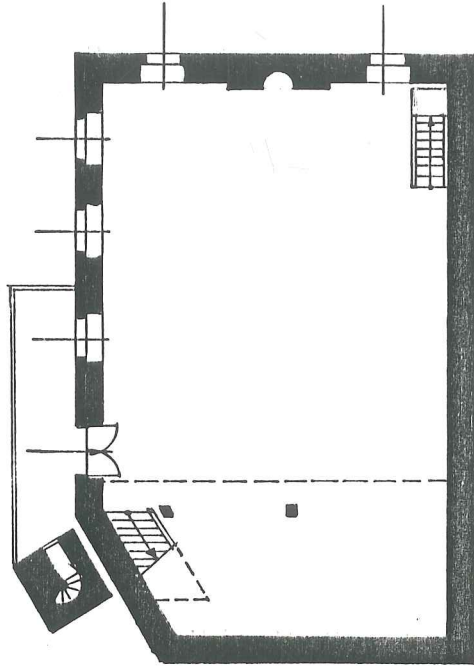
Dış Görünüş Özellikleri: Camii yol kotundan yüksektedir. Basamaklarla çıkılan platformun altında dükkanlar yer alır. Giriş kapısının önü demir parmaklıklı bir camekanla kapatılmıştır. Pencerele basık kemerli ve taş sövelidir. Alt pencerelerde demir parmaklık vardır.

Minare: Betonarme olarak inşa edilmiş minare iki şerefelidir. Şerefe altları mukarnaslı, gövdesi yivlidir. Külahı saç kaplamadır.

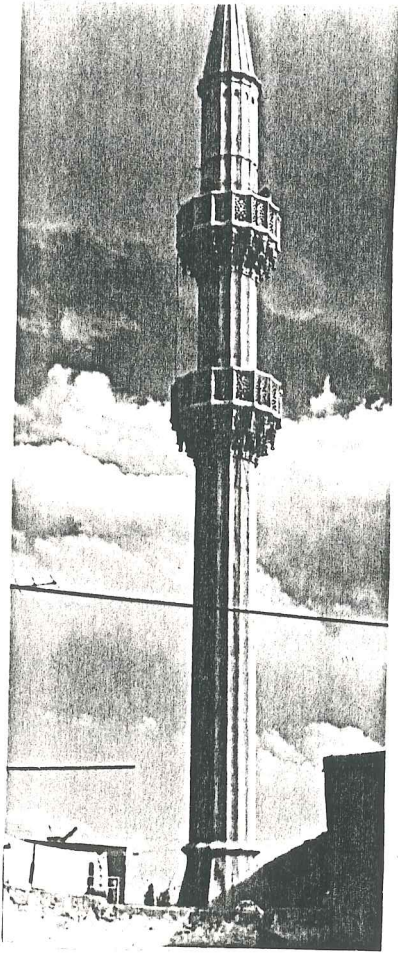
Yorum ve Öneriler: 1960'lı yılların mimari özelliklerini yansıtan caminin minaresi oran olarak camii ve yöre mimarisi ile uymamaktadır. Caminin mimari ve tarihi biç bir değeri yoktur.

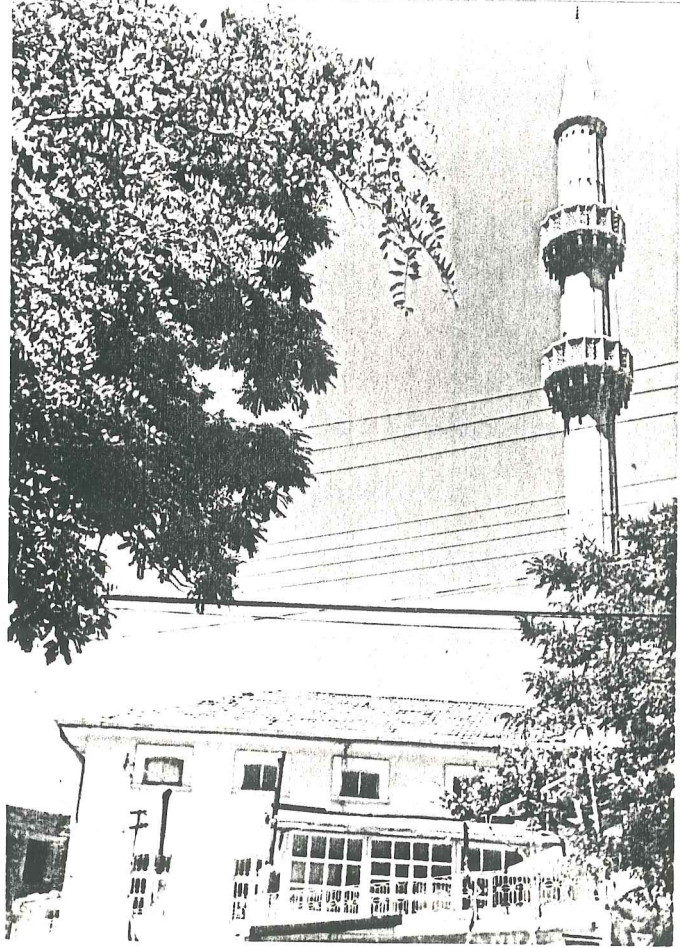
Vaziyet Planı Ö: 1/1000

ENES EFENDİ CAMİİ 0 1 2 5M

Resim 82

Resim 83

İSA AĞA (KÜLHAN) CAMİİ (NO.22)

Niğde Caddesi üzerinde Eski Hamam'ın hemen arkasındadır. Hamama yakınlığı nedeni ile bu ismi alan camii Topbaş Süleyman Ağa tarafından yaptırılmıştır. Yapım yılı ve mimarı bilinmemektedir.

Plan ve İç Görünüş Özellikleri: Enine gelişme gösteren dikdörtgen planlı camiye mihrabın karşısındaki duvarda mihrap aksından girilmektedir. Eğimli araziye oturan camiye cadde tarafından 3 arka yol tarafından 18 riht ile çıkılmaktadır. Eğimin az olduğu arka yol tarafında caminin altında dükkanlar yer almaktadır (Bkz.Plan). Girişin solundaki merdivenle kadınlar mahfeline çıkılmaktadır. Minarenin kapısı kadınlar mahfeline açılır. Giriş kapısının bulunduğu duvarda 1, girişin sağındaki duvarda 2, solundaki duvarda 3, mihrap duvarında 4 mazgallı pencere vardır. Girişin sağındaki duvarda dolap yerine kullanılan bir de niş bulunmaktadır.

Malzeme ve Strüktür Özellikleri: Ahşap kırma çatıyı kargir duvarlar ve 6 tane ahşap dikme taşımaktadır.

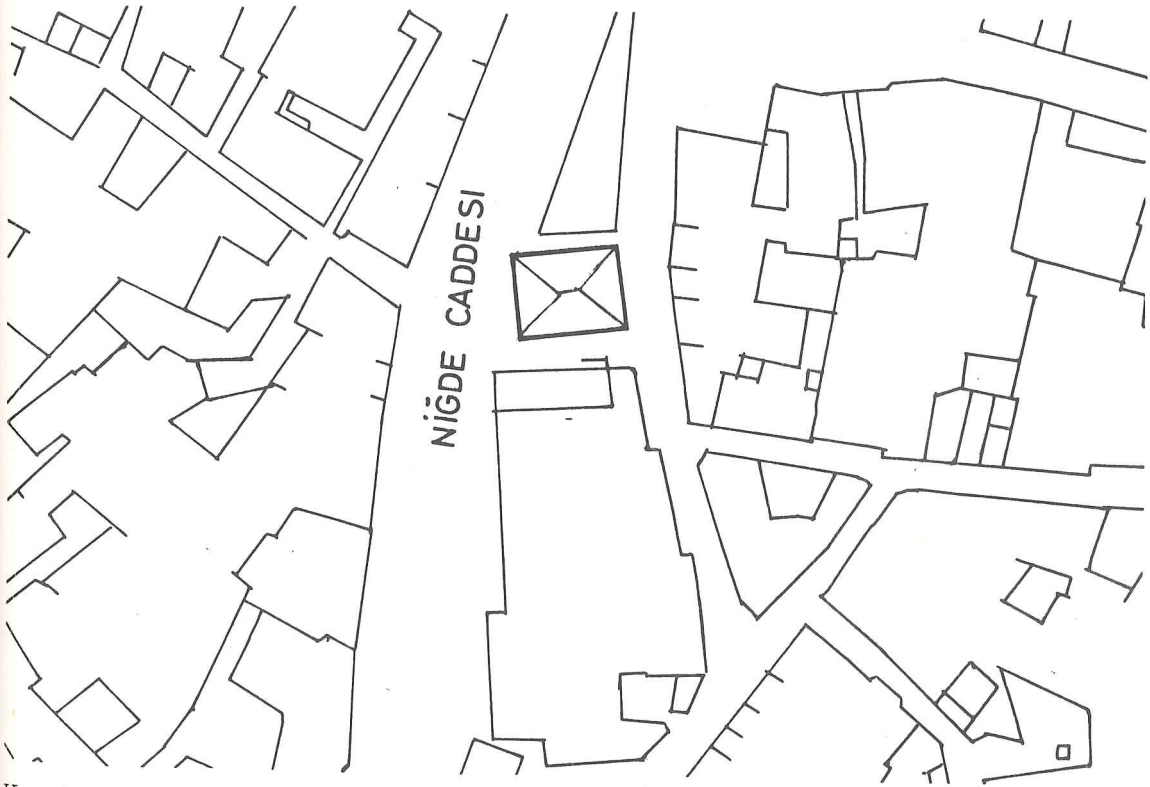
Mihrap: Taştan yarım daire niş şeklinde yapılmıştır. Kavsara 4 sıra zigzag motiflidir. Kenar bordürlerinde kavsaradan kullanılan motifler kullanılmıştır. Taş mihrabın üstü yağlı boya ile boyanmıştır.

Minber: Ahşaptan yapılmış olan minberde basit geometrik süslemeler vardır (Bkz.Resim 36).

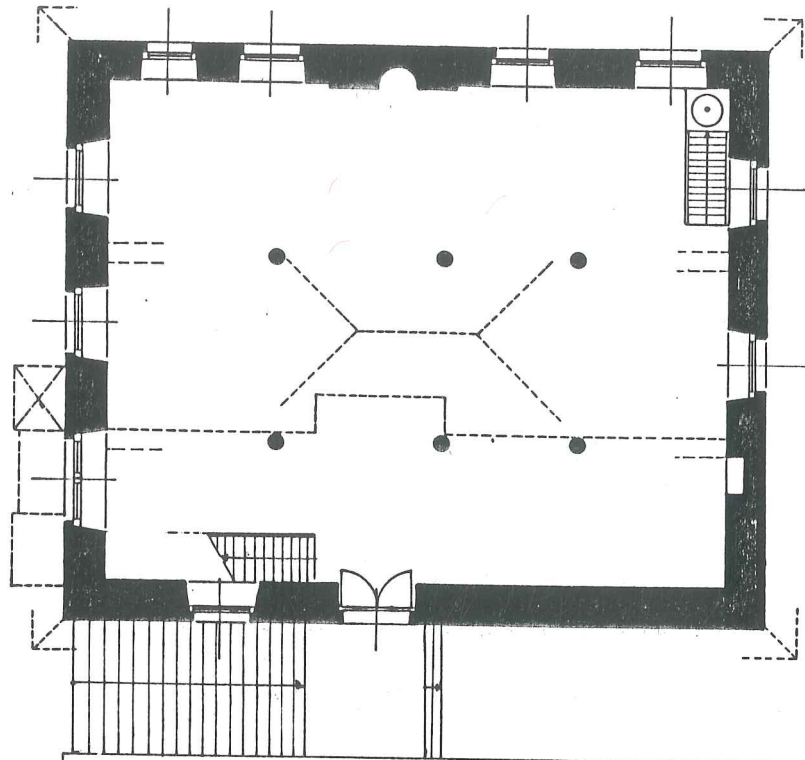
Dış Görünüş: Dikdörtgen prizması şeklindeki camii kütleli ahşap kırma çatı ile örtülmüş, kiremit kaplanmıştır. Niğde Caddesi üzerinden tek katlı görünen camii caddeye paralel arka yoldan 2 katlı görülmektedir.

Minare: Girişin solundaki duvarda çıkma şeklinde yer alan minare ahşaptır. Çukur Mahalle Caminin minaresine benzeyen minarenin piramidal külahı saç kaplanmıştır.

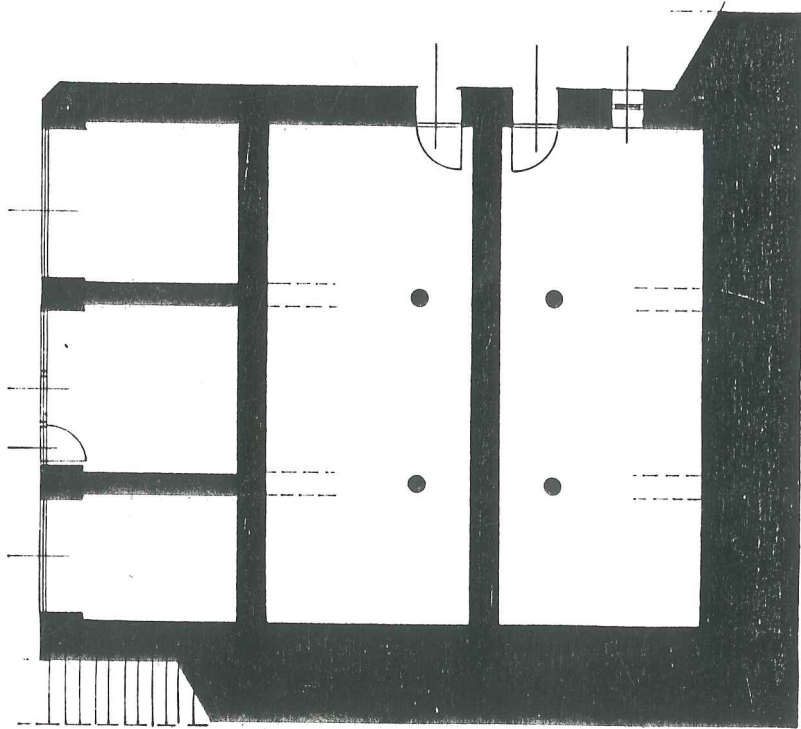
Yorum ve Öneriler: Bor'un özgün mimarisine ters düşmeyen bir camidir. Taş olan mihrabının dışında kayda değer bir özelliği yoktur.

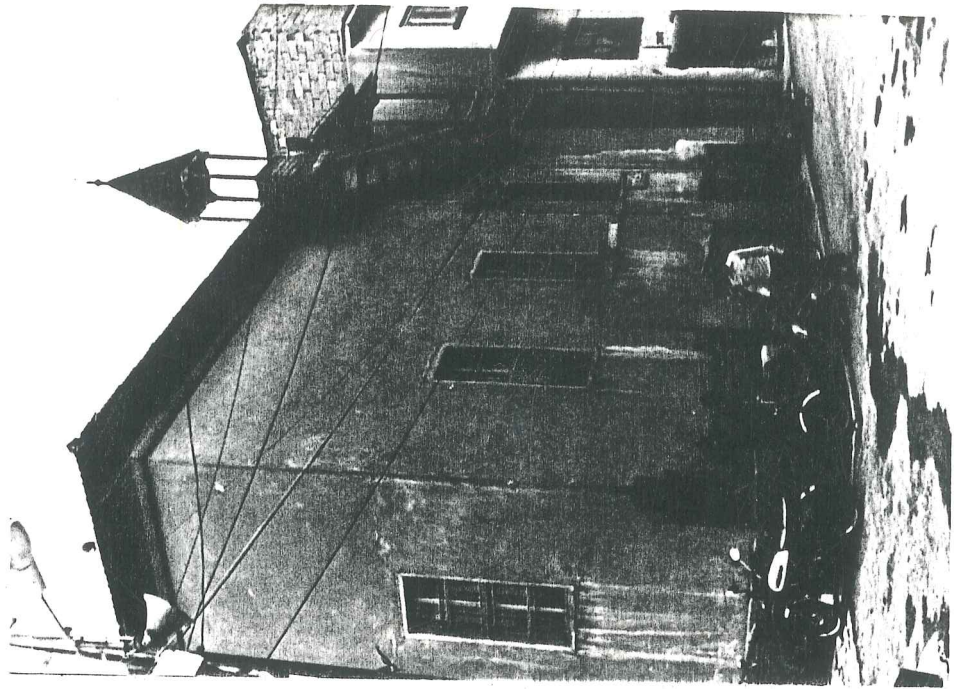
Vaziyet Planı Ö: 1/1000

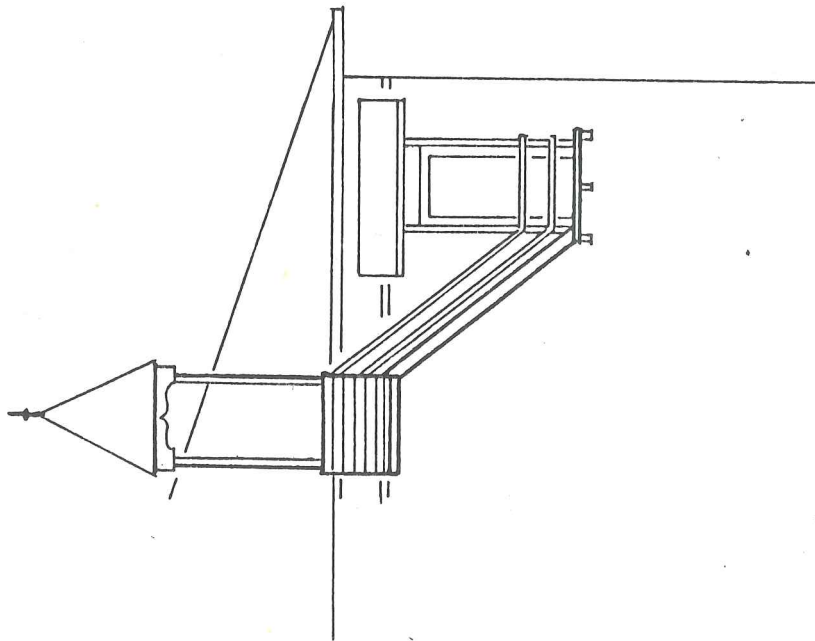
KÜLHAN CAMİİ 0 1 2 5M

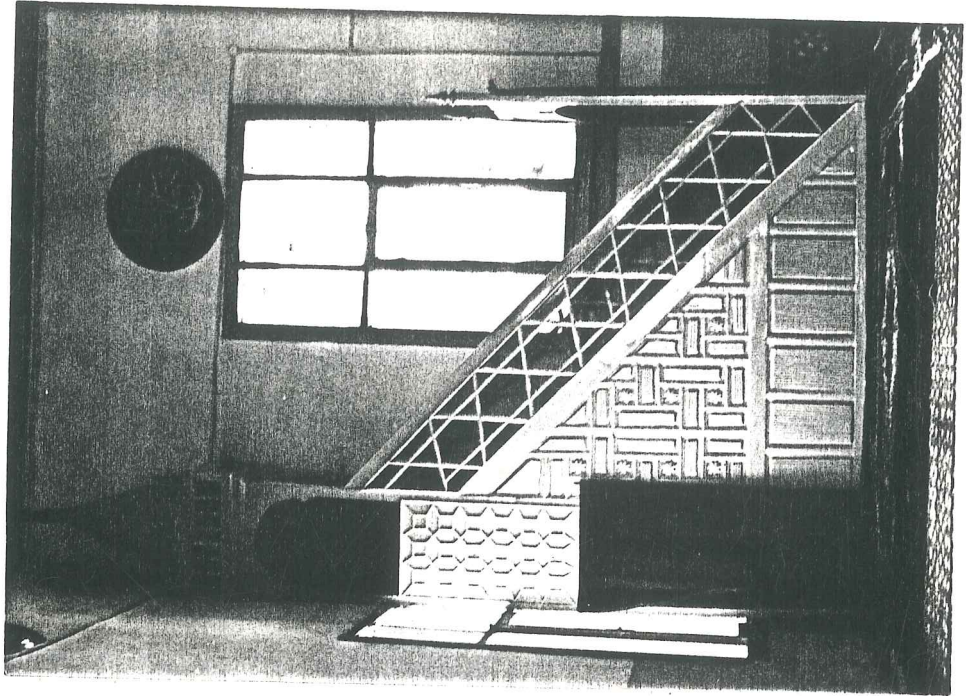

0 1 2 5M

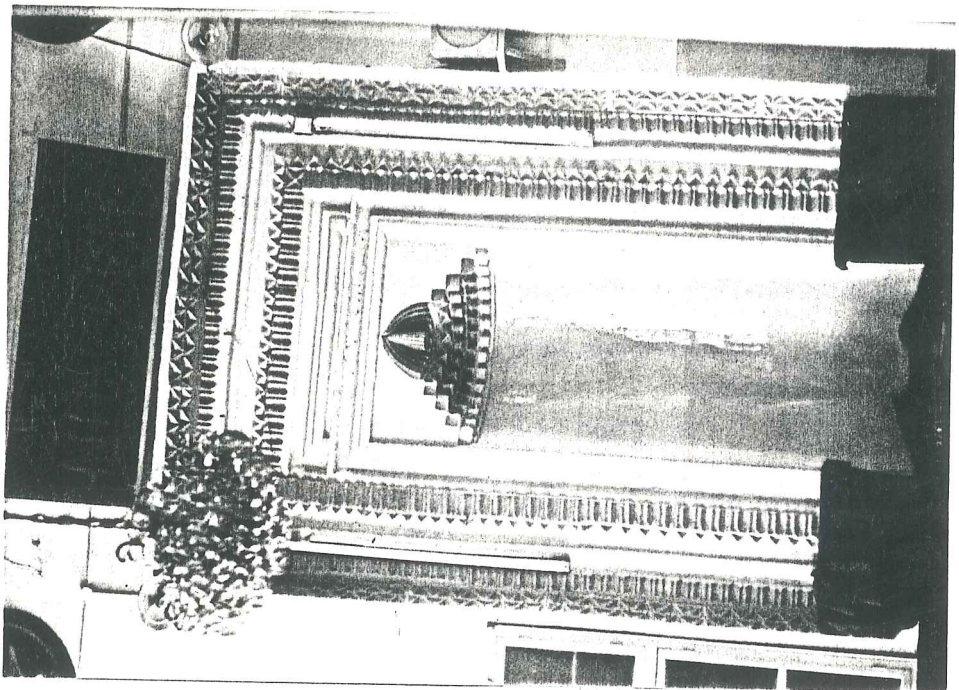

Resim 34

Resim 86

Resim 85

KAYABAŞI CAMİİ (NO.23)

Kayabaşı Sokağında yer alan camii H.1278 (M.1861) yılında yaptırılmıştır. Yaparı ve yaptırarı belli değildir.

Plan ve İç Görünüş Özellikleri: Boyuna dikdörtgen şeklindeki tek ana mekandan meydana gelmiş camiye mihrabın karşısındaki duvardan mihrap aksında girilmektedir. Ana mekânın önünde ahşap çerçeveden oluşturulmuş girişi koruyan bir bölüm vardır. Giriş kapısının solundaki duvarda 3, kapı duvarında 1 mazgallı pencere, mihrabın sağındaki duvarda bir dolap nişi bulunmaktadır. Asma katta yer alan kadınlar mahfeli caminin içindeki 4 ahşap dikmeden arkadaki ikisine oturtulmuştur. Giriş kapısının solundaki merdivenle çıkılan kadınlar mahfelinde minareye çıkan kapı bulunmaktadır. Minare caminin solunda yer alan dolu kütlerin üzerine oturtulmuştur.

Malzeme ve Strüktür Özellikleri: Ahşap kırma çatıyı taş beden duvarları ve 4 ahşap dikme taşımaktadır.

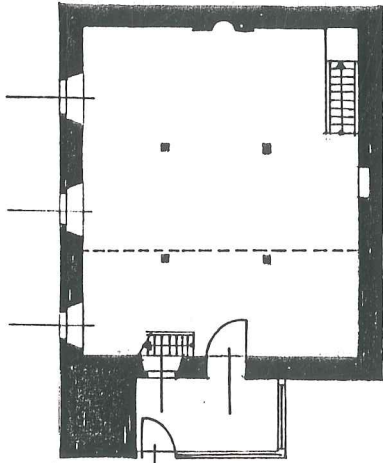
Mihrap: Yarım daire niş şeklinde olan mihrap taştan yapılmış, üzeri yağlı boya ile boyanmıştır.

Minber: Ahşaptır, bezemesi yoktur.

Dış Görünüş Özellikleri: Dikdörtgen prizması şeklindeki camii kütlesi ahşap kırma çatı ile örtülmüş ve kiremit kaplanmıştır. Girişin solunda öne doğru çıkmış dolu bir kütlenin üzerinde minare yer almaktadır.

Minare: Kare şeklinde masif taş bir kütlenin üzerine oturan minare ahşaptır. 8'gen planlı minarenin külahı da 8'gen şeklindedir. Külahın üzeri çinko kaplanmıştır.

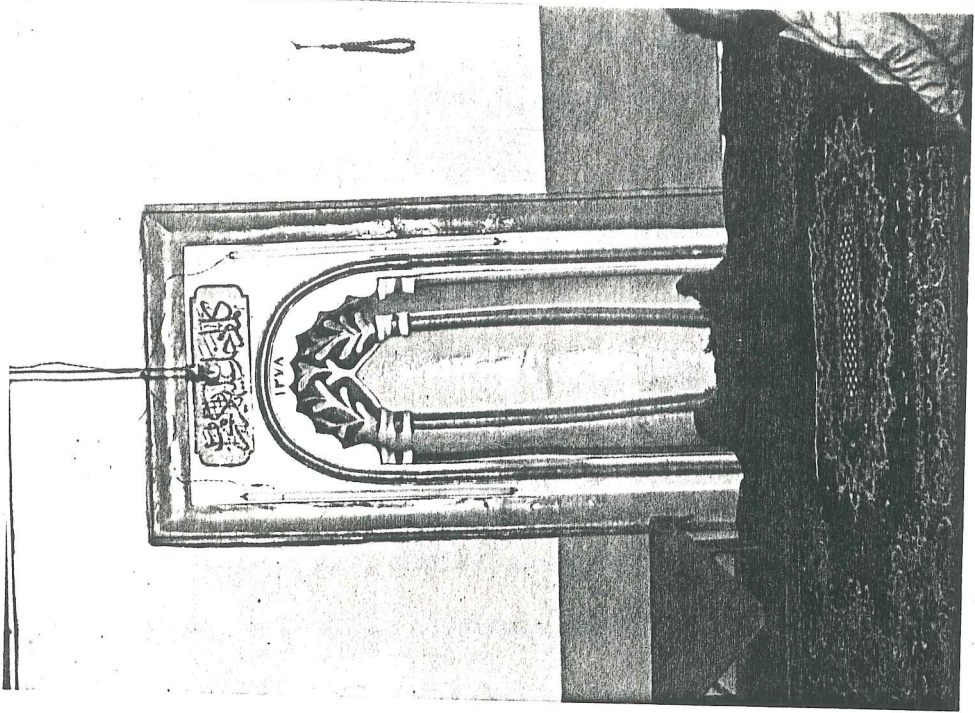
Yorum ve Öneriler: Plan şeması ve mihrabı ile yörenin tipik mescit özelliğini gösteren caminin çatısı yükseltile- rek cephe özelliği bozulmuştur. Kitle olarak yörenin mimarisine ters düşmeyen caminin gerektiği zaman yapılarak res- torasyonlarında plan ve cephe özelliklerine sadık kalınmalı, çatısı orijinal hali olan düz dama dönüştürülmelidir.

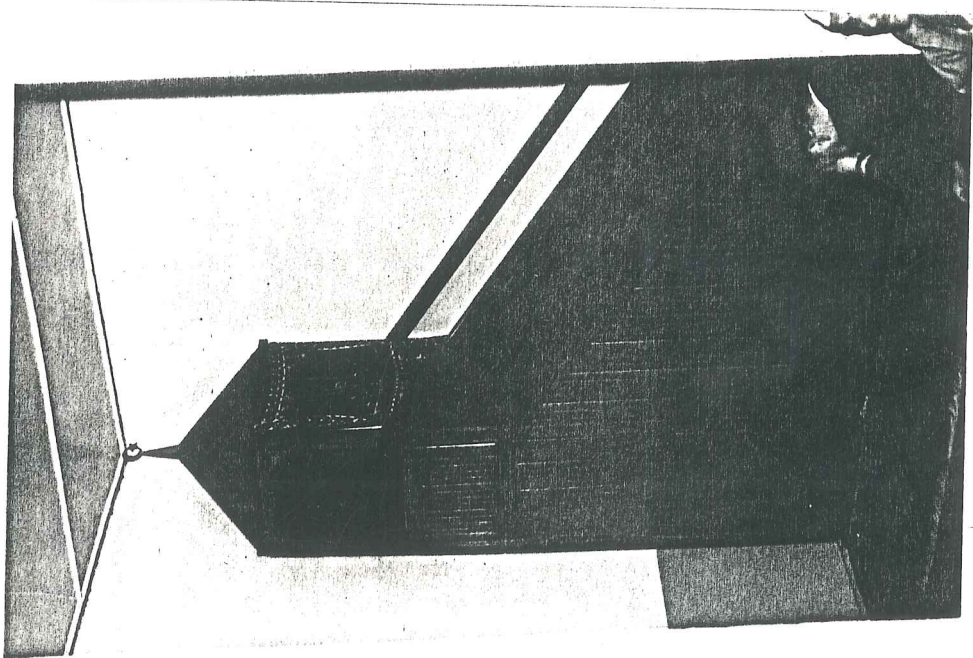
KAYABAŞI CAMİİ 0 1 2 5M

Resim 87

Resim 89

Resim 88

HACI KASIM CAMII (NO.24)

Değirmenler yolunun bittiği yerde dört yol ağzında bulunan camii halk arasında Sari Camii adı ile de bilinmektedir.

Gabriel¹⁹ ve Halil Ataman²⁰'ın yazdıklarından 1968 yılında yaptırılan caminin yerinde başka bir camii olduğu anlaşılmaktadır. Eski camii ile hiç bir ilgisi olmayan yeni camii 3 beton kubbeli bir son cemaat mahallinden ve yine beton kubbeli bir ana mekandan oluşmaktadır. Caminin beden duvarları taştır. Son cemaat mahallinin kubbelerini betonarme kolonlar taşımaktadır. Eski caminin kitabeleri ve mihrabı son cemaat yerinin sağ yan duvarında yer almaktadır (Bkz. Resim 94). Mihrabı mermer, minberi ahşaptan yapılmıştır. Foto Şanver'den elde edilen 40 sene önce çekilmiş fotoğraflarda caminin bir tek minaresinin orijinal olduğu, geri kalan kısımların tamamıyla değiştiği gözlenmektedir (Bkz. Resim 92).

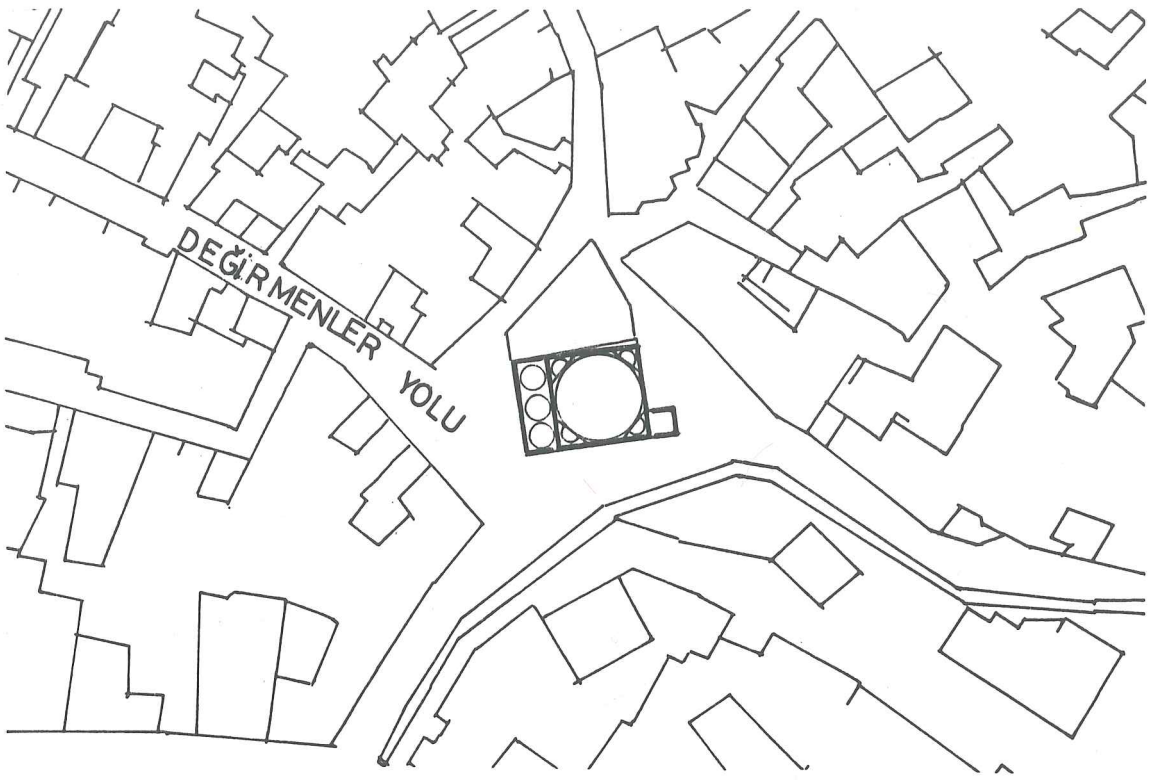
Kaynaklardan eski camiyle ilgili elde edilen bilgiler:

Yapım Yılı: H.800 (M.1397)²¹, H.602 (M.1205)²²

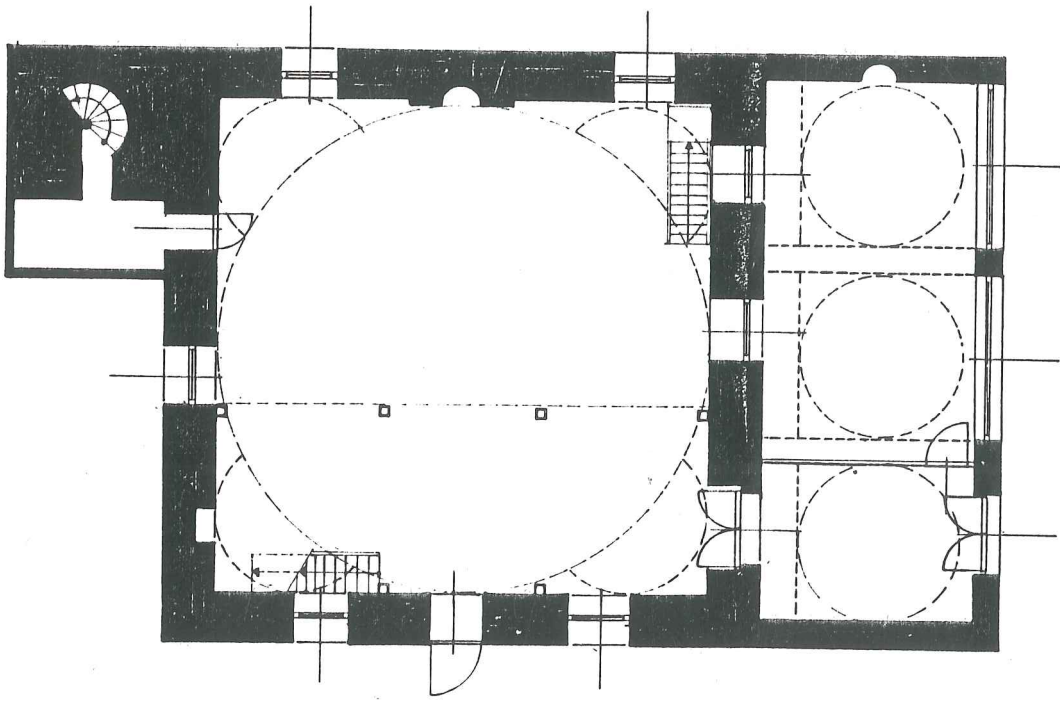
Yapan : Bilinmemektedir.

Yaptıran : Hacı Mahmut oğlu Hacı Muhsin

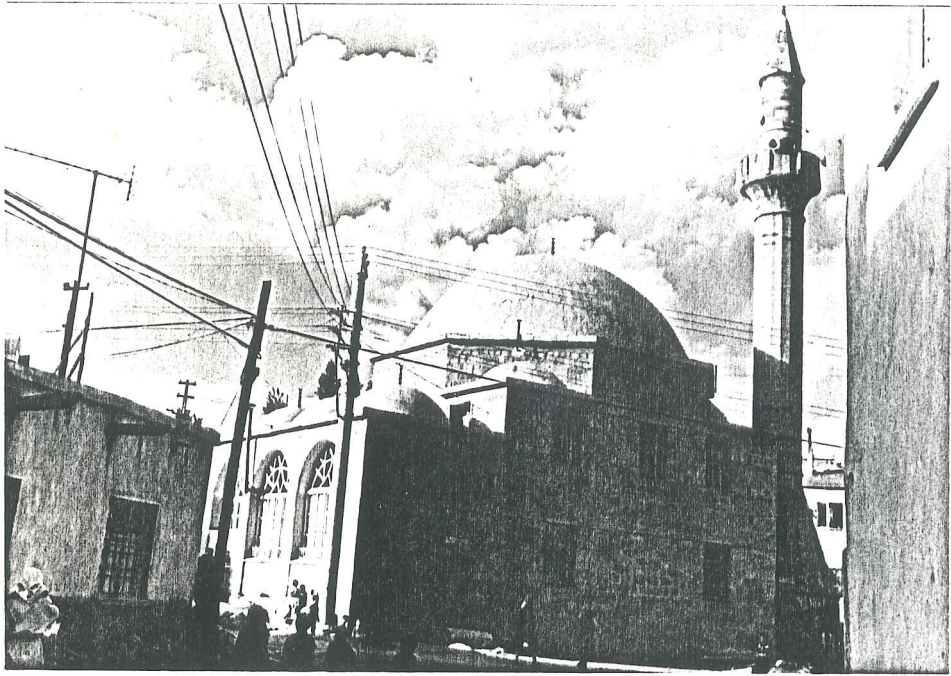
Tamir : H.1120 (M.1708) yılında Hacı Ahmetzade Hacı Kasım tarafından tamir ettirilmiştir²³.

Vaziyet Planı Ö: 1/1000

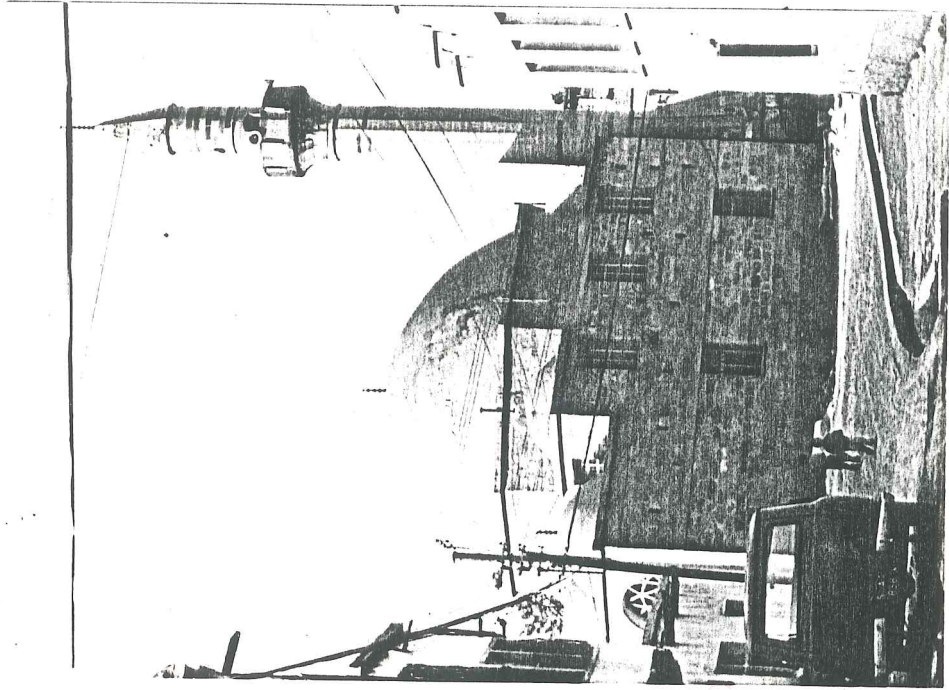
SARI CAMİİ 0 1 2 5M

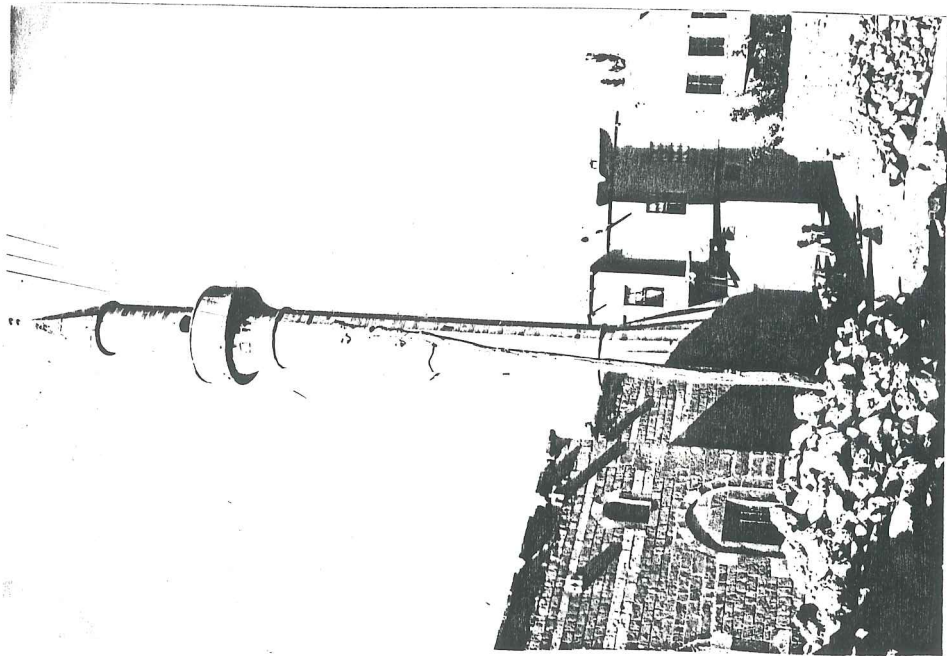
Resim 90

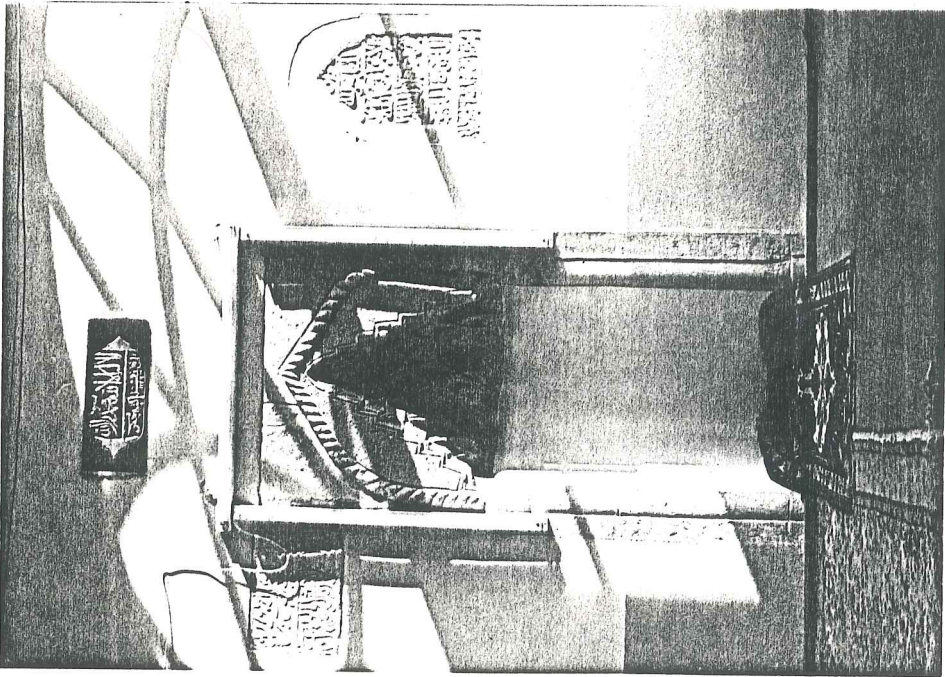
Resim 91

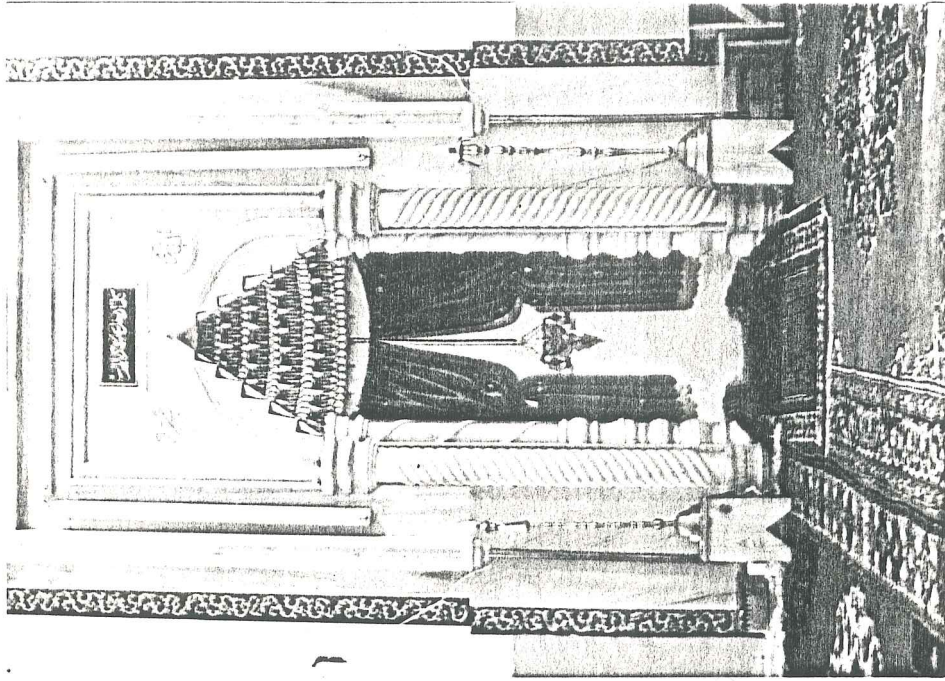
Resim 93

Resim 92. Caminin eski hali

Resim 94. Eski mihrap

Resim 95. Yeni mihrap

HALİL EFENDİ CAMİİ (ÇİFTÇİ MAHALLESİ CAMİİ)(NO.25)

Çiftçi mahallesi, Tahta Köprü Sokağı üzerindeki camii 1971 yılında yaptırılmıştır. Caminin arsasında eskiden başka bir cami varmış¹⁸. Harap durumda olduğu için yıkılıp yerine yenisi yaptırılan caminin Doğu köşesinde küçük bir bahçe içindeki mezar taşında

"Yarab iki cihanda aziz eyle
Zatine hem rasule halil eyle
Bu za'ti itme zelil
Bu kabrin sahibi cenabı Hoca Halil
Mevtim Tarihi sene 1110 (M.1696)"

yazmaktadır.

Burada adı geçen Hoca Halil camiye ismini veren bir ihtimalle yaptıran kişi olmalıdır.

Plan ve İç Görünüş Özellikleri: Enine dikdörtgen biçiminde olan tek ana mekandan oluşan camiye mihrabın karşısındaki duvardan mihrap arkasında girilmektedir. Giriş kapısının solunda mazgallı bir pencere sağında bir dolap nişi ve kadınlar mahfeline çıkan merdiven vardır. Kadınlar mahfelini 4 ahşap dikme taşımaktadır. Girişin solundaki duvarda 2, mihrap duvarında 2, girişin sağındaki duvarda iki mazgallı pencere bulunmaktadır. Dikdörtgen biçimindeki alt pencerelerin üzerinde alttakilerle eşit sayıda yine dikdörtgen biçiminde tepe pencereleri bulunmaktadır.

Malzeme ve Strüktür Özellikleri: İki yöne eğimli ahşap çatıyı (beşik çatı) taş duvarlar taşımaktadır. Ahşap döşeme ile oluşturulmuş asma kattaki kadınlar mahfelini 4 ahşap dikme taşımaktadır.

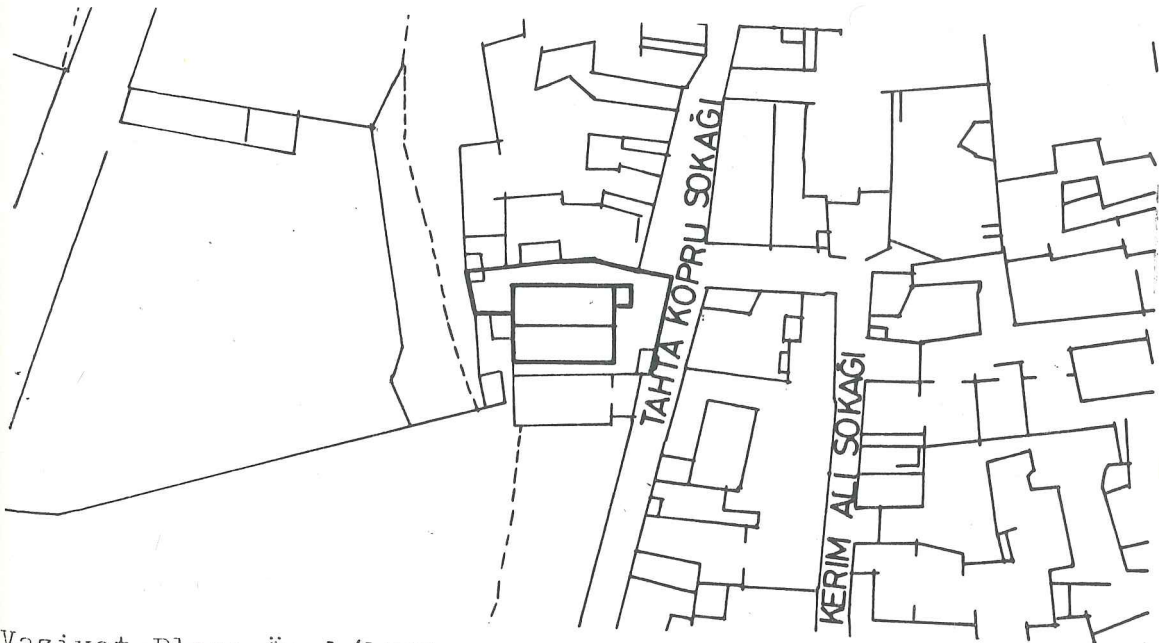
Mihrap: Yarım daire niş şeklindeki mihrap taştan yapılmıştır. Kavsarası dilimli yarım kubbedir. Üstü yağlıboya ile boyanmış olan mihrap büyük bir ihtimalle eski camiden kalmıştır.

Minber: Ahşaptır, bezemesi yoktur.

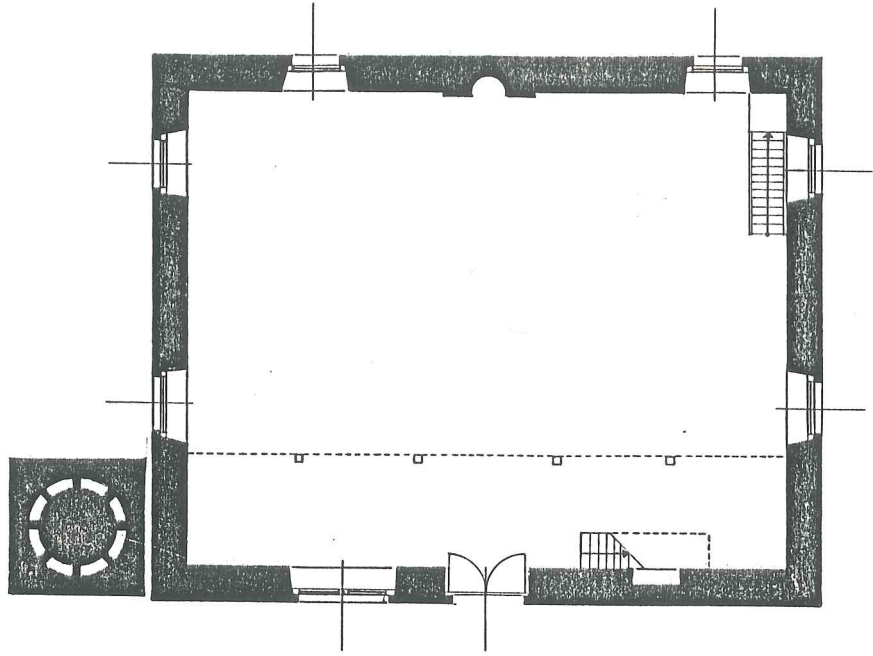
Daş Görünüş Özellikleri: Dikdörtgen prizması şeklindeki kütlemin üzeri ahşap beşik çatı ile örtülmüş ve kiremit kaplanmıştır.

Minare: Caminin girişe göre solunda yer alan minare betonarmedir. 2,20 x 2,20'lik kübü olan minarenin gövdesi 16'gendir. Şerefe üstünden zemine kadar yüksekliği 16.90 m. olan minarenin şerefe altı mukarnaslı yapılmıştır. Küpten gövdeye geçiş 16'genin köşe çizgilerinin azaltılması ile sağlanmıştır.

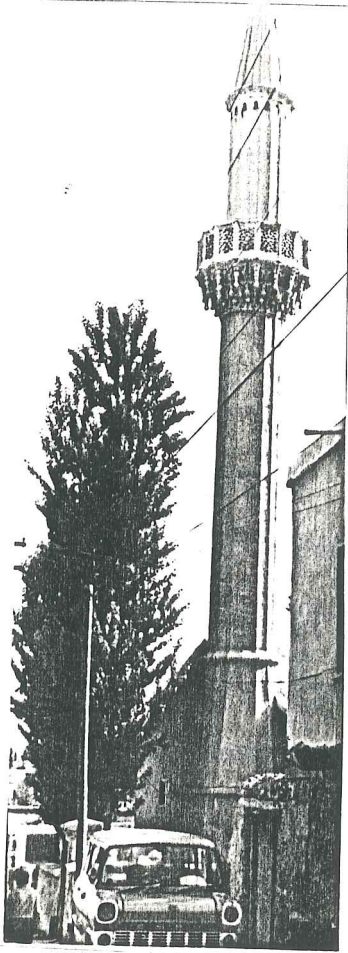
Yorum ve Öneriler: Cami yörenin mimarisine uymamaktadır. Mimari ya da tarihi bir değeri yoktur.

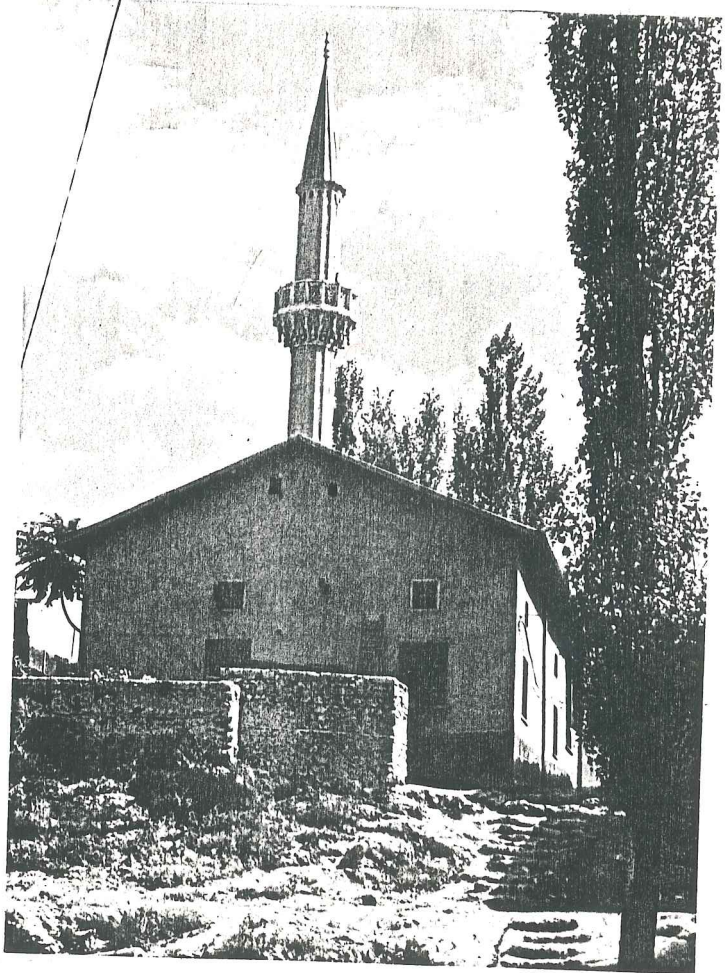
Vaziyet Planı Ö: 1/1000

HALİL EFENDİ CAMİİ 0 1 2 5M

Resim 96

Resim 97

URASOĞLU CAMİİ (NO.26)

Kavas Sokağı ile Pınar Sokağının kesiştiği köşe parselde bulunan cami 1972 yılında mahalle halkı tarafından yaptırılmış. Çevre sakinleri tarafından eskiden yerinde ahşap minareli kerpiç bir cami olduğu söylenmektedir. Eski camiye ait hiç bir bilgi yoktur.

Plan ve İç Görünüş Özellikleri: Kare şeklinde bir ana mekan ve önünde 3 bölmeli son cemaat mahallinden oluşan camiye mihrabın karşısındaki duvardan mihrap arkasında girilmektedir. Giriş kapısının solundaki pencereler simetriktir ve giriş kapısının solundaki merdiven kadınlar mahfeline çıkmaktadır. Karşılıklı duvarlardaki pencereler simetrik açılmıştır. Giriş kapısının bulunduğu duvarda 2, kapının solundaki duvarda 2, sağındaki duvarda 2, mihrap duvarında da 2 mazgallı pencere vardır. Pencereler kare forma sahiptirler. Son cemaat mahallinin sol dış kenarında minare yer almaktadır.

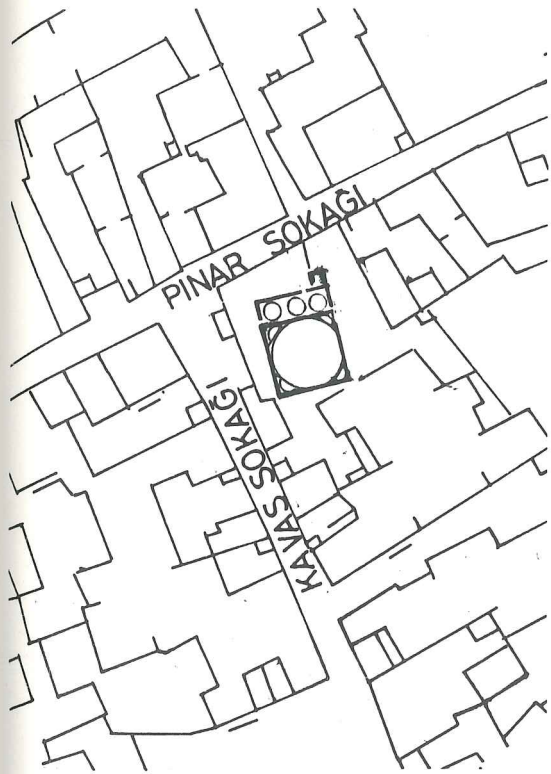
Malzeme ve Strüktür Özellikleri: Betonarme kubbeyi taşıyan duvarları taşımaktadır. Kadınlar mahfeli 2 betonarme kolona oturmaktadır. Son cemaat yerindeki kubbeleri taşıyan kolonlarda betonarmedir.

Mihrap: Mermerden yapılmıştır. 2 yanında burmalı sü-tunçeler bulunan mihrap eski taş mihraplara benzetilerek işlenmiştir.

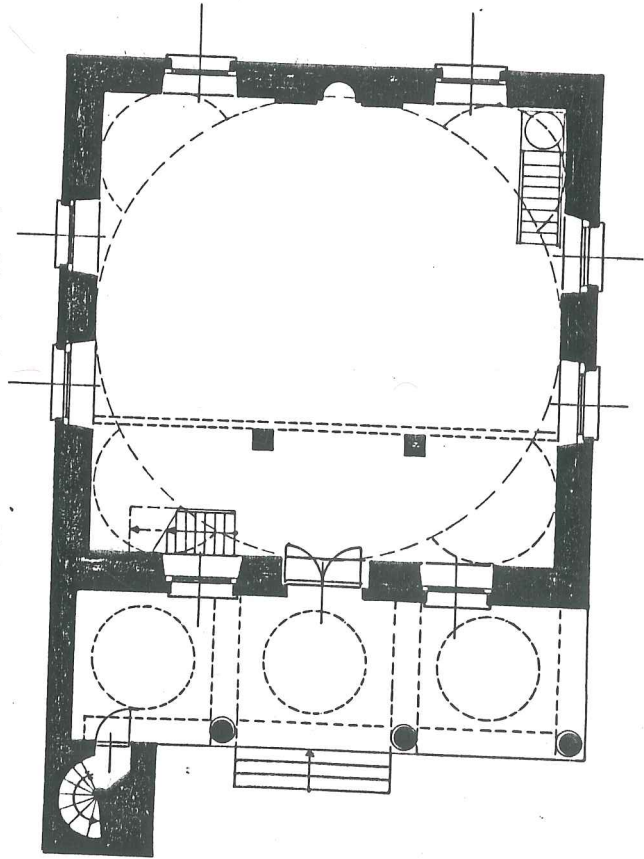
Minber: Ahşaptır, bezemesi yoktur.

Minare: Taştan yapılmıştır. Kûlahı çinko kaplıdır. Son cemaat mahallinin sol dış köşesinde yer alan minareye son cemaat mahallinde yer alan bir kapıdan çıkılmaktadır.

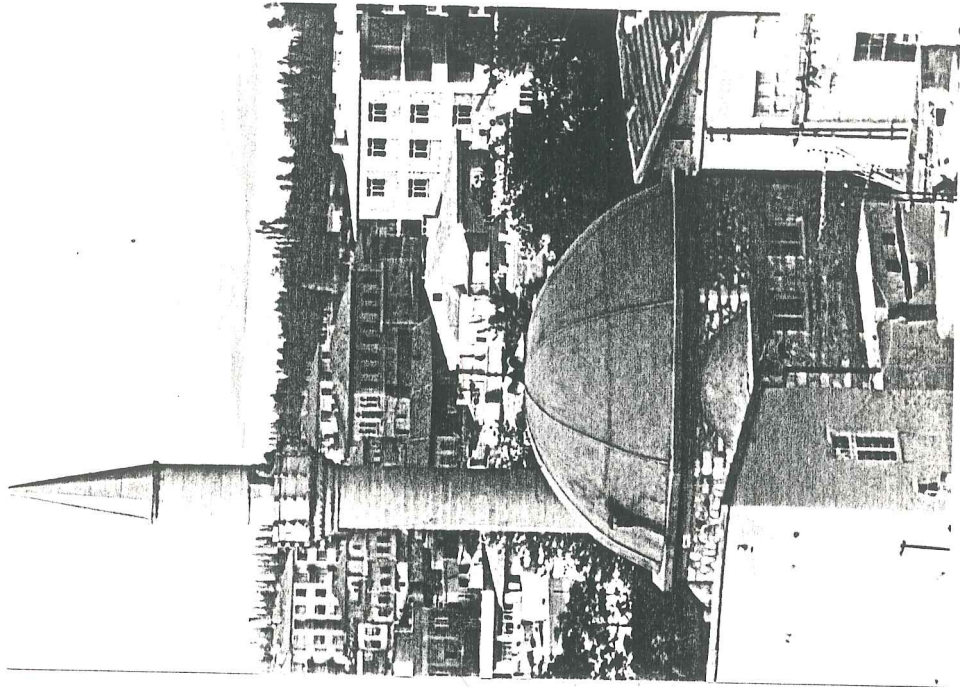
Yorum ve Öneriler: Yörenin mimarisi ile bağdaşmayan cami Vakıfların tip cami projelerinden biridir. Kayda değer bir özelliği yoktur.

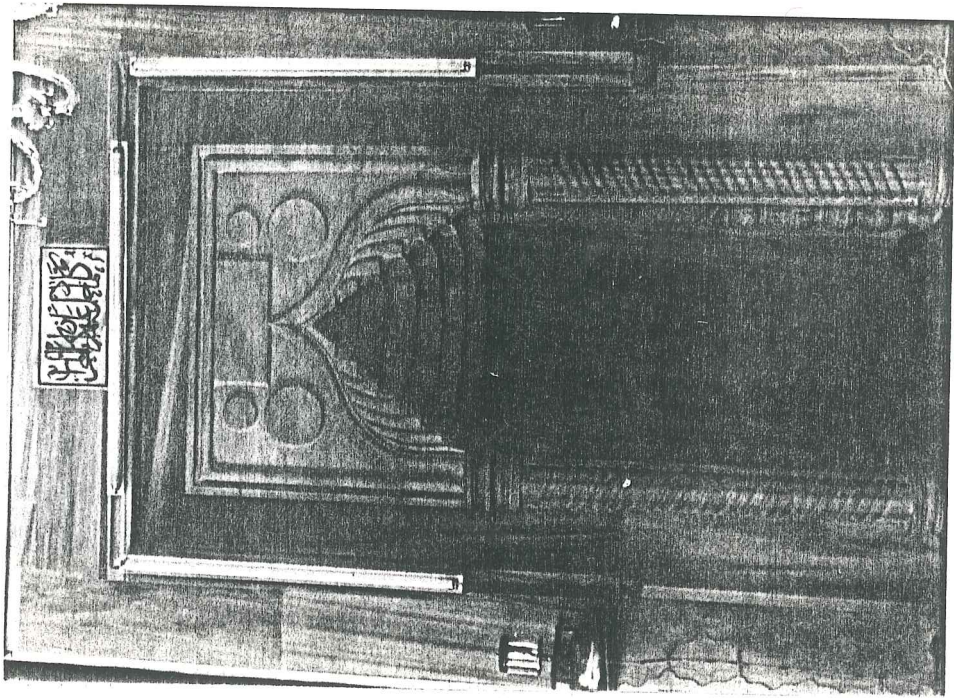
Vaziyet Planı Ö: 1/1000

ÖKSÜZOĞLU CAMİİ 0 1 2 5M

Resim 99

Resim 98

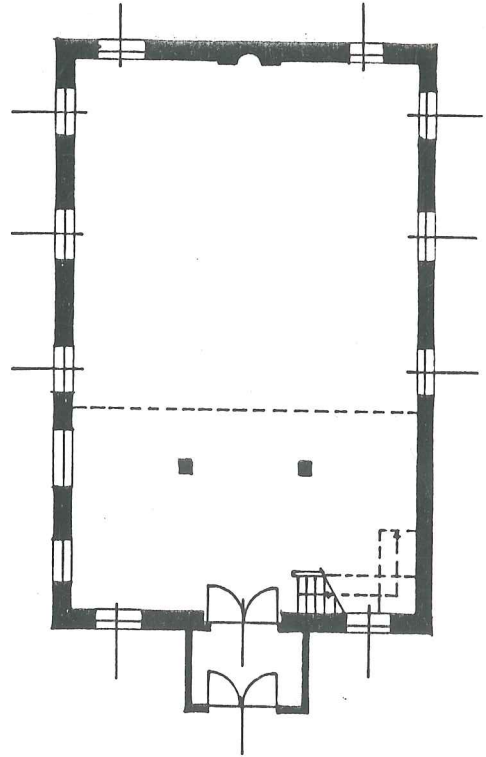
ALİ SERT CAMİİ (NO.27)

Kızılyer Ağam Bağları mevkiindeki cami 1960 yılında Ali Sert tarafından yaptırılmıştır.

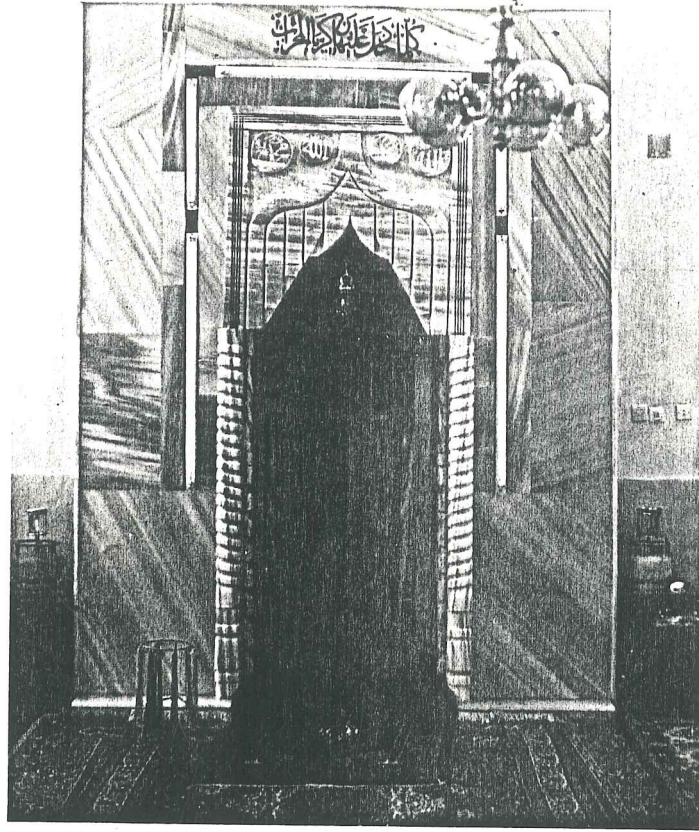
Dikdörtgen biçimli bir ana mekandan oluşan caminin beden duvarları taştır. Ahşap kırma çatısı kiremitle kaplıdır. Urasoğlu Caminin mihrabı ile büyük benzerlik gösteren mermer bir mihrap ve ahşap bir minberi vardır. Minaresi yoktur. Kütle olarak yöreye ters düşmeyen caminin kayda değer bir özelliği yoktur.

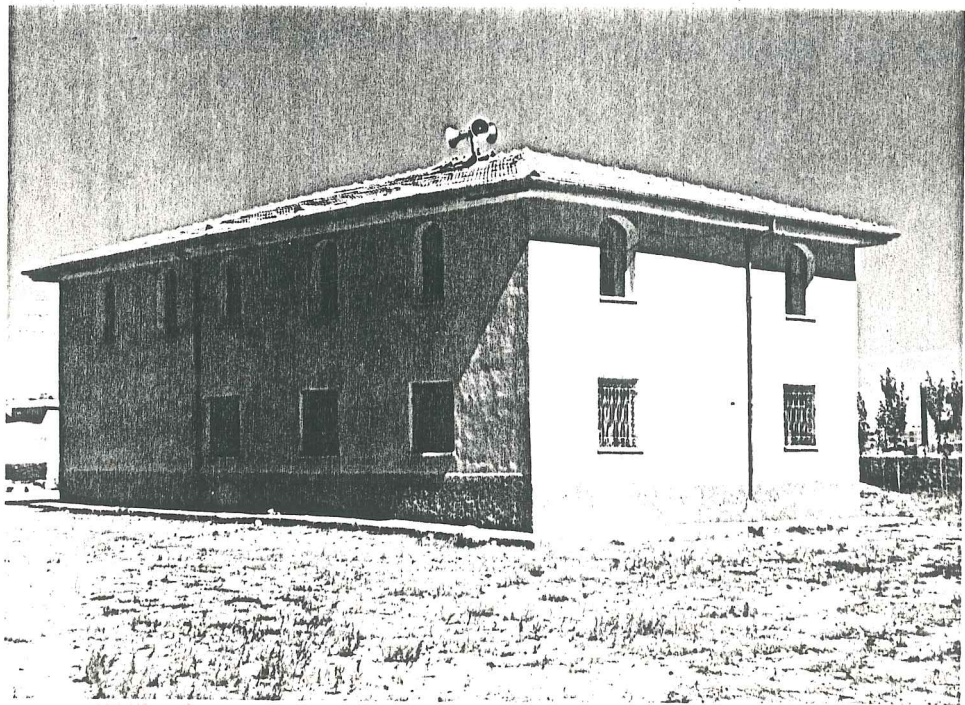
Resim 100

SERTOĞLU CAMİİ 0 1 2 5M

Resim 101

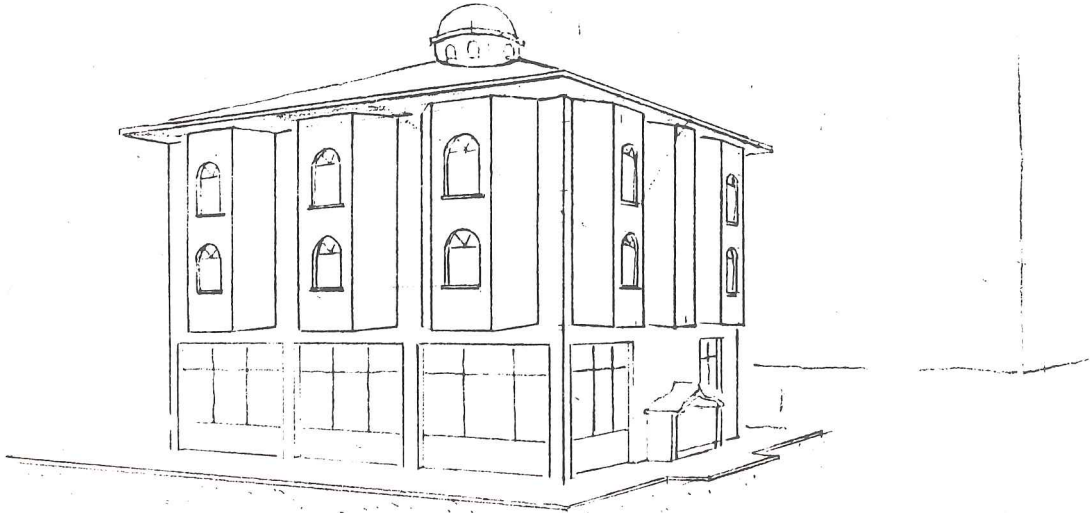
Resim 102

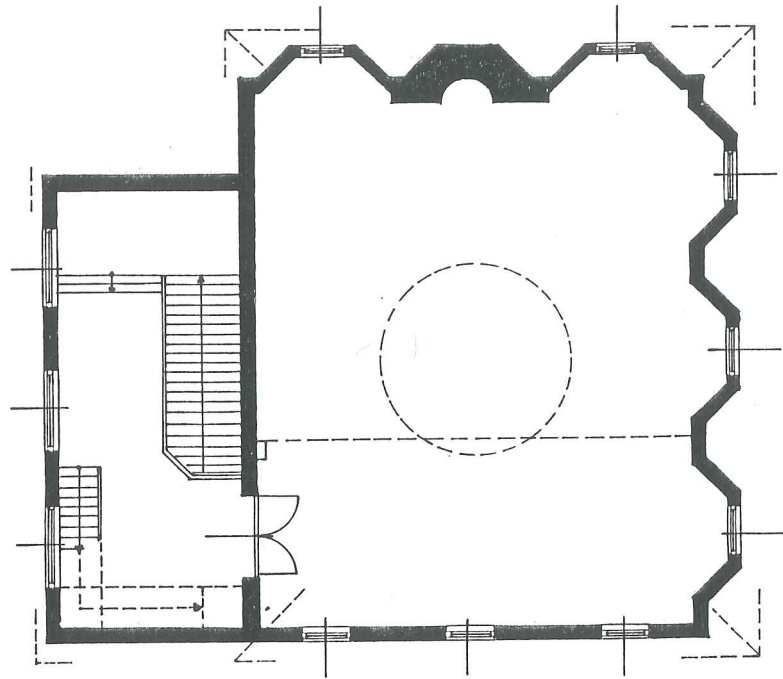
BELKIS CAMİİ (NO.23)

Çarşı mahallesiindedir. 1982 yılında Vakıflar tarafından yaptırılan caminin alt katında müftülük yer almaktadır. Eskiden aynı parselde H.910 (M.1504) yılında yaptırılan Belkıs mescidi²⁴ varmış. Harap durumdaki mescit yıktırılıp yerine şimdiki yapı yaptırılmıştır.

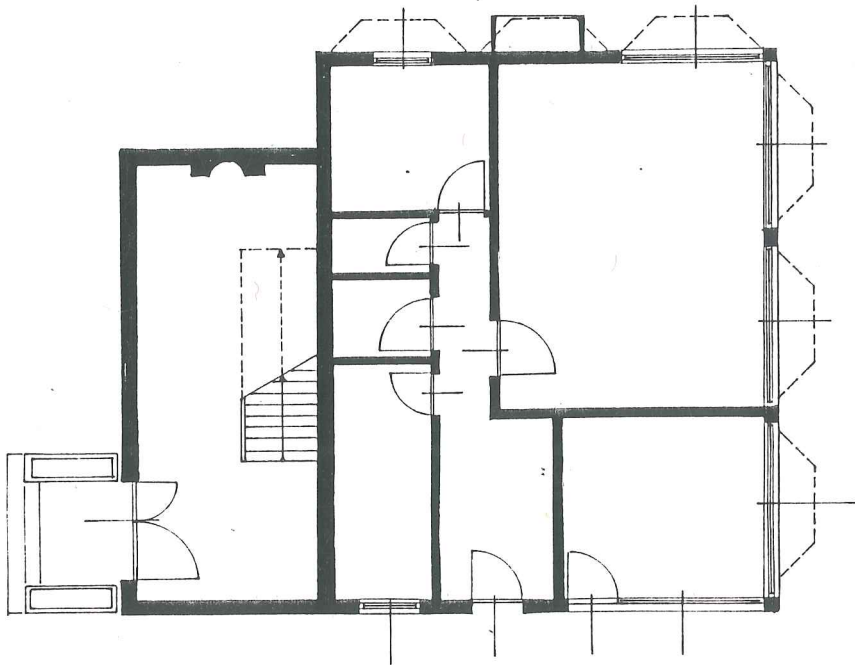
Betonarme sistemle yaptırılmış olan camiye eski mescidin mihrabının bulunduğu giriş bölümünde bulunan merdivenlerle çıkılmaktadır. Birinci katta caminin ana mekanı yer almaktadır. Ana mekanı örten ahşap kırma çatının ortasına beton bir kubbe yapılmıştır. Asma katta yer alan kadınlar mahfeline ana mekanın dışındaki merdivenlerle çıkılmaktadır.

Birinci kattaki caminin bulunduğu yapı kütleleri yöre mimarisi ile bağdaşmamaktadır. Yapının yörenin mimari özelliklerini taşıyan eski mihraptan başka kayda değer bir özelliği yoktur.

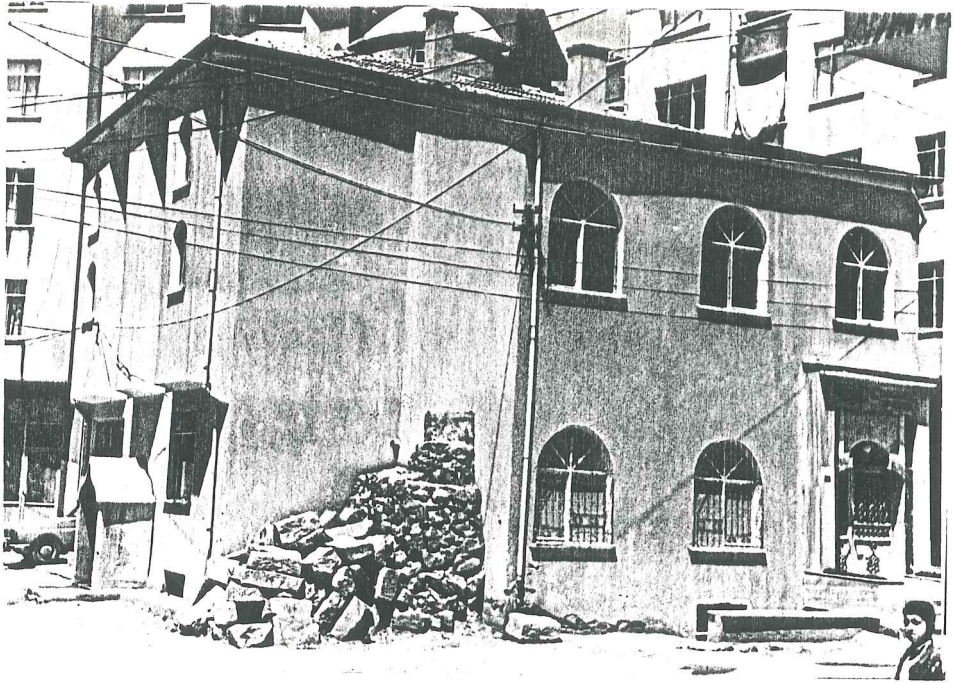

BELKIS CAMII 0 1 2 5M

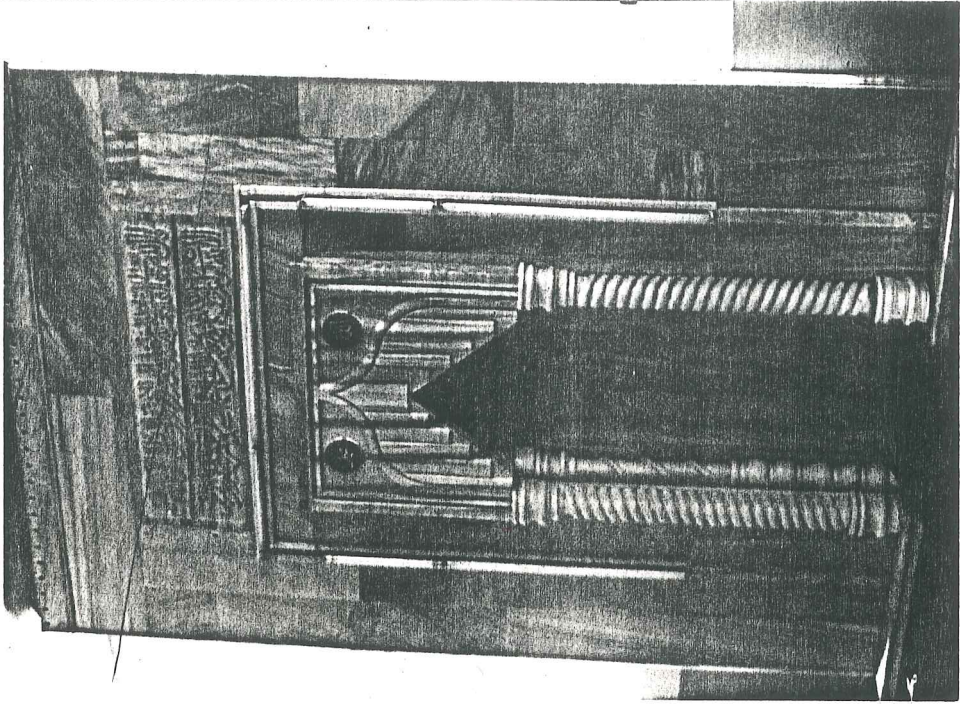
0 1 2 5M

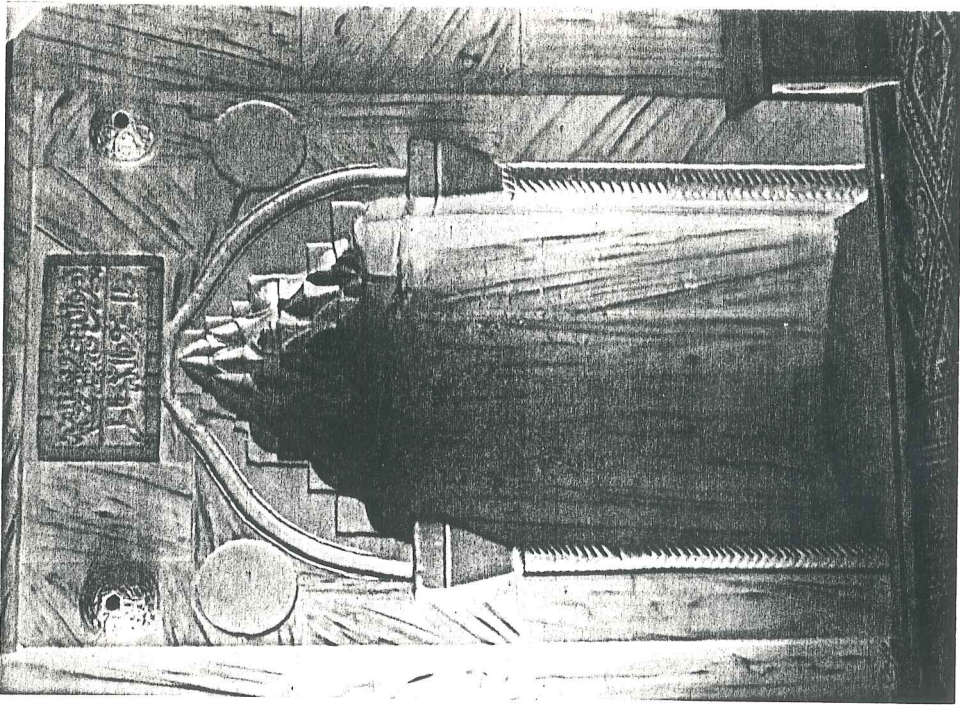
Resim 103

Resim 104

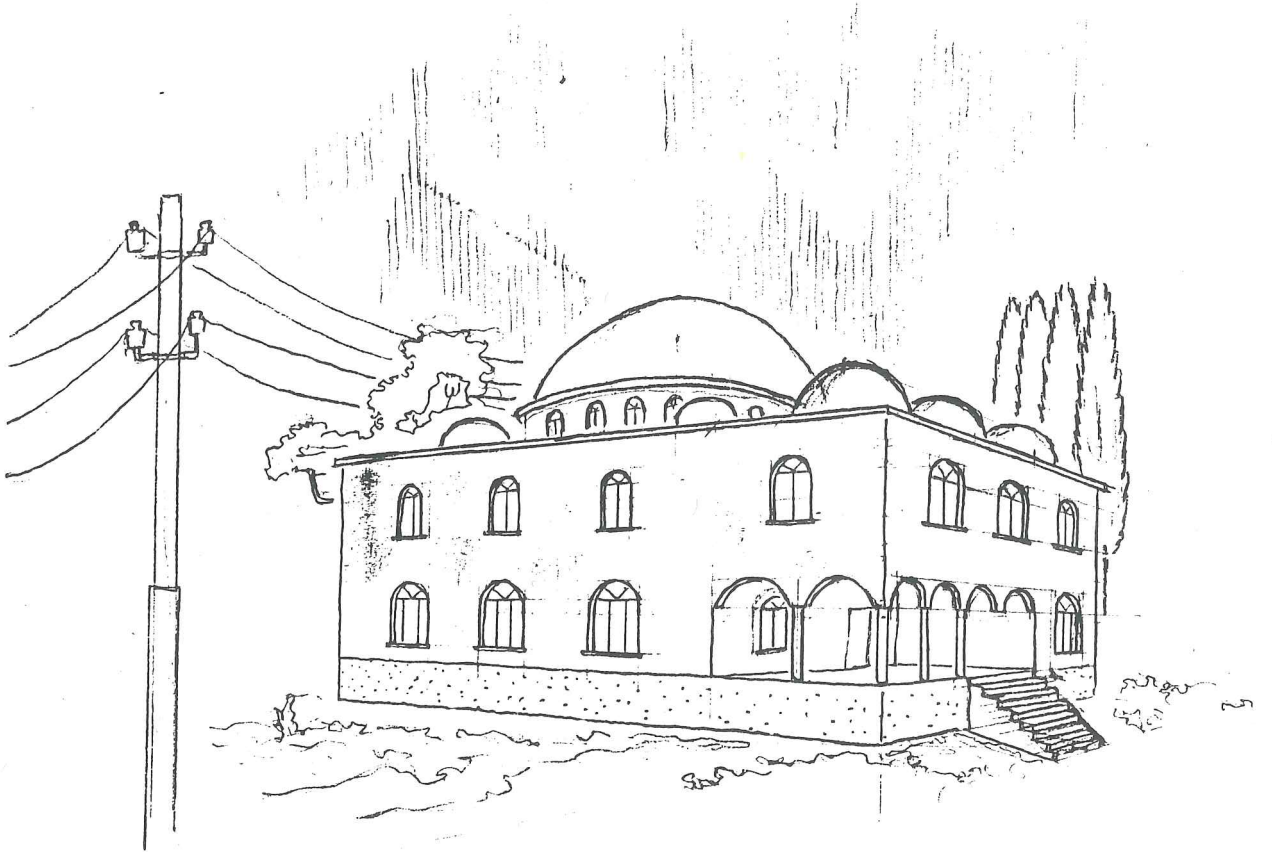
Resim 106. Yeni mihrap

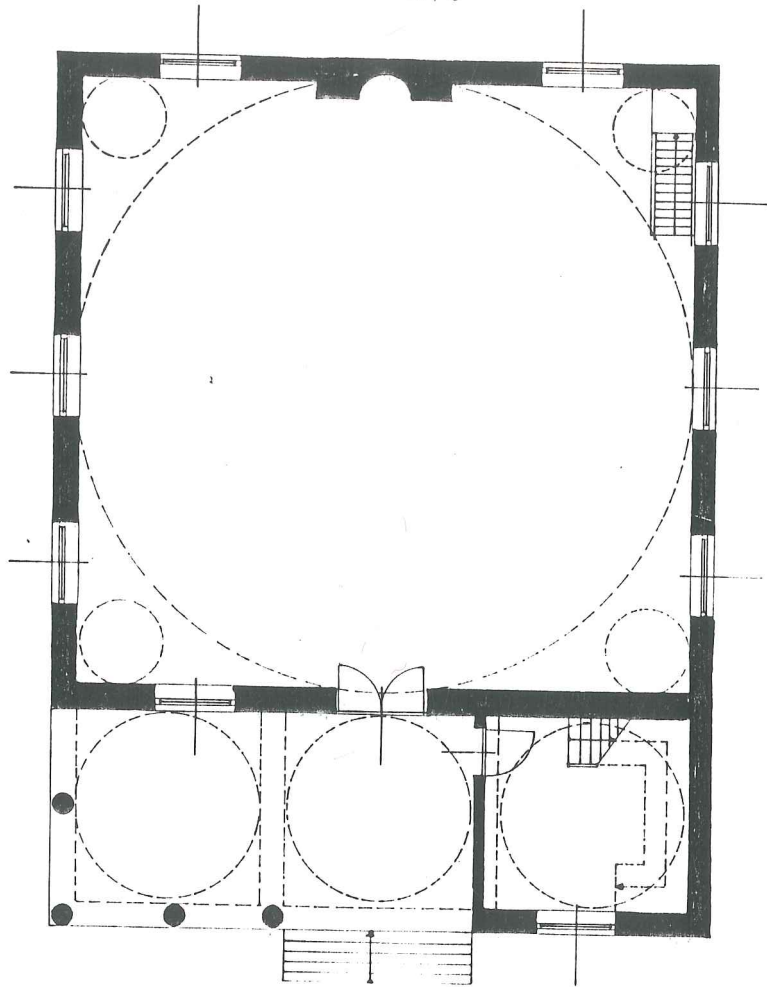

Resim 105. Eski mihrap

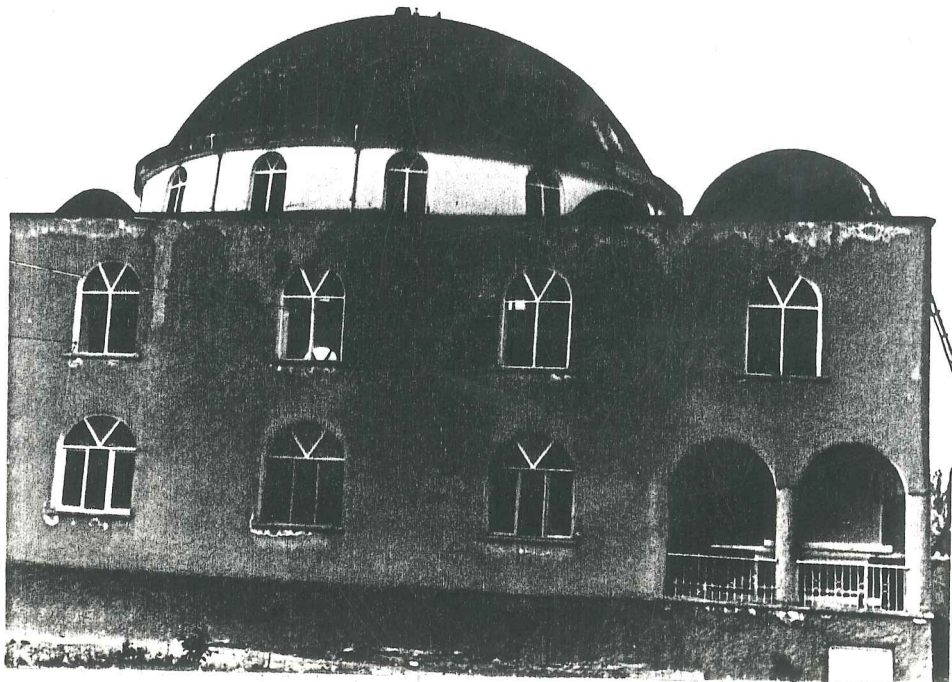
DEDEPAŞA CAMİİ (NO.29)

Aşağı Maşatta yer alan camii 1984 yılında yaptırılmıştır. Beden duvarları taş olan caminin tek hacimli bir ana mekanı ve önünde 3 kubbeli son cemaat yeri vardır. Son cemaat yerinin üzeri, kadınlar mahfeli olarak düzenlenmiştir. Ana mekanın üzeri beton kubbe ile örtülmüş ve igol kaplanmıştır. Mihrabı çini kaplama, minberi ahşap olan cami son yıllarda yapılmış yöre mimarisi ile bağdaşmayan tip camilerden biridir.

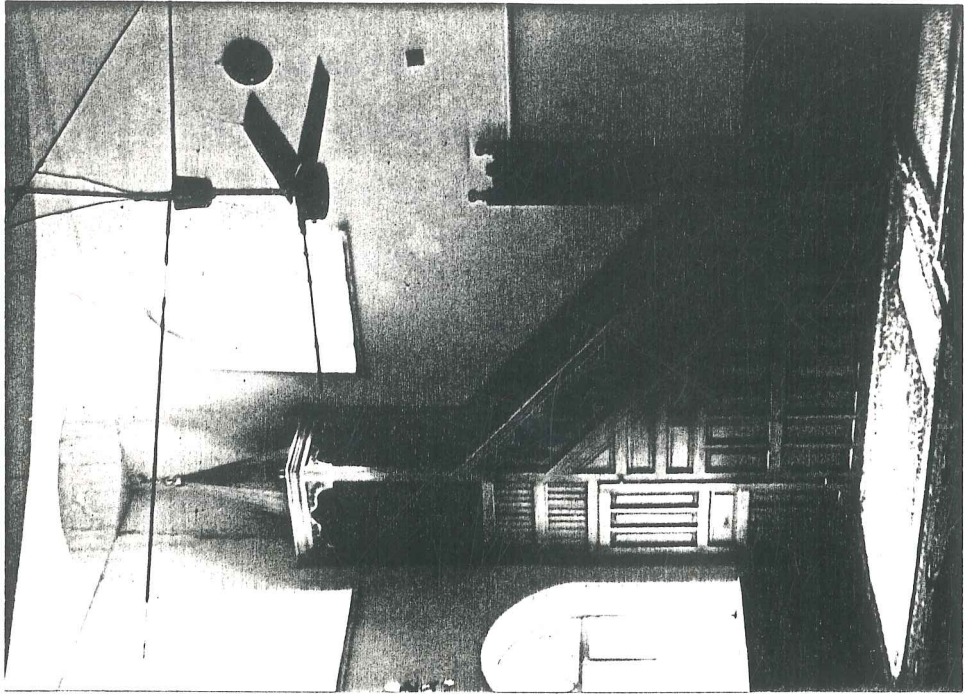

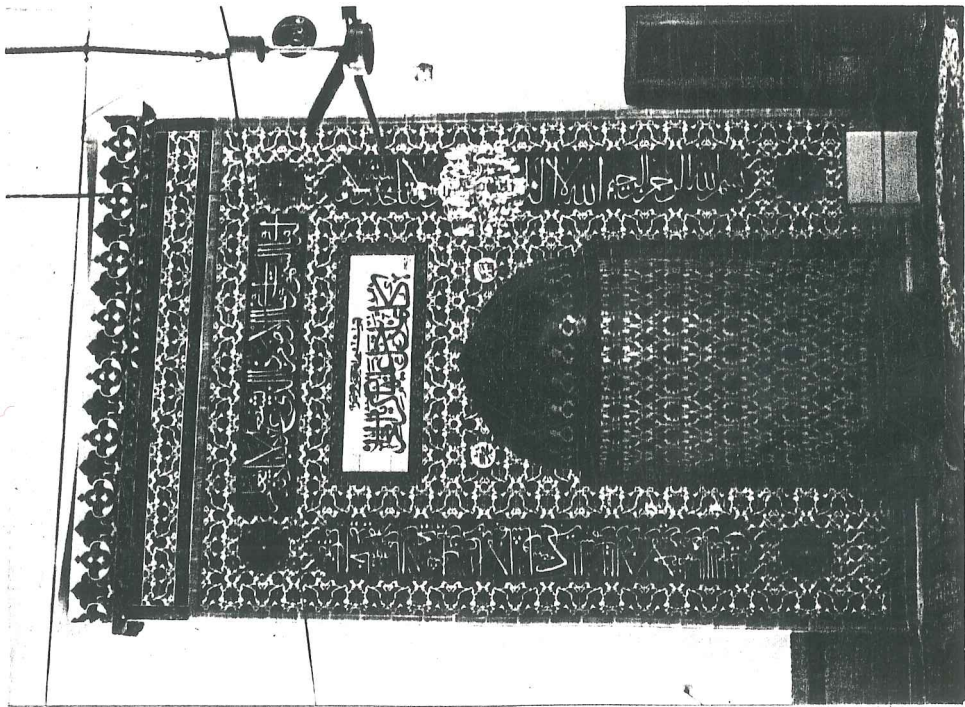
DEDE PAŞA CAMII 0 1 2 5M

Resim 107

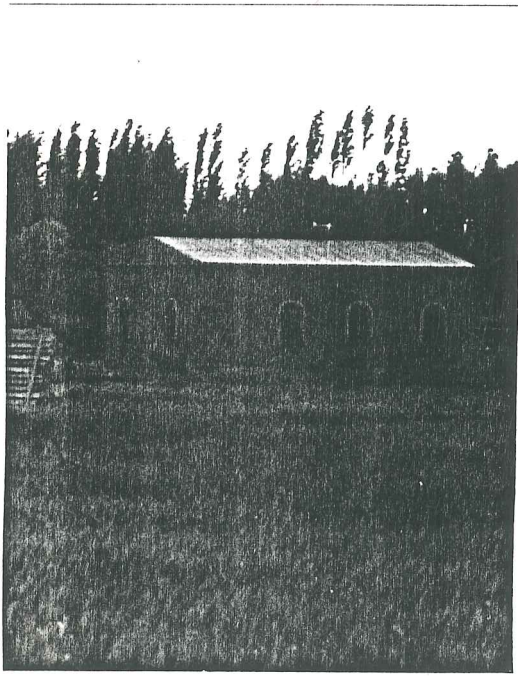
Resim 109

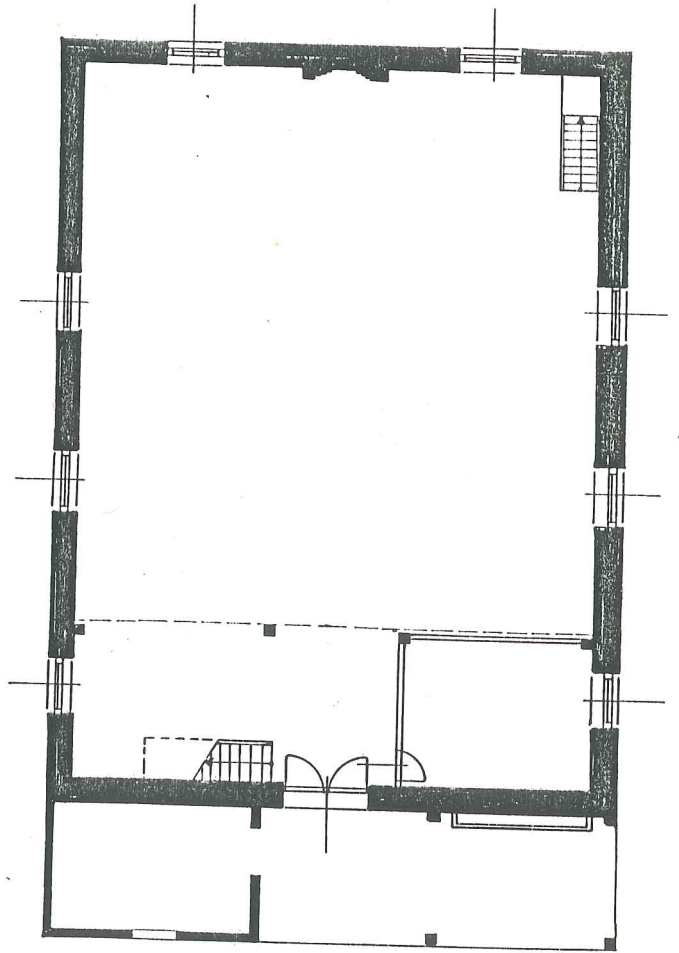
Resim 108

ACIGÖL CAMİİ (NO.30)

Acıgöl (Yeni Dabaghane) de yer alan cami 1984 yılında yaptırılmıştır. Beden duvarları taş olan cami boyuna dikdörtgen biçiminde bir ana mekan ve önündeki son cemaat mahallinden oluşmaktadır. Giriş kapısının sağındaki merdivenler asma katta yer alan kadınlar mahfeline çıkmaktadır. Mi-naresi yoktur. Mihrabı seramik kaplama, minberi ahşaptır. Yöre mimarisi ile pek bağdaşmayan caminin kayda değer bir özelliği yoktur.

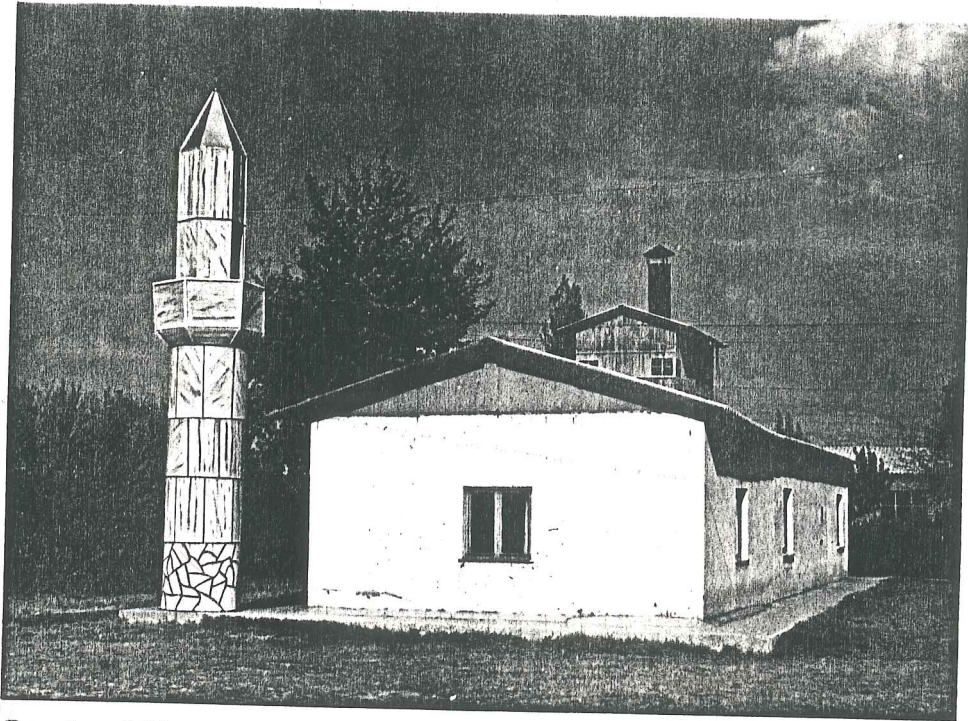
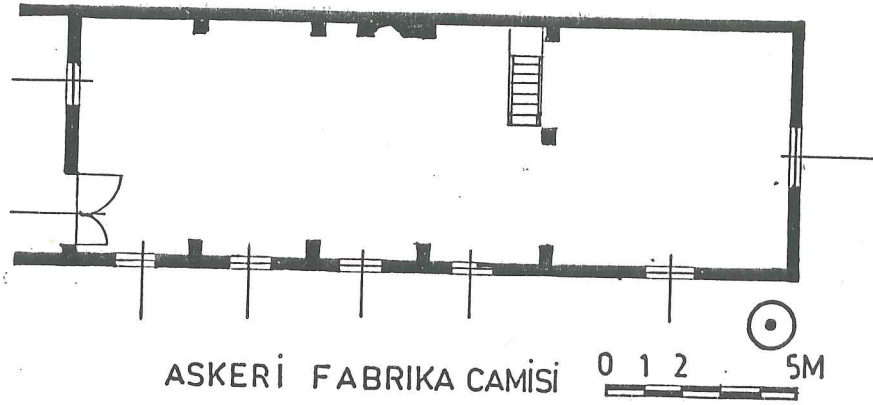
Resim 110

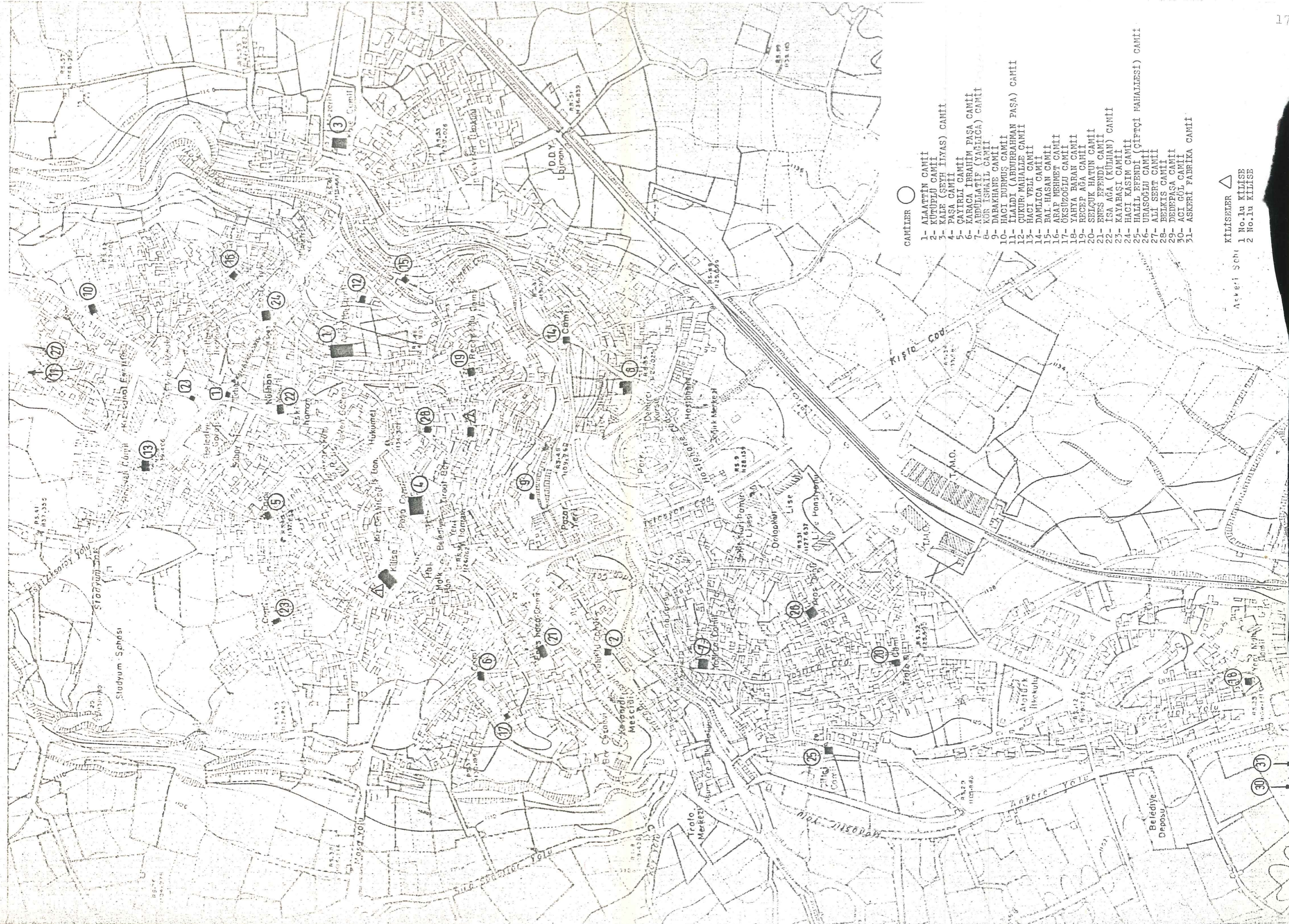
ACI GÖL CAMİİ 0 1 2 5M

ASKERİ FABRİKA CAMİSİ (NO.31)

Askeri fabrikanın içinde yer almaktadır. Betonarme sistemle yapılmış camiye mihrabı dik kesen duvardan girilmektedir. Beşik çatı ile örtülmüş saç kaplanmıştır. Saçtan yapılan minare bağımsız olarak caminin kuzeybatısında yer almaktadır. Yöre mimarisi ile bağdaşmayan caminin kayda değer bir özelliği yoktur.

Resim 111

CAMİLER

- 1- ALAATTIN CAMII
- 2- KÜTÜPLÜ CAMII
- 3- KALE (SEYH İYAS) CAMII
- 4- PAŞA CAMII
- 5- ÇAYIRLI CAMII
- 6- KARACA İBRAHİM PAŞA CAMII
- 7- ABBULATIF (YAĞLICA) CAMII
- 8- KÖR İSMAIL CAMII
- 9- DARAKHANE CAMII
- 10- HACI DURMUŞ CAMII
- 11- İLİADDI (ABDURRAHMAN PAŞA) CAMII
- 12- ÇUKUR MAHALLE CAMII
- 13- HACI VELİ CAMII
- 14- DAMLICA CAMII
- 15- BAI-HASAN CAMII
- 16- ARAP MEHMET CAMII
- 17- OKSUZOGU CAMII
- 18- YAHYA BARAN CAMII
- 19- RECEP AĞA CAMII
- 20- SELÇUK HATUN CAMII
- 21- ENES EFENDİ CAMII
- 22- İSA AĞA (KÜHAN) CAMII
- 23- KAYABAŞI CAMII
- 24- HACI KASIM CAMII
- 25- HALIL EFENDİ (ÇİFTÇİ MAHALLESİ) CAMII
- 26- URASOĞLU CAMII
- 27- ALI SERT CAMII
- 28- BEYİS CAMII
- 29- DEDEPAŞA CAMII
- 30- ACI GÖL CAMII
- 31- ASKERİ FABRİKA CAMII

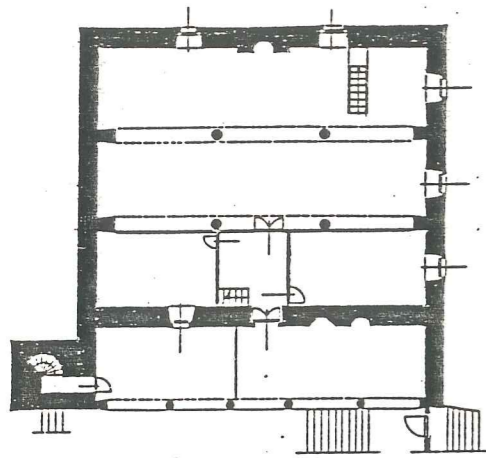
KİLİSELER

- 1 No.lu KİLİSE
- 2 No.lu KİLİSE

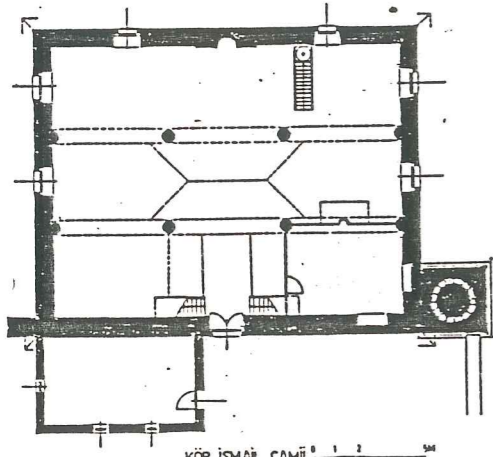
Askeri Şehri

CAMİ PLAN TIPLERİ

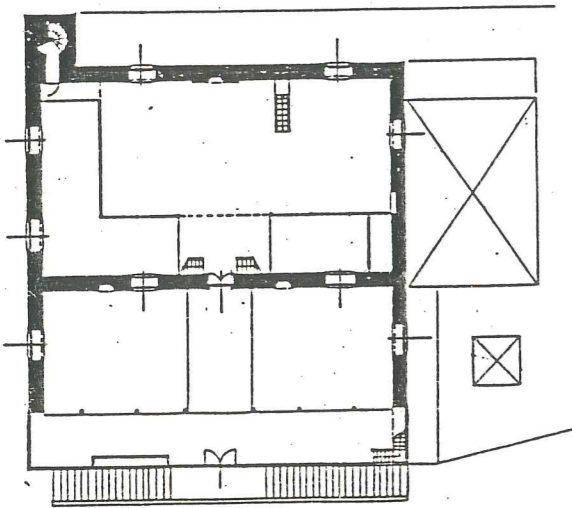
ENİNE GELİŞME GÖSTEREN DİKDÖRTGEN PLANLI CAMİLER

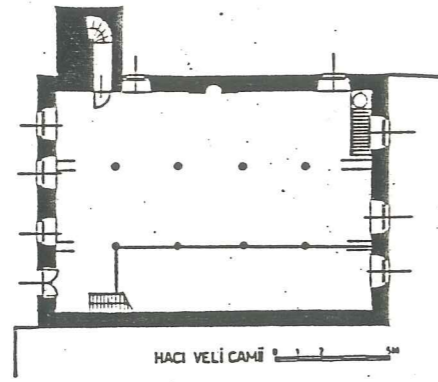
YAGLICA CAMİİ 0 1 2 5M

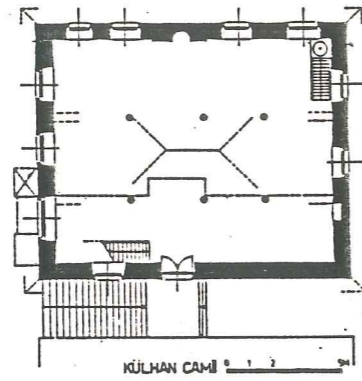
KÖR İSMAIL CAMİİ 0 1 2 5M

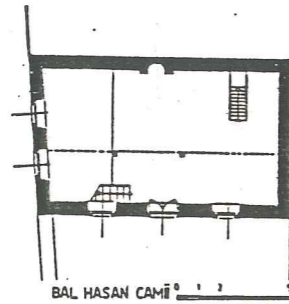
PASA CAMİİ 0 1 2 5M

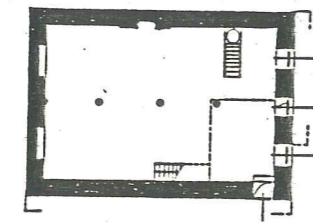
HACI VELÎ CAMİİ 0 1 2 5M

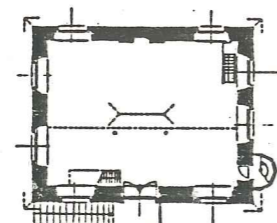
KÜLHAN CAMİİ 0 1 2 5M

BAL HASAN CAMİİ 0 1 2 5M

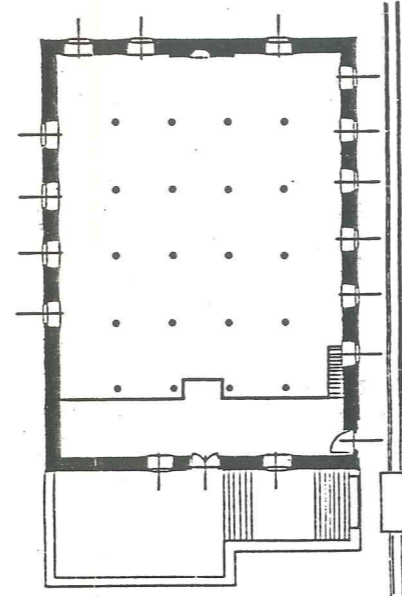

ÇUKUR MAHALLE CAMİİ 0 1 2 5M

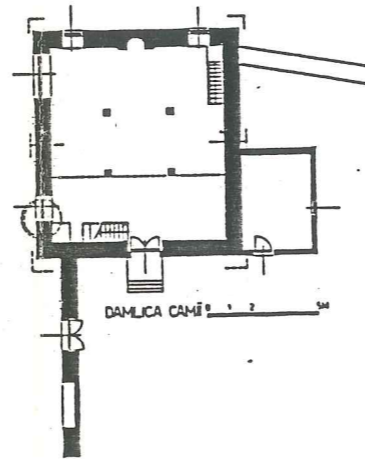

DABAĞHANE CAMİİ 0 1 2 5M

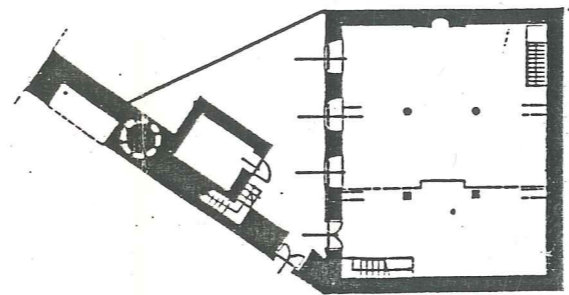
BOYUNA GELİŞME GÖSTEREN DİKDÖRTGEN PLANLI CAMİLER

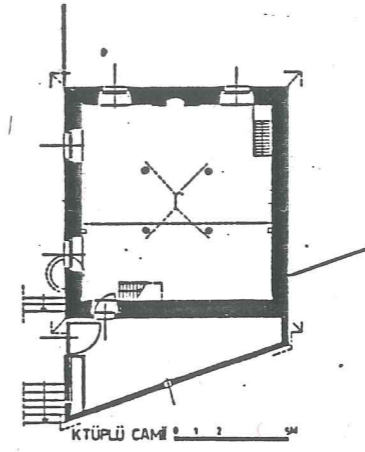
ALAADDIN CAMİİ 0 1 2 5M

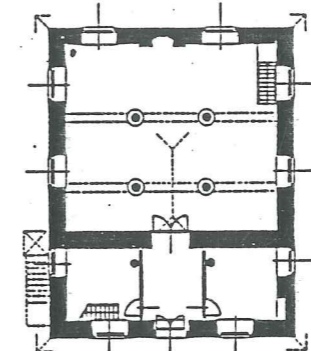
DAMLICA CAMİİ 0 1 2 5M

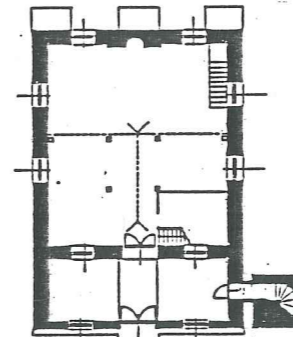
ÇAYIRLI CAMİİ 0 1 2 5M

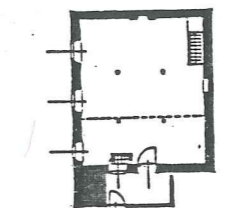
KÜTÜPLÜ CAMİİ 0 1 2 5M

ARAP MEHMET CAMİİ 0 1 2 5M

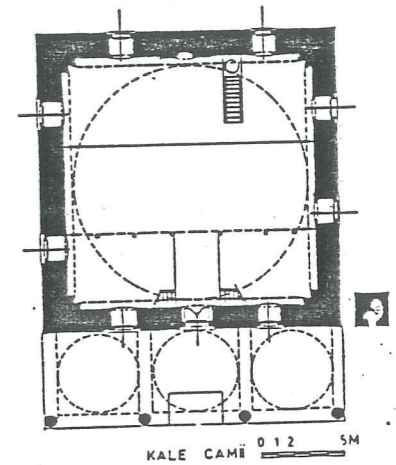

YAHYA ARAN CAMİİ 0 1 2 5M

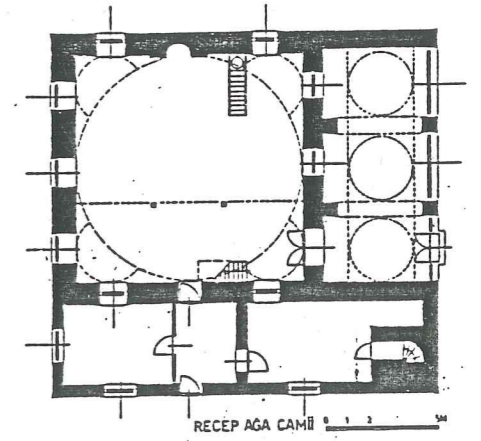

KAYABAŞI CAMİİ 0 1 2 5M

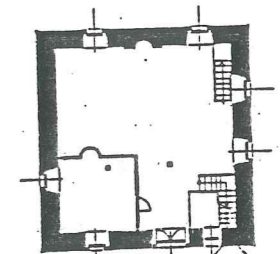
KARE PLANLI CAMİLER

KALE CAMİİ 0 1 2 5M

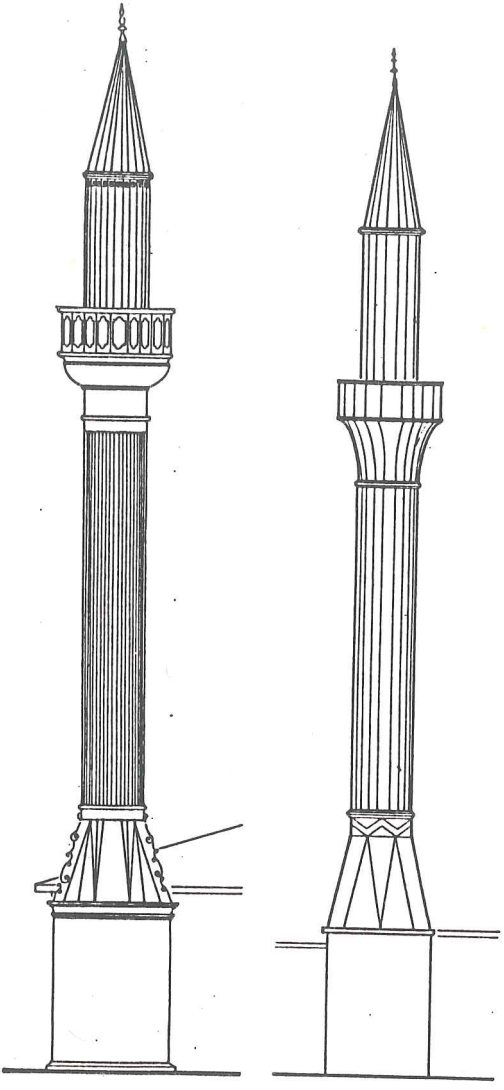
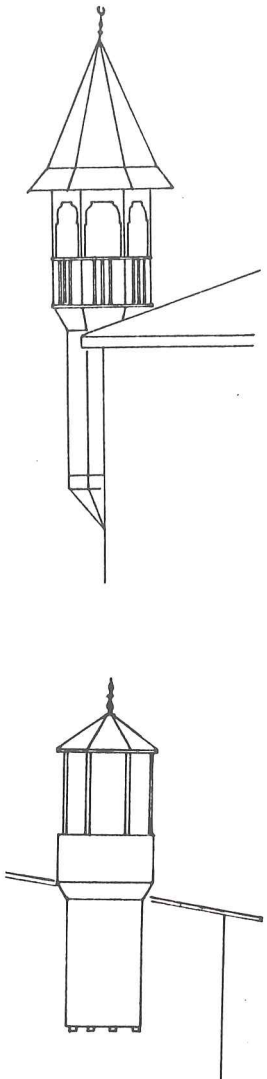
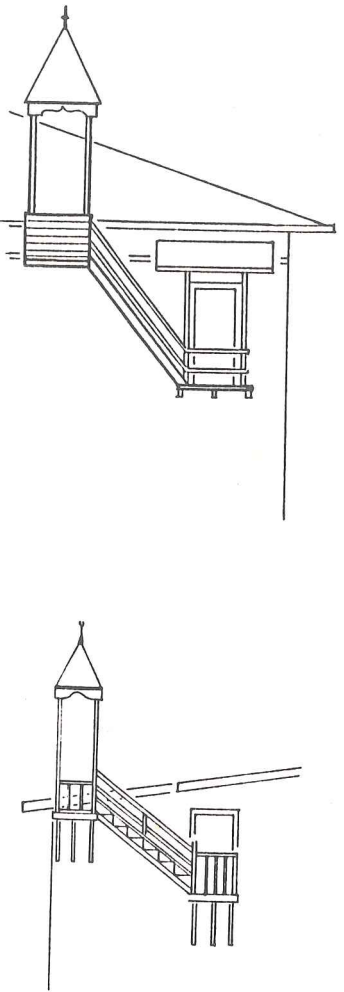
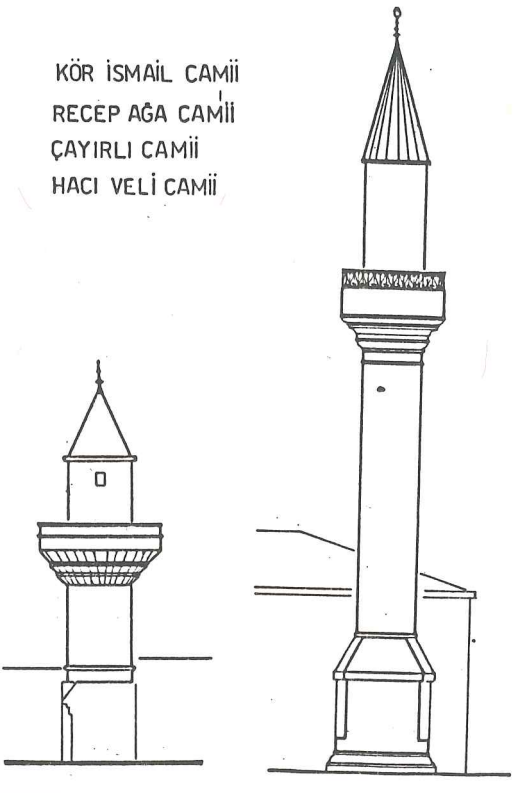
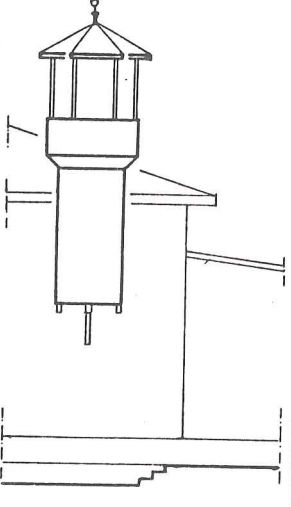
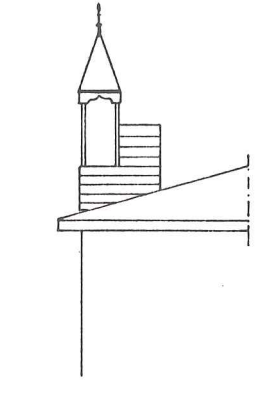

RECEP AĞA CAMİİ 0 1 2 5M

ÖKSÜZÖĞLÜ CAMİİ 0 1 2 5M

MALZEMELERİNE GÖRE MİNARELERİN SINIFLANDIRILMASI

TAŞ	METAL	AĞSAP
		
<p data-bbox="249 1415 446 1559"> KÖR İSMAIL CAMİİ RECEP AĞA CAMİİ ÇAYIRLI CAMİİ HACI VELİ CAMİİ </p> 	 <p data-bbox="816 1935 1013 2046"> DABAKHANE CAMİİ DAMLICA CAMİİ KÜTÜPLÜ CAMİİ </p>	 <p data-bbox="1111 1935 1368 2046"> KÜLHAN CAMİİ ÇUKUR MAHALLE CAMİİ BAL HASAN CAMİİ </p>

3.2. TÜRBELELER

SARI SALTUK TÜRBESESİ (NO:1)

Niğde Caddesi ile Aksaray Caddesi'nin birleştiği noktada yer alan türbenin yapım tarihi ve kim tarafından yaptırıldığı belli değildir. Yapının Sarı Saltuğun makamı mı, yoksa türbesi mi olduğu kesinlik kazanmamıştır.

13. yüzyılda Anadolu'nun Türkleştirilmesinde ve Anadolu Birliğinin sağlanmasında büyük rol oynayan din büyüklerinden biri olan Sarı Saltuğun asıl ismi Mehmet Buhari'dir. Türkistan'daki Yesevi tarikatının kurucularından ve Ahmet Yesevi'nin müridlerindedir. 1263 yılında Rumeli'ye geçmiş Dobruca ve Lehistan'ın islamlaşmasında etkin olmuştur. Ölümünden sonra vasiyeti gereğince 7 tabut yaptırılıp 7 farklı yere gömülen Sarı Saltuğun 7 türbesinden biri de Bordadır. Dikdörtgen planlı türbenin girişi yandadır. Taş söveli, basık kemerli bir kapıdan türbeye girilir. Giriş kısmı kubbe ile örtülüdür. Diğer kısmın çatısı düzdür. Kubbedeki kalem işleri bozulmadan günümüze kadar kalabilmiştir. Dış duvarlar sıvalıdır. Türbenin 3 adet penceresi taş söveli ve parmaklıklılıdır. Kubbe kiremit örtülüdür. Kalın duvarlarla çevrili bahçede 3 mezar vardır.

Türbenin içinde sandukaların yanında 3 tane mermer kitabe yer alır. 2 tanesi Selçuklu tarzı mezar kitabesidir. Bunlardan birincisi sandukanın yanındadır. Kitabe şöyledir:

"Merhum mağfur sahib tabe serahü

Sene isneyin sittin ve sebarnie

Allah rahmetsin günahını bağışlasın
Sahibinin toprağı pak ve bol olsun"

H.762 - (M.1360)

2. mermer kitabe de aynı biçim ve tarzdadır. Üstündeki yazı şöyledir:

"Tabe serahu sene tisa
Sebin ve seabmie
Toprağı pak ve bol olsun"

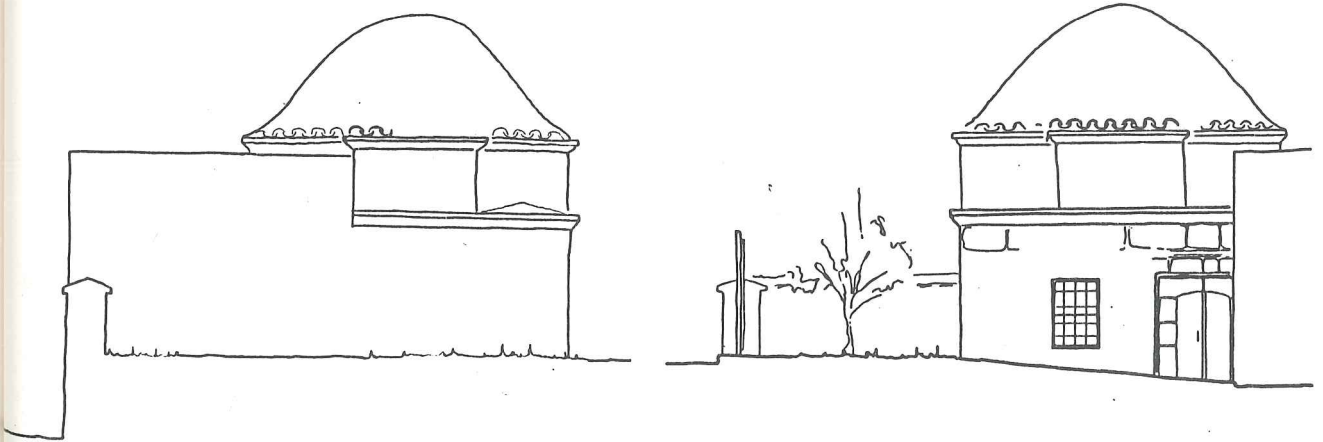
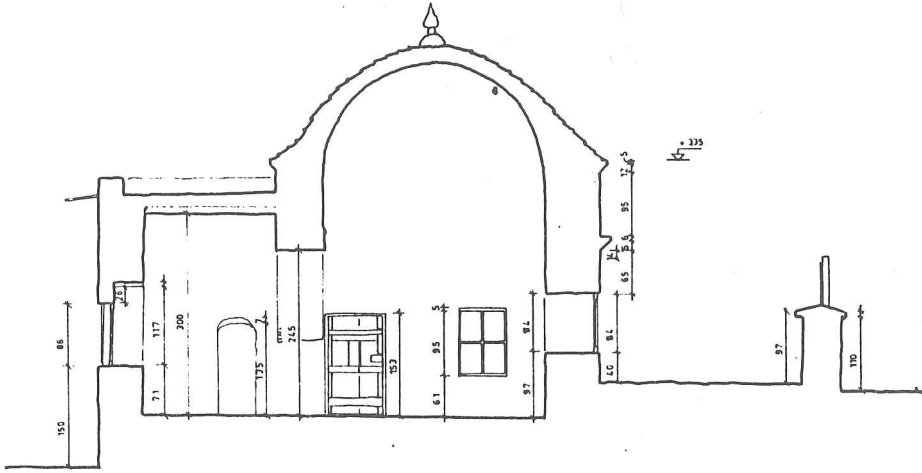
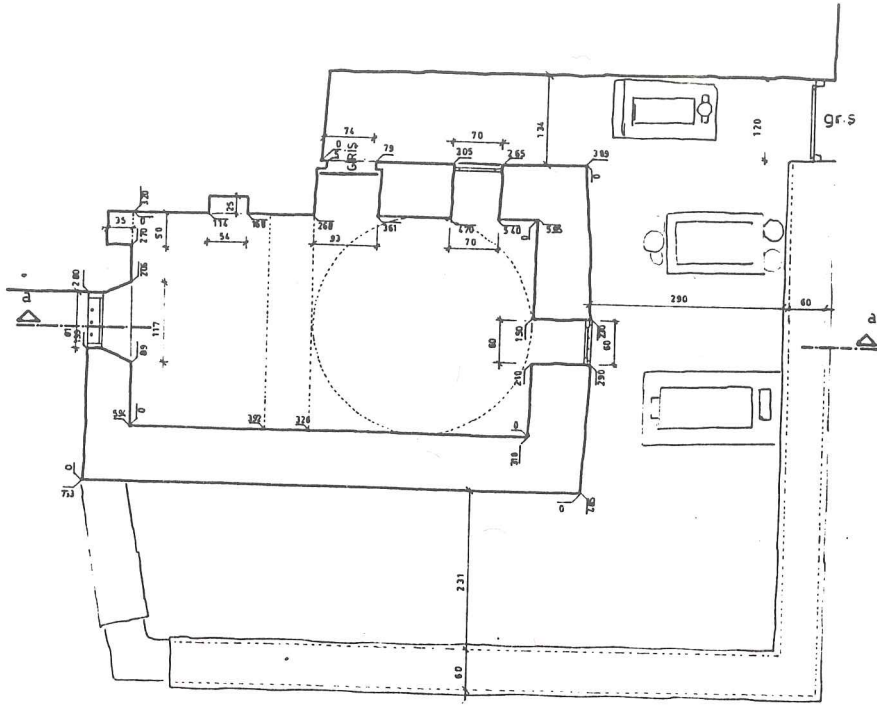
H.779 - (M.1377)

Sandukanın baş tarafında duran 3. mermer kitabe tamir kitabesidir. Üstündeki yazı, Borlu hattat, sanatçı Hayali Hüseyin Efendi tarafından yazılmış ve islenmiştir. 6 satıra sığdırılan kitabe şöyledir:

"Bu kabrin sahibi namı olubdur kırk
ki zahirdir makamı harabe müşerref olmuştu
yapan Hacı Mehmet i vazdı halimzadeler namı
hezari göreceğ anı, hayalî derdi tarihin
makalatında azm edub-u maralî avnı rahmanı
bu tamire olur tarih şeha asari subhani"

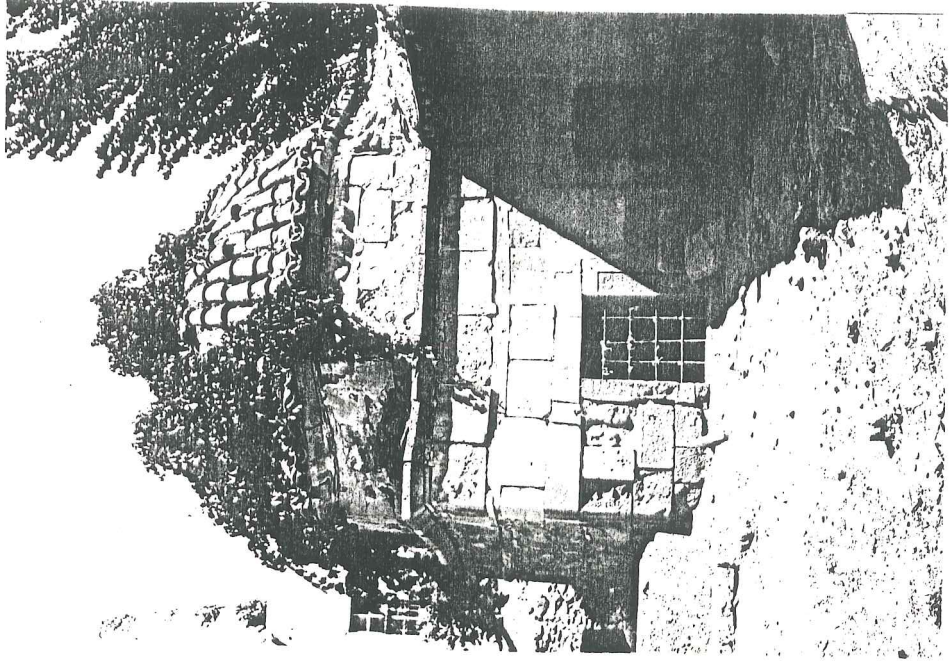
Kitabede okunan "şeha asari sübhani" cümlesi tamir tarihini vermektedir. Ebced hesabı ile türbenin tamiri H.1139-(M.1726) yılında olmuştur.

Çeşitli onarımlar görerek günümüze kadar gelebilen türbe günümüzde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmek üzere yıkılmıştır.

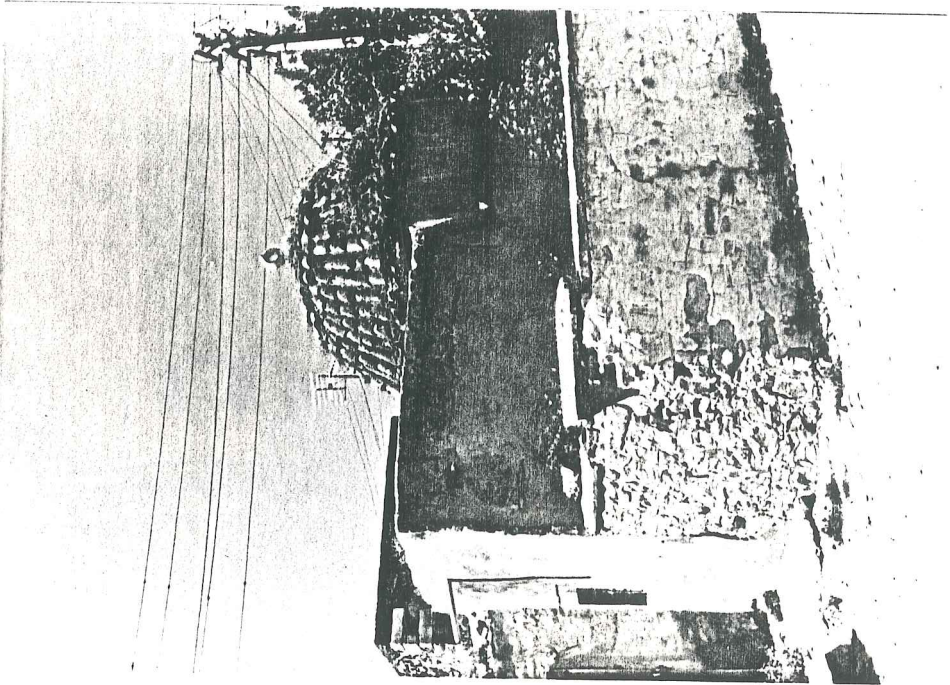

SARI SALTUK TURBESİ 0 1 2 3M

(Rölöve, Öğr.Gör.Y.Mim.Arkeolog Lemi Ç.Meray'den alınmıştır)

Resim 113

Resim 112

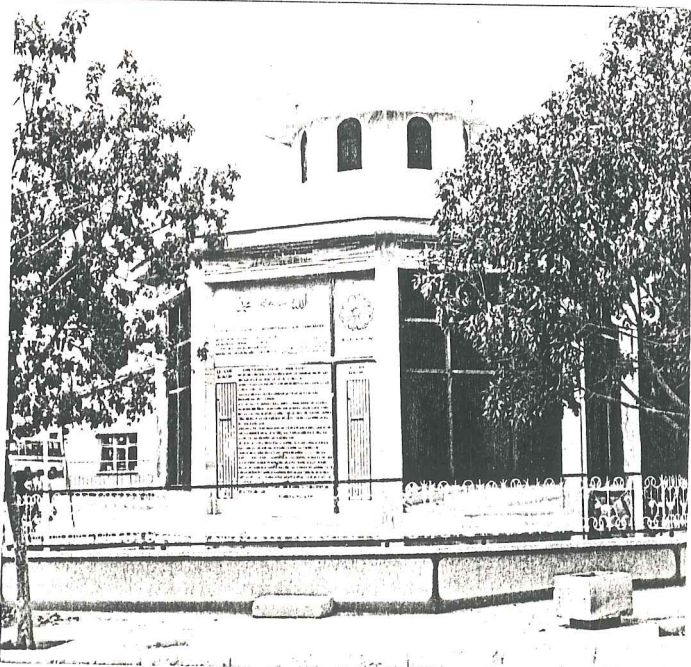
ŞEYH KUDDUSİ TÜRBESİ (NO:2)

Niğde yolu üzerinde, Sarı Saltuk Türbesi'nin karşısında yer alır. Yapım tarihi ve kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir.

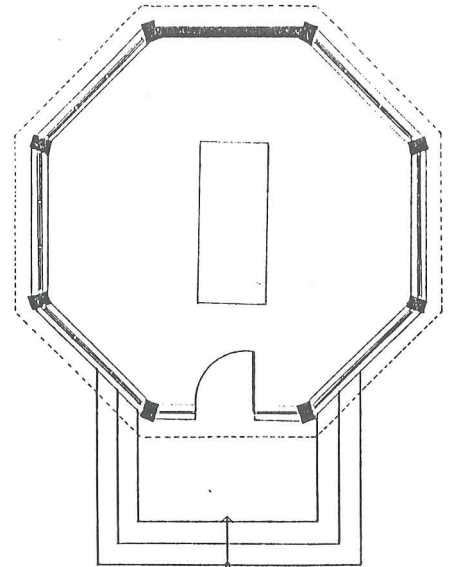
Ahmet Kuddusi 1760-1848 yıllarında Bor'da yaşamıştır. Kadiriye şeyhidir. Basılmış bir Divan'ı, yazma halinde Pend-name, Tıbbı Nebevî adlı eserleri vardır²⁵.

Türbe sekizgen plan şemasına sahiptir. Giriş kapısının önünde 3 basamakla ulaşılan mermer bir sahanlık yer alır. Türbenin giriş kapısının aksında yer alan yüzü mermerdir. Diğer 7 yüzü ise camla kapatılmıştır. Çatısı düzdür, ortasında betondan kubbe biçiminde bir fener bulunur. Fenerde 8 tane yuvarlak kemerli pencere vardır.

Salnamelerde sözü edilen Şeyh Kuddusi'nin mezarı Bor'daki eski mezarlığa taşınmıştır. Evliya Çelebi bu mezarın bir ziyaretgah olduğundan bahseder. İyi durumda olan türbenin mimari yönden bir değeri yoktur.

Resim 114

ŞEYH KUDDUSİ TÜRBESİ 0 1 2 3M

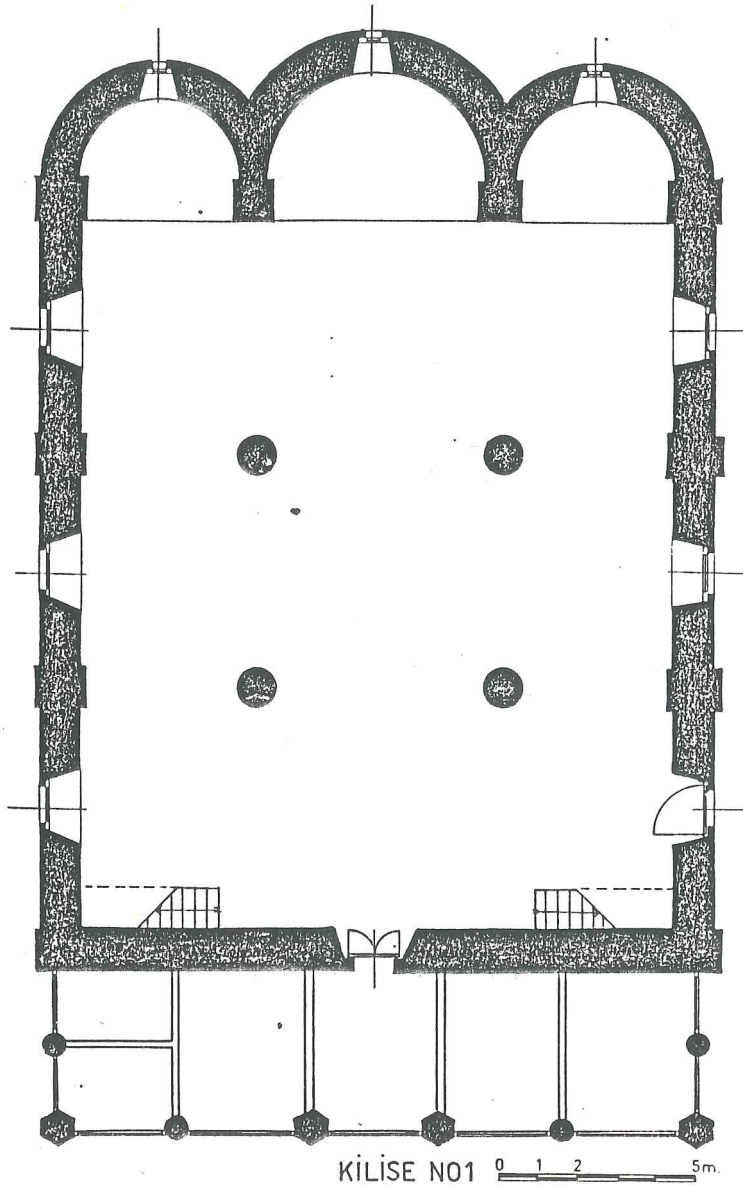
3.3. KİLİSELER

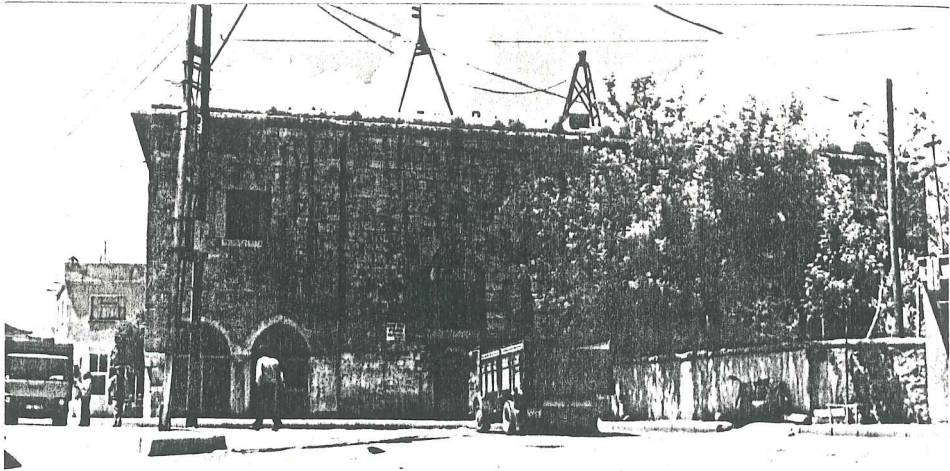
KİLİSE NO: 1

Künk başı mahallesinde yer alan kilisenin yapım tarihi ve kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. Halk arasında Rum kilisesi olduğu söylenir. Kilise 3 nefli, 3 apsidli plan şemasına sahiptir. Önünde narteks bölümü vardır. 8 taş ayığın taşıdığı narteks günümüzde duvarlarla bölünerek dükkan haline getirilmiştir. Ana mekana açılan giriş kapısı apsid aksındadır. Kapının sağında ve solunda üst kata çıkan merdivenler yer alır. Mekanda kemerleri taşıyan 4 tane taş ayak vardır. Apsidin sağ tarafındaki duvarda ise basık kemerli ikinci bir kapı yer alır. Merdivenlerle çıkılan üst katta narteksin üstündeki bölümde bir takım mekanlar olduğu duvardaki izlerden anlaşılmaktadır. Şimdi belediye deposu olarak kullanılan kilise bir ara sinema olarak ta kullanılmıştır. Bina sinema olarak kullanılırken bu mekanlar değiştirilerek yerine geniş bir balkon bölümü ve makina odası yapılmıştır. Bu bölümde yer alan kolonların birinin üzerinde güvercin motifi bulunmaktadır. Binada 8 tane alt, 6 tane teppe penceresi olmak üzere 14 tane pencere vardır. Bunlardan üçü apsid duvarında yer alır. Dikdörtgen pencereler taş söveli ve demir parmaklıklıdır. Pencere aynalarının üstü sivri kemerlidir. Narteksin sol tarafındaki duvarda bir kitabe yer alır. Kilisede duvarlar yonu taştır. Binanın içi sıvalıdır. Ancak duvarlarda freskler olduğu halk tarafından söylenmektedir. Nefler tonozla örtülmüştür. Orta nefte 4 taş ayığın

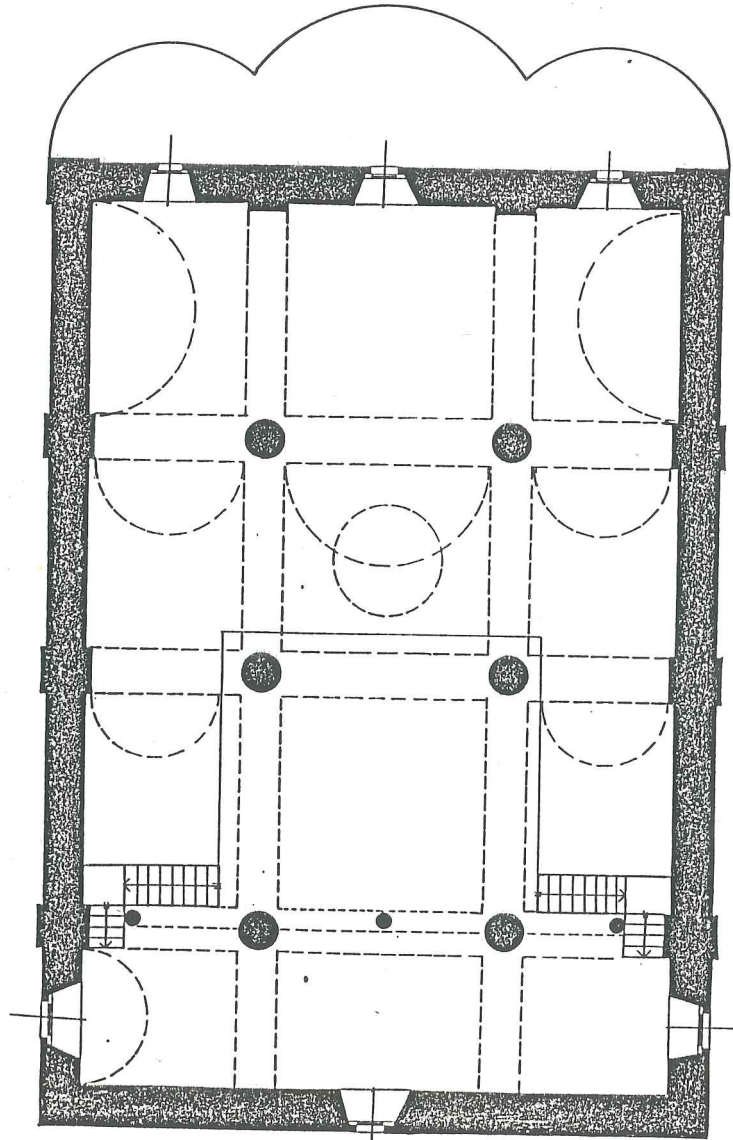
olduğu yerde tonozun üstünde bir kubbe yer alır. Mekanın ve apsidin çatı örtüsü taş plak kaplamadır.

Plan şeması ve yapım özellikleri ile Osmanlı Dönemi'nin sonlarında yapıldığı izlenimi veren kilise restore edilerek korunmalı ve kütüphane fonksiyonu verilerek, yöre halkının hizmetine sunulmalıdır.

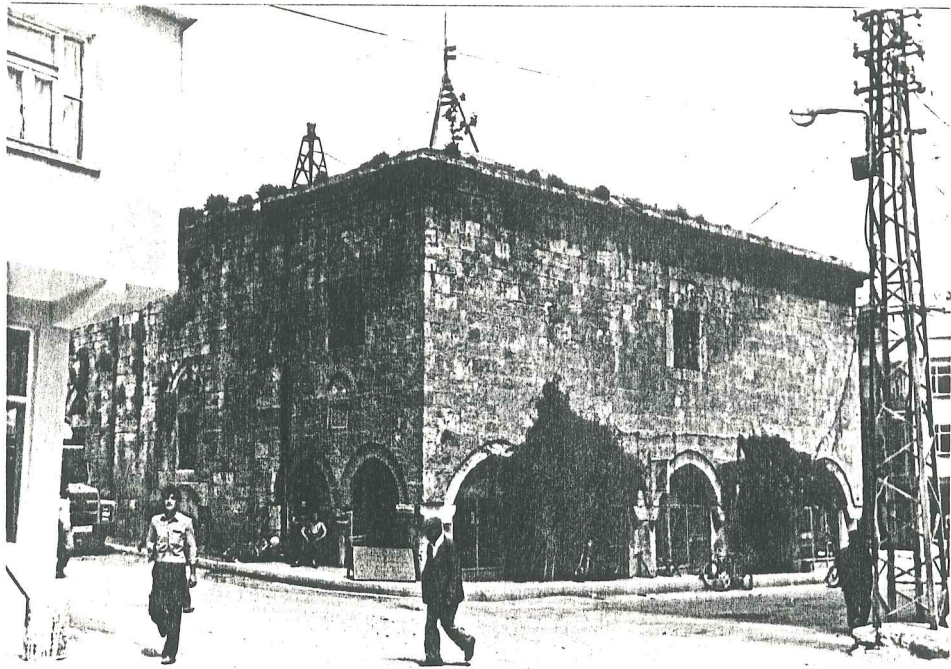

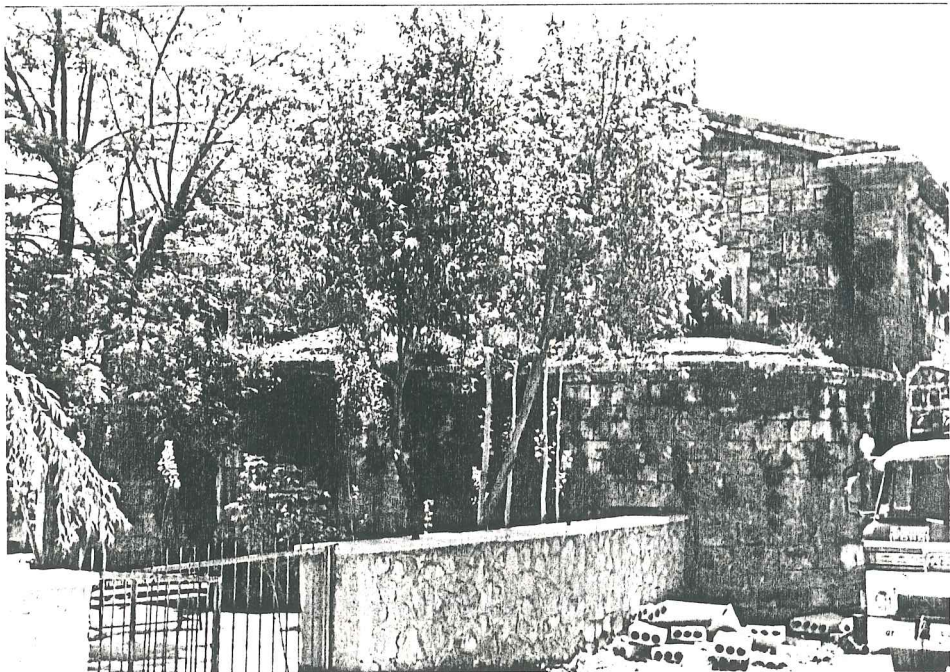
Resim 115

KİLİSE NO1 0 1 2 5m.

Resim 116

Resim 117

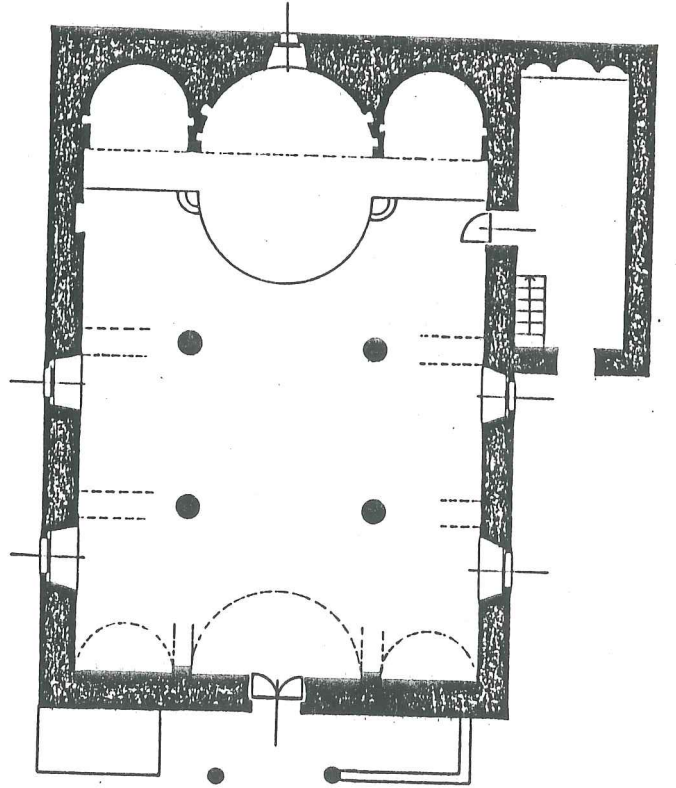
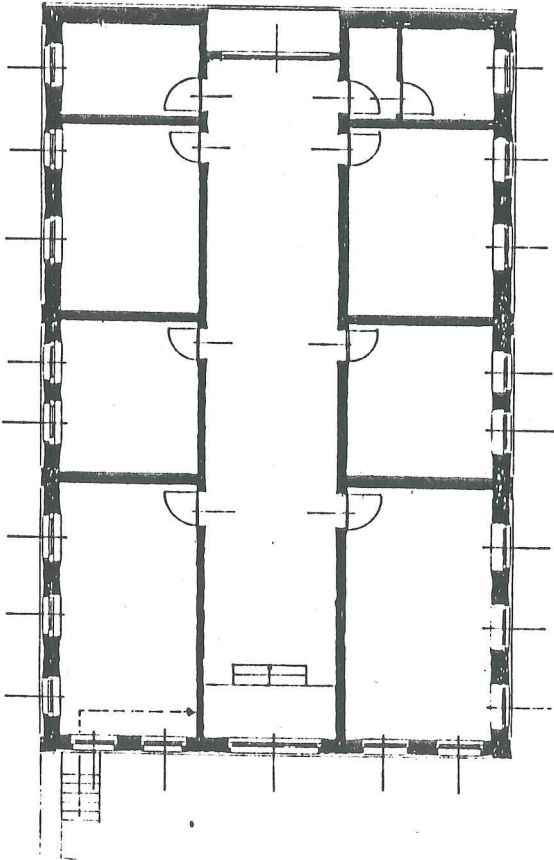
KİLİSE NO: 2

Orta mahalle sokağı üzerinde yer alan kilisenin yapım tarihi ve kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. Halk arasında Ermeni kilisesi olduğu söylenir. Eskiden tek katlı olan kilise, sonradan şahıs mülkiyetine geçince çatısı kaldırılarak üstüne çığızlar evi denilen kat ilave edilmiştir. Kilise 3 nefli, 3 apsidli plan şemasına sahiptir. Önünde kolonların taşıdığı penç kemerli giriş bölümü vardır. Kemerlerin bir kısmı duvar örülerek kapatılmıştır. Ana mekana açılan taş söveli giriş kapısı apsid aksındadır. Kapı ahşaptır ve zengin nebati motiflerle bezenmiştir. Mekanda kemerleri taşıyan 4 adet daire kesitli taş kolon vardır. Kolonların üzeri sıvanmıştır. Giriş bölümünde ilk 2 kolonun hizasına kadar gelen kullanılmayan orjinal asma kat vardır. Buradaki bezemelerde ve diğer iç süslemelerde 19. yüzyıl geç dönem Türk barok üslubunun izleri görülür. Zeminden yükseltilmiş olan apsid bölümünde bir pencere yer alır. Ayrıca apsid duvarında ufak nişler vardır. Kilise 5 pencere ile aydınlanmaktadır. Dikdörtgen pencereler taş söveli ve demir parmaklıklıdır. Duvarlar yonu taştır. Duvarlardaki izlerden eski çatısının 2 yana eğimli olduğu anlaşılmaktadır. Apsidin sağ tarafındaki duvarda bir kapı yer alır. Bu kapı kiliseye bitişik olan küçük bir şapele açılmaktadır. Dikdörtgen bir plan şemasına sahip olan şapelin altında bir ayazma olduğu söylenir. Giriş kapısının sol tarafında alt kata inen bir merdiven vardır. Şapelin içi ve merdiven toprakla doludur, ana

giriş kapısında taşlarla kapatılmıştır. Şapelin üstünde daha sonra ilave edilmiş bir kat yer alır. Bu ilave edilen bölümde 5 adet pencere vardır. Pencereleden üçü basık kemerli ve taş söveli, diğer ikisi ise dikdörtgen biçimindedir.

Bugün bakımsız durumda olan üst kata çıkan merdivenler yok olmuştur. Üst katta ortada yer alan koridorun iki yanına odalar sıralanmıştır. Pencereleler taş söveli, basık kemerlidir, çatı örtüsü kiremittir.

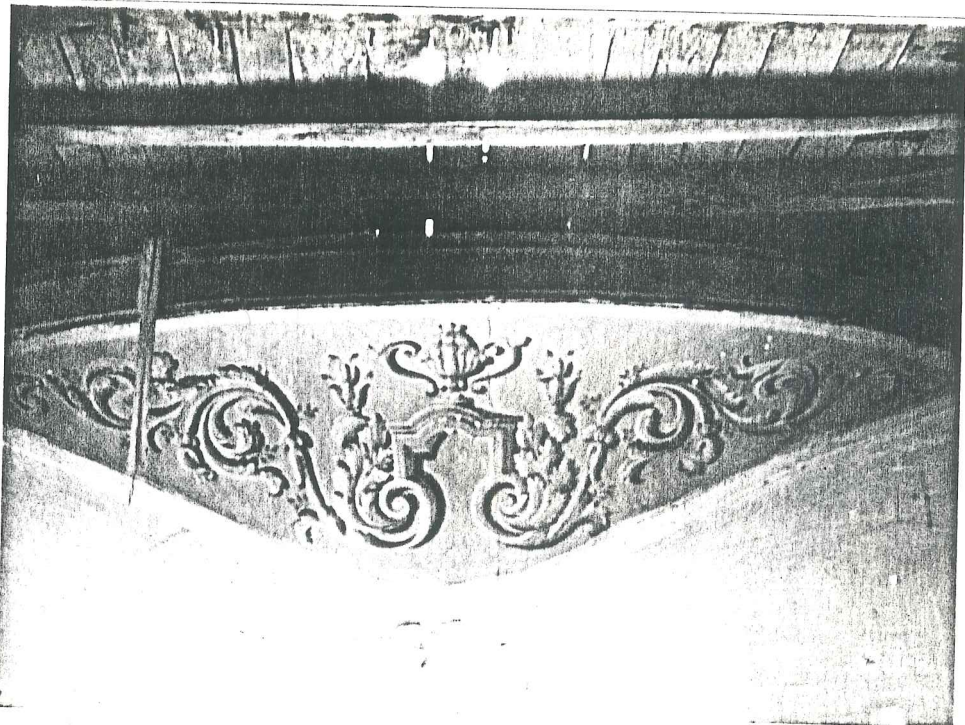
Günümüzde fonksiyonunu kaybetmiş durumda olan kilise, restore edilmeli ve bir kültür merkezi haline getirilmelidir.

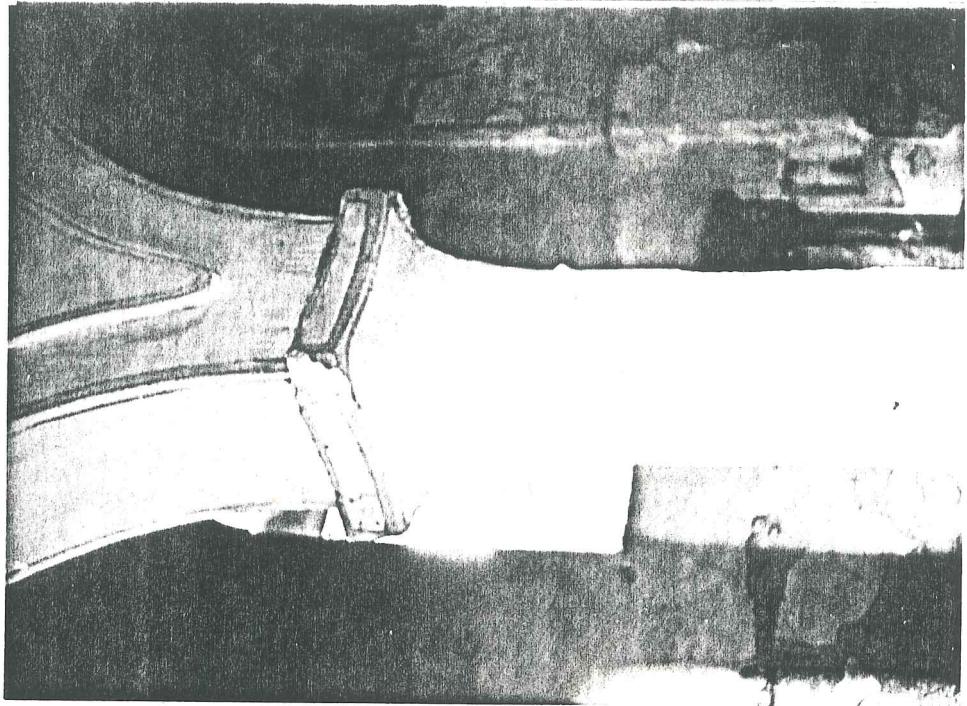
KİLİSE NO 2⁰ 1 2 5m

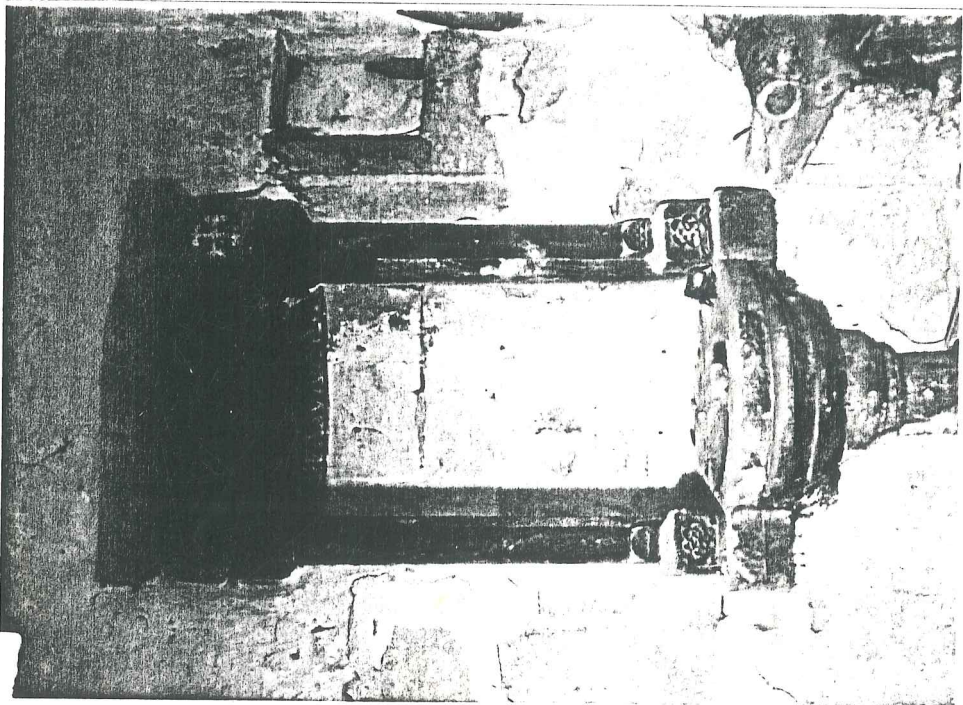
Resim 118

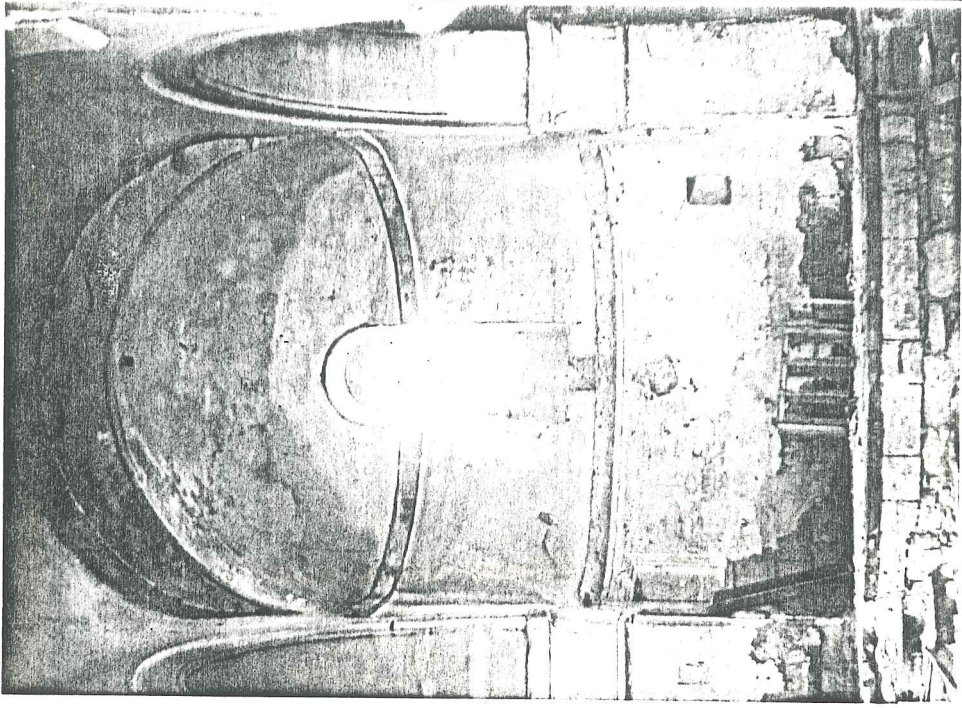
Resim 119

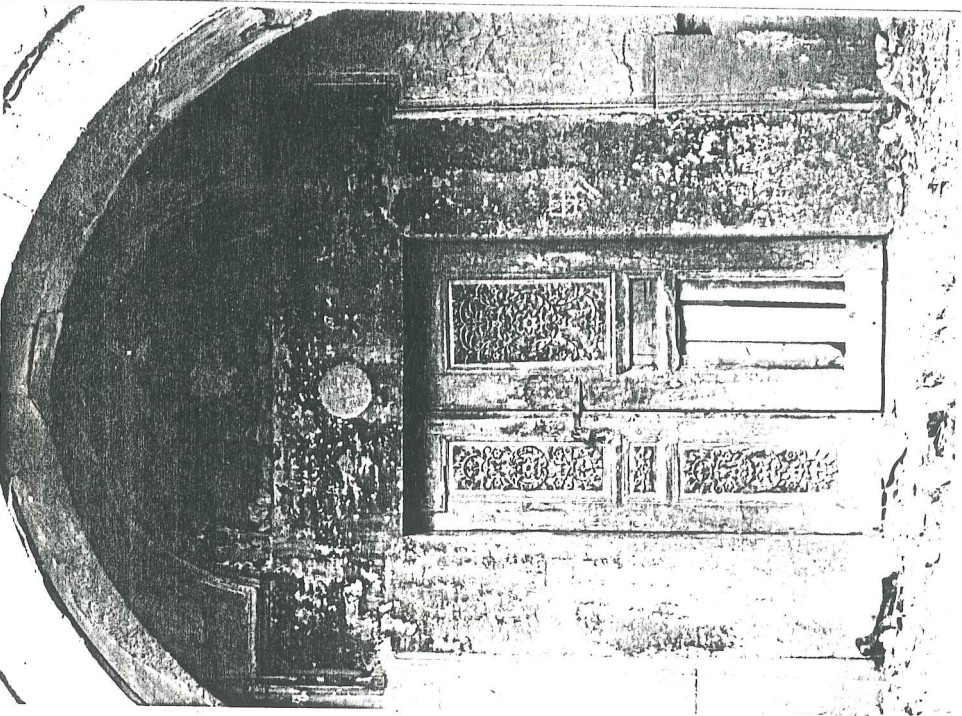
Resim 121

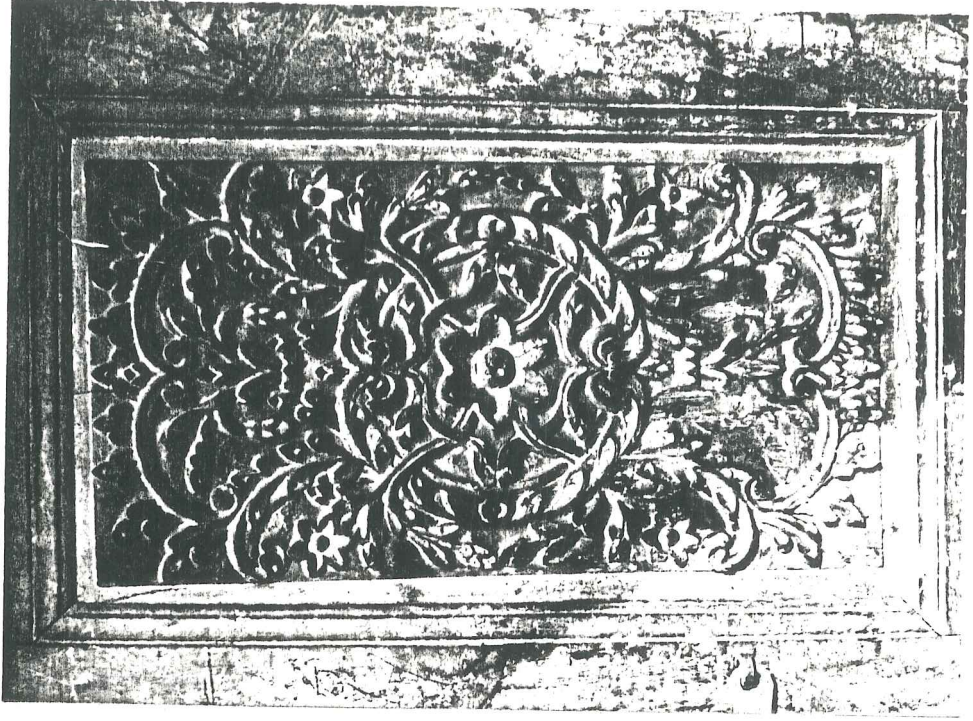
Resim 120

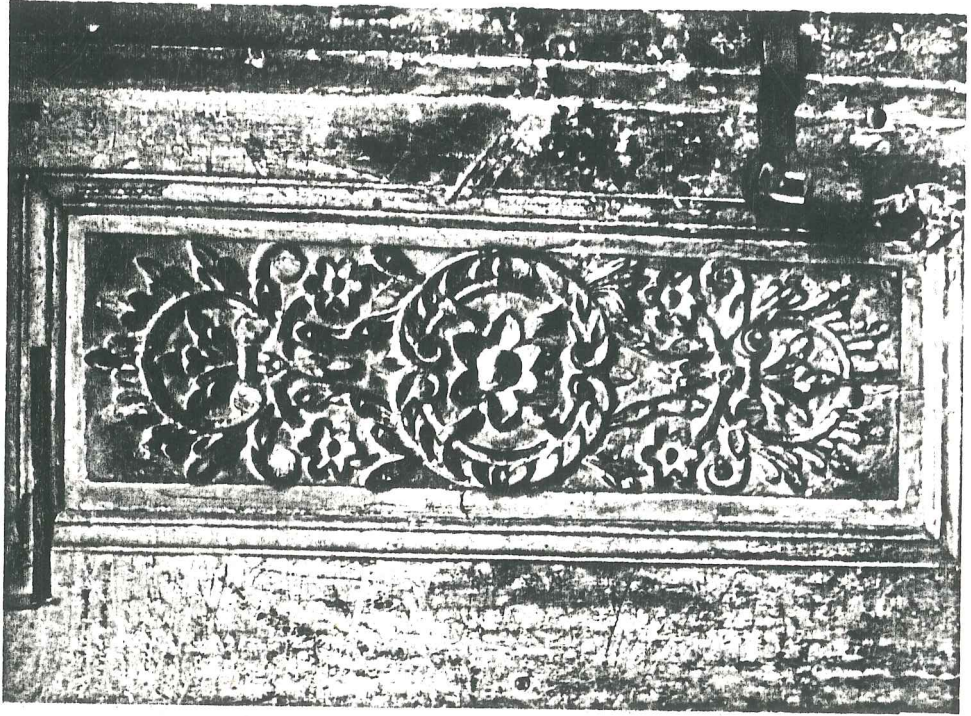
Resim 123. Absid

Resim 122. Giriş kapısı

Resim 125. Giriş kapısından detay

Resim 124. Giriş kapısından detay

IV- SONUÇ VE ÖNERİLER

İlkçağlardan beri önemli dini merkezlerden biri olan Bor'da, dini mimarlık örnekleri giderek yozlaşmaktadır. Pagan döneminden günümüze hiçbir izi kalmamış tapınakların yer aldığı yöre, Hıristiyanlık döneminde de önemini korumuştur. İ.S. 371-72 yılında metropolislik olan Kemerhisar (Tyana) bu yıllarda bünyesinde pek çok piskoposluğu ihtiva etmekte idi. Anadolu'ya İslamiyet'in gelmesiyle Hıristiyanlık eski önemini kaybetmiştir. Bu dönemde Bor merkez kazasının İslami bir merkez olarak geliştiği görülmektedir. Eski merkez olan Kemerhisar (Tyana) önemini kaybetmiş, onun yerini Bor almıştır. 12. ve 13. yüzyıllarda Bor'un dini ve ilmi bir İslam merkezi olduğu görülmektedir. Doğuda Cengiz Han'dan kaçan, aralarında Mevlana Celaleddini Rumi'nin de bulunduğu bütün Harezmi uleması Niğde, Bor ve civarında yerleşerek buraları bir ilim merkezi haline getirmişlerdir. Bor'da türbesi bulunan Sarı Saltuk da bu dönemde Bor'a gelmiş ilim adamlarından biridir. Yörenin Türkleştirilmesi ve İslamlaştırılmasında büyük rol oynayan bu ilim ve din adamlarının etkileri günümüzde de devam etmektedir. Sarı Saltuk türbesinin yöre halkı tarafından sık ziyaret edilen bir yer olması bunun kanıtıdır.

Bor'daki dini mimarlık örneklerinin çoğu Osmanlı Döneminde oluşturulmuştur. Karamanoğulları Döneminde yapılan

Alaaddin Camii dışındaki tüm örnekler Osmanlı Dönemi'ne aittir. Günümüze kalabilmiş özgün örnekler çok az sayıdadır. Yöreye özgü mimari ile abartmasız olarak inşa edilen ilk örnekler zaman içinde değişen ekonomik durum ve din olgusu paralelinde değişe değişe günümüze gelmişlerdir.

Günümüzde yapılan yeni örnekler yöre mimarisi ile bağdaşmamaktadır. Çalışmanın 3. bölümünde mevcut dini yapılar incelenmiştir. İlk aşamada yapıların saptama ve belgelemeleri yapılmış, buna bağlı olarak ikinci aşamada rölöveleri çıkarılmıştır. Yapılan çalışmalardan şu sonuçlar ortaya çıkmıştır:

. Yakın zamana kadar dini yapılar toplumun sosyal ve ekonomik yapısını yansıtan çevresine uyum sağlayan bir yapılaşma göstermekteydi.

. Bu olumlu gelişme günümüzde hızlı kentleşme, ekonomik durum ve değişen din olgusu sonucunda olumsuz yapılaşmaya yönelmiştir. Zaman içinde yapılan bilinçsiz birtakım onarımlar günümüze kalanların da özgünlüğünü yitirmesine yol açmıştır.

. Camilerin çoğu sonradan yapılan onarımlar sırasında özelliklerini yitirmişlerdir.

. Kiliseler fonksiyonlarını kaybetmiş olup, harap durumdadır.

. Türbelerden özgün olan Sarı Saltuk Türbesi Vakıflar tarafından yeniden restore edilmek üzere yıkılmıştır. Son yıllarda yapılan Şeyh Kuddusi Türbesi yöre mimarisi ile hiç bağdaşmamaktadır.

Günümüze az sayıda kalan örneklerin de kaybolup gitmemesi için korumada şu yöntemler ele alınmalıdır:

. Korumaya alınacak özgün örneklerin saptama ve belgelenmelerinin yapılması,

. Günümüz koşullarına ve yöreye uygun malzeme ile korumaya alınan yapıların restorasyonları yapılmalıdır.

. Korumaya alınan yapılardan fonksiyonu değişmiş olanlara günümüz koşullarına uygun yeni fonksiyonlar vererek bugün kullanılabilir hale getirilmelidir. Bu durumdaki kiliselerden No:1 kütüphane, No:2 kültür merkezi fonksiyonuna uygundur.

. Cami yapımı için yörede bir teknik kurul oluşturularak cami yapımı kontrol altına alınmalıdır.

NOTLAR

BÖLÜM III

1. Ataman, "Bor Tarihi ...", 19.1.1982, s.3
2. Evliya Çelebi Seyahatnamesi, c.3, s.189
3. Ataman, loc.cit.
4. İdem, "Bor Tarihi ...", 20.1.1982, s.3
5. Evliya Çelebi, loc.cit.
6. Ataman, "Bor Tarihi ...", 21.1.1982, s.3
7. İbid.
8. Cirit, "Bor ve Kemerhisar'daki ...", s.15
9. Ataman, "Bor Tarihi ...", 23.1.1982, s.3
10. İbid.
11. Önen, "Bor'da Hamamlar", s.2, Sütun 3-4
12. Evliya Çelebi, op.cit., s.180
13. Ataman, "Bor Tarihi ...", 4.2.1982, s.3
14. İbid.
15. İdem, "Bor Tarihi ...", 6.2.1982, s.3
16. İbid.
17. İdem, "Bor Tarihi ...", 16.1.1982, s.3
18. İdem, "Bor Tarihi ...", 19.2.1982, s.3
19. Gabriel, Niğde Tarihi, s.57
20. Ataman, loc.cit.
21. İbid.
22. Gabriel, loc.cit.
23. Konyalı, Bor, s.7
24. Ataman, 20.2.1982, s.3
25. "Kuddusi Ahmet Efendi Maraşîzade", Larousse, c.7, s.609

BİBLİYOGRAFYA

Ataman,H., "Bor Tarihi - Camiler", Yeni Bor, 16.1.82, s.3

Ataman,H., "Bor Tarihi - Camiler", Yeni Bor, 19.1.82, s.3

Ataman,H., "Bor Tarihi - Camiler", Yeni Bor, 20.1.82, s.3

Ataman,H., "Bor Tarihi - Camiler", Yeni Bor, 21.1.82, s.3

Ataman,H., "Bor Tarihi - Camiler", Yeni Bor, 23.1.82, s.3

Ataman,H., "Bor Tarihi - Camiler", Yeni Bor, 4.2.82, s.3

Ataman,H., "Bor Tarihi - Camiler", Yeni Bor, 6.2.82, s.3

Ataman,H., "Bor Tarihi - Camiler", Yeni Bor, 19.2.82, s.3

Ataman,H., "Bor Tarihi - Camiler", Yeni Bor, 20.2.82, s.3

Ataman,H., "Bor'da Tekkeler", Yeni Bor, 25.2.82, s.3

Baydur,N., Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar: En Eski Çağlardan İ.S.395 yılına kadar, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No.1519, İstanbul, 1970

Binoğul,E., "Güzelyurt (Gelveri) nin Fiziksel Oluşumu ve Tarihsel Gelişimi", Basılmamış Lisansüstü Tezi, İstanbul, Yıldız Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 1985

"Bor", Belediyelerimiz, 1956, s.120-123

- Çetin,U., "Güzelyurt (Gelveri) de Dini Yapıların İncelenmesi, Basılmamış Lisansüstü Tezi, İstanbul, Yıldız Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 1985
- Çınaroğlu,A; Varinlioğlu,E., "Ein Neuer Schwarzer Stein Aus Tyana", Epigraphica Anatolica, Sayı 5, 1985, s.4-12
- Cirit,O., "Bor ve Kemerhisar'daki Türk Eserleri", Basılmamış Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, 1970
- Darga,M., Hitit Mimarlığı 1:Yapı Sanatı Arkeolojik ve Filolojik Veriler, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, No. 3221, İstanbul, 1985
- Darkot,B., "Niğde", İslâm Ansiklopedisi, c.9, s.2860
- Dinçol,A.M., "Hititler", Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, c.1, 1982, s.17-121
- Eldem,H.E., Niğde Kılavuzu, İstanbul, ?, 1936
- Eyice,S., "Türkiye'de Bizans Sanatı", Anadolu Uygarlıkları, c.3, 1982, s.513-565
- Evliya Çelebi Seyahatnamesi, İstanbul,?, H.1314-15- (M.1896-97)
- Eyüboğlu,İ.Z., "Hacı Bektaş ve Bektaşilik", Yurt Ansiklopedisi, c.8, ?, s.6116
- Gabriel,A., Niğde Tarihi, çev.Ahmet Akif Tütenk, Ankara, Türk Kültür Derneği Niğde Şubesi Yayını, 1962

Galanti,A., Niğde ve Bor Tarihi, İstanbul, Yazarın Kendi
ayını, 1951

Günaltay,Ş., Perslerden Romalılara Kadar Selevkoslar, Nebatiler,
Galatlar, Bitinya ve Bergama Krallıkları, Yakın Şark IV,
cilt 1, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1951

Günaltay,Ş., Romalılar Zamanında Kapadokya, Pont ve Artaksiad
Krallıkları Yakın Şark IV, cilt 2, Ankara, Türk Tarih
Kurumu Yayınları, 1951

"Hacı Bektaş Veli", Meydan Larousse, c.2, ?, s.250

Halaçoğlu,Y., "Osmanlı Tarihi", Anadolu Uygarlıkları Ansik-
lopedisi, c.4, 1982, s.641-733

Hayri,M., Niğde Sancağı, Ankara, Okut Yayınevi, H.1338(M.1922)

"Hıristiyanlık", Meydan Larousse, c.5, ?, s.820

Katip Çelebi, Cihannüma, İstanbul,?, H.1145-(M.1732)

Ketin,İ., Türkiye Jeolojisine Genel Bir Bakış, İstanbul,
İstanbul Teknik Üniversitesi Yayını, 1983

Kirsten,E., "Kapadokya'nın Muahhar İlk Çağda Sosyal Yapısı",
V.Türk Tarih Kongresi, 1960, s.60-62

Konyalı,İ.H., Abideleri ve Kitabeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi,
cilt 3, İstanbul, Fatih Yayınevi, 1974

"Kuddusi Ahmet Efendi Maraşizade", Meydan Larousse,
c.7, ?, s.609

Konyalı,İ.H., Bor, 1969, İbrahim Hakkı Konyalı Koleksiyonu
7616, İstanbul, İbrahim Hakkı Konyalı Kütüphanesi

Nauman,R., Eski Anadolu Mimarlığı, Ankara, Türk Tarih Kurumu
Yayını, 1975

"Niğde Sancağı - Bor Kazası", Konya Vilayeti Salnâmesi,
H.1286 (M.1669), s.120-123

"Niğde Sancağı - Bor Kazası", Konya Vilayeti Salnâmesi,
?, H.1287 (M.1870), s.80-81

"Niğde Sancağı - Bor Kazası", Konya Vilayeti Salnâmesi,
?, H.1288 (M.1871), s.214-217

"Niğde Sancağı - Bor Kazası", Konya Vilayeti Salnâmesi,
?, H.1289 (M.1872), s.193-195

"Niğde Sancağı - Bor Kazası", Konya Vilayeti Salnâmesi,
?, H.1301 (M.1883), s. 368-370

"Niğde Sancağı - Bor Kazası", Konya Vilayeti Salnâmesi,
?, H.1310 (M.1892), s.320-324

"Niğde Sancağı - Bor Kazası", Konya Vilayeti Salnâmesi,
?, H.1317 (M.1899), s.297-300

Ostrogorsky,G., Bizans Devleti Tarihi, Ankara, Türk Tarih
Kurumu Yayını, 1981

Önen,R., "Bor'da Hamamlar", Yeşil Bor, 3.7.1950, s.2, sütun 3-4

Önen,R., "Bor'da Sarı Saltuk Türbesi", Yeşil Bor, 5.8.1949,
s.2

Özsait,M., "Anadolu'da Hellenistik Dönem", Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, c.2, 1982, s.278-325

- Özsait,M., "Anadolu'da Hellenistik Dönem", Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, c.2, 1982, s.278-325
- Özsait,M., "Anadolu'da Roma Egemenliği", Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, c.2, 1982, s.325-361
- Öztürkmen,A.G., "Yeşil Bor", Yeşil Bor, 15.7.1949, s.1, sütun 2-3
- Pirniya,H., İran Bâstan, Cilt 2, Tatıran, Dünya-ı Kitap Yayınevi, 1983
- Ramsay, W.M., Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, çev. Mihri Pektaş, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, 1960
- Ramsay,W.M.; Hogarth, Prehellenic Monuments of Cappadocia, London, ?, 1895
- Restle,M., Studien Zur Frühbyzantinischen Architektur Kappadokiens, Wien, ?, 1979
- Sevin,V., "Anadolu'da Pers Egemenliği", Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, c.2, 1982, s.267-277
- Sezer,V., "Bor - Keşlik Steli", Türk Arkeoloji Dergisi, sayı XXIV-2, 1977, s.147-152
- Texier,C., Description de L'Asie Mineure, cilt 2, Paris, ?, 1849
- Thierry,M.N., Nouvelles Eglises Rupestres de Cappadoce, Region du Hasan Dağı, Paris, ?, 1963
- Tırpan,A.A., "Çatalhöyük", Konya, 1584,s113-116
- Tütenk,A., "Niğde'nin Tarih Durumu", Niğde İl Yıllığı, 1967, s.65-88

Unat,F.R., Hicri Tarihleri Milâdi Tarihe Çevirme Klavuzu,
Genişletilmiş 4. Basım, Türk Tarih Kurumu Yayınları,
Dizi VII, s.37, Ankara, 1974

Yıldız,H.D., "Bizans Tarihi", Anadolu Uygarlıkları Ansiklope-
disi, c.3, 1982, s.433-510

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı : Hamid Pilehvarian
Doğum Yeri ve Yılı : İran, Salmas, 1962
İlköğrenim : Sadi İlkokulu
Orta Öğrenim : Rızazade-i Şafat Ortaokulu
Emir Kebir Lisesi
Yüksek Öğrenim : Yıldız Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi